

FETVALAR

EBUSUUD EFENDİ

İ.İ.A YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bu kitap, İstanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirirken hazırladığım mezuniyet tezi ile ona sonradan yaptığım ilâvelerden meydana geldi.

Tezin konusu Prof. Fahir İz Bey tarafından seçilmişti. O sırada Türkiyat Enstitüsü müdürlüğünü de deruhte etmiş bulunan hocamız, bu gibi araştırmaların Türk yaşayışı tarihini aydınlatacağı kanaatinde idiler. Bu küçük çalışmanın, inancını teyit ettiğini sanırım.

Beni çok istifâde ettiğim bu sahaya sevk etmesi ve yardımları sebebiyle sayın hocama, teşekkürlerimi tekrar etmeyi borç bilirim.

Tezimi hazırlarken, Şeyhülislâm Ebussu'ud Efendi'nin yazma halde bulunan fetva mecmualarından on binden fasla fetva okudum. Bunların bin beşyüz kadarını fişledim. Bin tanesini ise alarak ilgili bulundukları içtimaî özelliklere göre tasnif ettim. Fetvaları aynen aldım, üzerlerinde değişiklik yapmadım. Esasen yapılamazdı da...

Metnin baş tarafına ise “Fetva Müessesesi”, “.Şeyhülislâmlık” ve “Ebussu'ud Efendi'nin Hayatı” bahislerini “Giriş” olarak koydum. Bu sefer neşre hazırlarken de, yeniden tertip ve tashih ettiğim gibi, sonuna da indeks ve lügat kısımlarını ilâve ettim.

Osmanlı devlet idaresi ve cemiyet hayatında, “ilmiye sınıfı” ile onun başı bulunan “ŞeyhulÍslâm”ın ehemmiyeti herkesçe bilinir. Bütün halk, bu aydın zümreyi sayar, örnek alır ve verdiği kararlara “Şeriatin kestiği parmak acımaz” diyerek itirazsız uyardı.

Fetvalar, halkın bu aydın zümreye, en husûsî noktalarına kadar ve bütün samimiyetiyle sorduğu hayat meselelerini ve onların da hâkim olan Şeriat kanunlarına, örf ve âdete göre gösterdikleri çözüm yollarını ihtiva ederler.

Bu bakımdan fetvalar, gerek tarih ve sosyoloji gerekse halk bilgisi tetkiklerinde ihmâli imkânsız kaynaklar durumundadır.

Bu ehemmiyetlerine binâen, Ebussu'ud Efendi'nin ve öteki Şeyhülislâmların bütün fetvalarının diğer tarihî ve edebî vesikalarımızla birlikte ve yakın bir gelecekte dikkatle tetkik ve neşr olunacağını ümit edebilmeyi ne kadar isterdik.

Bu çalışmalarım sırasında, muhterem hocam Mahir İz Beyefendinin emsalsiz yardımlarına mazhar oldum. Lise yıllarından beri talebesi olmak bahtiyarlığına erdiğim ve irşatlarından istifade ettiğim hocama teşekkürlerimi arz ederim.

Cendb-ı Hakk'ın kendisini başımızdan eksik etmemesi duası, sayısız dostlarının vird-i zebanı olmaktadır.

Burada, baba olarak yaptığı fedâkârlıklardan dolayı babam Halil İbrahim Bey'e ve bu kitabın basılmasındaki yardımları sebebiyle de kayınpederim Ali Tokgöz Bey'e teşekkür fırsatı bulabildiğime çok memnunum.

Ayrıca çocukları için pek çok tehlikelerle dolu olan bu samanda hayatım boyunca, elimden tutan, beni iyiye, hayra ve gayrete teşvik eden dostlarıma da, onlar için taşımakta olduğum samimî sadâkat ve sevgi dolu hislerimi sunmalıyım.

Sayın okuyucularımdan ise, hatalarıma müsamaha ile bakıp, ihtar ve ikazlarını esirgememelerini halisane niyaz ederim.

Ocak 1972, Yeşilköy

GİRİŞ

I- FETVA MÜESSESESİ

A. Fetva ve Müfti:

Fetva, fıkhî bir Mes'elenin şer'î hükmünün beyanı manâsında bir ıstılahtır. Müşkil Mes'elelerin hal ve beyanı için sorulan suâlin cevabına denir. Fetva, fakîhin (İslâm hukuku âliminin) hüküm mahiyetinde olmaksızın verdiği cevaptır. Fetvayı veren fakîhe "müftı" denir. Hüküm veren fskîhe ise "kâdî" denilir. Böylece müfti, şer'î kanunları, delillere dayanarak tedvin eder; kâdî, bu kanunlardan kendisine arz olunan hadiseye ait olan hükmü bulup tatbik eder. Müftînin fetvasını tatbik edip etmemek serbest olup, kâdînin hükmü mecburîdir.

Kadılık ve hâkimlik resmî, yani tayin ile olduğu halde, müftîlik öyle değildir. Fetva vermek iktidar ve ilmine sahip olan kimseye, etrafı "müfti" der. Müftîlik

unvanındaki bugünkü resmîlik, delillere dayanarak bizzat hüküm çıkarılamayan ve geçmiş fetvaların örnek alındığı taklitçilik devirlerinde başlamıştır.

Fetva vermek dînen çok mes'uliyetli bir iştir. Çünkü bu suretle “Allah nâmına” dînî bir hüküm beyan olunmaktadır. Bu sebeple bir delile dayanmadan fetva verilmesi haramdır. Müftînin düşeceği bir hatâ hâkiminkinden çok daha mes'uliyetlidir. Çünkü fetva suretindeki cevaplar, hem sorana hem de başkalarına taallûk eden umûmî hükümlerdir ve Kur'an ile Sünnetin beyânı demektir. Hâkimin hükmü ise tamamen dünyevî olacağı gibi ancak muayyen bir şahsa münhasırdır.

Erkek veya kadın, aşağıya sadece birkaç tanesi alınan şartlara sahip olan her müslim müftî olabilir:

1. Müftî müçtehid olmalıdır. Veya sözünün sıhhatine, Kur'an, Sünnet veya Kiyas'dan kuvvetli bir delil çıkarmağa kadir olmalıdır.

2. Müftî, âlim kimselerden tahsil etmiş ve fıkıh ilminde meleke sahibi olmuş bulunmalıdır. Fıkıh kitaplarını mütalaa etmiş olmak kâfi değildir.

3. Müftî, sâlih bir kimse olmalıdır.

4. Müftî, halkın hîle ve desiselerine vâkıf olmalı; Böyle hallerde hasımları toplayıp sorguya çektikten sonra cevap vermelidir.

5. Müftî iyi huylu olmalı ve sağır olmamalıdır.

6. Müftî, kavliyle hüküm vereceği müçtehidin, fakîhin bilgi ve dirayet derecesini bilip seçim yapabilmelidir.

7. Müftî, icâbında ilim sahipleri ile müşavere etmelidir.

8. Müftî kimseye muhtaç olmayacak kadar zengin olmalı, tesir altında bulunmamalıdır...

Osman Gâzî'nin, devletin ilk yıllarında kayınpederi Şeyh Edebâlî'yi müftî ve dâmâdı Dursun Fakîh'i hâkim tayin ettiği rivayet olunmaktadır.

B. Fetvanın Ehemmiyeti:

Hukukî bakımdan; ilâhî kaynaklara istinâd ettiği için ehemmiyeti daha da artan, bir kanundur. Geçmiş hâdiseler hakkında verilmiş olan bu hükümler, daha sonra vuku' bulan ayni mahiyetteki vak'alar için karar verilirken de esas tutulmaktadır. Bu sebeble hâkimler, meşhur müftî ve şeyhülislâmların fetva mecmualarını müracaat kitabı olarak yanlarında taşımaktadırlar.

Devrin hayatını aks ettirmesi bakımından ise:

O günün bir nevi "nazarî mahkeme karar"ları olan ve vak'aların da zikr olunduğu fetvalarda, her çeşit hâdisenin görüleceği şüphesizdir. Üstelik, ilâhî menşe'li bir hukuku temsil ettiklerinden ve bunların hükmüne uygun hareket etmek ibâdet ve sevap sayıldığından, her çeşit fikir ve davranışın hükmü buradan sorulmaktadır.

Bu yüzden fetvalarda "pırasa yemenin, çalgı çalmanın, bir giyim şeklinin, garip bir hâdisenin veya mahrem bir hususun" hikâyesi ve hükmü gibi çok çeşitli Mes'eleler bulunmaktadır. Değerin, dine uygun olmakta görüldüğü ve dine uygun olmayana sultan emri de olsa itaat edilmediği bu devirde "bir yasağın çıkarılması, harp ilânı, biri isyânın tenkîli, esirlerin vaziyeti bazan pâdişâha isyan" gibi hususlar da fetvaların tasvîbi ile mümkün olabilmekte idi... Bütün bunlardan fetvaların devrin hayatı için ne zengin bir kaynak olduğu kolayca anlaşılır.

C. Fetvanın şekli:

Müftîye söz veya yazı ile bir husus sorulur ve cevabı alınır. Sual kısmı "sual, es-sual, Mes'ele, el-Mes'ele, ne buyurulur ki, süile... vb.", cevap kısmı ise "cevap, elcevap, ücibe... vb" ibareleri ile baslar. Fetvanın ve bu iki kısmının uzunluğu sorulan şeye göre değişir. Sual ekseriya daha tafsilâtlı olup herşey anlatıldıktan sonra "olur mu?" diye sorulduğundan, cevap sadece "olur" veya "olmaz" dan ibaret bulunabilir.

İkinci kısmın sonunda müftîler, bu hükme varırken dayandıkları delil ve me'hazları zikr ederler. Şeyhülislâmlar ise etmezler... Aynı mevzu üzerine alâkalı birkaç su'al varsa, ikinciden itibaren umumiyetle “bu surette”, bazan da “sual-i ahar” şeklinde kayd olunurlar.

D. Fetvanın Devrin İçtimaî Özelliklerini Göstermesi Bakımından, Değeri:

“Sual” ve “cevap” olarak iki kısımdan müteşekkil olan fetvaya iki sebeple müracaat olunur. Birinci sebep, herhangi bir hususta dînin hükmünü merak etmektir. İkincisini ise bir söz, hareket veya bir olay teşkil eder ve bunlara karşı alınacak tavır bir mesele olarak sorulur.

Bir “mesele”de sorulan husus dine uygun veya aykırı olacaktır. Her iki halde de, fetvanın bu kısmı cemiyetteki bir davranışı bize aksettirir... Burada bir noktayı zikretmek mecburiyeti vardır:

Bir fetvadan öğrendiğimiz bir husus hakkında “Bu, onaltıncı aşırda cemiyetimizin bir hususiyeti idi” diye hüküm verebilmek için, ayni meseleye dair öteki fetvaları, kâdî sicillerinde bunların tatbik şekil ve yerlerini, tarihleri, halk rivayetlerini ve daha başka kaynakları tetkik mecburiyeti vardır.

Acaba şer'î hükümlere zıt hâdiselerin zikr olunduğu fetvaların hangi parçası, “sual” i mi, “cevab” ı mı, cemiyetin hayat tarzını, yaşayış şeklini göstermektedir.

Yani, bu fetvalar, “sual” lerinde anlatılan suçlar, yanlışlar ve şeriat dışı hâdise ve davranışlarla dolu bir cemiyeti “cevap” larının gösterdiği İslâmî nîzâma sokmağa çalışan bir devletin zorlayıcı kanunları mıdır? Yoksa “cevap” lara, yani şerîate tamamen uymuş ve onu benimsemiş bir cemiyette, bu nizâma aykırı olarak zuhur eden nâdir hâdiseleri cezalandıran, halkın da desteklediği kanunlarmıdır?

Tarihî gerçekler, birinci şıkkı reddetmemizi icap ediyor. Ancak ikincisi üzerinde de bazı mülâhazalarda bulunmak gerekir:

1- İslâm nizâmı esasen ferd ve cemiyet için ayrı kanunlar vaz' etmemiş, îmânı ve dünyevî kanunlarını “şeriat” adı altında toplamıştır. Bu sebebten her

müslünları, İslâmın îmânî esaslarını fikren kabul ettiği anda, dünyevî kaidelerini de kabul etmiş olmakta ve bunlardan herhangi bir mühim kaideyi reddetmekle ise îmânını da kaybetmektedir.

2. İslâm adına dünyaya harb ilân edilen, fetihler yapılan, idareci zümresi dindar olan, sultanı Allah adına hüküm süren, bütün idâri hususları şeriat gereğince halledilmeye çalışılan ve fertleri müslüman olan bir cemiyette, İslâm'ın hukukî hükümlerinin dinlenmemesi ve hoş karşılanmaması mümkün değildi.

3. Ayrıca cemiyet ferdlerinin doğumdan ölüme kadar hayatın her safhasında dînin gösterdiği şekilde kurulmuş müesseselere tabî olmaları ve bunun doğrudan doğruya imanları ile alâkadar bulunması da bu nizâma ve esaslara karşı inkâr ve mukavemet hâline imkân bırakmamaktadır.

4. Ancak, bir îman olarak ve bütün hâlinde kabul edilmiş bulunmakla beraber, reddolunmadan da bir kısım emirlere uyulmayabilirdi. Bu hâl "günah" olmakta, insanı dinden çıkarmamaktadır:

Hamr içmek, zina, bir âsîye yardım, çalgı ve raks gibi... Böylece, yasak oldukları reddolunmadan işlenen bu günahlara karşı muayyen cezalar tatbik olun makta, fakat günahı işlerken veya işlemediği halde hükmü reddeden "mürteci" (dinden çıkan) ve cemiyet için zararlı sayılmakta ve tövbe etmediği takdirde katline hüküm verilmektedir.

5. Böylece, zannımıza göre, meselâ "karısının ağzına söven adama, sopa cezası" hükm olunmasından, zevcelerin ağzına sövüldüğü değil, kadının hayattaki yeri, cemiyetin gaye edindiği hedef ve umûmî ahlâk telâkkisi anlaşılmalıdır. Ancak kadının hakkını bu kadar güzel muhafaza eden hükümlerin bile, cemiyetteki bütün kaba erkekleri yola getirdiğini hayal etmek de, hayatı ve insanı tanımamak olur.

6. Netice olarak, peşin bir kanaate saplanmadan ve hele katiyen bu ilmî konuyu hafife ve alaya alarak küçülmeden, çok geniş bir çalışma gerektiğini söylemek zorundayız.[1]

II- ŞEYHÜLİSIAMLIK MÜESSESESİ

“Şeyhülislâm” unvanı Osmanlılarda resmî bir sıfat olarak kullanılmadan çok önce İslâm âleminde görülmüştür. “Fahrülİslâm, burhanülİslâm. hüccetülİslâm...” gibi ta'zim ifâde eden birçok vasıflardan biri olarak, büyük âlim ve fakihlerin bazılarına unvan olmuştu.

Osmanlı Devletinin kurulduğu yıllarda Anadolu'da da bu unvanı taşıyan zevat mevcud idi. Fakat bu kimseler, daha sonra bu unvanın ifâde ettiği ma'nâda, devlet tarafından resmen tayin olunmuş ve azl olunabilir şahsiyetler olmayıp, ilim ve kemâlleri dolayısile bu unvana hak kazanmış idiler.

Henüz kat'ı bir şekilde bilinmemekle beraber “şeyhülislâm” tabirinin resmî unvan olarak kullanılmasına ikinci Murad devrinde başlanıldığı ileri sürülmektedir. Daha önceki yıllarda ise feth olunan yerlere kâdî, müftî, müderris ve büyük bir ihtimalle, bunların başı olarak bir de “baş müftî” gönderilmekte idi. Bir diğer rivayete göre ise bu hal Kânûnî devrine kadar sürmüş ve “şeyhülislâm” ta'biri o vakte kadar müftîleri ta'zim için kullanıla gelirken, ondan sonra, “baş müftîlik” yerinde resmî bir unvan sayılmıştır.

İslâm hukukunun (fıkıh) en büyük bilgini olan şeyhülislâm, müftî, müderris ve kâdiler gibi, âlimlerin teşkil ettiği “ilmiye sınıfı”nın başkanı idi... Bu sınıfı, dinin koyduğu esaslara dayanan devletin ve cemiyetin asıl idarecileri olarak kabul edebiliriz... Müftî ve kâdîler bulundukları, şehir ve kasabalarda îmânî ve hukukî Mes’elelerin son mercii idiler. Şeyhülislâm, ayrıca, devlet idaresi, harp ve sulh Mes’eleleri, çıkarılacak yasaklar ve şâir mühim hususlarda söz sahibi ve bazan ilmiye ve asker sınıfları ile birleşerek pâdişâhı tahtından indirecek derecede nüfuzlu idî.

Bütün şeyhülislâmların ilim ve dirayet bakımından aynı derecede bulunmadığı muhakkaktır. Fakat, Kemalpaşazâde ve Ebussu'ûd Efendiler gibi zatların değerleri herkesçe malûmdur. Bunlar gibi zatların fetvalarının ve diğer eserlerinin tetkîki çok faydalı olacaktır.

Osmanlı tarihinde katledilen sultan, şehzade ve sadrazam yekûnunun oldukça kabarık bulunmasına rağmen, adedleri yüz ellinin üzerinde olan şeyhülislâmlardan öldürülenlerin ancak üç tane oluşu da birşey ifâde eder.

Merhum Ali Emirî Efendi “İlmiye Salnamesi” ne yazdığı “Meşîhat-i İslâmiye Tarihçesi” nin sonuna, Teşrifat Kanunundan “Müftüenâm ve şeyhülislâm hazerâtının ulviyet-i mekâm ve celâdet-mesned-i bâihtirâmları” ın tarif eden kısmı şöylece nakl eylemektedir:

Kaanûn-i Teşrîfât-i Devlet-i Aliyye'de, müfti-1-enâm ve şeyhülislâm hazerâtının uviyet-i mekâm ve celâdet-mesned-i bâihtirâmları şu surette ta'rif olunuyor:

Bu makâm-ı sâmînin rütbe-i celîlesi gayet âlîdir. Zira bu rütbe-i aliye-i dîniyye ve vazîfe-i nazîfe-i ilmiyye sahibi, vâris-i ulûm-i elmme-i müctehidîndir. Ve asrında halîfe hazret-i bû-Hanîfe-i güzîndir. Selâtîn-i 'izam (Eyyedehumül-melikül-'dllam) bunlara ta'zîm ve kıyam, ederler ve mecâlis-i mülûkânelerinde kıyam ettirmeyip, mahsûs ihram ferş ettirip ve izn-i ku'ûd ile teşrif ve muvakkar buyururlar. Fî-asrinâ hazâ, merâsîm-i devlet muktezâsınca sâhib-i mühr-i vekâlet olan vekîl-i saltanattan gayri cümleye bunlar tekaddüm ve tesaddur ederler. Tarîk-i ilmiyye ve tarîk-i seyfiyye ricalinin) uzemâsı ale-l-umûm bunların dest-i şeriflerini takbîl ile iktisâb-i şeref etmek için makâm-i lâzım-ül-ihtiramlarına varırlar. Ve bu zât-i sütûde-sıfât, 'uzemâ ve kibardan bir ferdin ziyaretine varmazlar. Ba'zı umûr-i mühimme ve mesâlih-i mu'zama için mükâleme ve istişare iktizâ etse vezîr-i a'zam hazretleri bun ları saraylarına da'vet ederler. Ve da'vetine dahi merâtib-i umûmiyede olan kimseler gönderilmeyip eşref-i menâsıb-ı kalemiyye olan riyâset-i küttâb makamında bulunan zat gönderilir. Ve da'vet olunur. Teşrif ettiklerinde istikbâl ve tesyilerinde bizzat sâhib-i devlet hazretleri kemâl-i ta'zim ve tevkîr ederler. Ve i'lâm ve işârâtına min gayri tereddüdin vaz'-ı kalem-i kabul buyurup re'y ve kavli savâblarını tenfîz ederler. Ve mu'zamât-i umurun cümlesinde bunlarla meşveret ve ümmehât-i dîn devlette rey-i fâzılâne ve içtihâd-i muhakkikâ-nelerinden istimdâd ve isti'ânet buyurmalarında dünyevî ve uhrevî nice fevâid-i 'azîme ve menâfi'-i cesîme olduğu muhtac-i beyan değildirler.

Yukarıya kendi lisânı ile aldığımız parçayı ana noktaları ile hülâsa edersek:

“Bu makamın rütbesi çok yücedir. Çünkü bu rütbenin sahibi müçtehid imamların ilimlerine vârisdir ve zamanında Ebû Hanîfe Hazretlerinin halifelidir. Sultanlar ona ayağa kalkarlar ve meclislerinde onu oturtarak şeref ve vakar verirler. Zamanımızda, vezir-i a'zamdan başka herkese üstündürler. İlim ve

askeriyenin büyükleri onu ziyaret ederler; o kimsenin ziyaretine gitmez. Bazı büyük ve mühim meselelerde kendisiyle müşavere etmek lâzım olunca, vezir-i a'zam kendisini sarayına davet eder. Fakat bu davet ancak başkâtip vasıtası ile yapılabilir. Geliş ve gidişinde vezir-i a'zam kendisini karşılar ve geçirir. Onun fikir ve reylerini yerine getirirler. Din ve devlete dair mühim meselelerde onlarla mü şavere etmenin ve yardımlarını istemenin dünya ve ahirete ait nice büyük faydalar sağlayacağı beyâna muhtaç değildir".

III EBÜSSU'ÜD EFENDİ

A. Ebussu'ûd Efendi Devrine Kadarki Osmanlı Pâdişâhları:

1. Osman Gâzî (1299-1324): Selçuklu Devletinin, Söğüt uçbeyi iken, devletin yıkılması üzerine, diğer on kadar beylik gibi istiklâlin ilânı ve bazı Bizans kalelerinin fethi...

2. Orhan Gâzî (1324-1360): bursa'nın, marmara kıyılarının, karasi beyliğinin ve rumeli'de gelibolu ve civarının fethi... Devlet teşkilâtlanmış, para basılmış, ilk muntazam askerî teşkilât kurulmuş ve kanunlar yapılmıştır.

3. Birînci Murad, Hudâvendigâr (1360-1389): Ankara'nın, Edirne'nin, Filibe ve Balkanlara Kadar Bulgaristanın Zabtı. "sırp sındığı"nda ilk haçlı ordusu ile savaş (1363). Yine haçlılarla "Kosova" muharebesi (1389), zafer ve sultanın gehâdeti... Yeniçeri ve acemi ocakları kurulmuş, İstanbul ilk defa muhasara olunmuştur,

4. Bîrîncî Bâyezîd, Yıldırım (1389-1402): Sırbistan ile Eflâk'ın ve Malatya'ya kadar Anadolu'nun zabtı. "Niğbolu" da Haçlılarla savaş (1396)... Timur'la yapılan "Ankara" savaşının kaybedilmesi (1402), Bâyezid'in Esareti ve vefatı (1403).

"Fetret Devri (1402-1413): Yıldırım'ın şehzadeleri taht Kavgasına tutuştular. Süleyman Çelebi (1402-1410), arkasından Musa Çelebi (1410-1413) Rumeli'de ve İsa Çelebi (1402-1404) Balıkesir'de saltanat sürdüler. Bu arada Süleyman Çelebi

Macarlarla savaştı ve Musa Çelebi İstanbul'u muhasara etti... Nihayet Mehmet Çelebi hepsini mağlup ederek tahta geçti.

5. Birinci Mehmed, Çelebi (1413-1421): Fetret devrinde kaybedilmiş olan topraklar tekrar alındı. Şeyh Bedreddin gailesi halledilip, Venediklilerle küçük bir deniz savaşı yapıldı.

6. İkinci Murad (1421-1444, 1446-1451): İstanbul Muhasara olundu. Anadolu'daki beylikler kaldırılarak birlik sağlandı. Macaristan'ın fethi başladı. Haçlılarla "Varna" (1444) ve "2. Kosova" (1448) muharebeleri kazanıldı.

7. İkinci Mehmed, Fatih (1444-1448, 1451-1481): Kızdırmaktan Tuna'ya kadarki sahayı kaplayan Devletin toprakları arasında kalan İstanbul (1453) ile ayrıca devir boyunca 14 Devlet Ve 200 şehir fetih ve zabt olundu. Akkoyunlu hükümdarı uzun Hasan'la "Otlukbeli" (1473) savaşı yapıldı... Yeni ihtiyaçlara göre kanunlar kondu.

8. İkinci Bâyezid, Velî (1481-1512): Cem Sultan gailesi ile uğraşıldı muharebeler devam etmekle beraber mühim zafer ve fetihler olmadı. Nisbeten sakin bir devre geçti. Anadolu'da, Şah İsmail'in teşvik ettiği şiî propaganda ve isyanları büyüdü... Bâyezid, yeniçerilerin yardım ettiği, oğlu Selim tarafından tahttan indirildi.

9. Birinci Selim, Yavuz (1512-1520): Doğuda, Şah İsmail Safeî'nin başında bulunduğu şiî İran ile "Çaldıran" da (1514) savaşıldı. Anadolu'daki şiîler imha edildi. Mısır'a hâkim kölemenlerle "Merc-i Dâbık" (1516) ve "Ridâniye" (1517) savaşları yapıldı... Netice olarak: Doğu Anadolu, Mısır, Suriye, Filistin, Hicaz ile hilâfet hakkı Osmanlılara geçti.

10. Birinci Süleyman, Kânûnî (1520-1566): Batıda, Doğuda ve Denizlerde savaşılıp fetihler yapıldı. Batıda: Macaristan'ın ve birçok kalelerin zabtını netîce veren Mohaç (1526). Viyana muhasarası (1529), Alman seferi (1533) ve (1541) seferleri ile Avrupa içerlerine kadar uzayan akınlar yapıldı... Doğu'da:

Tecâvüzlerde bulunan İran'lılara karşı İrâkayn seferi (1533-35), "1548-49" Seferi ve Nahçivan seferi (1553-55) açıldı. Denizden ise Yemen, Aden, Hindistan'da Diu kalesi, Cezâir ve' Trablusgarb zabt olundu. "Preveze" (1538) İle

Akdeniz "Türk Gölü" hâline getirildi... idarî sahada yaptıkları ile "Kânûnî" lâkabını alan sultan, Orhan Gâzî ve Fatih devrinde yapılan kanun ve nizamları yeniden hazırlatmış, idarî taksîmâtı düzenlemiştir.

11. İkînci Selim, Sarı (1566-1574): İsyan eden Yemen tekrar (1567-71), Tunus (1574) ve Kıbrıs (1570-71) Feth olundu. Inebahtı (1571) deniz savaşında donanma büyük bir mağlubiyete uğradı... Sultan, Devlet idaresini daha ziyâde kudretli sadrâzam Sokullu'ya bırakmıştır.

B. Ebussu'ûd Efendi'ye Kadarki Şeyhülislâmlar:

1. Mehmed Şemseddîn el-Fenârî (1424), İkinci Murad devri.
2. Molla Mehmed İbni Armağan (1431), İkinci Murad devri.
3. Fahreddîn el-Acemî (1436), İkinci Murad ve Fatih devirleri.
4. Molla Hüsrev Mehmed (1460), Fatih devri.
5. Molla Gürânî Ahmed Şemseddîn (1460), Fatih ve İkinci Bayezid devirleri.
6. Molla Abdulkerîm (1488), İkinci Bayezid devri.
7. Çelebi Alâeddîn el-Arabî (1495), İkinci Bayezid devri.
8. Efdal-zâde Hamîd Molla (1496), ikinci Bayezid devri.
9. Zenbilli Alâeddîn Ali el-Cemâlî (1503), İkinci Bayezid, Yavuz ve Kânûnî devirleri.
10. Kemalpaşazâde Ahmet Şemseddîn (1525), Kânûnî devri.
11. Sa'dullah Sa'dî Efendi (1534), Kânûnî devri.
12. Çivi-zâde Muhyiddîn (1539), Kânûnî devri.
13. Abdulkâdir Çelebi el-Hamîdî (1542), Kânûnî devri
14. Fenârî-zâde Muhyiddîn (1543), Kânûnî devri.
15. Ebussu'ûd Efendi (1545-1574), Kânûnî ve İkinci Selim devirleri.

C. Ebussu'ûd Efendinin Hayatı:

Ebussu'ûd el-İmâdî 17 safer 898 (30 kânunevvel 1490) tarihinde, İskilip'te doğmuştur. “Hünkâr Şeyhi” diye tanınan Muhyiddîn Muhammed el-İskilîbî'nin oğludur.

Babasından, Müeyyed-zâde Abdurrahman Efendi'den, Mevlânâ Seyyidî Karamânî'den ve rivayete nazaran Kemalpaşa-zâde'den ders gördü... Babasından icazet aldı. Tahsili sırasında Sultan İkinci Bâyezid'in dikkatini celb etmiş ve yevmiye 30 akça “çelebi ulufesi” ile taltif olunmuştu.

922 (1516) da, İnegöl İshak Paşa medresesi müderrisliğine yapılan ilk tayininden sonra sırasıyla: 926 (1520) de Davut Paşa, 928 (1522) de Mahmud Paşa, 931 (1525) de Gebze, 932 (1526) da Bursa Sultaniye medreselerine ve 934 (1527) de Sahn-i Semanın “müftî medresesi” denilen kısmına tayin olundu, 939 şevval (1533) de Bursa ve 940 rebîulâhirinde İstanbul kadısı oldu. 944 (1537) de Kânûnî'nin Korfu seferi sırasında Rumeli kazaskerliğine getirildi. 8 yıl bu hizmette kaldıktan sonra; Fenârî-zâde Muhyiddîn Efendi'nin yerine 952 şaban'ında (1545) şeyhülislâm nasb olundu. Bu makamda 5 cemaziyelevvel 982 (23 ağustos 1574) deki vefatına kadar hicrî hesapla 30 yıl kaldı.

D. Şahsiyeti:

“Kaynaklar Ebussu'ûd Efendi'yi zayıf, uzun boylu ve uzunca sakallı, nûrânî yüzlü, vakur, mehib, gayet sâde giyinir, etrafındakilere rıfk ile mu'amele ettiği halde mehabetinden meclisinde kimse ağız açamaz, sözleri hürmetle dinlenir, âbid ve zahid bir zat olarak tarif ederler. Mu'âsırları tarafından, Ebû Hanîfe-i sânî, Hâtemetül-müfessirîn, Mu'allim-i sânî (muallim-i evvel: Kemalpaşa-zâde) vasıfları ile yâd edilen bu zat, Osmanlı şeyhülislâmlarının tefsir ve fıkıh sahalarında en âlimlerinden biri sayılmaktadır. Adına yazılmış kasidelerden başka, tarihlerde, tez

kirelerde ve terâcim kitaplarında medhi için söylenen sözlere bakarsak, kendisinin zamanını aşan bir şöhret kazandığını anlarız”.

Devrinin en nüfuzlu adamlarından biri olmakla beraber siyâsete karışmayan Ebussu'ûd Efendi'ye Kânûnî, büyük bir hürmet ve itimad beslemiş, mühim Mes’elelerde onun re'yine baş vurmuştur. Pâdişâhın, Zigetvar yolundan yazdığı “hâlde hâldaşim, sinde sindaşım, âhiret karındaşım, tarîk-i hakta yoldaşım...” diye başlayan mektup, aralarındaki rabıtanın kuvvetini gösterir.

İkinci Selim tarafından da büyük saygı gören Ebussu'ûd Efendi, bu pâdişâhın zamanı ile 3. Murad ve 3. Mehmet devirlerinin başlıca ilmîye ricalinin hocasıdır.

Arapça tefsiri ve şiirleri, arap âleminde meşhurdur. Türkçe nesirde ise en müzeyyen üslûbdan en sâde halk diline kadar her vâdîde kalem kullanmıştır.

Elhâsıl, Ebussu'ûd Efendi, sultanı Kânûnî, sadrâzamı Sokullu kaptân-ı deryası Barbaros, mimarı Sinan ve şâiri Bakî olan ebed-müddet bir devletin kendine lâyık şeyhülislâmı idi.[2]

IV- MECMU'A-Î FETAVÂ NÜSHALARI

Bu kitaptaki fetva metinleri, aşağıda haklarında etraflıca izahat verilecek olan iki yazma [3] nüshadan alınmıştır. Bu iki yazma, İstanbul kütüphanelerinde bulunan otuz kadar [4] nüsha gözden geçirilerek seçilmişti.

Âdet olduğu üzere nüshalar birer harf (A) ve (B) ile işaretlenmiş ve yaprakların birinci yüzü (a) ikinci yüzü (b) harfleriyle gösterilmiştir. Her fetvanın sonuna alındığı yer kayd olunmuştur. Meselâ (A. 40 b) : A nüshasının 40. yaprağının ikinci yüzü demek olup, bu ibareyi taşıyan, fetva oradan başlıyor demektir.

Yazma nüshalarda, bütün bu fetvaların sonunda ekseriya “Ebussu'ûd el-hakîr” veya sadece “Ebussu'ûd” kaydı bulunmakta ve arada bir bahsi tamamlamak için alınan, diğer şeyhülislâmlara ait fetvalar da aynı şekilde kendi imzaları ile kayd olunmuş bulunmaktadır... Fakat, metnimize sadece Ebussu'ûd Efendi'ye ait fetvalar

alındığı için sonlarına isim yazılmak lüzumlu görülmedi. Sadece, diğer iki şeyhülislâma ait birkaç fetva alınmış ve sonlarına isimleri kayd olunmuştur.

A. Metne Esas Alınan Nüshalar:

(A) Nüshası:

Fatih Kütüphanesi, Ali Emirî kitapları, Şer'iye bölümünde bulunan 80 numaralı yazmadır. Açık kahverengi, basma şemseli meşin cilt içindedir. Okunaklı güzel bir nesih ile yazılmıştır. Dış ölçüsü 134x218 mm, yazının eb'âdı (çerçevesiz) 75x137 ram dır. Varak sayısı 285 olup, asıl metin 277b'nin sonuna kadardır. Satır sayısı 27-30 arasında değişmektedir. Kitap, bap ve fetva başları kırmızı mürekkepledir. Eserin kâğıdında "kız-başlı kartal" markası vardır... Müstensihinin "Cezâirül-Mahrûse"-de mütevelli bulunan Mustafa bin Ali el-Hatib ve istinsah tarihinin 1041 (m. 1634) olduğu anlaşılmaktadır.

(B) Nüshası:

Bayezid Umûmî Kütüphanesi 2757 numarada kayıtlı yazmadır. Son zamanlarda yapılmış adî penbe bir mukavva cilt içindedir. Aynı şahıs"-tarafından yazıldığı zannedilmekle beraber, bazan başka eller karışmış hissini verecek kadar bozulan, fakat umumiyetle okunaklı bir ta'lik ile yazılmıştır. Dış ölçüsü: 187x300 mm., yazının eb'âdı (çerçevesiz) 98x215 mm. dir. Varak sayısı 341 ve satır sayısı 23 dür. Kitap, bap ve fetva başları kırmızı mürekkepledir. Eserin kâğıdında "üç yapraktan aşağı uzanan bir sapın iki tarafında A ve S harflerini hâvî" bir marka bulunmaktadır... Eserin başındaki iki sayfalık mukaddimede mecmuayı derleyen, kimliğini ve yaptığı işi şöyle anlatmaktadır:

Ta… cenab-i cennet-mekan ve Firdevs-aşyan merhum ve mağfurunleh Sultan Süleyman Han (nevver-allahu teala merkadehu) hazretlerinin asr-ı şeriflerinde

hazne-i amirlerine ihda buyurduklarında bu hakire… südde-i seniye mülâzımlarına ilhak buyurmağa inayet buyurulup lâkin... mansıb-ı kaza semtine bi-z zarurî rızâ lâzım geldi... Hak subhânehu ve te'âlâ hazreti fî-zamâninâ olan kudâttan ba'zı gibi tarîk-i dalâlete düşüp halik olmaktan saklaya, âmîn yâ Rabb-el âlemîn. El-kıssa mevlânâ-i mumâin-ileyh hazretlerinin... hergün çıkan fetâvâya el bette bu hakîrin nazan müte'allik olmağla cevab-i bâ-sevabIarından işbu mecmû'a cem' ü tehzîb ve ... tertib edip ... husûsan fî-zamâninâ olan kudâtın ekserine nev'â hâzır helva şekli olup...”

Bu ifadeye göre nüshamız ilk nüshayı aynen nakil ve kendi ismini kaydetmeyen bir müstensihin eseri değilse Ebussu'ûd Efendi'nin “Tefsîr’ini tebyiz eden yakın bir talebesinin eseridir. Mecmua, Efendi'nin, sağlığında ve İkinci Selim devrinde bitmiş olup Sinan bin Ramazan bu sırada kâdî bulunmakta olmalıdır... Mukaddimede olduğu gibi, yazmanın başka bir yerinde de tarih kaydına rastlanılmadı.

B. İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Ve Ebussu'ûd Efeudi'ye Ait Fetvaları İhtiva Eden Mecmualardan Hacimli Olanlar:[5]

Sıra

Bölüm Adı

Kitap No.

Yaprak Sayısı

Bölümün Bulunduğu Kütüphane

1

Ali Emiri Efendi, Şer’iye

80

277

Fatih, Millet

2

Atıf Efendi

1120

452

Vefa, Atıf Efendi

3

Ayasofya

1543

230

Ayasofya

4

Beyazıt Umumi

2757

341

Beyazıt

5

Carullah

938

511

Süleymaniye

6

Çelebi Abdullah

151

422

“

7

Es’ad Efendi

1059

218

“

8

Es’ad Efendi

1097

309

“

9

Es’ad Efendi

1098

207

“

10

Es’ad Efendi

1099

322

“

11

Es’ad Efendi

3727

273

“

12

Fatih

2349

133

“

13

Fatih

2350

192

“

14

Fatih

3504

75

“

15

Hacı Mahmut Efendi

1217

517

“

16

Hacı Mahmut Efendi

1219

243

“

17

Hacı Mahmut Efendi

1236

90

“

18

Hamidiye

590

372

“

19

Hasan Hüsnü Paşa

423

324

“

20

İsmihan Sultan

223

323

“

21

İsmihan Sultan

224

495

“

22

İsmihan Sultan

226

282

“

23

Karaçelebi-zade Hüsameddin

200

337

“

24

Köprülü Mehmet Paşa

666

308

Köprülü

25

Murad Molla

1114

385

Fatih, Murad Molla

26

Nuruosmaniye

1968

177

Nuruosmaniye

27

Serez

1140

79

Süleymaniye

28

Serez

1158

152

“

29

Sultan I. Ahmed

95

235

“

30

Şehid Ali Paşa

1028

360

“

31

Şehid Ali Paşa

1071

259

“

32

Üniversite

1798

130

İst. Üniversitesi

33

Üniversite

2106

105

“

34

Üniversite

6527

30

“

35

Veliyüddin Efendi

1343

180

Fatih, Millet

36

Yeni Cami

624

478

Süleymaniye

37

Yeni Cami

625

445

“

V- METNİN TERTİBİ

Metnin tertibinde, “fetâvâ mecmuaları” nın klâsik tertip tarzı dikkate alınmamıştır. Bu mecmualar, kâdîlere birer müracaat kitabı olarak tertip olunduklarından içlerindeki fetvalar dinî ve hukukî bir sıraya göre toplanmışlardır. Meselâ namaza (kitab-üs salât), nikâha (kitab-ün nikâh), hırsızlığa (kitab-üs sirka) dair fetvalar ayrı fasıllarda (kitaplar) bulunmaktadırlar.[6]

Bizim maksadımız ise, dînî veya hukukî bir Mes’ele sorulurken, fetvada beliren içtimaî bir özelliği yakalamak ve bunlardan faydalanarak, o devrin hususiyetlerini tesbite çalışmaktır.

Bu sebeple fetva kitaplarının klâsik tertibi burada tamamen bozulmuştur. Kitabımızın tasnifinde sadece, fetvaların temas ettikleri içtimâi özellikler dikkate alınmıştır.

Çalışma sırasında, önce fetvalar okunup aradığımız özelliği belirtenler fişlenmiş, sonra da ayni özelliğe dair olanlar bir araya getirilmiştir.

Fetvalarda, cemiyetimizin hangi meselelerine dair özellikler bulduğumuz, kitabın “İçindekiler” ve “İndeks” kısımlarında görülmektedir.

Bambaşka bir kasıtla verilen ve toplanan fetvaların her biri ekseriya birkaç içtimaî hususiyete de ışık tutmakla beraber, bu temas çok defa pek hafif olmaktadır. Öyle ki bazan, bir hususun iyice tesbit olunabilmesi için, bilgimizi azar azar tamamlayan belki yüz kadar fetvayı derlemek îcab edecektir.

Bu sebeble iyi bir netice alabilmek, hayat Mes’elelerine temas eden onbinlerce fetvanın seçilip işlenmesini gerektiriyor. Ayrıca, etraflı bir fıkıh, tarih ve halkiyat bilgisine de ihtiyaç vardır. Ancak bu halde bile, devrin, tarihleri, kâdî sicilleri ve diğer kayıtları ile birlikte mütâla'a olunmadığı takdirde bu gibi tetkiklerin eksik kalacağından şüphe yoktur.

VI- METNİN TESBİTÎ VE NEŞRİ HAKKINDA NOTLAR

1. Çalışma ayni zamanda bir “dil tetkiki” olmadığından, o devir Türkçesini tesbit gaye olarak alınmamıştır.

2. Ayni sebeble transkripsiyon alfabesi de kullanılmamıştır. Zaten bu bizim imkânlarımız haricinde idi.[7]

3. Türkçe kelimelerin o devre has söylenişlerine, metni güç anlaşılır hâle getirmeyecek derecede riayet edilerek, ifâdede eski havanın muhafazasına çalışılmıştır.

4. Herhangi bir kelime değiştirilmediği veya çıkarılmadığı gibi, ilâve de edilmemiştir. Ancak, düştüğü muhakkak olan kelime parantez iğinde olarak ilâve edilmiştir. 300. fetvada olduğu gibi.

5. Yine, iyi okunamıyan kelimelerin, okunması mümkün olan diğer şekilleri de, yanında parantez içinde olarak gösterilmiştir.

6. Hiç okunmayan birkaç kelimenin yeri boş bırakılarak (..) ile gösterilmiştir. Bunlar tek kelimelerdir. 408. fetvada olduğu gibi.

7. İfâdesi, bozuk zannı veren cümleler aynen muhafaza edilmiştir. İfâdenin bu şekilde oluşu, o günkü söyleyiş tarzına veya bazen de müstensihin dalgınlığına verilebilir.

8. Metinde "ayın" ve "hemze" ler kesme virgülü ile gösterilmiş, ancak ikisi için farklı virgül kullanılmamıştır.

1- AİLE

I. Çocuk Ve Neseb

1. Mes'ele Zeydin bulûğuna kaç yaşında olmakla hükm olunur?

Elcevap: İkrâr ederse on ikisin tamam edicek olunur, eylemezse on sekizin tamam edicek değin olunmaz. [8]

2. Mes'ele Nisada ibtidâ-i hadd-i bulûğ nerdendir?

Elcevap: İkrar edicek, on ikisin tamam ettikte bâligadır. [9]

3. Mes'ele İnâsdan olanların bulûğuna kaç yaşın tamam etmekle hükm olunur?

Elcevap: On yedi yaşın tamam etmekle olunur. [10]

4. Mes'ele Zeydin mutallâkası Hind, Zeydden olan veled-i sagîrini kâdîye varıp nafaka takdir ettirse Zeyd kabul etmeyip veledi Hindden hizâneden müstağni değil iken almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [11]

5. Mes'ele Hind takdir ettirdiği akçayı ba'de zamanin taleb ettikte Zeyd te'allül edip vermeyicek, Zeydi habs ettirmeye şer'an kadire olur mu?

Elcevap: Olur, sagîrin helakine müeddîdir veled-i kebîr gibi değildir. [12]

6. Mes’ele Müddet-i hizâne kız çocuklarda şer'an ne zamana değindir beyan buyurular?

Elcevap: Hizâneden müstağniye olucak dahi âdet-i nisayı ta'um için bir miktar almamak evlâdır, meğer müştemit ola. [13]

7. Mes’ele Zeyd-i ma'sûmun müte'ehhil olan kardeşi Amr ile ammi olan Bekr olsa, şer'an hakk-i hizâne kangısınındır?

Elcevap: Erin Mzânesi olmaz hakk-i terbiyet kardeşinindir. [14]

8. Mes’ele Hind-i sagirenin hakk-i hizânesi ebesi Zeynebin olup, Hind on yaşma girdikte babası Zeyd, Hindi Zeynebin elinden almağa şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Müştehat olup Zeyneb zabtına kadir ölmayıcak olur. [15]

9. Mes’ele Zeyd-i müteveffanın zevci Hind, ecnebiden Amra nikâhla vardıkta, Zeydin sagir oğlu Bekri Zeydin anası mı alır yoksa Hindin anası mı alır?

Elcevap: Hindin anası alır. [16]

10. Mes’ele Zeyd-i müteveffanın oğlu Amr-i sagirin hakk-i hizânesi Hindin olup beslerken, Bekr-i ecnebiye vardıkta, hakk-i hizâne Hindin anası Zeynebin olup Amra takdir olunan nafakayı alıp, geri Hinde verip, Hind "aldım" dedikte verese kabul etmeyip, Zeynebe "Hinde verdiğini isbat eyle" deyu "yemin eyle" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Hakk-i hizâne Hindin olmayıcak, Artırın nafakasını Hind almak meşru' değildir. [17]

11. Mes’ele Hind fevt oldukta, üç yaşında oğlu Zeyd ve dokuz yaşında kızı Zeynebi, mezkurların babaları Amrdan, Hindin anası Hatice alıp nafaka takdir ettirip nafaka-i mezbûre ile beslemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, müştehat ise Zeynebi alamaz. [18]

12. Mes’ele Zeydin zevcesi Hind-i mutallaka, Zeyd-i mezburdan yedi yaşında kızı Zeynebe yevmî ikişer akça takdir ettirip, Zeyd' kadir olmayıcak, anası Hatice nafakasız beslerim der iken almağa kadire olur mu?

Elcevap: Müştehat ise Zeyd alır. [19]

13. Mes'ele Zeyd zevci Hinde talâk verip, ahar vilâyette sâkin-olup, Hindden olan oğlu Amr-i sagîr dokuz yaşına girip hakk-i hizâne sakıt oldukta, Zeydin marifeti yok iken kardeşi Bekr "kardeşim oğludur" deyu Amrı Hindden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [20]

14. Mes'ele Zeyd-i müteveffanın, zevci Hindden bir yaşındaki oğlu Amr ile üç yaşındaki oğlu Bekri, Hind ile Hindin anası Haticenin elinden cebren, Zeydin babası ve kardeşleri alıp evlerine ilettiklerinde, Bekr ocağa düşüp yanıp fevt olup, Amr dahi inek sütü ile beslendiği ecilden fevt olup ölse, şer'an Zeydin babası ile kardeşlerine ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd lâzımdır. [21]

15. Mes'ele Zeyd memlûkesi Hind-i sagîre, Zeydin zevcesi Zeynebi emse, Zeyd Hindi tasarruf helâl olur mu?

Elcevap: İki buçuk yaşın içinde ise olmaz. [22]

16. Mes'ele Hind, kulu Zeydi müddet-i rezâ'da emzirse, ba'dehu bey'a kadire olur mu?

Elcevap: Olur, amma lâyık değil. [23]

17. Mes'ele Zeyd Hindi tezevvüc etmek diledikte, mahallesi ahâlisinden ba'zı "onu zevcin Zeyneb müddet-i rezâ'da emzirdi idi, alma" deyip, Zeyd dahi "kızım ise dahi alırım" deyip alsa ne lâzım olur?

Elcevap: Emzirdiği sabit olur ise tefrik ve ta'zir-i şedîd lâzımdır. "Kızım ise dahi alırım" dediği hükm-i şer'i redden sâdır oldu ise kâfir olur, katli helâl olur. [24]

18. Mes'ele Zeydin zevcesi Hind, anası Zeynebin sagîr oğlu Anın emzirse, nikâha zarar var mıdır?

Elcevap: Yoktur aksi dahi caizdir. [25]

19. Mes'ele Sünnet olduğu zamanda mu'tâddan eksik kesilmiş olan Zeyd, tekrar sünnet olmak şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [26]

20. Mes’ele Diyâr-ı Arabda avretleri sünnet ederler bu fi'l sünnet midir?

Elcevap: Müstehabdır. [27]

21. Mesele: Hind, kızı Zeyneb-i sagîreyi Haticeye iyalliğe verip, Hatice Zeynebi besledikten sonra, Hind Zeynebi cebr ile Haticeden almağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur, amma Haticenin hatırın ri'âyet etmek gerektir. [28]

22. Mes’ele Zeyd, oğlu Amr-i sagîri fakır olduğu ecilden iyalliğe verip "her ne harcedersen ba'de zamanin ben vereyim" deyip, Bekr Amrı altı yıl besledikten sonra, Zeyd Amrı almak istedikten, Bekr dahi harcım Zeydden ger'an almağa kadir olur mu?

Elcevap: Miktarını isbât edicek alır. [29]

23. Mes’ele Zeyd sagîre kızı Hinde, cihaz deyu ba'zı nesne ediverip, hibe ve teslim etmeden Zeyd-i mezbur fevt olsa, verese-i Zeyd zikr olunan cihazı taksime kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, sagîre olucak teslim lâzım değildir. Hemen ana edivermek kifayet eder, onuncun kendi kabz etmiş olur.[30]

24. Mes’ele Zeyd yabanda bulduğu oğlana infak etmeyip kâdîye vermek istedikte, kâdî "yabanda bulduğuna beyyine ikâmet eyle" deyip Zeyd dahi eylese, kâdî oğlanı ibkâ etmeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Yabanda buldukta almakla hıfzını iltizam etmiştir, kâdî muhayyerdir, amma evlâ budur ki, aczi ma'lûm olucak alıp âhara vere, sonra geri talep eder, kezâlik dilerse alır Zeyde verir dilerse sonrakide ibkâ eder. [31]

25. Mes’ele Zeyd sıhhatinde mevlidinden mechûl-ün-neseb olan kulu Amra "oğlumdur" deyip bu ikrar üzerine fevt olsa, Zeydin Amr misilli oğlu olmak kabil olmakla, Zeydin oğlu Bekr var iken, Amr dahi Zeyde vâris olur mu?

Elcevap: Amrın mevlidinde mechül-ün-neseb idüğü beyyine ile sabit olursa olur, ve illâ olmaz. [32]

26. Mes’ele Dâr-ı harbde esîr olan Zeyd halâs olup dâr-ı İslâma geldikte, Amra "babamsın" deyicek, Amr da Zeyde "oğlumsun". Bu vech üzerine birkaç yıl

geçtikten sonra Zeyd kavlinden rücû' edip Amra "babam değilsin" deyicek, Amr "oğlum değilsin" deyip, kavilleri sicil olunduktan sonra fevt olucak, oğulları ile Zeyd dahi vâris olur mu?

Elcevap: Ahar kimsenin oğlu olup Amrın değil idüğü tamam zahir olmağın kavillerinden rücû' etmiş değil ise olur. [33]

27. Mes'ele Zeyd Amra tezevvüç ettiği cariyesi Hindden olan Bekr, Zeyd-i mezbur fevt oldukta, "ben Zeydin sulbü oğluyum" deyu da'va edip, beyyine ikâmet eylese, müteveffâ-i mezbûrun vârisleri dahi "raezbûr Amra tezviç olunduktan sonra olup, Amrın oğlu idüğüne" beyyine ikamet eyleseler, Zeyd-i mezbur hâl-i sıh hatinde meclis-i hâkimde "Bekr benden değildir" deyu selb-i neseb dahi etmiş olsa kangısı evlâdır?

Elcevap: Verese beyyinesi evlâdır. Zeyd, Bekr Amrın oğlu idüğüne bir defa ikrar etti ise sonra "bendendir" deyu ikrar ve da'vet ettiğine beyyine-i âdile bulunsa dahi asla istimâ' olunmaz. [34]

Cevâbülâhar: Hind Amrın nikâhında iken doğduğun, yahud Zeydin "veled-i mezbur Amrdandır" dediğin isbat edicek, Zeyd sonradan (veled-i mezbur bendendir" dediğine asla i'tibar olunmaz. Veled-i mezbur Zeydin andan sonra "bendendir" dediğin isbat ederse dahi lağvdır. [35]

28. Mes'ele Zeyd zevcesi Hindle, nikâhlanmazdan evvel olan ettikleri zinadan hâsıl olan veled, Zeydle Hinde vâris olur mu?

Elcevap: Hinde vâris olur Zeyde olmaz. [36]

29. Mes'ele Zeyd zevci Hindin, ahar ile zinadan veledi olsa, mezkûr veled ahardan idüğü mukarrer iken Zeyd fevt olucak Zeyde vâris olur mu?

Elcevap: Li'ân edişip veled anasına ilhak olunmayıcak mukarrer olmaz, öyle oldu ise vâris olamaz. [37]

II. Ağırlık Ve Ergenlik

30. Mes’ele Zeyd kızı Hindi, Amrın üç yüz akça ağırlığın alamayınca, Amra tezvic eylemese, Amr ba'd-et-tezvic üç yüzü Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, vermediği takdirce tezvic etmemek mukarrer olucak, ağırlık olmaz rüşvet olur. [38]

31. Mes’ele Zeyd, Amrın kızı Hinde namzed olup, bir miktar akça ve ba'zı esbâb kaim gönderse, Amr mukabelesinde dondan ve gömlekten ve şâir levazımdan ana mu'âdil ba'zı esbâb gönderse, ba'de zamanın ayrıldıktan, Zeyd kalın deyu peyverdiği akçayı ve esbabı almağa kadir olur mu?

Elcevap: Kalın mehr-i mu'acceldir. Hediye değildir ki mukabelesinde ‘ivaz-ı muâdil gönderile, vermek lâzımdır.[39]

32. Mes’ele Hind hîn-i tezevvücde Zeyde ergenlik bir bağ verip, Zeyd dahi 'ivaz bir kaftan vermiş olsa, bir yıldan sonra mufârakat ettikte Hind Zeydden ol bağı almağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur, rüşvettir, ivazın Zeyde verir. [40]

33. Mes’ele Zeyd, kızkardeşi Hind-i müteveffanın kızı Zeynebi, Amra zevceliğe verdikte, ergenlik onbin akça verse, Zeyneb fevt oldukta, Zeyd akçayı Amrdan almağa kadir olur mu?

Elcevap: Zeyd vermiş olucak ergenlik olmaz, rüşvet ise alır, hibe ise almaz. [41]

34. Mes’ele Hind, zevci Zeyde ergenlik verdiğin, Hindin fevtinden sonra şâir verese Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olurlar, rüşvettir [42]

III. Nikâh

35. Mes’ele Nikâhta tesâmü' ile şehâdet kabul olur mu?

Elcevap: Fî-zamânınâ olunmaz. [43]

36. Mes’ele "Hâkim ma'rifetsiz nikâh olunmaya" deyu emr-ı pâdişâhı vârid olmuş iken, hâkim ma'rif etsiz nikâh sahih olur mu?

Elcevap: Olmaz, meğer niza' ve husûmet olmaya. [44]

37. Mes’ele Hind, izn-i kâdî yok iken, bir kaç kimse huzurunda "kızım Zeyneb-i sagîreyi, kardeşim Amrm oğlu Bekr-i sagîre verdim" deyip Amr "Bekr için Zeynebi alıp kabul ettim" dese nikâh olur mu?

Elcevap: İzn-i hâkimle olmak emr olunmuştur. [45]

38. Mes’ele Zeyd, sagîre kızını, Amrm sagîre oğluna şühûd mahzarında tezvic edip, Amr dahi alıp kabul eylese, amma ma'ri-fet-i hâkim olmasa, nikâh-ı mezbur sahîh olur mu?

Elcevap: Velayetleri kâmiledir, olur, hâkim kabul etmemek olmaz. [46]

Bu Surette: Hind bâliga oldukta nikâhı feshe kadire olur mu?

Elcevap: Olmaz. [47]

39. Mes’ele Hind-i nâ-bâligayı, Zeyd nikâh eylese sahih olur mu?

Elcevap: Olur, amma velî babası yahud dedesi değil ise, Myâr-i feshi vardır, hîn-i bulûğda. [48]

40. Mes’ele Zeyd, bâliga kızını Amra "senin oğluna verdim" deyip, Amr dahi "oğlum için aldım, kabul ettim" deyip, üç yıldan sonra kızını âhara tezvîc etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Kızın rızâsı ve huzûr-i suhûd olmayıcak nikâh değildir. [49]

41. Mes’ele Zeyd Hind-i bâligayı, babası Amr izinsiz nikâh eylese, Amr, razı olmasa, nikâhı feshe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, [50]

42. Mes’ele Zeyd namzedi Hind-i bâliga, Zeydden ayrılıp âhara varmağa rızâsı yok iken, babası, Bekre nikâh eylese, ba'dehu Zeyd taleb edicek, Hind Bekre varmayıp yine Zeyde varmağa kadire olur mu?

Elcevap: Babasının nikâhını kabul etmediyse Bekr alamaz, babasının rızası ölmayıcak dahi Hind Zeyde varamaz, ittifak lâzımdır. [51]

Bu Surette: Bekre vardığı takdirce, Zeyd, Hinde ve Hind akrabasına geçen nesnesin almağa kadir olur mu? Elcevap:Olur. [52]

43. Mes'ele Hind, kendüyü Amra nikâh eylemeğe Bekri vekîl ettikten sonra, yine kendüyü Zeyde nikâh eylemeğe Beşri vekîl etmiş olsa, birbirinin haberi olmayıp ikisi bile nikâh etmiş olsalar, kangısının nikâhı sahih olur?

Elcevap: Kangısı evvel nikâh ettiyse ol muteberdir, azl-i zımnîde ilim mu'teber değildir. [53]

44. Mes'ele Evli barklı oğlu olan Hind, bir taze oğlana varmakla, oğlu Zeyde ar lâhik olup, leyle-i zifafta anasının evine birkaç taş vursa, ehl-i 'urf dahi etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Asla olmaz, Zeyd izinsiz nikâhı dahi sahih değildir. [54]

45. Mes'ele Zeyd Hindi filân tarihten beri menkûhası idüğüne beyyine ikâmet eylese, Amr dahi Hind tarih-i mezburdan beri kendinin menkûhası idüğüne beyyine ikâmet eylese, kangısı makbuledir?

Elcevap: Tarihleri bir olucak hiç biri olmaz, beyyineler tehâtir eder. [55]

46. Mes'ele Hindin Zeyd menkûhası olduğun isbat eyledikte, Zeyd talâk verip mezbûre Hind mehr aldıktan sonra, Amr mez-bûre Hindin bundan akdem menkûhasın olduğun isbat ettiği takdirce, Zeyd Hindin mehir deyu aldığı akçayı Hindden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Eğer asla halvet-i sahîha olmadı ise, halvet-i sahıha olduğu takdirce olmaz. Meğer tesmiye olunan mehr-i misilden zâid olsa, öyle ise ziyâdesin alır. [56]

47. Mes'ele Zeydin zevcesi Hindi, Amr boş sanıp, ma'rifet-i hâkimle nikahlanıp, Hindden bir veledi olduktan sonra Zeyd taht-ı nikâhında idüğü sabit ve zahir olup, yine Zeyde hükm olunsa, Hindin Amrdan olan veledinin nesebi sabit olur mu, ve Amr fevt oldukta vâris olur mu?

Elcevap: Olur, eğerçi nikâhı sahih değildir, ettiği ikâb icâbı hakkında zinadır. Amma zahir nikâh sureti olmağın Amra had vurulmaz, veledin Amrdan nesebi kat' olunmaz. [57]

Bu Surette: Hind-i mezkûre dahi Amra vârise olur mu?

Elcevap: Zeyde hükm olunan mekrûhenin Amra ne alâkası kalır ki veraset da'vâ eyleye, dahi Zeydin nikâhı bakî idüğü zahir olmadan Amr fevt olup hakîkat-i hâl andan sonra zahir olsa dahi, mekrûhenin tereke-i Amrdan alacağı hemen mehridir, eğer mehr-i misli müsâ'ade ederse, eylemezse mehr-i mislin alır. Mehir sıhhat-ı nikâha mevkuf değildir. Zinada dahi bir mâni' ile had sakıt olsa 'ukr lâzımdır, zinanın mehr-i mislidir. Amma miras tamam nikâh-i sahih olmadan asla meşru' değildir. [58]

IV. Şartlı Nikâh

48. Mes'ele Zeyd Amra altı yıl hizmet etmek şartıyla, Amr Zeyde kızı Hindi nikâh edip, cem' olmuş değiller iken Zeyd fevt olup, Zeydin veresesi Amrdan, Zeydin hizmet ettiği zamanın ücretin talebe kadir olur mu?

Elcevap: Nikâh -olunmadıysa olur, olunduysa ecr-i mislinin Hindin mehr-i mislinden ziyâdesi var ise anı alır. [59]

49. Mes'ele Zeyd Hinde nikâh eyledikte "eğer Hindin rızâsı olmadan ben kendim avret alırsam yâhud câriye iştira edersem Hind benden boş olsun" dese, ba'dehu Zeyd fuzûlî nikâh ile Fâtımayı alsa, yahud Zeydin vekili ediniverip, ya cariye aliverse, Hind boş olur mu?

Elcevap: Bizzat almak üzerine şart etti ise olmaz. [60]

50. Mes'ele Zeyd Hindi nikahla aldıkta "gayrı yerde ahar avretim yoktur" dese "eğer var ise benden Hind boş olsun" dese, ba'dehu gayrı yerde avreti zahir olsa, Hinde talâktan ne vâki olur?

Elcevap: Bu sözü ba'd-ed-duhûl dediyse ric'i talâk boştur, ric'ine kadirdir, iddet içinde. Kablehu dedi ise iddet yoktur, bâin olur, tecdîd-i nikâh lâzımdır. [61]

51. Mes’ele Zeyd, Amnn kızı Hind-i bâliga İstanbulda olup, ba'dehu alıp Mısıra gitmek şartı ile, hîn-i akidde iki yüz altın mehir takdir olunup, Hind dahi râziye olsa, ba'd-et-tezevvüc gitmemeğe kadire olur mu?

Elcevap: Olur, amma iki yüz altın mehr-i misilden ziyâde olup Mısıra gitmek şartı ile etti ise, mehr-i misilden ziyâdesi sakıt olur. [62]

52. Mes’ele Zeyd Hindi, şehirde sakin olmak şartıyla nikahlandıktan sonra, karyeye iletse, Hind-i mezbûre "karyede olmayıp şehre giderim" demeğe kadire olur mu?

Elcevap: Mâbeyn mesâfe-i seferce yok ise olmaz. Amma şart-ı mezbur üzerine mehr-i mislinden bir miktar eksik mehr ile nikahlandı ise karyeye çıkarmak ile tamam olur. [63]

53. Mes’ele Zeyd Hinde nikâh ederken, Hind Zeyde "sen beni koyup gidersen boş olayım mı" dedikte"ol" deyu şart eylese, ba'd-en-nikâh Zeyd, Hindi dört yıl koyup gitse, ba'dehu Hind Amra varıp sekiz yıldan sonra ehl-i mahalle Amra "sen Hindi aldığın zaman Zeydden boş idüğün isbat etmedin" deyu dahle şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Zeydin şart-i mezbûru muhakkak ise olmazlar. [64]

Bu Surette: Zeyd gâib olup, hayatı ve memâti ma'lûm olmayıp, meclis-i kadide Hind, şart-ı mezbur muhakkak idüğüne ehl-i mahalle üzerine beyyine ikâmet eylese, istimâ' olunur mu?

Elcevap: Olunur, hâli üzerine ibkâ olunup, Zeyd gelince değin ta'arruz olunmaz. [65]

V. Mehir

54. Mes’ele Zeyd Hinde namzed olup, bir miktar akça ve altın ve gümüş yüzük mehr-i mu'accel gönderse, ba'dehu kabl-en-nikâh, Zeyd feragat eylese yahud fevt olsa, mehr-i mu'accele rücû' olunur mu?

Elcevap: Olunur. [66]

55. Mes’ele Zeyd Hindi nikahlanır oldukta, vekîli Amra "üç bin akçadan artık razı değilim" dediğinden sonra, Amr altı bine-nikâh edip Zeyd işittikte "razı olmazdım" deyip, amma yine Hind ile cem' olsa, Zeyde altı bin lâzım olur mu?

Elcevap: Altı bin ettiğin kabul etmeyip cem' olucak, zina etmiş olur. Mehri kabul etmemek nikâhı kabul etmemeyi müstelzimdir. [67]

56. Mes’ele Zeyd, kızın Amra verdikte beş bin akça mehr-i mu'accel kavi eyleyip, Zeyd akçayı almadan nikâh edip kızı Amra teslim eylese, ba'dehu Amr, zikr olunan beş bin akçayı vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, vermeden kız yanına getirtmemeğe kadiredir. [68]

57. Mes’ele Hind tezevvüc için Amrı vekîl edip "sen ne mikdar mehir re'y edersen anın üzerine nikâh olsun" deyip, Amr dahî Hindi Zeyde vekâlet ile üç bin akça mehr-i müeccel üzre nikâh edip, Zeyde gelip haber verip sükût edip, Hind ile halvet-i sahîha olup, duhûl ettikten nice zaman sonra Hinde talâk verdikte, "zamân-ı nikâhta üç bin akça mehre ben razı olmadım idi" deyu üç bini vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [69]

58. Mes’ele Hind mehr-i misli, anası mehriyle ma'lûm olur mu, ne ile ma'lûm olur?

Elcevap: Babası canibinden olan nisa' mehrine kıyas olunur.

Cevâb-ı Ahar: Hemşirelerine mukayese ile bilinir. [70]

59. Mes’ele Birkaç kimse "Hind gelin oldukta cümle mehrin hibe etti" deyu şehâdet edip, mehri ne mikdar idüğün bilmeseler, şehâdetleri makbul olur mu?

Elcevap: "Bağışladım" dediğine şehâdet ederler ise olur, "bağışladı" diye şehâdet ederlerse olmaz. [71]

60. Mes’ele Zeyd gerdeğe girdiği gece, ba'zı müslümanlar mahzarında zevcesi Hind yengesi olan Zeyneb "Hind mehrinin bir miktarın Zeyde hibe eyledi"

deyicek müslümanlar "hibesin andan bilelim tapunsun" dediklerinde tapunsa, vech-i meşrûh üzre hibe sahîha olur mu?

Elcevap: Olmaz. [72]

61. Mes'ele Hind Zeyde mehrin hibe ettikten sonra Zeyd Hindi boşasa, Hind hibesinden rücû'a kadir olur mu? Elcevap:Hüsn-i mu'âşeret etmek şartıyla hibe etti ise olur. [73]

62. Mes'ele Zeyd Hinde nikahlanıp, halvet-i sahîha olmazdan evvel fevt olsa, Hind tamam mehrin almağa şer'an kadire olur mu?

Elcevap: Olur. [74]

63. Mes'ele Hind zevci hayatta iken mehr-i müeccelin talep edip almağa şer'an kadire olur mu?

Elcevap: Bu diyar âdeti üzre ecel ta'yîn olunmuş değil ise, mevtten talâktan evvel talep edemez. [75]

64. Mes'ele Zeyd Hindi üç bin akça mehr ile alıp, cem' olduktan sonra boşayıp, iki bin akça ile geri nikâhlansa, Hind Zeydden evvelki üç bini almağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur, [76]

65. Mes'ele Hind Zeydden on iki bin akça mehir talep edip isbât eylese, Zeyd iki bin idüğün isbât eylese kangısı evlâdır?

Elcevap: Mehr-i misil Hinde müsâ'ide ise Zeyd beyyinesi evlâdır, Zeyde müsâid ise Hind beyyinesi evlâdır. [77]

66. Mes'ele Sabıkan Cezayir paşası olan ağanın mu'tekası ve Hayreddin Paşa oğlu Hasan Paşanın menkûhası olan Hind "nikâhım bin altındır" deyu da'va edip, veresenin "nikâhın on dirhem gümüştür" dediklerinde bir hüccet ibraz edip, amma hüccet Cezâyirde olup, müddet-i medîde mürur etmeğin İstanbulda beyyineye kadire olmayıp, Cezâyirde beyyineye kadire olsa, ayniyle bin altın mehrin almağa kadire olur mu?

Elcevap: Mehr-i misil müsâid ise olur, ve illâ şâhidlerin şehâdetleri nakl oluncaya değin alamaz. Amma Hasan Paşa merhumun sânından on dirhem ile nikâh ba'îddir. [78]

Bu Surette: Hindin mehr-i misli ser'le ne makûle kimseye kıyas olunur?

Elcevap: Hasan Ağanın şanına kıyas, eshâb-ı vukuf ta'yîn ve ittifakları ile olunur. [79]

67. Mes'ele Zeydin mutallâkası Hind, Zeyd fevt olduktan sonra "üzerinde beş bin filori mehrim vardır" deyu Zeydin ağzı ikrarına beyyine ikâmet eylese, Zeydin veresesi "mehrin beş bin akçadır" deyu beyyine ikâmet eylese, kangısının beyyinesi evlâdır?

Elcevap: Hind beyyinesi evlâdır. [80]

68. Mes'ele Zeyd-i medyun fevt olup, terike deynine vefa etmese, zevcesi mehrin almağa kadire olur mu?

Elcevap: Şâir guremâ gibidir. [81]

69. Mes'ele Zeyd Hindi, her yükü otuz batman olmak üzere, yüz yük misk ve yüz yük zaferan ve yüz kul ve yüz câriye ve yüz deve mehr ile nikahlanıp, fevt olucak mümkün olmamağın, ve-rese-i Zeyd Hinde mehr-i mislinden ziyâde nesne vermemeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, mikdâr-i kıymet meçhuldür. [82]

VI. Talâk

70. Mes'ele Zeyd "helâlim haram olsun" dese, niyet eylemese, talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Olur. [83]

71. Mes'ele Zeyd "küllemâ-i şer'iyenin mefhûmu üzerime olsun" demekle (1) ma'nâsını olmağı zu'm edip telâffuz edicek, talâk vâki' olur mu?

Elcevap: "Ol sözden niyetim ol idi" der ise i'tirâfı ile olur. [84]

72. Mes'ele Zeyd, talâk tezekkür etmeden "ihtiyarın elinde olsun" demek ile şer'an zevcesi Hind boş olur mu?

Elcevap: Hind nefsini boşadıysa olur, ve illâ olmaz. [85]

73. Mes'ele Zeyd Hinde gazab arasında üç kere "boş ol, boş ol" dese Hind-i mezkûreye şer'an ne veçhile talâk vâki' olur?

Elcevap: Üç talâk lâzımdır. [86]

74. Mes'ele Zeyd, meclis-i şer'de "zevcem Hindi iki üç, defa boşadım idi" dedikten sonra "üç defa dedikte kâzib idim" deyu yemin eylese, tasdik olunur mu?

Elcevap: Olunmaz, yalan ise dahi üç talâk boş olur. [87]

75. Mes'ele Zeyd-i ümmî "inşâ'allah avretim üç talâk boş olsun" dese, inşâ'allah demenin ma'nâsın bilmese, talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Olmaz, ma'nâsın bilmek lâzım değildir. [88]

76. Mes'ele Zeyd üç talâka şart ettikte, nefsi işitecek kadar "inşâ'allah" dediğine, yemini ile tasdik olunur mu?

Elcevap: Kulağı işitti ise olunur, hâkim tasdik edicek. [89]

77. Mes'ele Hind zevci Zeyde "eğer bir yıla değin sıladan gelmez isen, irâdetim elde olsun mu" dedikte Zeyd dahi "olsun" dese, ba'dehu Zeyd-i mezbur bir yıla değin gelmediği takdirce, Hind kendi kendin üç talâk boşamağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur, bir yıl tamam oldukta te'hîr etmeyicek. [90]

78. Mes'ele Zeyd ahar yere gider oldukta, zevci Hinde "altı aya dek gelmezsem irâdetin elinde olsun" deyip gidip, dört yıl geçip gelmeyicek, Hind nefsini boşamak ile Zeydden boş olur mu?

Elcevap: Olmaz altı ay tamam oldukta kadiredir. [91]

79. Mes'ele Zevci nâbedîd olan Hind, nafakaya aczi olucak teşeffu' edip, şâfi'î kâdîsi tefrik edip zevc-i âhara varsa, ba'dehu Zeyd gelse zevcesin geri alabilir mi?

Elcevap: Alamaz. Ahmed. [92]

Cevâb-ı Ahar: "Teşeffu' hususu Diyâr-ı Kûmda carî olmaya" deyu men'-i sultanî vâki" olmuştur. Ebussu'ûd. [93]

80. Mes'ele Zeyd-i sancak beyi, Arara îzâ' edip avreti Hinde talâk verdirse, ikrahla talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Olur, talâk makûlesinde ikrah zarar eylemez, hemen eseri bunda zahir olur ki Hind medhûlün bihâ olsa, Amrın üzerine lâzım olan nısf-i mehri ikrah eden zâmin olur idi. [94]

81. Mes'ele Zeyd zevcesi Hinde "benden boş ol" demekle hilâl-i iddette kâdî izin verip tekrar nikâh-ı cedide muhtaç olur mu?

Elcevap: Olmaz, ric'ate kadirdir. [95]

82. Mes'ele Zeyd zevci Hindi talâk-i ric'î ile bogayıp, Hind tekmîl-i iddet edip, Amra varmak istedikte, Zeyd men'e kadir olur mu?

Elcevap: Kadir olmaz, ha'd-el-idde hâindir. [96]

83. Mes'ele Zeyd zevcesi Hinde "anam ve kızkardeşim ol" dese, şer'an Hind Zeydden boş olur mu?

Elcevap: Haram olmak niyeti ile deyicek hâin talâk boş olur, "onlar gibi sevgili ve hürmetli ol" demek murad ise olmaz, makam karînesiyle murad ma'lûmdur. [97]

84. Mes'ele Zeyd zevci Hinde "senden gayri aldığım alacağım üç talâk boş olsun" dese her avret tezevvüc ettikçe talâk-ı selese vaki' olur mu?

Elcevap: Olur. [98]

85. Mes'ele Zeyd, Amrdan nakil tarîki ile "Amr, aldığım alacağım boş olsun dedi" demek isterken "Amr aldığım alacağım boş olsun" deyu lâfzın teneffüs mikdarı kat' eyleyip sonra dese, şer'an Zeyde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz, sadr-ı kelâmda Amrı zikir hikâyet ve nakle delildir. [99]

86. Mes'ele Zeyd düşünde, zevci Hind ile çekişip Hinde "benden boş ol, üç talâk" dese, boş olur mu?

Elcevap: Uyanıkla demekten sakınsın. [100]

87. Mes'ele Zeyd, bene yiyip ve boza içip, akıl-zâil iken avretin üç talâk boşasa, talâkına i'tibar olunur mu?

Elcevap: Yeri göğü bilmez idi ise olunmaz. [101]

88. Mes'ele Sara zahmetine mübtelâ olan, meşruluğu hâlinde avretin boşayıp, ifâkat bulduktan sonra asla boşadığmdan haberi olmasa, şer'an avreti boş olur mu?

Elcevap: Olmaz, akıl olmayıcak. [102]

89. Mes'ele Zeyde cünûn galebe edip, zevci Hinde talâk verse, talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Değildir. [103]

90. Mes'ele Zeyd, zevci Hindi bî-günâh yerde döğerken, Amr "şer'î değildir, niçin döğersin" demeğin "ben şer'i bilmezim" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir olur, Hind bâin olur, mehrin alır, dilediği müslime varır. [104]

91. Mes'ele Zeyd, zevcesi Hindin ağzına ve dînine cima' lâfzı ile şetm eylese, şer'an Hind Zeydden boş olur mu?

Elcevap: Firkat vaki' olur. [105]

92. Mes'ele Zeydden kelime-i küfr sâdır olsa, tecdîd-i nikâh olunmak lâzım gelip, zevcesi Hind, Zeyde yine nikâh olunmağa râziye olmayıcak nikâha icbar olunur mu?

Elcevap: Güçle nikâh lâzım değil, küfür kendinden sâdır olmamış ki icbar oluna. [106]

93. Mes'ele Zeyd üç defa şer-i şerife muhalif ba'zı kelimât edip, üç defa tecdîd-i nikâh olundukta, zevcesi, zevc-i âhara varmadan Zeyd almak caiz olur mu?

Elcevap: Hind rızasıyla olunur, irtidadla vâki' olan talâk değildir, fesihdir. [107]

94. Mes'ele Zeyd-i müslimden hatâen elfâz-i küfr sâdır olsa, zevcesi haram olduğu takdirce boş olur mu?

Elcevap: Ol vech ile vâki' olan firkat fesh-i nikâhladır, talâk ile değildir, kaç defa vâki' olduysa, hülleye hacet yoktur. [108]

95. Mes’ele Zeydin zevcesi Hind, elfâz-ı küfr söylemek ile Zeydden boş olur mu?

Elcevap: Olmaz, nikâh münfesih olmadan bâin olur. [109]

96. Mes’ele Hind, Zeyd-i ehl-i 'ilme "ben zevcim Amrdan boş olmağa tarik nedir" deyu su'âl ettikte, Zeyd dahi ba'zı kimseler huzurunda "kâfire oldum de" deyu ta'lîm eylese, ol dahi dese, ne lâzım olur?

Elcevap: Hindden evvel ol me’un kâfir olup katli mubah olur, Hind yine îmâna getirilip, cebr ile Amra nikâh olunur. [110]

97. Mes’ele Hind zevci Zeyde, bî-huzûr olup "bir gün senden boş düşmek için küfür söylerim" dese, Hinde ne lâzım olur?

Elcevap: Küfür söylemeğe azm ettiği gibi kâfire, olur, Zeydden bâin olur. Amma yine cebr ile iman getirtilir, tecdîd-i nikâh olunur. [111]

Bu Surette: Hind nikâha râziye olmadığı takdirce ne vech ile olunur ?

Elcevap: Kâdî meclis-i şer'e getirip iki şâhid mahzarında nikâh eder. [112]

98. Mes’ele Zeydin zevci Hind, kasıtla küfür söyledikte, Zeyd talâk vâki' oldu zannedip, esbabından ba'zm alıp gitse, talâk-ı bâin vâki' olmuş olur mu?

Elcevap: Küfür söylemek ile talâk vâki' olmaz, fesh-i nikâh ile bâin olur. Amma yine ta'zîr-i beliğ ile İslama getirdikten sonra, Zeyd cebrile tecdîd-i nikâh edip alır. [113]

Bu Surette: Hinde cebir ne mertebede meşrû'dur?

Elcevap: İslama cebr-i şedîd ve habs-i medîd ile olur. İslama geldikten sonra, hâkim iki şâhid mahzarında Zeyde nikâh etmekte Zeydin menkûhası olur, cebrile evine alır gider. [114]

99. Mes’ele Zeyd "zevcim Hindin evine varmıyayım tevbe-i nasûh olsun dese" varmağa tarîk nedir?

Elcevap: Varsın, nesne yoktur, helâle tevbe olmaz. [115]

VII. Hal'

100. Mes'ele Zeyd zevci Hind "beni boşa" dedikte Zeyd dahi "eğer sabah namazı vaktinde, mehrinden ve nafakadan ve sâir-hukûkundan feragat edersen, bâin talâk ve üç talâk ve yüz talâk, ve bin talâk boş ol" dedikten sonra, vakt-'i mezbûrda Hind feragat etmiş olmayıcak, mezbûre Hind Amr-i imama varıp Amr "nice oldu" deyicek "bin talâk ol dedi, mehrimden ben de geçtim" demiş olmakla, üç talâk olmuş olup, Zeydden tefrik olunmak caiz olur mu?

Elcevap: Nafakasından ve şâir hukukundan geçtiğine dahi ikrar ettiyse olur. [116]

101. Mes'ele Zeyd, zevci Hindi iki defa bâin talâk ile boşâyıp yine alsa, Hind sonradan, mehrinden ve nafaka-i iddetinden geçmek şartı ile Zeyd ile hal' eyleyip, ba'dehu Hind mehrin ve nafaka-i iddetin talep eyledikte Zeyd Hinde "ben seni mehrinden ve nafaka-i iddetinden geçmek şartı ile boşandım" deyip, geri almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, ve Hind talebe dahi kadire olmaz. [117]

102. Mes'ele Hind, zevci Zeyd ile mehrinden ve nafaka-i iddetinden feragat edip ve Zeydden olan bir yaşındaki sagîresin nafaka takdir ettirmeyip, kendi yanından yedi yıla değin beslemek üzere hal' okuştuktan sonra Hind "fakirim" deyu sagîre-i mezbûreye nafaka takdir ettirip nesne almağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur amma kudreti oldukta yine Zeyde öder. [118]

103. Mes'ele Hind veled-i sagîrinin yedi yıllık nafakasın kendi yanından vermek üzere zevci Zeyd ile hal' edişip, hâkim-ül-vakt sıhhat-i hal'a hükm edip, hüccet verse, ba'dehu veled-i sagîr fevt olsa, Zeyd-i mezbûr Hindden sagîrinin yedi yıllık nafakasın talep edip almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [119]

104. Mes'ele Zeyd Hinde verdiğinden, sonra ziyâde bedel-i hal' almak caiz olur mu?

Elcevap: Lâyık olmaz, etmemek gerektir. [120]

VIII. Îddet

105. Mes'ele Zeyd hâtûnu Hindi boşayıp, iddet içinde Zeyd fevt olsa, Hind dört ay on gün iddet-i vefat mı çeker yoksa iddet-i talâk mı?

Elcevap: Talâk-ı ric'î ise iddet-i vefat lâzım olur. [121]

106. Mes'ele Hind, iddeti tamam olmadan, iddet tamam oldu sanıp, Zeyde tezevvüc eylese caiz olur mu?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd lâzımdır, sanmak özür değildir. [122]

107. Mes'ele Talâk veren zevc-i evvelin gayrı olan Zeyd, Hindi iddet içinde nikahlanıp, iddet tamam olunca halvet olmasa, nikâh sahih olur mu?

Elcevap: Olmaz. [123]

108. Mes'ele Zeyd, zevci Hind-i müteveffiyenin hemşiresi Zeynebi iddetsiz nikâhlansa, iddeti çıktıktan sonra tekrar, nikahlanmak ile helâl olur mu.?

Elcevap: Bu surette iddet lâzım olmaz, nikâh sahihdir, talâk gibi değildir. [124]

109. Mes'ele Zeyd Hindi boşadıktan sonra, Hindin iddeti içinde hemşiresi kızını tezevvüc etmek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, Hindin mevti gibi değildir. [125]

110. Mes'ele Zeyd fevt olup, zevci hurretül-aslı Amr nikahlanıp, ba'dehu "senin nikâhın sahih değildir, iddet içinde olmuştur" deyu, Bekr beyyine ikamet edip kendi nikâhlansa, Âmr "Hindin iddeti, iddet-i vefattır Zeydin fevti gününden dört ay on gün geçtikten sonra nikahlanıp dururum, müslümanlar bilir" deyu beyyine-i 'âdile ikâmet eylese, kangısının beyyinesi evlâdır?

Elcevap: Amrın beyyinesi evlâdır. [126]

111. Mes'ele Zeyd "eğer filân fi'li işlersem avretim üç talâk boş olsun" deyip, ba'dehu ol fi'li işleyip, altı ay miktarı zevcesi ile evvelki üslûp üzere mu'âşeret edip,

müslümanlar muttali' olup, tefrik olundukta, avretin iddeti talâk vâki' olduğu zamandan mı i'tibar olunur, yoksa tefrik zamanından mı?

Elcevap: Talâka inkâr üzerine mu'âşeret ettiyse yevm-i tefrikten iddet çeker, ve illâ yevmi vukûi şarttır. [127]

112. Mes'ele Zeyd zevci Hinde talâk verip, sonra iddet içinde Zeyd fevt olup, Hind Zeyde vâris olur mu?

Elcevap: Talâk-ı ric'î ise olur. [128]

113. Mes'ele Zeyd zevci Hindi bâin talâk boşayıp, iddeti içinde fevt olsa, Hind Zeyde vâris olur mu?

Elcevap: Sıhhatinde iken boşadı ise, yahud marazı olursa da avretin talebi ile boşadı ise olmaz, ve illâ olur. [129]

IX. Şart

114. Mes'ele Zeyd "eğer zevcim Hinde simden geru cima' edersem, benden üç talâk boş olsun" dedikten sonra cima' etmeden bâin talâk boşayıp ba'd-el-iddet nikâhlansa sahih olur mu?

Elcevap: Hâdır buna çare yoktur. [130]

115. Mes'ele Zeydin kızı Hindi Amr nikahlandıktan sonra, mezbur Amr "eğer Hind-i mezbûreyi kabul edersem benim anam ve hemşirem olsun" dese şer'an mabeynlerinde tefrik lâzım olur mu?

Elcevap: Bu sözden hergiz niyet eylemediyse nesne lâzım olmaz, eğer talâk niyet ettiyse zihâr olur, ya bir esir azad eyleye, kadir değil ise altmış gün mütetâbvan oruç tuta, kadir değil ise altmış miskin doyura [131]

116. Mes'ele Zeyd, kızı Hindi Amra namzed ettikten sonra, "al" dediği mukabelede "bu günden sonra Hindi alırsam, anam kızım kardeşim olsun" dese Hindin yine Amra nikâhı sahih olur mu?

Elcevap: İhtiyaten iki defa nikâh olmak gerektir, meclis-i vâhidde olur ise caizdir. [132]

117. Mes'ele Zeyd "Anın dört çeyrek edip kati etmez isem, avretim üç talâk boş olsun" dese, Amrı kati etmeğe kadir olmadığı takdirce şer'an avreti boş olur mu?

Elcevap: Âdeti bu ise, Zeydin ya Amn ya Hindin her hangisi evvel fevt olursa, âhir nefeste boş olur. [133]

118. Mes'ele Anasına ve babasına muvacehelerinde "eğer ikinizi de kati eylemezsem avretim üt talâk boş olsun" deyip Zeyd kati etmeyicek, talâk ne vakit vâki' olur?

Elcevap: Ya kendinin ya avretinin ya babasının ya anasının âhir nefeslerinde vâki' olur. [134]

Bu Surette: Avretin âhir nefesinde vukû'-i talâkın vechi nedir?

Elcevap: Mezkûrların katline zaman ta'yin etmeyicek, tâ katillerinden ye's vâki' olmayınca talâk vâki' olmaz. Niteki mel'ûnun yâ ehad-i ebeveyninin âhir-i ömründe, katilden ye's muhakkak olup hür' muhal ve hins mukarrer ve talâk vâki' olur. Avretin âhir-i hayatında dahi ye's mukarrer olup, hür' muhal ve hins mukar rer ve talâk vâki' olup, mel'un avretine vâris olmaz. [135]

119. Mes'ele Zeyd "Amra kızım verirsem, avretim üç talâk boş olsun" dese, hâlen vermek isteyicek, avreti boş olmadan vermeğe tarîk-i şer'i var mıdır?

Elcevap: Kendi mehmâ emken men' edip, kızı şâir akrabası vericek nesne olmaz. Avretin hâin talâk boşayıp, ba'd-el-idde kendi verse dahi nesne olmaz. [136]

120. Mes'ele Zeyd-i mücerred "eğer ben Hindi bizzat ve bi-l-vasıta nikâhlanıcak olursam, her aldıkça benden üç talâk boş olsun" dedikten sonra fuzûlî nikâh edip verseler, şer'an tefrik lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz, nikahlanmak bizzat yâhud vekil ile olan akde ıtlak olunur. [137]

121. Mes'ele Zeyd-i serhoş iki yakasın yırttıkta, zevci Hind "niçin böyle edersin" deyicek, Zeyd "bir daha senin gömleğin giyersem üç talâk boş ol" dese,

ba'dehu keten satın alıp, Hind eğirip. Zeyd dokutma akçasın verip, Hind biçip dikip, ol gömleği Zeyd giyse, talâk-ı selâse vâki' olur mu?

Elcevap: Yakasın yırttığı gömlek bu makûle idi ise olur, izafet ednâ mülâbese için olur. "Senin mübaşeretinle hâsıl olan gömleği giyersem" demiş olur. [138]

122. Mes'ele Zeyd "eğer filân nesneyi edersem, her aldığım avret boş olsun ve fuzûlî dahi edersem boş olsun" dese Zeyd nikâhla avret almak caiz olur mu?

Elcevap: İki baştan fuzûlî nikâh olunup avret kabul etmeden Zeyd kabul edip avret sonra kabul edicek nesne olmaz. [139]

123. Mes'ele İki avreti olan Zeyd "eğer filân firli işlersem avretim üç talâk boş olsun" dese, ba'dehu ol fi'li işlese, iki avreti üç; talâk boş olur mu?

Elcevap: Biri olur, ta'yinde muhayyerdir. [140]

124. Mes'ele Zeyd Amra "bir dahi bu san'ati senin ile işlersem, avretim Hind üç talâk boş olsun" dedikten sonra, Hind talâk-i bâin verip, ba'dehu yine Amr ile işlese, geri Hindi tezevvüc eylese, sonra Amr ile işlediği takdirce talâk vaki' olur mu?

Elcevap: Ba'd-et-talâk Amr ile işlediği iddet içinde ise üç talâk boştur, hullesiz nikâh mümkün değildir. Eğer iddet tamamından sonra işledi ise andan sonra nikâh sahihtir, andan sonra işlemekle talâk vâki' olmaz. [141]

125. Mes'ele Zeyd tecridi hâlinde "eğer filân fi'li işlersem, alıp alacağım üç talâk boş olsun" deyip, ba'dehu ol fi'li işleyip, ba'de zamanin Zeydin haberi yok iken, Amr Hindi tezvîc edip Zeyde i'lâm ettikte, Zeyd sükût edip, amma Hinde bir mikdar meta' gönderse, akid sahih olup Hindi tasarruf kadir olur mu?

Elcevap: Olur, mehrin gönderdi ise. [142]

126. Mes'ele Zeyd zevci Hinde "eğer seninle bir döşeğe girip yatarsam üç talâk benden boş ol" dediğinden sonra. Zeyd Hindi bir döşeğe girmeden halı üzerinde yahud minder üzerinde etmekle, Hind Zeydden üç talâk boş olur mu?

Elcevap: Olmaz, ebedî döşeğe girmemek gerektir. [143]

127. Mes’ele Hind "zevcim Zeyd ile bir döşeğe yatarsam, babam Amr ile zina etmiş olayım" dese ba'dehu geldikte Hind ne eylesin?

Elcevap: İstiğfâr-ı kesîr eylesin. [144]

X. Hülle

128. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi hatâ ile üç talâk boşayıp, birbirini isteyip, dileyip, müsâhabet eyleyip, hullesiz almak dilese, şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Ne'ûzübülâhi te'âlâ, mümkün müdür [145]

129. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi üç talâk boşayıp, ba'dehu hülle olunmadan nikâh ettirip tasarruf eylese ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [146]

130. Mes’ele Zeyd menkûhası Hind üç defa bâin talâk boşayıp, ba'dehu hullesiz yine tasarruf eylese, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Had ikâmet olunur, [147]

131. Mes’ele Zeyd üç talâk boşadığı Hindi, hullesiz tekrar kendine nikâh sahih olmadığın bilip, hullesiz kendine nikâh ettirse şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İmam-ı A'zam katında darb-i şedîd ile ta'zîr olunur, İmâmeyn katında had ikâmet olunur. [148]

Bu Surette: Zeyd, hullesiz Hindi nikahlandıktan sonra Hindden velet zuhur eylese veled-i zina olur mu?

Elcevap: "Gâyetül-Beyan"da e(ba'z) ashabımız, ademi sübût-i nesebi men ettiler" deyu mezkûrdur. [149]

Bu Surette: Zeyd Hindi hullesiz alıp tasarruf ettiğin bilip sükût eden kimselere şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Vülât-i emre i'lâm eylemek lâzımdır. [150]

132. Mes’ele Zeyd zevci Hindi boşadıkta üç talâk, hülle ihtiyar etmeyip, nâib olan Amr, Zeyde "kâfir ol, yine müslüman ol" deyip, Zeyd dahi el-iyâzü billâh kâfir olup yine müslüman olduktan sonra, Amr, Hindi, Zeyde nikâh eylese ettiği nikâh sahih olur mu?

Elcevap: Nâib Zeydden evvel kâfirdir, ikisinin dahi katli mubâh-ı sahih olmak mümkündür. [151]

133. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi üç talâk boşadıktan sonra, cimâ'a kadir olmayan pîre, yâhud on iki yaşında oğlancığa hülle etseler, ba'dehu Zeyde nikâh caiz olur mu?

Elcevap: İnzal lâzım değildir, idhâl mukarrer olucak olur, illâ olmaz. [152]

134. Mes’ele On iki yaşın tamam edip, bulûğuna i'tiraf etmeyen oğlana, hulle-i sahîha olur mu?

Elcevap: Bulûğuna ikrar etmeyicek talâkı sahih olmaz. [153]

135. Mes’ele Hind-i mutallâkayı Zeyd-i nâ-bâliğe hülle eyleseler, Zeyd vat' ve tatlîka kadir olmasa, Hind südün emmek ile talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Müddet-i rezâ'da emdi ise olur, amma hülle değildir, lağvdır. [154]

136. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi üç talâk boşayıp, Zeyd bir kul iştira edip, Hinde tezvîc edip, ba'dehu kulu Hinde hibe eylese, boş oldukta hülle olur mu?

Elcevap: Olur, eğer daha hibe etmeden kul Hinde idhâl etti ise. [155]

XI. Aile Hayatı

137. Mes’ele Altı yaşındaki Hind-i yetime, Zeydin menkûhası olup, Zeyd "nafakasın ben veririm, malından nafaka takdir olunmasın" dedikte, Hind anası, yevmî iki akça takdir ettirip, malından almağa kadire olur mu?

Elcevap: Zeyd verir ise olmaz. [156]

138. Mes’ele Zeydin menkûhası Hind-i bakire, daha ana evinde iken Zeydin üzerine nafaka takdîr ettirse, ba'dehu ecr-i misil üzre takdir olunan nafakayı Zeydden almağa kadire olur mu?

Elcevap: Evinde kalıp Zeydin yanına varmaması, Zeydin ihmâli için olup, Hind tarafından olmayıp, hâkim istidâne emr etti ise dahi olur. [157]

139. Mes’ele Zeyd zevcesi Hind ile, Hindin anası Zeynebin evinde bile olurlarken, Zeyd Zeyneb ile zindegâne edemeyip çekişseler, Zeyd Hindi evinden çıkarıp, mahalle aşırı kendi mülk evine alıp gitmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [158]

140. Mes’ele Zeyd, mülk cariyesi Hind bey' eylemek istedikte, zevcesi Hatice "elimde sagîrim var, ben tenhâ evin cümle hizmetin edâ etmeğe kadir değilim" deyu cariyeyi sattırmamağa kadire olur mu?

Elcevap: Olmaz, amma hizmet etmemeğe kadire olur. [159]

141. Mes’ele Zeyd câriyesiyle cem olup, avreti havfmdan sabah abdest alıp, namaza öykünse, rükû'un ve sücûdun sahih eyle-mese, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Tevbe ve istiğfar lâzım olur. [160]

142. Mes’ele Zeyd, zevcesi Hind ile sakin oldukları şehirden Hindin rızâsı yok iken, Zeyd Hindi ahar şehre alıp gitmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Hilaf vardır, eğer Zeyd sâlih kimse ise, Hindi diyâr-ı gurbete iledip bî-huzûr eylemek ihtimâli yok ise, hâkim izin verir ise olur ve illâ olmaz [161]

143. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi, Galatadan mülk evinden, hazret-i Ebi Eyyûb Ensârîye alıp gitmek istedikte, nafaka vermemeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Eğerçi kadir olur, amma bahane ile ta'cîz etmek meşru' değildir, bir tarîk ile irzâ etmek lâzımdır. [162]

144. Mes’ele Zeyd zevcesi Hinde envâ'-i îzâ edip kâdînin malûmu olsa, Zeydden tefrika kadir olur mu?

Elcevap: Ezadan ne tarîk ile mümkin ise men' eylemeğe kadirdir. [163]

145. Mes’ele Zeyde cebr ile "eğer zevcen Hindi bir dahi döğersen, sancak subaşına bin akça nezrin olsun mu" deyip "olsun" dese, ba'dehu döğse bin akçayı vermek lâzım olur mu?

Elcevap: Kefâret-i yemin ile halâs olur. [164]

Mes’ele Se'âdetlû sultânım "ehl-i 'urfe nezir lağvdir" deyu buyurulmuş idi.

Elcevap: Avretin döğmeğe izin verilmiş olmasın. [165]

146. Mes’ele Zeyd Hinde "göçüp ev ile validen yanına varırsan, üç talak boş ol" dedikte, mezbur şartı "unutma" deyu bir kâğıda yazıp, evinin duvarına yapıştırdıktan sonra, ba'de zamanın hacca gider oldukta, Hind-i mezbûreyi hamama ve düğüne varmaktan ve nâ-mahreme görünmekten men' edip, tenbîhan, "unutma" deyu bunları dahi mezbur kâğıda yazıp gittikte, Hind Zeydin kendini men'en yazdığı nesneleri işlemekle, Zeyd "mezburları şart etmedim" deyu yemin, ederken, şer'an Hinde talâk vâki' olur mu?

Elcevap: Olmaz, şart ettiği sabit olmayıcak. [166]

147. Mes’ele Zeyd hacca gider oldukta, zevcesi Hinde "eğer ben gelince, hamama, düğüne varırsan ve nâmahreme görünürsen üç talâk benden boş ol" dese ve zikr olunan şürûtu bir kağıda yazıp evinin duvarına yapıştırıp gitse, Zeyd hacda iken Hind şürût-i mezkûreyi işlese, talâk-i mezkûr vâki' olur mu?

Elcevap: Olur. [167]

Bu Surette: Şürût-i mezkûreyi kâğıda yazıp yapıştırdığın ikrar edip, kavlen dediğin inkâr eyleyip, yalnız Amr kavlen dediğine şehâdet eylese Hind Zeydden tefrik olunur mu?

Elcevap: Telâffuz etmeden yazdığına bir sebeb-i şer'î beyân etmeyicek, inkârına i'tîbar yoktur. Eğer "Hindi tahvîf için ettim" der ise, zahirdir ki "yazılana muhalefet edersen boş olursun" demiştir. Tefrik olunur. [168]

148. Mes’ele Hind zevci Zeydden izinsiz, babası evine vardığı için, Zeyd Hindi darb eylese ne lâzım olur?

Elcevap: Çok nesne lâzım olmaz. [169]

149. Mes'ele Zeyd, zevcesi Hindi döğüp evinden koğsa, Hind-i mezbûre anası evine varsa, Zeyd üzerine nafaka takdir ettirmeğe kadire olur mu?

Elcevap: Olmaz, eğer Zeyd taleb edip gelmezse. Amma Hind Zeydin evine gelmek isteyip, Zeyd razı değil ise, hâkim takdîr-i nafakaya kadirdir. [170]

150. Mes'ele Hind zevci Zeyde "yine gelirim" deyu kardeşlerin görmeğe izin alıp, nice zaman gelmeyip, kardeşleri katında sakin olup, Zeydden bu kadar zamanın nafakasın almağa kadire olur mu?

Elcevap: "Gel" deyip gelmedi ise nafaka lâzım olmaz, ve illâ otuz günden ziyade oturdu ise yine sakıt olur. [171]

151. Mes'ele Zeyd, zevcesi Hindi yevmî yirmişer akça nafaka takdir edip, ol diyardan beş yıl sefer edip, gâh yılda gâh iki yılda bin veya iki bin akça gönderse, Zeyd zikr olunan nafakaya kudreti yeter kimse olsa, Hind takdir olunan nafakanın bakîsin dahi almağa şer'an kadire olur mu?

Elcevap: Madem ki hayatta olalar ve nikâh kâim ola, kadire olur. Zeyd fevt olsa ya talâk verse, istidâne emr olunduysa yine kadire olur. [172]

152. Mes'ele Zeyd-i gaibin mevti haberi gelmeden, zevci Hind âhara varmağa kadire olur mu?

Elcevap: Olmaz. [173]

Bu Surette: Hind Amra varıp, Amrın Hindden veledi olsa, veled-i zina olur mu?

Elcevap: Olmaz, Zeyd gelir ise dahi nesebi Amrdan sabittir. Anasını Zeyd alır. Sübût-i neseb sıhhat-i nikâha mevkuf değildir. [174]

153. Mes'ele Karye ehlinden maslahatın kendi görüp, pınardan su getiren Hind, muhaddere olur mu?

Elcevap: Olmaz. [175]

154. Mes'ele Hamama ve kuraya giden Hind, muhaddere olur mu?

Elcevap: Olur, ırz ü vakarla ve hadem ü haşem ile giderse. [176]

155. Mes’ele Hamama ve düğüne ve ahar mahalleye seyrâna varan Hind, muhaddere olur mu?

Elcevap: Olur, eğer haşmetle varır ise. [177]

156. Mes’ele Babası 'utekâsına ve evlâd-i 'utekâ ve hemşireleri zevcine görünen Hind, muhaddere olur mu?

Elcevap: Muhadderelikte mu'teber olan, hudûd-i şerîat-i şerifeyi ri'âyet değildir. Onuncun kâfirelerde dahi muhaddere bulunur. Ele görünüp mesâlihine bizzat mübaşeret eder değil ise, mukadderedir. [178]

157. Mes’ele Zeydin Hind-i muhaddere ile husûmeti olup, Hindin zevci, Hindi mecüs-i kâdîye ihzara mâni' olup, "ben vekil olmazım ve ahar kimse tevkil etmeğe razı değilim" demeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Hind muhaddere ise vekil nasb etmemeğe kadir olmaz. Zira hukuk zayi' olmak caiz değildir. Bi-nefsihâ gelmese, ehl-i şer' vekil nasb etmek ile emr edip, bir kimseyi vekil ettireler. [179]

158. Mes’ele Hindin zevci, Hindin taşra çıkdığm istemeyip, Hindin validesi olup, validesini görmek istese, validesi Hindin evine varmağa razı olmasa, şer'an Hinde validesin görmeğe, ne zamanda bir kere görmeğe izin verilir?

Elcevap: Hindin atası anası, cum'adan cum'aya gelip kızların ziyaret için görüp yine gitmeğe icâzet-i şer'iye vardır. [180]

159. Mes’ele Zeyd, zevcesi Hindin valideynin, cum'adan cum'aya gelip Hindi ziyaret eylemekten men'e kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [181]

160. Mes’ele Avretler, yüzüne üstüpeç ve kızılca gibiden sürmek helâl midir?

Elcevap: Ziyneti eri için ederse haram değildir. Ahmed [182]

161. Mes’ele Zeyd, zevcesi Hinde "cariye bahasından sende şu kadar akçam vardır ver" dedikte, Hind Zeyde "sana deynim yoktur. Gel meclis-i şer'a varalım, bende akçan var ise al" dese, Zeyd "ben meclis-i şer'a varmazım" dese, Hind boş olur mu?

Elcevap: Muradı mudeğilim dernek ise hâindir, "haktan geçerim, varmazım" demek ise değildir. [183]

162. Mes’ele Zeydin zevci Hinde olan deyni için, Hind Zeydi habsetmek diledikte, Zeyd dahi "sen beni habs ettirmekten muradın, hılâf-i şer' işe sâlik olmaktır. Bu takdirce seni dahi avretler zindanına habs etsinler, nafakanı vereyim" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Hıfz eder kimsesi olmayıcak, re'y-i hâkimle, kendi ile, bir müstakil mahbes var ise habs ettirmeğe kadirdir. [184]

163. Mes’ele Hindin zevci Zeyd, Hindi hacca alı gitmek razı olmayınca, Hind anasının kardeşi oğlu ile hacca gideyim dese gitmeğe kadire olur mu?

Elcevap: Mahrem olmayınca olmaz, mahrem olucak Zeydin icazetine hacet yoktur. [185]

164. Mes’ele İki avretli olan Zeydin zevceleri, bir evde sakine olmaktan imtina' eyleseler, her birine müstakil ev lâzım olur mu?

Elcevap: Lâzımdır, avluları dahi ayrı olmak lâzımdır. [186]

165. Mes’ele Zeyd üç avretli olup, dâima Hinde varıp gayrilere varmasa, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Cümlesin ri'âyet etmek lâzımdır, her birinde bir gece olmak gerektir. [187]

166. Mes’ele Zeyd zevcesi Hinde, tenbîh ve te'kîd ve gâh darb ile namaz kıldırmağa kadir olurun, olmadığı takdirce âsim olur mu?

Elcevap: Kıldın görmek gerek. [188]

167. Mes’ele Zeyd, ümm-i veledi Hindi, şurb-i hamr etmekten men'e kadir olmayıcak, Hindden olan sagîre kızını alıp Hindi red eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Men' edegörmek gerektir. [189]

168. Mes’ele Zeyd, avreti Hinde "ben seni nikahlanmazdan evvel sen fahişe imişsin" deyip talâk verse, mehrini vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [190]

169. Mes’ele Zeyd zevci Hinde "kaşın kıblem, yüzün nûr-i ilâhi, eşiğin dil-rübâlar secdegâhi" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Darb-i şedîd ile ta'zîr lâzımdır. [191]

170. Mes’ele Zeyd zevci yanma, evine bazı yaranını getirip, şurb-i hamr eylese, Zeyde ve Hinde ne lâzım olur?

Elcevap: Had ve ta'zîr ve hapis lâzımdır. [192]

171. Mes’ele Zeyd zevcesi Hindi, nâ-mahremden kaçırmayıp, bir yerde şurb-i hamr eylese, Zeyde ve Hinde ne lâzım olur?

Elcevap: Had ve ta'zîr-i habs lâzımdır. [193]

172. Mes’ele Zeyd evine nâ-mahrem getirip, avreti yanında şurb-i hamr edip, fisk u fücuru zahir olsa, ehl-i mahalle Zeydi mahalleden gidertmeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Mübaşeret ettiği kabâyihi giderirler. [194]

173. Mes’ele Zeyd cima' lâfzı ile zevcesi Hindin ağzına ve dînine şetm eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve tecdîd-i îman lâzımdır. Hind dilediği kimseye varır. [195]

174. Mes’ele Zeyd, zevci Hindin cima' lâfzı ile ağzına söğse, kâfir olup avreti boş olur mu?

Elcevap: Olmaz, ta'zîr lâzımdır. [196]

175. Mes’ele Zeyd cima1 lâfzı ile, zevcesi Hindin ağzına ve dînine şetm eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve tecdîd-i îman lâzımdır. Hind dilediği kimseye varır. [197]

176. Mes’ele Zeyd, zevci Hindden olan oğlancıklarına "haramzadelerdir, benden değildir" deyip nefy-i neseb etse, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr lâzımdır. [198]

Elcevap: Sübût-i nesebde süphe-i nikâh kifayet eder. [199]

177. Mes’ele Zeyd, oğlu Amra "tonguz oğlu tonguz" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Vâki' ise kendi tonguz olmak lâzım gelir. [200]

178. Mes’ele Zeyd, oğlu Amrı, ev kayıtmayıp, namaz kılmayıp, şurb-i hamra musir olduğu için döğüp, Amr ol darbdan fevt olsa, Zeyde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Mercûdur ki uhrevî dahi olmaya, dünyevî nesne lâzım değildir. [201]

179. Mes’ele Zeyd, âkil ve dânâ olup, her veçhile tedbîr ve tasarrufa mâlik olsa, Zeyd-i mezbûre kendine enfa' ba'zı tedbîr isdikte, babası Amra muhalefet eylese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Re'y-i âbâya hüâf eyleyen ebnâ-i zaman, her ne dilerse olur, âkil ve dânâ olmaz. [202]

180. Mes’ele Zeyd, üvey oğlu Amra bir kıt'a bahçe hibe edip, Amr dahi 'ivaz bir destmâl verse, ba'dehu Zeyd rücû' edip, hâkim Zeyde hükm eylese hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Amr, Zeyde "destmâl bahçeden ivazdır, kabul et" deyip, ol dahi kabul etti ise, yeri mülk olduğu takdirce nafiz olmaz, ve illâ olur. [203]

181. Mes’ele Zeyd, kızı Hindle çarşıya varıp, Hind Zeyde "bana bir kaftan alıver" dedikte Zeyd alıverip akçasın verse. Sonra yine Hindden taleb edip almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, "kaftan alıver, akçasın ben sana vereyim" demedi ise. [204]

2- İBÂDETLER

I. Namaz

182. Mes’ele Ba'zı müslümanlar "çıbanlarım vardır ba'zı dahi "yaralarım vardır" deyu i'tizâr edip namaz kılmasalar, şer'an özür olur mu?

Elcevap: Namaza özür olmaz, kanı akarken dahi kılınmak lâzımdır. [205]

183. Mes'ele Bir mahallenin cema'atinden musallî olanlar bî-na-mazları mirâren cema'ate da'vet edip getiremeyicek, ehl-i hükme ta'zîr-i belîğ ettirip, anınla dahi getiremeyicek sükût etmekle -'indallah- musallî olan ahâlî-i mahalle-i mezbûre mes'ul olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar. [206]

184. Mes'ele "Kırk gün miktarı namaz kılmayan Zeyd kâfirden kötüdür" diyen Amra şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Nesne lâzım olmaz. [207]

185. Mes'ele Bî-namazı konuk edip yemek yedirenlere sevap hâsıl olur mu?

Elcevap: Katı muztar ise hail değildir. [208]

186. Mes'ele Bî-namaza ve 'âmile 'âdil denilir mi?

Elcevap: Ne'ûzübillâh, diyen kimselerden (küfürden) havf olunur. [209]

187. Mes'ele Zeyd-i müslim bî-namaz olsa, ana şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd lâzımdır. İstihlâlen terk ederse katil lâzımdır. [210]

188. Mes'ele Kâdî, târik-üs-salât olanları ta'zîr-i bilmâl eyleyip ahz eylediği mal kâdîye helâl olur mu?

Elcevap: Helâl değildir bade zamânin yine sahibine vermek gerektir: salata mülâzim olduktan sonra. [211]

189. Mes'ele "Münyet-ül müftî" adlı kitapta deyu vâki olan nakil sahih midir?

Elcevap: Terk-i salât ile ma'rûf olup, şâir vücûh-i ta'zirle ıslâhı mümkün olmayan kimseleri, hâkim bu veçhile ta'zîr eylemek caizdir. [212]

190. Mes'ele Ehl-i hıreften bir hirfete kedhüdâ olan Zeyd salât-i vakt oldukta re'îs olduğu taifeden târik-üs-salât ve cemâ'at olanlarına "geliniz, cemâ'atle salâtı edâ edip ba'dehu kesbe mürâca'at ediniz, ve illâ bizim hırfetimize dâhil olmamız" demeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Olur, berhurdâr olsun. [213]

191. Mes’ele Bir karye halkı cemî'an târik-üs-salât olup, terk-i salât üzere musir olsalar, mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Tecdîd-i îman ve tecdîd-i nikâh lâzımdır. [214]

192. Mes’ele Zeyd, Amr’ın tarlası veya çayırı üzerinde, Amr icazeti yoğken namaz kılmak şeran câîz olur mu?

Elcevap: Mülk ise mekruhtur, duyucak razı olmadığı mukarrer ise. [215]

193. Mes’ele Tarîk-i âm kurbunda, kefereye mahsus haraba müsrif kilisenin içinde, ebnâ-i sebil namaz kılmak caiz midir?

Elcevap: Değildir, ashabı râzîler olmayıcak. [216]

194. Mes’ele Zeyd, Amr’ın sirka ettiği feraceyi bilirken satın alıp, bir kaç gün anı giyip, anınla namaz kılmış olsa, kıldığı namazı sahih olur mu?

Elcevap: İâde lâzım değildir, amma gayet münkerdir. [217]

195. Mes’ele Zeyd, mahallesinde câmi'-i şerif var iken, bilâ sebeb-i şer'î cum'a namazın kılmayıp, ahar câmi'de kilsa âsim olur mu?

Elcevap: Kıldığı câmi'in hatibinin yâhud devirhanlarının elhâ-nın dinlemek için ise âsimdir. [218]

196. Mes’ele Ba'zı kasabalarda avretler cânıi'e cum'a namazın kılmağa varsalar, şer'an men' lâzım olur mu?

Elcevap: Gençler olucak olur. [219]

197. Mes’ele Hamamda gusle muhtaç kimseler yanında çıplak, namaz kılıp cehr ile Kur'an okuyup Kur'anda ifratla Zeydin na-mazı caiz olur mu?

Elcevap: Vâde olunmaz. [220]

198. Mes’ele Hamamda ba'zı kimseler gusl ederler iken, ba'zı dahi cemâ'atle namaz kılıp, cehrile Kur'an-ı azîm tilâvet eyleseler, namazları caiz olur mu?

Elcevap: Olur, meksüf-ül-avret kimse olmayıcak kerahet yoktur. [221]

199. Mes’ele Namazın kesbi helâl olur mu, şer'an?

Elcevap: Ne'ûzü billahi te'âlâ. [222]

200. Mes'ele Zeyd-i ganî fevt olup, imam dahi var iken, evliyası namazın bir şeyhe kıldırsalar, salât-ı mezbûre mekruh olur mu, olmaz mı?

Elcevap: Olmaz. [223]

201. Mes'ele Leyle-i Regâibde ve Beratta ve Kadirde salât-i 'işâyla vitir arasında, imam cema'at on iki rek'at namaz, her rek'atta bir sûre-i İnnâenzelnâ ve üç İhlâs okuyup kılmak caiz olur mu yoksa salât-i teşbih mi kılmak evlâdır?

Elcevap: Cemâ'atle ol vech üzerine 'âmme-i nâsın itibarları vardır, men' etmek olmaz. Vech-i sânıde meşakkat-i hârice vardır. Vallâfiu a'lem. [224]

202. Mes'ele Recebin evvel cum'a gecesi salât-i Regâib, ve şehr-i Şa'bân'ın onbeşinci gecesinde Berat namazın ve Ramazan-ı şerifin yirmi yedinci gecesinde Kadir namazın veyahut teşbih namazın, imam cemâ'ate kılı vermek caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir, mu'tad üzerine kılıverip, secdede teşbih çok etmek cemâ'ati tazyiktir onu etmemek gerektir. [225]

203. Mes'ele Mahalle mescidlerinde, cemâ'at-i ûlâdan sonra cemâ'at-i saniye ile namaz kılmak caiz olur mu?

Elcevap: Cemâ'at-i saniye mahalleden ise memnû'dur [226]

204. Mes'ele Zeyd-i imama mahallesi halkı "salât-i teravihi tez kılıver ve illâ mescide gelmeziz "deyu müttefikan hücum edip, vâcibat-i salâtı imam-ı mezbûra ri'âyet etmeğe manî olduklarında, imâm-i mezbûr dahi her iki rek'atte salâtın tekbîrinden sonra kabl-el-Fatiha Subhâneke okumayıp ve rükû'a vardıkta üç kere "subhâne rabbiy-el-a'lâ" diyecek zaman geçmeden ve rükû'dan baş kaldırıp tekrar kıyam etmeden ve sür'at üzere rükû'dan secdeye varıp ve sücudda dahi tekmü-l tesbîh etmeden kıyama varıp, salât bu vech üzere olsa, kılman salât nice olur, cemâ'at-i mezbûreye varanların muktezâsınca olan imama ne lâzım olur?

Elcevap: Mercûdur ki Hak te'âlâ hazreti settâr-ul-'uyubdur kabul buyura, kâffe-i eimme bundan dahi Subhâneke terkine mübtelâlardır, amma rükûdan sonra ve secdeteyn mabeyninde istikâmet lâzımdır. Vallâhu a'lem. [227]

205. Mes’ele Iskât-ı salât, kütüb-i mu'teberâtta mestur olup, Zeyd "ne farz ne sünnettir" deyu inkâr eylese, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir olmaz, ıskât-ı salât akçasına mütehâlik olan mühmelâtın hırsları mukabelesinde söylemek anlanır. Ne ol habisler cîfe-i dünyâya hırs göstersin ne bir câhil böyle desin. [228]

206. Mes’ele Hünsâ-i müşkil cenazesi namazına "er kişi niyetine" mi denilir ve erlere mahsus olan du'â mı okunur, yoksa hatunlara mahsus olan du'â mı okunur?

Elcevap: Cemâ'ate "insân-ı mü'min" deyu tenbih olunur, zamirler dahi ana göre tezkîr olunur. [229]

II. Oruç

207. Su'al: "Gurre-i Ramazan Zeyd-i kâdînin huzurunda sabite oldu" deyu ba'zı kimseler gelip Amr-i kâdîye şehâdet ettiklerinde, Amrın ma'rifetiyle Ramazan-ı şerif tutulup, otuz gün tamam olup, yevm-i gaym olmağın ay gö'rünmeyip, Amr "bayramdır" deyu hükm edip, ertesi bayram namazı kılınmağa çıkıldıkta, Bekr-i hatib hükm-i mezbûra râziye olmayıp, tevâbi'in alıp gidip, kılmayıp, ol gün zevalden evvel gurre-i Şevval sabite olup, mezkûr Bekr bayram namazını varıp ertesi kılsa, Bekr-i mezbûra ger'an ne lâzım olur?

Cevap: Azil lâzımdır. [230]

Mes’ele Bu surette ba'zı kimseler "biz Amrın hükmüne razı değiliz" deyu Bekre tâbi' olup, kılmayıp, ertesi Bekr ile kılsalar mezburlara nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Lâzım olur. [231]

208. Mes’ele Zeyd-i müslim Ramazan ayını bi-gayri özrin yese, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Müslim olan öyle eylemez [232]

209. Sual: Zeyd-i nâib, meclis-i şer'de Ramazan günü alâ mele'i-n-nâs ta'âm ekî edip "niçin eki edersin, özür yok iken" denildikte "Ramazan hadistir, düzme koşmadır" deyip sözü üzerine musir olsa, Zeyde ne lâzım olur?

Cevap: Elbette kati olunmak vâcibdir. [233]

210. Mes'ele Daima savm üzerine olan Zeyd, öyleden sonra Amrin da'vetine hâzır olup, anda ta'âm yemek lâzım olucak, şâir kimselere bi-1-ittiba' yemek mi evlâdır yememek mi?

Elcevap: Nezr etmiş olucak yememek lâzımdır, ve illâ sâhib-i da'vet olup yemediği takdirce incinirse yemek evlâdır. [234]

211. Sual: Zeyd, Amr-i sâimi Ramazanda eki ederken görse, sâim idüğüne Zeyd üzerine tenbih vâcib olurmu?

Cevap: Eğer Amr şâb olup savmı itmama kadir ise vâcibdir, eğer şeyh-i za'îf olup itmama kadir değil ise ba'd-el-ekl tenbih eylemek lâzımdır. [235]

212. Mes'ele Bir câmi'in yâ mescidin içinde olan hucurâtta ve büyük pencerelerde imama iktida edip namaz kılmak mümkün olsa, anlarda i'tikâf caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [236]

213. Mes'ele İ'tikâf, sünnet-i müekkede olan on günün cümlesi midir, yoksa üç gün yâhud bir gün etmekle dahi sünnet-i müekkede edâ olunmuş olur mu?

Elcevap: Olur, amma cümlesinde etmek ehabdır, bari yedi yâ üç. [237]

III. Zekât

214. Mes'ele Zeyd havâic-i asliyesinden fazla sekiz yüz akçaya kadir olsa, üzerine yıl geçmek ile zekât lâzım olur mu?

Elcevap: Sekiz yüz kırk olucak olur. [238]

215. Mes’ele Zeyd evinden zekât niyetine, fukaraya bal yağ ve çiğ et verip lâkin "zekâttır" deyu tasrîh eylemese, zekât için olur mu?"

Elcevap: Temlik edicek olur, ifâm edicek olmaz. [239]

216. Mes’ele Tüccar taifesi gümrük deyu verdikleri akçayı zekât niyet edip verseler zekât yerine geçer mi?

Elcevap: Geçer. [240]

217. Mes’ele Zeyd, zekâtı lâzım olan koyunlardan mîrî canibinden alman akça koyunların zekâtı için olur mu?

Elcevap: Ol niyetle vericek olur. [241]

218. Mes’ele Donanmâ-i hümâyûn, sabıkan hezîmet-i azîmeye uğrayıcak, gayret-i dîn için tekrar donanmâ-i hümâyûna, ağniyâ-i müslîmin, ve guzât-i mü'minînin teçhizine sarf ettikleri malı, sabıkan lâzım olup edâ olunmayan ve hâlen edası lâzım olan ve bundan sonra lâzım olacak zekâtlarına niyet edip dahi sarf eyleseler zekât-i mezbûre yerine geçer mi?

Elcevap: Geçer, makbul ve meşrû'dur. [242]

219. Mes’ele Zeyd, bir altın kıymetli bir nesneyi, iki altına ya yüz akçaya tutup zekât için Amra verse, Amr dahi kabul edicek ol miktar zekât sakıt olur mu?

Elcevap: Olmaz. [243]

IV. Hac

220. Mes’ele Zeyde hac farz olsa, hacca gitmeği mi evlâdır, yoksa sarf edeceği akça ile gayet muhtaç olan yere su götürmek mi evlâdır?

Cevap: Hacca gitmek farzdır. [244]

221. Mes’ele Zeyd ganî olup bir defa hacc-i şerîf ettikten sonra Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vâki'asında görmek ile yine hacc-ı şerife gitmek istese, tekrar hacc-ı şerif etmek mi efdaldir, yoksa neylemek efdaldir?

Elcevap: Gayetle muztar olmuş sulehâ-i fukaraya, ve kemal mertebede muhtaç olan erâmü-i eytâma sarf etmek efdaldir. Tarîk-i hacda havf-i münkerât nakl olunur. [245]

222. Mes'ele Zeyd, hacca kudret miktarı malı tahsil edip gitmek istedikte, Amr Zeyde "malı tezevvüce hare eyle, avretim boş olsun eğer tezevvüc hacca gitmekten evlâ değilse" dediği mukabelede, Bekr dahi "avretim üç talâk boş olsun, eğer hacca varmak tezevvücden evlâ değil ise" dese kangısının avreti boş olur?

Elcevap: Zeyd şedîd-üş-şebak kimse olup, tezevvücü te'hîr ettiği takdirce fücura düşmek mütevakkı' ise, Bekrinki boştur. Asla devâ-i nikâhtan nesnesi olmayıp, tezevvüc ettiği takdirce dahi hüsn-i mu'âşeret mutasavver olmayıp, ve haccın fevâtı dahi gâlih bel mütehakkik ise, Amrın boştur. Hâli mültebis ise, ikisinin bile boşluğa hükm olunmaz. Madem ki sözlerinin üzerine musir olalar. [246]

223. Mes'ele Zeyd Amra "benim için hac ediversin" deyu üç bin akça vasiyet eylese... [247]

224. Mes'ele Zeydin helâl akçası olmayıp, Amrın helâl akçasıyla istibdâl edip hacca gitmek caiz olur mu?

Cevap: Amrdan karz alıp sonradan vericek olur. [248]

225. Mes'ele Hind li-ebeveyn kardeşi Amr ile, zevci Bekr izinsiz hacca gitmeğe kadire olur mu?

Cevap: Hac farz ise olur. [249]

226. Mes'ele Âl-i Resulden olup hacc-ül-haremeyn olan Zeyde, Amr "bre kelp, hac eylemek ile merteben ziyâde mi oldu sanırsın, bir merkep dahi varır Mekkeye" dese Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Re'y-i hâkimle ta'zir olunur. [250]

V. Kurban

227. Mes’ele Zebh olunacak hayvanın, zebh olunmalı oldukta, kaç ayağı bağlanıp kangısı boş kalmak caiz olur?

Elcevap: Üç ayağı bağlanıp, kıç ayağının sağı boş konup sol yanı üzerine yatırılır. [251]

228. Mes’ele Zeyd kurban bayramında, fakir komşusu Amra kurban akçasını verse, üzerine lâzım olan kurban sakıt olur mu?

Elcevap: Caiz olmaz, meğer eyyâm-i nahir geçe, andan sonra caiz olur. [252]

229. Mes’ele Zeydin rizâen lillâh olmayıp, belki garaz-i fâsid için ziyafet niyetine boğazladığı davar Allahu teâlâ hazretinin kelâm-ı şerifi tahtında dahil olup, haram olur mu?

Elcevap: Amrı ta'zîmen boğazlayıcak olur. [253]

230. Mes’ele Zimmîler, bed-namlarında, kadîmden kurban ede gelmişler iken, ba'zı müslümanlar men' etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Kâfirin kurbanı meyyitedir hâkim men' etmeğe kadirdir. [254]

VI. Nezir

231. Mes’ele Zeyd bilmeyip, nezr ettiği kurbanın etin yiyip ve kendi üzerine nafakası lâzım olan kimselere kurban hissesi verse kurbanı i'âde lâzım olur mu?

Elcevap: Kıymetin tasadduk etmek lâzımdır. [255]

232. Mes’ele Zeyd "eğer filân nesneyi edersem fukaraya bin akça nezrim olsun" dese sonra ettiği takdirce nezir lâzım olur mu?

Elcevap: Olur, amma cebr ile alınmaz. [256]

233. Mes’ele Zeyd "filân fi'li edersem emirlere beş yüz akça nezrim olsun" dese sonra ahdine muhalefet eylese, cebren Zeydden beşyüz alınır mı?

Elcevap: Alınmaz kefâret-i yemin ile halâs olur. [257]

234. Mes'ele Zeyd "filân fi'li işleyecek olursam nakîb-i eşrafa yüz filori borcum olsun" deyip fi'l-i mezbûru işleyicek, nakîb yüz filoriyi Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Bâtıl sözdür nezir değildir, duyûn ve temlîkât ta'lika kabil değildir. [258]

235. Mes'ele Zeyd Amra "sen vakıf karyeleri mukâta'a ile almağa seyyidlere beş yüz altın nezr eyledin" deyu kendinin kefillerinden ve sairlerden beyyine ikâmet eylese, Amr mukâta'a ile aldığı takdirce seyyidler ol miktar nesneyi almağa kadir olur mu?

Elcevap: Refâret-i yemin ile halâs olur, re'y-i hakimle almağa da kadir olurlar. [259]

236. Mes'ele Zeydin ba'zı kimselerde deyni olup, Amr Zeyde "bu diyardan çık git, senin bunda olduğun istemezim" deyip Zeyd dahi Amrdan havf edip "eğer gitmeyecek olursam nakîb-ül-eşrâfa yüz altın nezrim olsun" deyip çıkıp gitmek kasd ettikte dâinleri salıvermeseler bu takdirce nezr-i raezbur şer'an Zeyde lâzım olur mu?"

Elcevap: Olmaz, dâinleri men' etmeseler dahi kefâret-i yemin ile halâs olur. [260]

237. Mes'ele Zeyd "eğer filân nesneyi etmezsem, emirlere bin akça nezrim olsun" dese sonra ma'hûd olan nesneyi etmese, ol akçayı Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Re'y-i hakimle altılar, kefaret-i yemîn ile dahi halâs olur [261]

238. Mes'ele Fakîr-ül-hâî olan Zeyd "eğer filân zamana dek mülfc evimi bey' etmezsem nakîb-ül-eşrâfa nezrim olsun" dese ol zamana dek ev bey' olunmasa nakîb-ül-eşrâf canibinden ev taleb olunsa Zeyd zikr olunan evi şer'an vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Kefâret-i yemin verdiyse olur, evi alınmaz [262]

239. Mes’ele Zeyd "eğer Amrın evine varıp Amr ile musâhabet edersem, yüz bin akça nezrim olsun" ba'dehu Amrın evine varıp Amr ile musâhabet eylese yüz bini vermek lâzım olur mu, yoksa kefâret-i yemin ile halâs olur mu?

Elcevap: Halâs olur. [263]

240. Mes’ele Zeyd "filân zamanda şu kadar akça getiresin" deyu Amr-i subaşı bir miktar akçaya nezr ettiği, akçayı ol zaman varıp teslim etmediği takdirce subaşı almağa kadir olur mu?

Elcevap: Asla kadir olmaz, zalemeye nezir olmaz, fukaraya-nezr ettiyse on miskin ifam etmekle kefaret etmek gerektir..[264]

3- DİNÎ VAZİFELİLER

I. İmam Hatîb Ve Nâib

241. Mes’ele Zeyd-i hatib, küfür lâzım gelip, tecdîd-i îman ve tecdîd-i nikâh ettikten sonra, izn-i sultanî olmadan Zeyde iktidâ' caiz olur mu?

Elcevap: İzn-i cedîd lâzımdır. [265]

242. Mes’ele Câmi'in hatibi olan Zeyd fevt olup, kâdî hitabeti Amra tevcih edip eline arz verse, hitabet pâdişâha arz olunmadan hatib hitabet eylese caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [266]

243. Mes’ele Zeyd-i hatib hitabetinden feragat edip, ahar yerde mütemekkin olmağa gider oldukta Amrı yerine hatib nasb etmek ile, Amr izn-i sultansız hatîb olup cum'a namazın kılmak, ve bir hatib fevt olup yâhud celâ-i vatan edip hâkimül-vakt yerine hatib nasb edip izn-i sultansız cum'a namazı kılmak, şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Bu makûle umurda hâkim izni, izni sultân vâki olmuştur, berat oluncaya dek ruhsat vardır. [267]

244. Mes’ele Pâdişâh izniyle hatib olan Zeyd hutbe okuyup, bilâ-özür kendinden a'lem kimseye teklif edip namaz kıldırsa, ger'an caiz olur mu?

Elcevap: Be'is yoktur. [268]

245. Mes’ele Zeyd-i imam sakalın kırar olsa, azle müstehak olur mu?

Elcevap: Kabzadan eksik ise olur. [269]

246. Mes’ele Zeyd-i imamın mecrûhe cariyesi fevt oldukta, hatunlar gasilden ibâ edip, Zeyd kendi yusa şer'an Zeyde iktidâ' caiz olur mu?

Elcevap: Olur, zaruret olucak sütre ve hırka ile teyemmüm ettirmek gerek idi, cehli özürdür, sütre ile yuyucak özrü daha akvâdır. [270]

247. Mes’ele yerine ieyu dâima vird edinen Zeyd-i hatibe ne lâzım olur?

Elcevap: Talim ve tenbih olunmak lâzımdır, inad ederse azil lâzımdır. [271]

248. Mes’ele Zeyd-i imam kizble ma'rûf olup, meelis-i şer'de dahi kizbi zahir ve sabit olsa, mezkûr Zeydin imam olması şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Azle müstehak olur. [272]

249. Mes’ele Hemmâz ve gammaz olanın imameti ve hitabeti şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Azli vâcibdir. [273]

250. Mes’ele Bir câmi'in mahallesi halkı imam hatib olan Zeydin "nâ-mahrem avret ile mu'âmelesin ve haramdan ve kizbden ictinâb etmediğine bizim ıttılâ'ımız oldu, amma isbâta kadir değiliz, istikrah ettik iktidâ etmeziz" deseler azl ettirmeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, mahallenin eslehâsı istikrah edicek [274]

251. Mes’ele Zeyd-i imamın ehl-i beyti üzerine nâ-mahrem kimseler girip çıktığına Zeydin vukufu olup, mezburları men' eylemese şer'an imam-ı mezbur azle müstehak olur mu?

Elcevap: Avreti genç ise re'y-i hâkimle olur. [275]

252. Mes'ele Zeyd-i imam yirmi beş yıl miktarı vatanına varıp sıla eylemese azle müstehak olur mu?

Elcevap: Ganî olup, vatanı ba'îd olmayıp, anası yâhud atası var ise olur. [276]

253. Mes'ele Köylük yerde ehl-i kuranın avretleri hizmet eylemek mu'tâd olup, mezburların imamı olan Zeydin avreti dahi suya ve bağa ve sığır iledip getiricek, "avretini taşra çıkardın" deyu imametine mâni' olur mu?

Elcevap: Olmaz. [277]

254. Mes'ele Akçasını, onun onikiye mu'âmeleye veren imam ve hatib şer'an azle müstehak olur mu?

Elcevap: Olur. [278]

255. Mes'ele İmam ve hatib olan Zeyd yirmi beş yıldan beri nâib olduğundan gayri ribâhor dahi olsa Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr ve azl olunur, kılıverdiği namazlar iade olunur, ribâhor olucak. [279]

256. Mes'ele Haram eki eden imamın azli vâcib olur mu?

Elcevap: Olur. [280]

257. Mes'ele İmamın haram eki ettiğini bilip, kabul edip, cemâ'ati iktidâ eyleseler, namazları fâsid olur mu?

Elcevap: Vâde lâzım olmaz, amma namazları Hak te'âlâ katında makbul olmak isterler ise min ba'din ol edal kimseye iktidâ etmemek lâzım olur. [281]

258. Mes'ele Zeyd-i hatib dükkânda oturup bey' ü şirâ etmekle azle müstehak olur mu?

Elcevap: Olur, daha ciyef-i dünyâya rağbet etmez kimse olucak. [282]

259. Mes'ele Ehl-i bâzâr olan Zeydin amma adaleti olucak imam ve hatib olması caiz olur mu?

Elcevap: Zaruret olucak olur. [283]

260. Mes'ele Çarşıda ta'âm eki eden imamın azli lâzım olur mu?

Elcevap: Mu'tadı ise olur [284]

261. Mes’ele Zeyd-i imam sırren ve 'alâniyeten bene ve berş ve afyon yemeyi âdet edinip, gâh bengî ve gah tiryâkî olsa imameti caiz olur mu?

Elcevap: Azli vâcib olur. [285]

262. Mes’ele Keyfiyet ile mübtelâ olan imam, cehr ile imamet ederken nefesi tutulup, Kur'an-ı azîmi bir hâl ile tilâvet eylese ki cema'at ardında namaz kılmağa istikrah ettiklerinden gayri, gâh gâh eline tüfenk alıp köyde ve gayride av avlasa, Zeyd-i mezbur azle müstehak olur mu?

Elcevap: Olur. [286]

263. Mes’ele Zeyd-i imam "ashâb-ı cahîm nâra mu'tâd olup, asla müteellim olmamalarına" i'tikad etse ne lâzım olur?

Elcevap: İ'ükâdının butlanın anda vancak göre, iktidâ' olunmaz. [287]

264. Mes’ele Zeyd-i hatib-i âlim, sebâvette fi'l-i kabîh ile meşhur olup, ba'd-el-bulûğ gelip hatîb olsa, müslümanlar bu hâli bilip istikrah edip ardında namaz kılmasalar azl ettirmeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar. [288]

265. Mes’ele Zeyd-i imamın kizbi ve ilhâdı meşhur olsa, lâkin sâbit olmasa, azle müstehak olur mu?

Elcevap: Olur. [289]

Mes’ele Zeyd mahsûs-i merkumdan ötürü azl olunup, yeri Amra tevcih olduktan sonra "üzerine nesne sabit olmadı" de-yu, kâdî imameti yine Zeyde tevcih eylemek caiz olur mu?

Elcevap: İlhadla şöhret-i sabıkası olucak olmaz. [290]

266. Mes’ele Nâib nasb eylemek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Mu'tâd ise azl olunur. [291]

267. Mes’ele Zeyd-i hatib, nâib nasbına me'zün değil iken, hutbeye ve ibtidâ-i salât-i cum'aya nâib nasb eylemek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olur, (hams ve erba'în ve tis'amie) tarihinde izn-i 'âm olmuştur. [292]

268. Mes'ele Zemâne nâibleri imamete ve hitabete lâyık olur mu?

Elcevap: Olmaz. [293]

Mes'ele Zemâne naibi olan Zeyd imamete ve hitabete lâyık olmayıcak, Zeyd-i mezbur hatib olduğu takdirce mütevelli vazifesin vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Hitabete lâyık olmadığı der-i devlette ma'lûm olup azl olucak kadir olur. [294]

269. Mes'ele Zeyd, imam ve hatib ve kâdî naibi olmak caiz midir?

Elcevap: Üçünün bile hizmetin kemâyenbagî ikâmet edip, asla bir vakte halel vermez ise olur. [295]

270. Mes'ele Zeyd bir câmide devirhan olup, kurbunda olan câmi'de hatîb olup, ikisinin hizmetini kemâyenbagî edâ eylese birinden azli vâcib olur mu?

Elcevap: Olur, kemâyenbagî edâ mümkün değildir. Devirhan namazı gayri câmi'de kılmak olmaz. [296]

271. Mes'ele Zeyd-i vâ'iz "ehl-i ilm ve sâdâttan fâsıkları ve âsîleri sevmezim, fıskları için, müslümanlar siz dahi sevmen, bu'z eylen, zîrâ Allahu te'âlâ 'âsîleri bu'z eder" dese, Zeyd-i vaiz ve nasihatleri ile mütenassıh olanlar müsâb olurlar mı?

Elcevap: Olurlar. [297]

272. Mes'ele Zeyd-i hatib "kâdî müslüman olmaz, müslüman kâdî olmaz" dese hitabeti caiz olur mu?

Elcevap: Hasseten zaleme-i kudât-i zaman için dediyse olur, 'umûmen kudât-i müslimîn için ise azli lâzımdır. [298]

273. Mes'ele Bir müslimin helak olmasiyçün En'âm okuyan imamın ardında namaz kılmak caiz olur mu?

Elcevap: Ol kimse zâlim değil ise azil lâzımdır. [299]

274. Mes’ele Zeyd-i hatib, bayram hutbesini tamam ettikten sonra minberden inmeden "müslümanın îmansız gitmesine" duâ edip, cema'at dahi "âmin" deseler Zeyde ve âmin diyenlere, şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: İmansız gideceğine ba'zı 'alâim müşahede edip, zulümde mübalâğası ve 'umûr-i dîne müsâhelesi olmağın ettiler ise küfür lâzım olmaz. [300]

275. Mes’ele Bir câmi'-i şerife imam olan Zeydin kapısına, nâ-ma'kûl nesneler sürülüp ve boynuzlar ve şebek asılmak ile azli lâzım olur mu?

Elcevap: Olur, re'y-i hâkimle. [301]

II. Müezzin

276. Mes’ele Zeyd bina ettiği mescidin te'zînini hüsn-i savta kadir kimseye şart eylese, hüsn-i savti olmayan Amr müezzin iken hüsn-i savtı olan Bekr te'zîni almağa şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Zeydin hüsn-i savttan muradı zemâne mu'tâd olan hılâf-i şer'-i şerif tegannî ve terennüm ise ol şart lağvdir, Amrın savtı mekruh ve menfur ve münker olmayıp tamam edeb-i şer'-i şerif üzerine okursa ibkâ olunur.[302]

277. Mes’ele Zeyd vakf eylediği mescidine Amrın evine havale minare bina ettikte, müezzin üç vakitte minareye çıkıp ezan okumak kavi eylese, beş altı yıldan sonra kavle muhalefet eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Müezzin çıkacak vakit Amra tenbîh edip, gizlenecekler gizlenip, müezzin dahi sünnet üzerine tizcek ezan okuyup zamane müezzinleri gibi nâ-meşrû ve nâ-ma'kûl lahnler etmeyip, tizcek inmek lâzım olur. [303]

278. Mes’ele Ezan okunurken tilâvet-i Kur'an-ı azîm şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Zamane müezzinleri ezanı vaktinde caizdir, sünnet üzerine okunursa istimâ' evlâdır. [304]

279. Mesele: Zeyd salât-i 'îşâyı câmi'-i şerifte cemâ'atle kıldıktan sonra, müezzin tesbîh okurken namaz kılmak mı evlâdır, yoksa teşbih istimâ' etmek mi evlâdır?

Elcevap: Zamane teşbihi ise nafile evlâdır. [305]

280. Mes'ele Zeyd-i müezzin merkeb üzerinden ezan okuyup, namaza tevakkuf etmeyip maslahatına gitse, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zir ve azil lâzımdır. [306]

281. Mes'ele Zeyd-i müezzin ezan okurken kilâb cem' olup ürüseler, şâir müezzinler ezanında ürümeseler, Zeydin mahallesi halkı Zeyde "bize gerekmezsin" deyu azl ettirmeğe şer'an kadir olurlar mı?

Elcevap: Fitne müeddî olucak, hâkim âhara tevcih edip anın dahi hâline münâsip bir cihet tevcih eylemek ile kalbini tatyîb etmek gerektir. [307]

4- DİNÎ MÜESSESELER

I. Cami', Mescid Ve Musalla

282. Mes'ele Ba'zı müslümanlar karyelerinde asla mescid olmayıp, ahâlîsi cemâ'atle namaz dahi kılmasalar, hâkim-i şerî'at-i şerife mezburlara cebr ile mescid yaptırıp namaz kılmaktan ihmâl edenleri ta'zir lâzım olur mu?

Elcevap: Olur, öyle olan kuranın ehline cebr ile mescid bina' ettirip salata müdâvemet ettirmek için, vülât-i memâlik-i mahmiyeye sene (erba' ve erba'in ve tis'amie) târihinde müekked ahkâm-ı şerife vârid olmuştur, mücebi ile camel olunmak lâzımdır. [308]

283. Mes'ele Bir şehrin taşrasında, otuz yıldan ziyâde bayram namazı kılını gelen musallada hâlen bayram namazı izn-i sultan ile-kılını geldiği ma'lûm olmayıcak, yine kılınmak caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir sene (erba'a ve erba'în ve tisamie) tarihinden umûmen musallası olan bilâdın musallalarında, cami'lerinin kebirinin hatibi, kihvermege izn-i sultânı vaki' olmuştur, amma sonra ihdas olunan musalla izne muhtaçtır. [309]

284. Mes'ele Sultan Mehmed (tâbe serâhu) ruhu için bina olunan musallada on yıl namaz kılındıktan sonra, Zeyd zaruret yoğiken cedîd musalla bina eylese, namaz kangıda evlâdır?

Elcevap: Evvelkide kılmak lâzımdır, izn-i sultansız musallada salât-ı ıyd kılınmak meşru' değildir, sultan Mehmed musallası dururken gayrı musallaya izin verilmek mümkün değildir. [310]

285. Mes'ele Bir kasabada vâki' olan câmi'-i atik harab olup, Zeyd mezkûr câmi'in yerine bir dahi bina etmeğe istizan edip, izin verildikten sonra kasabanın ehli kesîr olmağın Zeyd vâsi' bina etmek murad edip, lâkin eski câmi'in yerinde müsâ'ade olmayıp kurbunda bir ahar yere bina eylese meşru' olur mu?

Elcevap: İzn-i sultansız olmaz, amma eski cami' yerinin darlığı, etrafında evler olmak ile ise, ol evler bahası verilip cebr ile alınmak meşru'dur. [311]

286. Mes'ele Ağaç ile bina olunan cami' kârgîr yapıp tevsî' olunmada izn-i sultan lâzım olur mu?

Elcevap: Çok tevsi' edicek olur. [312]

287. Mes'ele Bir kasabada vâki' olan câmi'de cemâ'at olmamağın vakit namazı kılmmasa, cum'a günlerinde etrafında vâki' olan ahâlîsi cem' olup câmi'-i mezburda cum'a kılsalar şer'an câiz olur mu?

Elcevap: İzn-i sultan olucak ba'zı meşâyıh tecviz eylemişlerdir. [313]

288. Mes'ele Bir karyenin kadîmi mescidi olup, ahâlî-i karyeye kifayet eylerken, içlerinden Zeyd kurbunda bir mescid daha ihdas etmek istedikte, mezburlar "kadîmî meseid battal olur" deyu Zeydi men'e kadir olur mu?

Elcevap: Kifayet edicek, bir dahi yapmak günahtır. [314]

289. Mes'ele Bir kimse evin mescid eyleyip minare bina eylemek istedikte, ehl-i mahalle "evimize havaledir" deyu bina ettirmemeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Cemâ'at ezam işitirlerse minare lâzım değildir, riya iğin ise asla caiz değildir. [315]

Bu Surette: Ehl-i mahalleye ne lâzım olur?

Elcevap: Riyadan men' ederlerse müsâb olurlar. [316]

290. Mes'ele Bir kasabada bir camiin taşrasındaki sofanın mihrabı olup, yaz günlerinde sabah namazı ile akşam namazı altı yedi ay miktarı taşrada kılıp yatsı namazı dahi üç ay taşrada, bu miktar zaman çırağcı mum yakagelmeyip, yirmi yıldan beri bunu âdet eyleseler namazlarında kerâhat olup men vâcib olur mu?

Elcevap: Olur, sofa mihrabı cemâ'at-i saniye için vaz' olunmuştur. [317]

291. Mes'ele Bir mahalleni halkı kıs günlerinde mescidlerinin içinde namazlarını kılıp, yaz günlerinde mezbur mescidin kapısın kilidleyip avlusunda kılsalar, namazları caiz olur mu?

Elcevap: Hayır yoktur. [318]

292. Mes'ele Yaz günlerinde imam bir câmi'in taşrasında imam olup cemâ'atle namaz kılmağa, ve cum'a günlerinde cum'a namazını câmi'in içinde yer var iken taşradan iktidâ caiz midir?

Elcevap: Etmemek evlâdır, [319]

293. Mes'ele Taşları ve ağaçları zulümle alınıp zulümle bina olunan câmi'in içinde kılınan namazın i'âdesi lâzım olur mu?

Elcevap: Kerahet vardır. [320]

294. Mes'ele İlm-i hendese bilen kimseler ba'zı câmi'lerin ve mescidlerin "mehâribleri inhirâf-ı fahiş ile münhariftir" dediklerini ol mihraba kılman salâtin i'âdesi ve mihrabları doğrultmak lâzım olur mu?

Elcevap: Mehârîh-i müstakime muhalif mehârîbe kılan kimse mehârîb-i müstakîmenin istikâmetine ve muhalif olanın muhalefetine mu'tekid ise, muhalif olan mihraba kıldığı salât i'âde olunmak lâzımdır. [321]

295. Mes'ele Bir kasabanın câmi'inin ve mesâcidinin mihrabları, zemâne müneccimleri ta'yin ettikleri kıbleye muhalif olup cânib-i garba mail olsa,

mesâcid-i mezbûrenin mihrabların zemâne müneccimleri ta'yin ettikleri kıbleye tevkif lâzım olur mu?

Elcevap: Âlât-ı sahıha ile istikâmeti muhakkak olan mehârîb-i sahiha muhalefeti ma'lûm olucak, mehdrîb-i sahîhamn istikâmetine mu'tekid musallînin o kasabada mihrablarına doğru kıldığı salât sahiha olmaz. [322]

296. Mes'ele Zeyd-i kâdî, kâdî olduğu beldede "benim içtihadım üzre kıble filân semtedir" dedikten sonra yine cemâ'at ile namaz kıldıkta, halk kadîmden teveccüh edegeldikleri semte müteveccih olup, bile kılsa, amma sahih semte eylediği ma'lûm olmasa, hâriçten Amr, Zeyd-i mezbûra "sen kıbleyi ahar semte hükm eyledikten sonra dönüp onlara tâbi' oldun, kâfirsin, hükmün nafiz değildir" de;e Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Vâkı'a Zeydin i'tikâdı cemâ'at kıldıkları semt kıble olmamak üzere ise hılâf-i cihet-i kıbleye kasd ve secde etmek küfürdür, eğer Zeydin içtihadı muhavvel olup kıldı ise ta'zîri lâzımdır. [323]

297. Mes'ele Sahrada namaz kılan kimse mücerreb kıblenümalarına ittibâ' etmeyip, teharrî ile kılmaları caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, teharrîye ittibâ' olunmak, daha akvâ delil olmayıcak olur, Mücerreb kıblenüma delîl-i akvâdır.[324]

298. Sual: Ehl-i İslâm, İstanbul kiliselerinden birini fetihde mescid ittihaz edip, ezan okuyup namaz kıldıklarından sonra, yine nasârâ elinde kalıp, hâliyâ cemi' ceyânibi müslüman evleri olup, mescide kemâl-i ihtiyaçları ve civarında olan kâfir evleri meyhane ve enva'-ı fücura bahane olmakla müslümanlara kavî zararları olup, ol kilisenin mescid olup ikâmet-i salât olduğun görüp ma'lûmları olan pirler mürûr-i eyyamla fevt olmuşlar bulunup, lâkin nice müslümanları bid-defe'at işhâd edip, vakt-i ihtizârlarında 'lâzım olursa bizim ağzımızdan şehâdet edesüz" deyü vasiyyet edip vefat etmiş olsalar, hâlen şâhid ağzından şehâdet eden müslümanların şehâdetleri mesmû'a olup, sâbık-uz-zikr mescide ittihaz olunan ma'bed-i nasârânın şer'an mescid-i müslimîn olmasına hükm olunur mu?

Cevap: Olunur. [325]

Bu Surette: Kefere "bizim milletimize vakf olmuştur, elimizde vakfiyemiz vardır" deyu da'vâ eyleseler vakfiyeleri ma'mûlün bihâ olup, ol kilise ellerinde ibkâ olunur mu?

Cevap: Hîn-i fetihte mescid ittihaz olunduğu şehâdet eale-ş-şehâde ile sabit olucak olmaz. [326]

II. Vakıf

299. Mes'ele Bîr kimse emlâkinden ba'zi nesneyi vakf etmek istedikte, ne veçhile etmek gerektir vakıf lâzım ola?

Elcevap: Vakf edip, mesârif-i müebbede ta'yîn edip, ve mütevelliye teslim edip, andan sonra hâkime varıp, vakf edip mesârifini ta'yin ettiğin ve mütevelliye teslim ettiğin tafsîl eyleyip, mütevelli dahi tasdik ettikten sonra, "îmam-ı A'zam katında vakıf değildir yine rücû ettim emlâki alırım" deyu mütevelliden talep edip, ol dahi "îmâmeyn katında lâzımdır" deyu vermeyip, hâkim dahi "vakfın sıhhatine ve lüzumuna hükm ettim" demek gerektir ki artık dönmeye. [327]

300. Es-Su'al: Eshâb-i hayrattan Hindin bazı evkafı nukûd olup, "mâdâme ki hayatta olsa tebdil ve tağyire kadire olmaya" deyu vakfiyesinde kayd ettirip, lâkin (mütevelli) şart-i vâkıfı ri'âyet etmeyip müflise ve tahsili mümkün olmaz yerlere verip, ve medyunların ba'zi ahar yerde bulunmakla her sene tecdîd-i akd müyesser olmayıp, cânib-i vakfa küllî gadr ve zarar olmak mukarrer olup, 'akara tebdil olunmak vakfa enfa' olmağın, "nukûdu tahsil edip bir miktarına 'akarına alınıp bakîsine münâsip düştükte alına" deyu şart edip cümle nükûdu 'akara tebdil etmeğe kadire olur mu?

Elcevap: Kadiredir. [328]

301. Su'al: Zeyd-i medyun, hâl-i sıhhatinde dâinlerinden kaçırıp cümle emlâkini vakf eylese, şer'an vakfı sahîh olur mu?

Elcevap: Sahîh ve lâzım olmaz. Kudât tescilden memnunlardır. [329]

302. Mes’ele Zeyd câmi'-i şerîf ve 'imaret bina edip vakfiyesinde "bir sâlih ve müstakim ve muhâsib kimse nazır ola" deyu şart edip... [330]

303. Mes’ele Zeyd-i vâkıf, bina eylediği medresenin tedrisin, evlâdına ve evlâd-i evlâdına şart eylese, Zeydin oğlunun oğlu mülâzım olup, iki yıl mülâzemet edip, medreseye istihkakı olup, tâlib iken, medreseyi ecnebiye vermek caiz olur mu?

Elcevap: İstihkâk-i ilmîsi, erbâb-ı hail ü akd meclîsinde zahir olucak ecnebiye verilmez. [331]

304. Es-Sual: Yılda iki yüz kırk akça mukâta'a olup, evlâda ve evlâd-i evlâda vakf olan yerde meyva ağaçları olup, ma'mûr olup, mukâta'ası sâl-besâl edâ olunurken, Zeyd ta'assuben ecr-i misilden ziyâde bin akça eylese, şer' an caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [332]

305. Mes’ele Bir vakıf zaviyenin tasarrufu eslah evlâda meşrut olup, evladdan Zeyd vakfın mesâlihine sâ'î ve hizmetine kâim olup, evladdan Bekr sâlih ve mütedeyyin ve musallî olup umûr-i vakıfta mühmil olsa, zaviyeye kangısı müstehak olur?

Elcevap: Bekr min ba'din ihmâli terk ederse ol müstehak olur, ve mütedeyyin olan umûr-ı vakıfta ihmâl eylemez, ihmâl eyleyen mütedeyyin olmaz. Eğer Zeyd dahi, min ba'din sâlih ve musallî ve mütedeyyin olursa ol müstehak olur. Eğer Zeyd salâhı ihtiyar etmeyip ve Bekr ihmâli terk eylemezse, ecnebiden bir mü tedeyyin ve umûr-ı vakıfta sâ'î kimseye verilir. [333]

306. Su'al: Ruhu için cüz'-i şerif tilâvet vaz' eden Zeyd nice etmek gerektir ki sahîh ola?

Cevap: Tilâvet ve cüz'-i teşrif bir mahall-i (muayyende) olmak şart edip, "tilâvet edenler ol mahalle varıp, abdest ile eczâ-ı şerîfeyi kemâl- hudû'la, sevabı ruhuma vâsıl olmak niyeti ile, ibadeten tilâvet edeler, ta'yîn olunan vazife mukabelesinde 'ivaz olan" deyu niyet ve şart etmek gerektir. [334]

307. Mes’ele Zeyd-i vâkıf 'ulemâdan ba'zı kimselere, "düşenbih ve pencşenbih günlerinde, mezarım üzerinde tîlâvet-i Kur'an-ı 'azîm eylesinler" deyu şart edip,

hâlen ulemâdan tilâvet eden kimseler, mezarlar üzerinde mahalle davarları gezip televvüsleri olmağın, evlerinde tilâvet eyleseler, aldıkları vazîfe şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz. [335]

308. Su'al: Zeyd mülk evini, ruhu için cüz'-i şerîf tilâvet olunmak için vakf eylemeği mi evlâdır, yoksa Medîne-i münevverede olan fukaraya vakf etmek mi evlâdır?

Cevap: Medîne-i münevvere fukarasına icâresi sıhhat üzerine vusul bulmakta şüphe var ise, tilâvet-i eczâ-i şerife evlâdır.[336]

309. Mes'ele Zeyd bir ahar kadılıkta tilâvet olunmak üzre bir cüz'-i şerif vaz' eylese, yirmi otuz yıl ol kadılıkta tilâvet olunsa hâliyâ verese kendi kadılıklarında okutmağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, şart-ı vâkıf tağyir olunmaz. [337]

310. Mes'ele Sultan-i zaman, Ayasofya vakfının zevâidinden, Zeyde bir miktar akça tayin eder olsa Zeyd dahi gâh gâh va'z eder olsa, ger'an ol akça Zeyde helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz, şart-i vakfa muhalif ise. Beyt: [338]

311. Mes'ele Zeyd-i vâkıfın misafir için bina eylediği tekkeye misafir gelmez olucak, misafir için ta'yin olunan ta'âm yerli fukaraya verilmek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olur, fukara olucak. [339]

312. Mes'ele Zeyd, Amra bir dükkân vakf eylese, Zeyd ve Amr fevt olduklarından sonra, mezbur dükkân şer'an fukaraya mı intikâl eder yoksa vereseye mi?

Elcevap: Müseccel ise, Amra bilâ-hizmete vakf ettiği takdirce fukaraya intikâl eder. Hizmet ta'yin etti ise, yine o hizmetle müstehak olanlara tevcih olunur. Amma tevcih olunan fukara fakir olmak evlâdır. [340]

313. Mes'ele Sulehâya hizmetsiz vakıf bir mezre'ayı, Zeyd-i müstehak mutasarrıf iken ... [341]

314. Mes’ele Sulehâ-i 'ulemâdan Zeyde, berât-i sultaniyye ile tevcih olunan hizmetsiz vakıf mezre'a ... [342]

315. Mes’ele İstanbulda Gedik Paşa hamamı demekle ma'rûf hamam, yetmiş seksen bin akça icâreye verile gelmiş iken, mütevellisi olan Zeyd garaz-i fasidine binâen elli bin akça icâre ile vermiş olsa, hâlen mütevelli olan Amr "vakfa gadirdir, yine evvelki icâreye veririm ve hem bunun icâresi Mahmûd Paşa ve Sultan Bâyezid hamamı ile beraberdir onlara kıyas oluna gelmiştir, ecr-i misli ol hamamların icâresidir" deyip ziyâde ile talep eden kimselere vermek istedikte, bilfi'il hamamcı olan Zeyd "sene tamamından sonra ver" deyip icâreyi fesh etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Kıyâs-i mezbûr şer'î değildir. Amma kadimden niceye verile geldiyse ecr-i misli ol olur bilfi'il. Zeydin elli bine vermesi bâtıldır. Mutasarrıf olan hamamcıdan, yetmiş bin midir seksen bin midir ecr-i misil üzerine tasarruf ettiği zamanın kıstul-yevmi bî-kusûr alınıp, hamam ecr-i misli ile talip olana verilmele-lâzımdır. [343]

316. Mes’ele Sultan Mehmed aleyh-ir-rahmeti ve-r-rıdvan asrında beri olan mütevelliler, vakıf serhânelerden şehr-i Ramazanda kira alıgelmeyip, halen mütevelli olan almağa kadir olur mu?

Elcevap: Ol sefirde dükkân ellerinde olucak, ecr-i misil lâzımdır. Nihayet işlediği ile kirasından kasır ola. Bir kimse bir değirmen icâreye alıp işlerken bir miktar zaman suyu kesilirse, ol zaman için değirmenin ücreti alınmaz, amma değirmenin evinde esbabı durucak, evinin ecr-i misli lâzım olur. Kütüb-i fetâvâda mesturdur. [344]

317. Mes’ele Bir vakıf dağda, ba'zı kimseler, mütevelli izinsiz ağaçlar kesip, ol ağaçlar ile çatmalar ve evler ve anbarlar ve arabalar yapıp bey' eylese, vakfın mütevellisi akçanın öşrün almağa kadir olur mu?

Elcevap: Ağaç vakfın olucak, dağda iken bahası ne ise onu alır. [345]

318. Mes’ele Zeyd, vakıf yeri nice yıllar tasarruf ederken, müte-vellî-i vakf sebeb-î şer'îsiz alıp âhara vermeğe kadir olur mu?

Elcevap: Vakfı çok tasarruf etmek şer'î değildir. [346]

319. Mes’ele Hind-i mütevelliye, mâl-i vakıftan kardeşi Zeyde bir miktar mal verse Zeydin kavî rehinin alsa. Ba'dehû Zeyd Hindin haberi yok iken bir suret ile rehini Hindden alsa. Ba'dehu Zeyd mâl-i vakfı vermeye kadir olmayıp müflis olsa, Hind zâmin olur mu?

Elcevap: Olur. Mâl-i vakfın mukâbelesindeki rehini muhafaza etmemek mûcib-i zımândır. [347]

320. Mes’ele Batnen ba'de batnin evlâda meşrut olan tevliyete vâkıfın iki kızı iştirak üzre tasarruf edip, ikisi dahi fevt olup, hâliyâ, vâkıfın oğlu kızı Hind ile kızı oğlu Zeyd kalsa anlar dahi tevliyete iştirak üzre tasarrufa müstehak olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, ve batnen ba'de batnin tertibe delâletten gayri evlâd-ı evlâda, daha esfeline tevliyet meşrut idüğüne delâlet eder. [348]

321. Mes’ele Zeydin bina eylediği medresenin müderrisine yevmî onbeş akça ta'yîn iken ... [349]

322. Mes’ele Bir câmi'-i şerifin vakfiyesinde "her senenin mahsûlünden hums mütevelliye ve yüzer akça huffâz ve elli kayyime ve bakîsi imam ve hatibe verile" deyu şart olunmuş olup, defter-i hâkânîde dahi böyle mukayyed olup, yetmiş sekiz yıl bu minval üzere tasarruf olunduktan sonra, Zeyd-i kâdî "vakfın vüs'ati vardır" deyu yevmî birer akça almak üzere ellerine 'arz verip, berat alınıp bir kaç yıl tasarruf ettiklerinden sonra, Amr-i kâdî "vakfa gadr olmuş" deyu, ziyâdeyi ref'e arz gönderip hüküm getirse. İmam ve hatip ve huffâz ve kayyimden güzeşte aldıkları ziyâdeyi yine almaya kadir olur mu?

Elcevap: Olmazlar. [350]

323. Mes’ele Menâsib-ı cihât babında, sadaka ve sıla, ki zikr olunur, mâbeynlerinde fark var mıdır, ve zikr olunanlarda müsamaha mümkün, müdür, beyan buyrula?

Elcevap: Sadaka, fukaraya mahsusdur. Hizmet-i evkâf-ı âmme ol kabiledendir ol asıl cihâtın gailesi ağniyâya haramdır. Sıla, atiyyedir. Ol ağniyâya helâldir. Vakf-i evlâd ve akraba ol kabiledendir, ağniyâ olurlarsa dahi helâldir. Ve ba'zı menâsıb ve cıhâtın ki, tedris ve tevliyet ve hitabet ve imamet gibi, bunların vazifesi ne sadakadır ne sıladır, belki hizmetleri mukabelesinde ücrettir. Eğer mütekaddimîn

teta'lîm-i ilm ve hitabet ve imamet ibâdet u tâ'ât makûlesindendir, anın mukabelesinde ücret alınmak caiz değildir, anlara verilen sıla ve atiyye kabilinden olmak gerektir" demişlerdir. Amma müte'alihirîn, ücretsiz kimse ta'lîm ve hitabet etmediğini müşâhade ettiklerinde ücreti tecviz etmişlerdir. Cem-i vakıflar vakıflarım ücret olmak üzerine tertip eylemişlerdir. Menâsıb-i cihât beratlarında "kemâ yenbagî hizmeti edâ ettikten sonra vazifesin ala" deyu ta'yîn olup, asla müsamaha mümkün değildir. Hizmet etmeden ücret alınmak mümkün değildir. Husûsan sılanın bir hükmü daha budur ki:

Hizmeti tamam eylese vazifeyi cebr ile alamaz, zîrâ ücret değildir 'atadır, verilmese dahi caizdir. Bir müderris bir yıl hizmet edip yıl başında sılası verilmeden fevt olsa sakıt olur, verese bir habbe alamaz. Zira sıladır âtadır ücret değildir. [351]

324. Es-Su'al: Emr-i pâdişâhı ve re'y-i hâkim ile rakabe var iken, mütevelli vazife verse mütevelliye zaman lâzım olur mu?

Cevap: Olur, rakabe cemi’ mesâriften mukaddemdir. [352]

325. Es-Su'al: Zeyd bir mekteb-hâne bina edip, "mu'allime üç akça, ve yedi akça ile yedi ecza okuna" deyu şart edip, otuz bin akça vakf edip, 'akara tebdil şart eylese. Ba'de zamanın 'akara tebdil olunsa, mahsûl ba'd-et-tebdü masrafa vefa eylemese, şer'an rakabe olunmak mı lâzım yoksa tevzî' mi olunur?

Cevap: Rakabe ile vefa etmek mümkün değil ise rakabe olunur. [353]

326. Mes’ele Bir medreseye müderris-i sabık zamanında rakabe lâzım olsa, müderris-i lâhık zamanında rakabeye hükm-i şerif vârid oldukta, termîm kime lâzım olur?

Elcevap: Tekmil-i rakabeye hacet var iken müderris-i sabık vazifeye müstehak olmaz. Kendi zamanında olan harabın ta'mîrine kifayet miktarı aldığı vazifeden alınır. Ta'mir olunup, lâzım olursa cümlesi alınır. Kifayet eylemezse müderris-i lâhik samanı gailesi ile tekmil-i rakabe olunur. [354]

327. Mes’ele Bir vakfın vakıf-nâmesine "vakf-i mezbur rakabe oldukta mütevellinin ve kâtibin ve câbînin vazifeleri rakabe olmasın" deyu mestur olsa, mezburlar hâriç olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, sart-ı mezbur nâmeşrû'dur, lağvdir. [355]

328. Mes'ele Meremmetci, rakabe-i vakıfda dâhil olur mu?

Elcevap: Zaruret olucak dâhil olmak caizdir. [356]

329. Mes'ele İmaretin hademesi, ta'yin olan aştan ve ekmekten gayri, 'imaretin aşından ve ekmeğinden yese helâl olur mu?

Elcevap: Olmazlar. [357]

5- DİNÎ SINIFLAR

I. Seyyidler

330. Mes'ele Elinde "Bahr-ül Ensâb" dan menkûl, mühürlü şeceresi olan Zeydin eben 'an ced emîr idüğüne kâdî huzurunda, mahallesi hatibi ve imâmı ve nice müslümanlar şehâdet eyleseler, kâdi dahi şehâdetlerin kabul edip sicil olunduysa, Zeydin siyâdeti sabit olmuş olur mu?

Elcevap: Da'vâ-i sahîha-i şer'iyeye binâen sabit oldu ise olur.. [358]

331. Mes'ele Sâdâttan olan Zeyd, akrabasından Amr-i fakire zekât ve sadaka vermek caiz olur mu?

Elcevap: Zekât verilmez, gayri sadakat verilmek meşrû'dur. [359]

332. Mes'ele Zeyd, âl-i Resulden olup, fakır olup deyni olsa, deyni kadar yâ dahi ziyâde zekât verilmek caiz olur mu?

Elcevap: Zekât verilmek yoktur. Meğer bir gönlü ganî bir fakire verile, ol dahi üyb-i Hatır ile Zeydin deynini ö'deye. [360]

333. Su'al: Evlâd-i Resul, sair re'âyâ gibi tasarruf ettikleri çiftlik rüsumun vermek şer'an lâzım olur mu?

Cevap: Olur. Rüsûm-i mezbûr yere müteallіktir, mutasarrıf olana müteallik değildir. [361]

334. Mes'ele Zeyd, Amr-i seyyide "bre haramzade şerîr" dese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr lâzımdır. Harem-i Muharremde doğmuş" ma'nâsı fehm olunmaz. Mütebâdir haramzade ma'nâmdır. [362]

335. Mes'ele Zeyd-i âl-i Resul (sallâllâhu aleyhi ve sellem) bir vakıf hamamı icâre ile tutup içinde dellâklık edip, bi-hasebiş-şer" ta'zîr lâzım olsa, ne veçhile ta'zîr olunur?

Elcevap: Şâir dellâklar ta'zîri ile ta'zîr olunur. [363]

336. Mes'ele Zeyd, emîr olan Amrdaki hakkın talep ettiği için, Amr bilâ sebeb-i ger'î Zeyde bir kaç yumruk vurucak, Zeyd dahi Amra bir kaç yumruk vursa, şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Kendine Amnn yumruğundan ziyade vurmadıysa nesne lâzım olmaz, bâdî azlemdir, Amr zulm etmiş, Zeyd hakkın almış. [364]

337. Mes'ele Sâdâttan ba'zi, "bize hukûk-i ibâd zarar eylemez, biz âhirette hukûk-i ibâddan mes'ul olmazız, âlâ külli hâl, biz cennete dâhil oluruz" deseler, mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Bu i'tikâd üzerine musir olup, İslâma gelmezler ise, zındıkları mukarrer olup, katilleri vacip olur. [365]

II. Süfiler

338. Mes'ele Tekkelerde münzevî olup "ehl-i tevekkülüz" diyenlerin şer'an hal leri makbul müdür?

Elcevap: Değildir. [366]

339. Mes'ele Zeyd ref'-i savtla kaimen ve kaiden zikrullah etmek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Edeb ve vakar ve ta'zîm üzerine edicek olur. [367]

340. Mes’ele Birkaç sûfîler zikr edip yolda giderlerken rast geldikleri tabi ü zurnayı paraladıkları için halk üşüp "urun kızıl başları, biz kâfir olduğumuzdan bunlara ne" deseler anlara şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd lâzımdır. [368]

341. Mes’ele Bir cemâ'at halka olup ku'ûden zikrullah ederlerken galebe ile ayak üzerine kalkıp, raks ü devran etmeyip, aralarına emred dahi karmayıp, ellerin birbirlerinin boyunlarına yahud kuşaklarına berkitip ayakların hareket ettirmeyip zikrullah eyleseler caiz olur mu?

Elcevap: Otururken etmek efdaldir. [369]

342. Mes’ele Evkât-i hamseye müdâvemet ve envâ'-i nevâfile müvâzıbet edip, sûfiyyeden olan ba'zı kimseler, zikrullah ederlerken zevk şevk gelip kıyâmen ve ku'ûden ayakları hareket etmeyip, amma belleri ve başları hareket eylese, bu makûle zikrullah eden kimselere şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer belleri tahrik etmeyip başların tahrik ile iktifa eyleseler, dahi evlâ idi. Edeb-i zıkr-i şerife evfak idi. Amma muhafaza edip edicek be'is yoktur, sabit kadem olucak. [370]

343. Mes’ele Zâkirin tevhîd ederlerken başların sağ yanından sol yanına tahrik etmekle fâsık olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, amma niyetleri emri tevhidi tahkik ve takrir etmek olup, başlarını sağ canibe tahrik ettiklerinde kalbinden mâsivâyı tarh ve sol canibe tahrik ettiklerinde tevhîd-i hakkı idhâl kasd etmek gerektir. Rüsûh-i tevhidde dahl-i euzmâ vardır. Bu niyet olmayıcak lağ ve abes olur, şer'an mekruh ve haramdır. [371]

344. Mes’ele Zeyd kaimen zikrullah ederken baş ve belin ve ayağın tahrik edicek, Arar Zeyde "bu hareketi ibâdet deyu edersin" yâhud "fi'l-i abesdir" dedikte, Zeyd "ibâdet deyu etmeziz, amma bu hareket mu'tâddir, zikre lâzım bir haldir, şevk gelir ederiz" dese, Amr "hele bu vaz'ı etmek haramdır" dese, Amrın sözü makbul olur mu?

Elcevap: Olur, bel ayak hareketi zikre nice lâzım olur. Raks ve devran eden süfehâ dahi ol mertebeye bu mertebeden varmışlardır. Memmâ emken sekînet üzerine ve vakar ve mürâ'ât etmek gerektir. [372]

345. Mes'ele Tevhîd-i Bârî' ederken vecd-i hâl galebesinden bî-ihtiyar kalkıp döne döne zikr etmek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Dönüp yıkılmayan bî-ihtiyâr olmak yoktur. [373]

Bu Surette: Tâife-i mutasavvifenin fî-zamâninâ eylediği hareket ve devranlarına dahi olundukta "ehline mubahtır, ihtiyarımız yoktur, iztırârîdir ederiz" deyu iddi'â ederler, hareket-i iztırâriyye ki ehlinden sâdır olucak ibâhatine hükm olunur mu, anın 'alâmeti nedir (beyan buyurula) ta ki sâlih tâlinden mümtaz ola.

Elcevap: Cezbe-i ilâhiyye ile âlem-i tekliften münselih olanların (âlem-i şehâdete müte'allik umura asla şu'urları kalmaz, nefs-i zekiyyeleri, âlem-i ruhanîde olan şu'ûn mutâla'asında müstağrak olup, tedbîr-i bedene müştegil olmaz, hatta ba'zı a'zâ kanatılsa duymaz, onlardan hareket ve ıstırap vâki' oluncak harekât-i mürte'iş gibi gayri muntazam vâki' olur. Bu halle muttasıf olanların harekâtı hürmet ve kerahet ile vasf olunmaz, mukabelesinde ne 'ikâb vardır ne sevâb. Amma ol taifeden sâdır olan harekât-i mevzû'a ve evzâ'-i masnû'a ehl-i salâhtan sâdır olmak mümkün değildir. İhtiyâriyyedir, ıztırâriyye" demek ma'siyet-i ahardır. Bu makûle işinde gücünde gezip, tegannî ile usulle ettikleri evzâ'-i masnû'a "ihtiyarî değildir" demek mü'minden sâdır olur mânâ değildir. [374]

346. Mes'ele Fî-zamaninâ olan mutasavvifenin, tevhîd idüğün devrânına mubah i'tikâd eden kimseler, şer'an kâfir olurlar mı?

Elcevap: Gerçi mubah i'tikâd edenin küfrüne fetva vermişlerdir, lâkin ibâdet idüğün i'tikâd etmeyicek, küfründe tevakkuf olunmak ihtiyât-i akrab ve ensebdir. [375]

347. Mes'ele Zeyd "Halveti taifesinin şeyhi ve müridi, ve bunlar ile müsâhabet eden kimseler kâfirlerdir" dese, Amr Zeyde "niçin" deyu suâl ettikte, "bunlar devran ile zikrullah ederler" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Kizb ü iftiradan, ve bilmediği yerde mücâzefe etmekten tamam ihtiraz etmek lâzımdır. Ol taifede yarar kimseler vardır. Mahzâ iztırarsız ettiklerinin.......ma'siyet irtikâbdır.

Anın ile küfür lâzım gelmez. Müsâhabet edenlere mücerred müsâhabet etmekle nesne lâzım olmaz. "Kâfirdir" demekle Zeyde ta'zîr lâzımdır. [376]

348. Mes'ele Sûfî adına olan Zeyd zikr ederken devran edip, ettiği devrânı ibâdet addeylese, nikâhı sahih zebîhası helâl olur mu?

Elcevap: Devranı ibâdet addeyleyicek mürteddir, asla müslimeden zimmiyeden avret nikahlamak mümkün değil, zebîhası meyyitedir. Amma ibâdet addetmeyip, mubah i'tikâd edip devran ederse mürted değildir. Tâ'atten hâriç fâsıktır. Şâir feseka gibidir, menkûhası tefrik olunmaz, zebîhası yenir. [377]

Bu Surette: Devranı ibâdet addetmek ile küfür lâzım gelip, mubah addetmek ile olmadığının vechi nedir? Elcevap: Mubah me'mûrun bih değildir, ibâdet me'mûrun bihâ olmak muhakkaktır, mubah addeden, Hak te'âlâ hazretine "emr etti" deyu iftira eylemez ki kâfir ola, amma ibâdet addeden ol lehv'ü lu'b ve abes olmak ile hürmeti mukarrere olduğundan gayrı, keferenin küfr-i meşhurlarına kemâl-i müşabehet ile müşabih olan fi'l-i kabîh ümünkeri, "Hak te'âlâ hasretinin emridir" deyu iftira etmek ile kâfir olduğundan gayri, mukabelesinde sevab ricâ etmek ile tekrar kâfir olur, haram akçayı sadaka edip sevap recâ eden kimse gibi. [378]

349. Mes'ele Tâife-i mutasavvifenin muktedâlarından Zeyd-i vaiz câmi'lerde ve kürsülerde çıkıp âlâ melein-nâs çağırıp "halka-i zikirde ibâdet niyetine raks ve devran etmek helâldir ve bunun hilli âyetle ve hadisle sabittir, âyetinin ma'nâsı Allahu te'âlâ hazretini her halde zikr edin demektir, raks dahi hâl-i kıyamda dâhildir" deyip ve dahi hadîsi mûcebince hâvâlî-i Arşta devran eden melâikeye teşebbühdür ve dahi Resûlullah (sallâllâhu aleyhi ve sellem) raks etmiştir, hattâ mübarek ridâsı arkasından düşmüştür ve dahi ashâb-i kibardan, meşâyih-i 'izamdan imam Şâfi'î ve Muhammed Gazâlî ve anın emsali kimselerden sâdır olup ilâ yevmi-nâ hazâ devran olunca gelmiştir" deyip Arar-i âlim dahi "bunun hürmetine müftîler kerratla fetvalar vermişlerdir" deyicek Zeyd dahi "bu bir zevk hâlidir demişlerdir, haram deyen desin Milimiz terk etmeziz" dese Zeydin bu

delâil-i mezkûre ile istidlali sahîh olup, kavline i'tibâr caiz olur mu, ve illâ sahih olmadığı takdirde Zeyd-i mezkûra ne lâzım olur? İhsân-ı tâm edip âlet-i-tafsîl ve-t-tatvîl beyan buyurulmak diriğ olunmaya tâ ki mubtil ve muhik mümtaz olup hak gün gibi zuhur ede mahal-i ilbastan halâs oluna.

Elcevap: Ol âyet-i kerîmede raksın cevazına kafa işaret yoktur. Ol efâl-i kabîhanın Miline anın ile- mütemessik olana tecdid-i îman ve tecdîd-i nikâh lâzımdır. Zîrâ ki Kelâmullah ma'nâsını tahrif edip kendi hevâsına tâbi etmiş. Ve ol hadis-i mezkûre sahihtir, lakin benî Âdem melâike ettiği fi'le teşebbüh etmek me'mûr değildir. Amma şimdiki zaman sûfileri ettikleri raks fil-hakîka kâfirlerin horos tepmesidir ve bunların fi'illeri kefereye teşebbühdür. Ve Resul (aleyhisselâm) hazretine raks isnâd etmek küfürdür. Zîrâ raks ef'âl-i süfehâdır, enbiyâdan birine sefeh isnâd etmek küfür idügü kütüb-i fetâvâda mesturdur. Ve eshâb-i kibardan bu fi'l-i kabîhin sudûruna kavil kizibdir ve iftiradır. Ve imam Şâfi'îden sâdır olduğu sahih değildir. Hiç bir müctehid raks helâl dememiştir, ihtilâfları semâ'dadır. Mesâil-i ictihâddiyede müctehid-den gayrı imam Gazâlî ve anın emsali kimselerin kavillerine itimad caiz değildir. Ve bu makûle tesvîlât ve tezvîrât ile teşeytun edip halka va'z eden kimseler dâller ve mudillerdir, bi-icmâ-İl-müctehidîn tekfir olunmuştur. Eşedd-i ta'zîr ile ve hapisle men' lâzımdır. Eğer memnu' olmayıp "ulemâ ehl-i zevkin esrarına muttali' değildir" demek iddi'âsı üzerine fi'l-i şenî'a israr ederse zındıktır, elbette kati olunmak vâcibdir. Ba'd-el-ahz tevbesi makbul değildir. Neûzü billahi min zâlik. [379]

350. Mes'ele Tâife-i mutasavvifenin muktedâlarına, "zikrullah ederken devran ve raks haram olup müstehil olanların küfrüne kütüb-i fetâvâda tasrih olunmuştur ve hem müftî-i zaman dahi öyle fetva vermiştir, niçin terk eylemezsiz" denildikte, "şurb-i hamrdan ve bunun emsali müfsidden alıkor, ba'zi fesekamn ku-lûbun istihâl eder, tevbe edip zikrullah eylemesine sebeb olur" deyu cevap verirler, vâkı'â öyle olucak, bu evzâ' ol niyet ile şer'an murahhas olur mu?

Elcevap: Olmaz, vesâvis-i şeytaniye makûlesinden bir telbîstir, ma'siyet tâ'ate sebeb olmak mümkün değildir, kulûb-i feseka meyi ettiği zikrullah değildir, amma mukârin kıldıkları emirdir ki ma'siyet-i uhrâdır, derekât-i nârın birinden birine intikâl ile ehl-i nâr müsterih olmazlar, saniye ehven ise dahi. [380]

351. Mes’ele Raks ve devran eden taifeyi, valiler ve hâkimler men' etmek üzerine vâcib midir?

Elcevap: Vâcibdir, vazifeleri emr-i ma'rûf ve nehy-i münkerdir, etmeyicek, bir imamet eder müteşerri' kimse nasb olunmak lâzımdır. [381]

352. Mes’ele Zeyd varıp Amr-i imama uyup namazı cemâ'atle kılsa, Amr devranla zikr eden sûfîlerden olsa, Zeyd-i mezbur namazı iade eylemek lâzım mıdır?

Elcevap: Lâzımdır, ol sûfîler raksa "helâldir" diyenlerden ise. [382]

353. Mes’ele Bir zaviyenin mescidinde eşhâs-i muhtelife ile müştehî oğlanlar muhtelit olup, envâ'-i teganniyât ile tevhîd ederlerken tevhidi tağyir edip gâh "dil-i men" gah "can-i men" deyip gâh beyt "sen bir ulu sultansın canlar içinde cansın, çün iyan gördüm seni pinhan kapısı değil" deyip, gâh beyt "cennet cennet de dikleri bir ev ile birkaç huri, isteyene ver sen anı bana seni gerek seni" deyu göğüslerin döğüp evzâ'-i garibe ettiklerinde, ehâlî-i mahalleden ba'zı kimseler zâviye-i mezbûreye şeyh olan Zeyde "bu makûle evzâ' niçin ettirip razı olursun" dediklerinde Zeyd "ne lâzım gelir demekle cevap verse şer'an Zeyd-i mezbûra ne lâzım olur?

Elcevap: Evzâ' ve akvâl-i mezbûre kemal mertebe fuhş olduğundan gayri, cennet hakkında dedikleri kelime-i şenî'a küfr-i sarihtir, katilleri mubahtır, şeyhleri olan bîdin hikâyet olunan akvâl ü ef'âle "mübaşeret dahi ederse ne lâzım gelir" demekle kâfir olduğundan gayri, ol kabâyihi ibâdet kabilinden addedip âyet-i kerîmeyi ana delil getirmekle tekrar kâfir olur, bu i'tikat-tan rücû' etmezse katilleri vacip olur. [383]

354. Mes’ele Meşâyihtan ve sûfîlerden ba'zma Zeyd "siz niçin salata ve zekâta müte'allik mesâil ta'lim etmezsiz" deyicek “ilm-i zahir ilm-i bâtına hicabdır, ilm-i bâtına meşgul olucak ilm-i zahir keşf olur" dese ana ne lazım olur?

Elcevap: Ol mülâhidedendir ve zenâdikadandır anın hükmü mürted hükmü gibidir, ol i'tikâd-i bâtıladan rücû' etmezse katil lâzımdır. [384]

355. Mes'ele Sûfiyyeden bir taife şeyhlerini ta'zîmen önünde secde eylemeğe şebîh başlarını yere koşalar, gâh abdest ile gâh abdestsiz, tâife-i mezbureye ne lâzım olur?

Elcevap: Secde-i tahiyyet ve selâm ederse kebâirdendir, 'ibâdet için ederse küfr-i mahzdır bi-l-ittifak, ta'zîm için ba'zı eimme katında küfürdür, hiç niyet eylemese ba'zı eimme küfür demişler ba'zı eimme kebîre. [385]

356. Mes'ele Öylede ve ahşamda ve yatsıda farzdan sonra sünnet kılmak mı evlâdır, yoksa arada baz'ı ed'iye mi okumak evlâdır?

Elcevap: Ed'iye sonra okunmak gerektir. [386]

Bu Surette: Sûfiyyeden ba'zı "bize şeyhimiz böyle emr etti" deyu ed'iyeye meşgul olsalar anlara ne lâzım olur?

Elcevap: Şeyhleri olan mudilli, Resülullahın (sallâllâhu aleyhi ve sellem) cenâb-i şerifinden tercih ederlerse cümle kati olunmak vâcibdir. [387]

6- GAYRİ MÜSLİMLER

I. Zimmiler

A. Müslüman Oluşları

357. Mes'ele Kefere taifesine kıraat için Mushaf-ı şerîf bey' eylemek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Kur'ân azımın mehâsinine vâkıf olayım okuyup, ta'zîm edeceği ma'lûm ise beis yoktur. [388]

358. Mes'ele Zeyd-i yahudi mahûf yerlerde başına ak sarınsa,-İslâmına hükm olunur mu?

Elcevap: Olunmaz. [389]

359. Mes’ele Zeyd-i zimmî bir yere gider oldukta "filân zamana kadar gelmezsem müslümanlık şartı üzerime olsun" dese ol zamanda gelmese müslüman olmuş olur mu?

Elcevap: Olmaz. [390]

360. Mes’ele Zeyd-i zimmî şurb-i hamr edip lâya'kil iken "Lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah" deyu "müslüman oldum" dese, şer'an İslâm’ma hükm olunur mu?

Elcevap: Re'y-i hâkimle olunur. "Küfürden döndüm" dedi ise bilâ şüphe hükm olunur. [391]

361. Mes’ele Zeyd-i zimmî kelime-i şehâdeti telâffuz edip, amma teberrâ' eylemese, Zeydin İslâm’ma hükm olunur mu?

Elcevap: Olunmaz. [392]

362. Mes’ele Bir kâfir tağyîr-i libas edip, "müslüman mısın, kâfir misin" deyu sual olundukta, havımdan "müslümanım" dese, ol kâfire ne lâzım gelir?

Elcevap: Müslüman olur. [393]

363. Mes’ele Zeyd-i zimmî, beşer altışar yaşında olan evlâdını Amr-ı müslimin evinde emânet koyup, Amr mezbûrlara İslâm telkin ile İslâm’larına hükm olunur mu?

Elcevap: Olunur, din ta'akkul ederler idi ise. [394]

364. Mes’ele Zeyd-i zimmî bi-inayet illâhi te'âlâ İslama gelmekle, evlâdının kaç yaşında oluncaya değin İslâm’ma hükm olunur?

Elcevap: Oniki yası tamam edip "baliğ oldum" diyenden kalanının İslâm’ma hükm olunur. [395]

365. Mes’ele Zeyd-i zimmî müslim oldukta, on iki yaşında kızı Zeyneb-i bâliğa "ben müslüman olmadım" deyip, on iki yaşında idüğüne zimmî şahidler istimâ' olunur mu?

Elcevap: Olunur. [396]

366. Mes'ele Zeyd-i zimmî müslüman olup, ahar yerde zevci olan Hind-i zimmiyenin bedel-i levazımın görmeyip, mukayyed olmayıp, gayri avret alsa, hâlen Zeyd gelip "Hind menkûhamdır" deyu, zevciyet üzere mu'âmeleye kadir olur mu?

Elcevap: Olur, boşamadıysa. [397]

367. Mes'ele Zimmiye İslama gelmek ile firkat mukarrer olmaz, eri gâib olup gelince te'hîr olunur. Geldikte İslâm arz olunur. Gelirse, nikâh mukarrerdir. îbâ ederse, hâkim tefrik eder. Ba'd-el-iddet kime dilerse varır. Hâkim sonra alana ta'zîr-i şedîd eder. [398]

368. Mes'ele Zeyd-i zimmî İslama gelmek için Amrın gemisine binip dâr-i İslama gelirken, zimmî-i mezkûru, Amr-i re'is "kulumdur" deyu bey' eylemek istedikte, zimmî re'is yüzüne hürriyetin isbât eylese, şer'an halâs olur mu?

Elcevap: İhtiyarı ile muhaceret edicek kimse dahle kadir değildir, [399]

369. Mes'ele Zeyd "müslüman oldum" dese, amma sünnet olmayıp müslümanlık şartından asla nesne işlemese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Sünnet edip, levâzım-ı İslâmı bildirmek gerek. [400]

370. Mes'ele Müslüman olduktan sonra yine kâfir olan Zeyd-i zimmîye şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İslama cebr olunur, gelmezse kati olunur. [401]

371. Mes'ele Hind-i zimmiye, İslama geldikten sonra mürted olup, irtidâdı üzerine musir olsa katil lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz, amma zindandan asla çıkarılmaz, dünya yüzünü gösterilmez, ölüp gidinceye değin. [402]

372. Mes'ele Zeyd-i müslim, mürd olan babası ve anası kâfirlerin ruhlariyçün Kur'ân-ı azîm caiz olur mu?

Elcevap: Asla olmaz, hemen ziyaret caizdir. [403]

373. Mes'ele Zeydin anası ve atası ve akrabası kâfir olup, fakîr-ül-hâl olsa, Zeyd sadaka bîr miktar akça verse sadaka yerine geçer mi?

Elcevap: Geçer, zekât olmayıcak [404]

374. Mes'ele Zeyd-i müslim, Amr kardeşi zimmîye sadaka ve kurban eti vermek caiz olur mu?

Elcevap: Zekât olmayıp, kurban nezren olmayıcak olur. [405]

B. Müslümanlarla Münâsebetleri

375. Mes'ele Zimmî kurbancı olup müslümanların kurbanın boğazlamak şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Lâyık değil, min ba'din ettirmemek lâzımdır. [406]

376. Mes'ele Zeyd-i zimmî, Amr-i müslimin kurbanını besmele ile boğazlasa, şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Kurban yerine geçmez eti helâldir. [407]

377. Mes'ele Yahudi boğazladığı koyunun ekli helâl olur mu?

Elcevap: Olur, besmele ile boğazlanıp aziz teşrik etmedi ise helâldir. [408]

378. Mes'ele Zeyd kurban niyetine zebh eyleyip selh etmeğe Amr-i zimmîye verdiği koyun, şer'an kurban yerine geçer mi?

Elcevap: Mekruhtur, tamam sıhhat üzerine geçmez. Müslim zebh edip kâfire selh ettirmek caizdir. [409]

379. Mes'ele Kâfire kurban vermek caiz olur mu?

Elcevap: Lâyık olmaz, ehl-i İslama vermek lâzım gerektir. Akça sadakası gibi değildir. [410]

380. Mes'ele Kâfire selâm verip selâm almak isteyicek, ne veçhile eylemek gerek?

Elcevap: İslama gelmesi niyetine selâm vermede be'is yoktur, "es-selâmu aleyk" ve "aleyk-esselâm" demek dahi ma'kûldür. [411]

381. Mes'ele Zimmîye nice ant verilir?

Elcevap: Şer'iyle İncili Hazret-i İsâya inzal eden Hak Hazretine verilir. [412]

382. Mes'ele Zeyd-i yahudiye medyun olan Amr-i müslim, akçasın vermeye Zeydi bulamayıp ve Zeydin vârisi dahi olmadığı takdirce, akçayı kime vermek gerektir ki Zeyd deynden halâs ola?

Elcevap: Asla verecek kimse olmayıcak, tasadduk edicek halâs olur. Amma gayet fakirlere ve zebunlara vermek gerektir.[413]

383. Mes'ele Zeyd birkaç zimmîler ile bir dükkân önünde oturup musâhabet ederken, Amr Zeyde "sen kâfirsin" dese şer'an Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Zimmîlere gayetle meylin ve muhabbetin görüp dedi ise, nesne lâzım olmaz. [414]

384. Mes'ele Zeyd-i yeniçeri, Amr-i müslime "Bekr-i zimmî senden yeğdir" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer "anın kâfirliği senin müslimliğinden yeğdir" der ise kâfir olur. "Eğer anın konşuluğu senin konşuluğundan yeğdir" der ise, gerçek ise nesne lâzım gelmez. [415]

385. Mes'ele Zeyd-i müslim, Amr-i zimmînin özengisine düşüp "bana mansıp veya bir hizmet alıver" önüne düşüp mülâzemet eylese, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: La'net ve 'azâb lâzım olur. [416]

386. Mes'ele Zeyd-i muhtesip, cihet-i ihtisâbı kendi zabt etmeyip, Amr-i zimmiye ber-vech-i maktu' verip, Amr nice sâlih müslümanları habs edip aralarında fisk u fücur edip ve hınzır etin pişirip, enva' türlü kabayıh edip müslümanları rencide eylemek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Ne'ûzübülah, Amr-i kâfir ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd olunup, Zeyd-i kâfirin azli vâcibdir. [417]

387. Mes'ele Zeyd-i müslim veled-i sagîrini kiliseye iletip vaftiz ettirse, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Tekrar müslim olmak lâzım gelir. [418]

388. Mes’ele Zeyd-i zimmînin Amr-i zimmî ile nizâ'ı olup, Zeyd "üzerime zimmî şâhid istimâ' olunmasın" deyu 'illet edip, Bekr-i müslimi da'vâsına vekil nasb eylese, kâfirler Bekr-i mezbur üzerine şehâdet eyleseler istimâ' olunur mu?

Elcevap: Kâfirin vekili olanın üzerine kâfirin şehâdeti makbuledir. [419]

389. Mes’ele Zeyd-i zimmî, müslümanlar için bir mescid bina edip namaz kılmaya izin verse, müslümanlar mezbur mescidde şer'an namaz kılmak caiz olur mu?

Elcevap: Namaz kılmak caizdir, amma tâife-i muayyeneye vakf etti ise sahihdir, dönmez, fevt olucak veresesine değmez. Amma tâife-i gayr-i muayyeneye ıtlak ve umûm üzerine vakf ettiyse, sahihtir, lâkin kendi rücû'a kadirdir, fevt olucak veresesine değer. [420]

390. Mes’ele Hind-i zimmiye, maraz-ı mevtinde sair vereseden kaçırıp cümle esbabın ve emlâkin üç yaşındaki kızı Hatice-i müslimeye hibe etse, ba'de vefâtihâ, sair verese hibe-i mezbûreyi "biz kâbûl etmeziz" demeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Sülüsten zaidin alırlar. [421]

391. Mes’ele Zeyd-i zimmî kefere bayramında Amr-i müslime çörek ve kızıl yumurta verip, Amr dahi alıp kabul eylese, Amra şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Be'is yoktur, eğer ol günü ta'zim için olmayıp konşuluk hakkını ri'âyet için olucak. [422]

392. Mes’ele Zeyd, Amr-i zimmîye müdârebeye verdiği akça ile, Amr Zeydin emriyle hamr alıp bey' edip fâide etse, Zeyde fâide helâl olur mu?

Elcevap: Emri lağv olur, bey' ü şirâyı zimmî kendi ehliyetiyle eder. [423]

393. Mes’ele Zeyd-i yahudi "eğer filân fi'li edersem, sâdâta şu miktar akça nezrim olsun" dedikten sonra fi'li mezbûru işlese, emirler akçayı alabilir mi?

Elcevap: Alamazlar, kâfirin nezri bâtıldır, sıhhat-i nesirde İslâm şarttır. [424]

394. Mes’ele Zeyd-i yahudi, müslümanlar gibi, zevcesi Hinde talâk verdikte, Hind Zeydden nafaka talebine kadire olur mu?

Elcevap: Ehl-i zimmette iddet olmaz ki nafaka ola. [425]

395. Mes'ele Bir karyede ta'ûn zahir oldukta, içinde olan müslümanlar, avretlerin ve evlâdların kâfir karyesine giderip, kendi yerinde sakin olsa, şer'an anlara ne lâzım olur?

Elcevap: Hak te'âlâ hazretine tevekkül etmek lâzım olur. [426]

396. Mes'ele Zeyd-i müslimin zevcesi Hind-i zimmiye evinde hamr bey' etmekle, Hind-i mezbûra ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr olunur, müslimin ırzına şeyn verir [427]

397. Mes'ele Hind-i zimmiyenin zevci müslim fevt oldukta, Hind mehrini alır mı, yoksa irs tarikiyle dahi nesne alır mı?

Elcevap: Hemen mehrin alır. [428]

398. Mes'ele Zeyd-i müslim Hind-i kâfireyi nikahlanıp, veled geldikten sonra Zeyd-i müslim fevt olsa, ba'dehu Hind Amr-i kâfire tezevvüc etmek caîz olur mu?

Elcevap: Olur, ba'd-el-iddet. Eri zimmî olsa iddet olmaz. [429]

C. Haklarındaki Tahdidler

399. Mes'ele Zeyd-i zimmî, zevcesi Hind-i zimmiyenin müteveffa zevci Amr-i müslimden olan evlâd-i sigarına-vasî caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [430]

400. Mes'ele "Zimmîler kul ve câriye kullanmasınlar" deyu emr-i şerif var iken, kullananlara şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [431]

401. Mes'ele: Duvarında mermer üzerinde Kur'an-ı azîm yazılı vakıf evde, ücretle yahudi sakin olmak caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [432]

402. Mes’ele: Ehl-i İslâm içinde olan zimmîleri, yüksek müzeyyen evler yapmaktan ve şehir içinde ata binmekten ve fâhir kıymetli libas giymekten ve yakalı kaftanlar giymekten ve ince tülbendler ve kürkler ve sarıklar sarınmaktan, velhâsıl ehl-i İslama ihâneten kendilerini ta'zîmi müş'ir ef'âlden men' eden hâkim-'indallah-müsâb ve me'cûr olur mu?

Elcevap: [433]

403. Mes’ele: Zeyd-i yahudi mahalle-i müslimînde vâki olan mülk darını yahudiye bey' etmek istedikte, müslümanlar yahudiye bey' ettirmeyip "elbette müslime bey' eyle" demeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, bey' etmek ile cemâ'at az kalmak lâzım olursa. Amma bahası ile bey' ettirilir. [434]

404. Mes’ele: Zeyd bir câmi'-i şerife onbeş zira' yerde kurbunda yahudi-hâneler bina edip, taklîl-i cemâat olduğundan gayri tâife-i yahudi taş attıklarında bî-huzûr olup, tâife-i mezbûreyi evden çıkmasına hükm edicek, müslümanlar şer'an çıkarmağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, elbette çıkarmak lâzımdır. Taş attıkları için tâife-i mezbûre tâ'zîr-i şedîd ve habs olunmak dahi lâzımdır.[435]

Bu Surette: Zeyd bina eylediği evlerden tâife-i mezbûreyi çıkarmasa, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Çıkarmadığı, yahudilere meyli olmağın ise, yâhud câmi'-i şerife bu'zu olmağın ise kâfirdir, katli vâcibdir. Eğer mahzâ onların ziyâde kirasına meyi için ise ta'zîr ile iktifa olunur. Bilâ te'hîr tâife-i mezbûreyi döğe (döke) çıkarmak lâzımdır. Ehl-i İslâm mahallesinde kefere süknâsının cevazı taklîl-i cemâ'ate müeddî olmayıcaktır, müeddî olucak asla cevaz yoktur. Mülk evleri dahi bey' ettirilmek vâcibdir. Fekeyfe ki kira ile olucak [436]

405. Su'al: Bir mescidin etrafında asla müslüman evi olmayıp-kefere ihata eylese, imam müezzin mahzâ vazifeleri için, varıp mescide imamet edip ve müezzin ezan okuyup namaz kılsalar, şer'an aldıkları vazife kendilerine helâl olur mu?

Cevap: Ol evleri bahaları ile, cebr ile, müslümanlar alıp, elbette asla te'hîr etmeyip mübaşeret etmek lâzımdır. [437]

408. Su'al: Bir kilise müslümanlar mahallesinde vâki' olup, kâfirler nâkûs yerine bir yufka tahtayı nice yerlerden delip ibâdetleri zamanında ol tahtanın orta yerine tokmak ile darb edip, bir savt-ı acîb peyda olup, müslümanlar müte'ezzî olsalar, şer'an ref olunmaz caiz olur mu?

Cevap: Vâcibdir. [438]

407. Mes'ele: Bir kâfir karyesinde iki müslüman olup, kefere kiliselerinde tahta çaldıklarında mezbûrân kimseler şer'an men'a kadir olurlar mı?

Elcevap: Re'y-i hâkimle olurlar, sâlih kimseler ise. [439]

408. Mes'ele: Bilâd-i İslâmiyyede olan zimmîler gurb-i hamrdan ve birbirine hufyeten bey' etmekten zecr olunmak ile, mâbeynlerinde bey' ü şirâların izhâr ve i'lân ettiklerinden sonra,...ehl-i İslâma dahi bey' eder olup, envâ'-i fesâd ve fücur şayi' olup, nice defa "evlerinde kendilere kifayet miktarından ziyade hamr tutmayalar" deyu tenbîh ve te'kîd ve tehdîd olunduktan sonra dahi, fesâddan halî olmayıp, umûmen hamrları dökülmeyince feseka ile mu'âmeleleri münkatı' olmasa, nefisleri için alıkodukları hamrları dahi küllen dökülüp, kendiler şurb-i hamrdan men' olunsalar şer'an hükkâm âsim olurlar mı?

Elcevap: Şurb-i hamr, ehl-i zimmetin dinlerinin vâcibâtından değildir ki nehy etmek ile ism lâzım ola. Mazanne-i ism hamrları faidesiz dökülmektedir. Zahir rivayette zımân lâzım olmak dahi ana mebnîdir. Lâkin müslim zimmînin hamrını hasbeten lil-lâh dökse zımân lâzım gelmemek "Hülâsat-ül-Fetâvâda, Kitâb-i İstihsân"da mesturdur. "Fetâvâ-i Hâniye"de dahi nakl olunmuştur. Zımân lâzım olmayıcak ism lâzım olmamak zahirdir. Bunca tehdidden sonra fesadları münhalı' olmadığı takdirde dökmek ile zımân ve ism lâzım olmamakdığı mahall-i istibah olmaz. [440]

409. Mes'ele: Bir şehirde "min ba'din kefere hamr bey' eylemesin" deyu emr-i şerif vârid olup, kâdî nida ettirip, kefereye defe'-atle tenbih olunduktan sonra, mel'unlar mütenebbih olmayıp, âdetleri üzerine gîr ü meyhanelerine şarab kurup

zalemeye bey' ederler iken, cemâ'at-i muslinimden nice kimse meyhanelerine girip, fiçıların paralayıp hamrların dökseler, zımân lâzım olur mu?

Elcevap: İhtisâben etmişler, lâzım olmaz. Fıçılarının dahi zımânı lâzım değildir. [441]

410. Mes'ele: Bir kasabada nasâra taifesi, yılda üç gün bir mahalde cem' olup, âdet-i kadimleri üzere lehv ü lu'b edip, amma kimseye zararları olmayıp, ve müslümanlara asla müte'arrız değiller iken, yahudi taifesi mezburlar ile adavetlerine binâen men'a kadir olur mu?

Elcevap: Ehl-i İslâm men' etmek lâzımdır. "Kimseye zararı yoktur" demek, kizb-i sarîhadır, dinsiz (lik)dir. Cum'a kılınır kasabada kefere bu veçhile alâim-i küfrü izhâr etmek dîne zarardır. Ne ol metfunlar ne yahudi mevunlar asla ol asıl vaz' etmek caiz değildir. Döğe döğe cemiyyetlerin (hâkim) dağıtmak lâzımdır, Müsâhele ederse azli vâcibdir, [442]

411. Mes'ele: Bir dağ başında kadîmi bir kilise olup, kâfirler üzerinde perhize çıkıp, çan çalıp ve etrafina kâfirler cem' olup, ruhbanları âyîn-i bâtılları üzre va'z eyleyip kâfirler ağlagıp griv eyleseler, müslümanlar kiliseyi hedm eylemeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Eğer etrafında asla şenlik yok ise ta'arruz olunmaz. Eğer var ise şiâr-ı küfrü bu mikdar izhar etmekten men ve zecr olunmak lâzımdır. [443]

412. Mes'ele: Bir kasabada vâki' olan zimmîler, Pâdişâh-ı âlem-penah hazretlerinin emr-i hümâyûnuna imtisal (etmeyip) ehl-i İslama her zaman hamr bey' etmekle, fitne ve fesâdetleri münkatı' olmayıp, hâkim-üş-şer' dahi nice defa tenbîh ve te'kîd edip memnu' olduklarında, kasaba-i mezbûre sulehâsı, hâkim-i merkûme şikâyet eylediklerinde, ahâlî-i memleket "tarîk-i men', ba'zısının şa rapların döküp ve küplerin kesr etmekle men' olurlar, ana münhasırdır" dedikleri ecilden, hâkim-üş-şer', nefislerine kifayet edecek miktarını ibkâ edip zaidini dökse, şer'an hâkim-i merkûme ne lâzım olur?

Elcevap: Asla nesne lâzım olmaz. İstihsânen olmuş zarfların zımân dahi lâzım idüğüne-(imedüğüne?) rivâyet-i sahiha vardır. Bu babda amel-i Mes'ele Kitab-ı Gasbla değildir. [444]

413. Su'al: Sabıkan ehl-i İslâm mahallesi olan mahalle kurbunda, olan (ulan?) evleri ve meyhaneler olmağın, müslümanlar fısktan ve fücurdan bî-huzûr olup ve nicesi evlerin kefereye bey' edip ahar mahalleye göçse. Hâlen mahallede kalan "mescidimizde cemâ'at kalmadı" deyu mescid-i şerîf kurbunda olan kefere evlerin ehl-i İslâma bey' ettirmeğe kadir olurlar mı?

Cevap: Cebr ile, kıymetlerile bey ettirilmek meşru' ve lâzımdır. [445]

D. Haraç

414. Mes'ele: Zimnıîlerden cizye almakta mal cihetinden a'lâ ve ednâ ve evsat olanlar ne makûle kimselerdir, her birinin bi-haseb -iş-şer' cizyeleri ne miktar olur?

Elcevap: 'Amele kadir olan kâfir, ki iki yüz dirhem-i şer'îye kadir olmaya, ol makûle ednâdır, on iki dirhem-i şer'î alınır, iki yüz dirhem-i şer'îye kadir olup amele kadir olan evsat makûlesidir, olunca, yirmi âirhem-i şer'-i alınır. On bin dirhem-i şer'îye mâlik olan a'lâ makûlesidir, onların cizye-i şer'iyyeleri kırk dirhem-i şer'îdir. [446]

415. Mes'ele: Cevâb-i şerifte olan on bin dirhem kaç bin akça olur?

Elcevap: Şimdiye değin carî olan akça ile kırk iki bin eder, yeni akça île kırk beş bin eder. [447]

416. Mes'ele: Zimmî taifesinin "ganîsinden haraç kırksekiz dirhem gümüş, vasat-ül-hâlinden yirmi dört dirhem, fâkîr-ül-hâlinden on iki dirhem alma" deyu buyurulan yerde ganî ve vasat ve fakirden murad nedir?

Elcevap: İkiyüz dirheme mâlik olmayan fakirdir, iki yüz dirhemden onbine varınca vasat-ül-hâldir, onbinden yukarısı fâikdir.[448]

417. Mes'ele: Emr-i pâdişâhı ile vilâyet kâtibi olan Zeyd-i kâdî, zimmîlerden ba'zın müsellem yazmağa me'zûn değil iken, ba'zı zimmîleri cizye ve ispençeden ve avârız-i 'urfiyyeden mu'âf ve müsellem yazıp, ellerine temessük verse Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Kötürüm ve fakirler değil ise azil lâzımdır. Kötürüm ve fakirler ise şer'î etmiş olur, nesne lâzım olmaz.[449]

418. Mes’ele: Memâlik-i mahrûsede mütemekkin olup haracgüzâr keferenin, oğullarına dahi harac-ı şer'î vaz' olunmak lâzım iken, haraçtan kendini kaçırıp beyt-ül-mâle gadr eyleyen zimmîlere şer'ân ne lâzım olur?

Elcevap: Habs-i medîd lâzımdır. [450]

E. Şerî'at Huzurundaki Dâ'vâları

419. Mes’ele: Kiliseye varmayan kâfirin, kiliseye varan kâfir üzerine şehâdeti makbul olur mu?

Elcevap: Olmaz. [451]

420. Mes’ele: Yahudinin nasrânî üzerine şehâdeti makbule olur mu?

Elcevap: Olur, dînince 'âdil ise. [452]

421. Mes’ele: Fâsık ve fâcir olan müslimin, zimmî üzerine şehâdetî kabul olunur mu?

Elcevap: Fısk u fücuru katı şayi' ise olmaz. [453]

422. Mes’ele: Emanla gelen harbîler Amr-i zimmî üzerine bir hususta şehâdet eyleseler, Padişâh-i âlempenâh, "harbîlerin zimmî üzerine şehâdetleri tutula" deyu ellerinde temessükleri olucak, mezburların üzerine şehâdetleri kabul olunur mu?

Elcevap: Asla olunmaz, ahid-nâmelerinde ol kaydı cehele-i küttab yazmışlardır, nâ-meşrû' olan nesneye emr-i sultanî olmaz. [454]

423. Mes’ele: Zeyd-i müslimin üzerine, Amr-i müslim-i müdde'înin ikâmet ettiği kâfir şâhidlerin şehâdetini "kabul etmezim" derken, kâfirlerin şehâdeti ile Zeyd üzerine Bekr-i nâib hükm eylese nafiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, meğer Zeyd beyt-ül-mâl emini olup, malım kabz ettiği kâfir-i meyyitin verasetin da'va eden kâfirin vekili ola. [455]

424. Mes'ele: Bir kâfir köyünde asla müslüman olmasa, Zeyd-i müslim Amr-i zimmîyi vurup kati eylese, merkum köyün halkının gehâdeti Zeyd üzerine geçer mi?

Elcevap: Geçmez, müslim idüğü muhakkak ise. [456]

425. Mes'ele: Bir zimmî fevt olup, vârisi kalmayıp, beyt-ül-mâlci metrûkâtmı talep ettikte, Amr-i zimmî "ben satın aldım" deyu da'vâ edip ba'zı zimmî şâhidler ikâmet eylese, beyt-ül-mâlei müslim olsa anların şehâdetleri mesmû'â olur mu?

Elcevap: Müslüman şâhid lâzım olur. Bey' dâvasında irs da'vâsında vasiyet da'vâsında olmaz. [457]

426. Mes'ele: Bekr-i zimmî fevt olup, terekesin zâbit-i beyt-ül-mâi olan Amr-i müslim zabt ettikten sonra, Beşr-i zimmî gelip "vârisiyim" deyu da'vâ edip, zimmî şâhidler ikâmet eylese makbul olur mu?

Elcevap: Olur, şâir madde gibi değildir. [458]

427. Mes'ele: Zeyd-i yahudi bir maslahat için İstanbul'dan Galata'ya vardıkta, Amr-ı nasrânî "üzerinde hakkını var Galata kadısına varalım" dedikte, Zeyd "benim kadılığım İstanbul kadısıdır, ana varalım" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [459]

428. Mes'ele: Nasârâ taifesinin âyîn-i bâtıllarında, hîn-i nikâhta mehr-i müeccel tesmiye olmayıcak, mehr-i müeccel olmaz olsa. Anlardan Zeyd-i müteveffanın zevcesi Hind, hîn-i nikâhta mehr-i müeccel tesmiye olunduğun isbâta kadire olmayıcak, yeminiyle mehr-i misil almağa şer'an kadire olur mu?

Elcevap: Olmaz, dinleri öyle idüğü muhakkak ise. [460]

429. Mes'ele: Zeyd-i zimmî zevcesi Hind-i zimmiyeyi meclis-i ser'de üç talâk boşasa, ba'dehu "bizim dînimizde boş olmaz" deyu yine tasarrufa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, Hind mürâfa'a edicek tefrik lâzımdır [461]

430. Mes'ele: Zimmî olan Zeyd zevci Hind-i zimmiyeye talâk verdikten sonra, Hindin yanında hizmet edip sekiz yaşında Amr, Hinde "Zeydle zina etti" dese mücerred Amr'ın sözüyle Hinde ne lâzım olur?

Elcevap: Yalan olmak ba'iddir, hâkim ihtimamla görmek lâzımdır, amma boş demekle zimmiye boş olmaz, üç talâk boşayıck dahi avret mufârakat etmeyicek tefrik olunmaz, enkiha-i müslimin gibi değildir. [462]

431. Mes'ele: Zeyd-i zimmînin mutallâkası Hind-i zimmiye, ba'd et-talâk yirmi yedi gün geçtikten sonra Amr-i zimmîye nikâhla varmağa kadire olur mu?

Elcevap: Kadire olur, anlarda iddet i'tibâr olmayıcak. Zimmiyeye vücûb-i iddet müslim boşayıcak olur. [463]

432. Mes'ele: Zeyd-i yahudi fevt olup, yahudi âyini üzere Amr-i yahudi Zeyde vâris olup, Bekr-i yahudi vâris olmasa, amma şer'-i İslâmda ikisi bile vâris olsa, Amr ile Bekr kâdîye mürâfa'a olduklarında, Amr Bekre "yahudi isen yahudiler dîninde sana miras değmez" deyip, (Bekr "yahudiyim" dese) kâdî, Amr ile Bekre "âyinleleri üzre kısmet ettirin" demeğe şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir. Sa'd [464]

Bu Surette: Verilen cevap şer-i şerife muvafık mıdır?

Elcevap: Merhum galiba Bekrin yahudiliğine ikrarını, mirastan Kirmanına ikrarına ve harmanı kabulüne hami edip, Öyle cevap vermiş. Amma cevâb-i sarih budur ki, hâkime mürâfa'a edicek, dîni İslâm hükmü ne ise anı icra etmek lâzımdır.[465]

433. Mes'ele: Hind-i yahûdiye, nasrânî dînine girip Zeyde nikâh olunsa, sonra Hindin babası Amr mürd oldukta, Hind Amra vâris olur mu?

Elcevap: Olur. [466]

434. Mes'ele: Zeyd-i zinımî dâr-i harbden dâr-i İslama gelip, Hind-i zimmiyeyi bunda alıp, mülk ev alıp, ba'dehu Hindi ev içinde koyup gidip, anda fevt olup, Zeyneb-i zimmiye, ki kız kardeşi kızıdır, dâr-i İslama gelip, Hind evi bey' etmiş olsa, Zeyneb veraset kendine münhasır idüğünü isbat edicek evi almağa kadire olur mu? Elcevap: Eğer Zeyd bunda zimmî olup, dâr-i harbe ticaret üzerine gidip yine gelmek üzerine fevt olduysa, rubu' Hinde bakî Zeynebe değer. Eğer müste'men olup yine dâr-i harbe avdet ettiyse, andan zimmîler miras yemezler dâr-i harbdeki vârisleri gelince, beyt-ül-mâlde malı durur. [467]

435. Mes'ele: Zeyd-i zimmî dâr-i islânıda kat'-i alâka edip dâr-ül-harbde mütemekkin oldukta, Amr-i zimmî varıp hile ile bir miktar altının alıp gelse, ba'dehu Zeyd ardınca gelse altının almağa kadir olur mu?

Elcevap: Zeyd harbî olucak dâr-i harbde malı ma'sûm değildir, Amrdan alamaz. Amma hile ile almağın Amra helâl olmaz. Fukaraya üleştirip yâhud beyt-ül-mâl-i müslimine teslim etmek lâzımdır. [468]

436. Mes'ele: Defter-i hâkânîde haraç-güzar adına olmayan uç kâfirleri, ahyânen haraç adına bir nesne irsal etseler ve gâhî irsal etmeseler, mezburlardan Zeyd, hemşîresi Hindi ve şâir akrabasını cebren dâr-i İslama ihraç edip mezburları Zeyneb-i müslimeye bey' eylese, bey'-i mezkûr şer'an sahîh olur mu?

Elcevap: Haraç vermek ihtiyar edicek zimmî olur, ba'zı vakitlerde haraçların vermemekle zimmet bozulmaz, sahih değildir[469]

437. Mes'ele: Bir vilâyetin halkı re'âyâsi, başları korkusundan gelip itâ'at edip, cizye kabul edip, amma müslümanlardan bir kimse karyelerine varsa firsat bulduklarında kimini katil ve kimin esîr edip kâfire verseler, ve cemî zamanda deseler ki "memleket bizimdir, müslümanların medhali yoktur" ve mümkün oldukça malları ve esbâbları ile kâfire mu'âvenet eyleseler, ve haraçların dahi bi-şahsihi getirmeyip içlerinden birisiyle gönderseler, ve ekser köyleri bir yıl haraç verirlerse iki üç yıl vermeyip geçirseler ve sair rüsûm-i şer'iyeyi bu minval üzerine eyleseler, asla içtlerine varmağa kabiliyet olmasa, bu zikr olan re'âyânın mal ve menâlleri, esîr olup hizmetleri helâl olur mu?

Elcevap: Yâ dâr-ül-harbe lâhik olup, yâhud bir vilâyete müstevli olup, ehl-i İslâm ile muharebe ve mukâtele etmeyince olmaz helâl olmak ihtimâli yoktur. [470]

438. Mes'ele: Bir karyenin kâfirleri Pâdişâh-i âlempenah hazretlerine âsî olup, emr-i Pâdişâhı ile gâzîler vurup, esbabların gâret ve kendilerin esîr edip, zevcelerin hizmetlendikleri takdirce vat'ları helâl olur mu?

Elcevap: Merâtib-i isyan mütefâvittir. Haraç vermekle, haramilik edip köy basmak ile, ve bir sarp yerde bihte (veya: binhe, nihbe) olmak ile zimmetleri bozulup sebiyleri helâl olmaz. Haramileri kati olunmak meşrû'dur. Nisası ve evlâdı

seby olunmak yoktur. Madem ki dâr-i harbe lâhik olmayanlar, yâhud bir mevzide müstevli olup esker-i İslâm ile muharebe etmeyeler. [471]

439. Mes'ele: Pâdişâh-ı İslama isyan eyleyip, emr ile vurulan zimmîler sair harbîler gibi esir kılınıp satılıp alınmak şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Akd-i zimmet nakzını icâb eder isyan ettiler ise. Haraç vermemekle haramilik ve hırsızlık etmekle, sancak beylerinin zulmünden kaçıp dağlarda nîhbe (veya, bîhte, bîhne) olup sancak emirlerine itâ'at etmemekle zimmet mütenakkaz olmaz. Yâ dâr-ı harbe lâhik olup, yâhud bir mevzide müstevli oluben bizimle muharebe etmeyince esir olmak yoktur. [472]

440. Mes'ele: Zeyd-i zimmî, Amr-i müslimin-ne'ûzübillâhi ta'âlâ-cimâ' lâfzı ile ağzına ve avretine setm eylese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zir-i şedld ve habs-i medid lâzımdır. [473]

441. Mes'ele: Zeyd-i müslim, Amr-i zimmînin ağzına ve dînine şetm eylese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîre müstehâk olur. [474]

442. Mes'ele: Zeyd-i müslim, Amr-i zimmînin dînine ve îmânına cima' lâfzı ile şetm eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Dîn-i semavîye şetm eden kâfirdir.

Cevâb-ı Diğer: İmâna şetm tecdîd-i îmanı müstelzimdir. Amma ağışa şetmde ta'zîr-i beliğ ile iktifa olunup ve tevbe teklif olunmak lâzımdır.

Cevâb-ı Dîğer: Din ve îmâna şetm olunduğuna razı olan dahi kâfirdir. [475]

433. Mes'ele: Zeyd-i yahudi, cima' ile hazret-i İsâya ve Meryeme -hâşâ- sebb eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Bir mertebe darb-i şedîd ve habs-i medîd olunur ki, şâirlerine mûcib-i ibret ola. [476]

444. Mes'ele: "Muhammed Mustafa (sallallahü aleyhi ve sellem) dünyaya gelelden beri hâşâ sümme hâşâ fitne ve fesad ve haram-zâdelik eksik olmadı" diyen Zeyd-i yahûdiye ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zir-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [477]

445. Mes'ele: Zeyd-i yahudi sebb-i Nebî edip, istifsar olundukla "mu'tâdı ise kati oluna" deyu fetvâ-i şerife vârid olucak, müslümanlardan ba'zı kimseler hâkime varıp "mu'tâdı idüğüne" şehâdet eyleseler kati olunur mu?

Elcevap: Mu'tâdı idüğü bir iki kimse ile malûm olmaz. Bîgaraz müslümanlar "mu'tâdıdır" deyu hâkime ilâm edip, hakkından gelmediğinin sebebini beyan edicek, bizim eimmemiz kavliy-le 'amelen, ta'zîr ve habs ile iktifa olunmayıp, "kati olunur" diyen eimme kavilleri ile (amel olunmak emr olunmuştur. Mu'tâdı idüğü zahir olucak kati olunur. (B. 314 a)

446. Mes'ele: Bir mağarada bir nice zimmî kat'-ı tarîka mübaşeret edip, gece ile bîr nice müslümanları basıp, cümlesin mecruh edip, nisâbdan ziyâde malların alıp tutsalar, mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Elleri ayakları kesilmek lâzımdır. [478]

447. Mes'ele: Zeyd-i zimmî evli iken, Hind-i bâkire-i zimmiyeye zina eylese ne lâzım olur?

Elcevap: Mevunlara recm yoktur, amma hadd-i zina vurulduktan sonra zamân-ı tavîl zindanın ahbes mevâzi'inde hapis lâzımdır. [479]

448. Mes'ele: Zeyd-i zimmî Hind-i müslimeye zina eylese mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Kati olunmaz, hadd-i zinadan sonra zamân tavîl zindanın ahbes mevâzi'inden çıkarılmaz. [480]

449. Mes'ele: Zeyd-i müslimin zevci Hind-i müslimeye zina eden Amr-i zimmîye şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İslâma gelirse katilden halâs olur. Hind recm olunur, tâi'aten ise. [481]

F. Rahîp Ve Keşişler

450. Mes'ele: Kilise keşişlerinin fukaralarına haraç vermek lâzım olur mu?

Elcevap: Asla halk ile muhâlâtaları yok ise olmaz. [482]

451. Mes'ele: Keşişlerden cizye ve ispençe ma'fuv mudur, yoksa alınır mı?

Elcevap: Asla halk ile muhâlâtaları yok ise olmaz [483]

452. Mes'ele: Bir manastırın keşişleri, mîrî tarafından satın alındıkları bağı ve evi ve yeri kendilerden sonra mezbûr manastırda sakin olan keşişlere vasiyet etmeleri caiz olur mu?

Elcevap: Vârisler yok ise, yerlerden gayri cemi emlâklerin manastırlarında sakin keşişlere vasiyet eyleseler, ol keşişler mahsur ve muayyen kimseler ise, ganîler ise dahi fakirler ise dahi vasiyetleri sahihtir. Asla mîrîden kimse dahi edemez. Amma mahsur olmayıp, çokluk taife ise, anların cümlesine vasiyet etmek sahih değildir. Fakirlerine vasiyet etmek gerektir ki, asla kimse dahi edemiye. Vârisleri var ise, sülüsden mâ'adâsını vârisleri kabul etmemeğe kadirlerdir. Sülüse dahi edemezler. Vech-i mezbûr üzerine kimse dahi edemez. Eğer vârisleri kabul ederlerse, cümlesi vasiyet-i sahîhadır, kimse dahi edemez. Amma "yerlerine kimse dahi etmesin" deyu emr-i sultanî lâzımdır. [484]

453. Mes'ele: Ba'zı zimmîler bir manastır râhibleri olduklarında, mezburların ellerinde olan mülk davarların ve bağların ve bahçelerin ve değirmenlerin il kâtibi mezburların ellerinden alıp, yine mezburlara bey' edip, mezbur zikr olunan emlâki mezbur manastırın fukarasına ve âyende ve revendesine vakf eylese, ba'de zama nın mezbur vakfa şer'an hâriçten kimse dahle kadir olur mu?

Elcevap: Vakf ettikleri davar ve bağ ve bahçe ve değirmen ve dükkân makülesinden olup, manastıra vakf etmeyip, gelen giden fukaraya vakf edicek asla dahi olunmaz. Tarlalar ve mezra'alar ise asla vakfa kabil değildir. Amma anı dahi mîrîden tapuya alıp (trdhibler tasarruf edip şâir re'âyâ gibi cemî hukukunu verdikten sonra kimse dahi etmeye. Rahipler fevt oldukta, yerinde kalanlar tasarruf edeler" deyu defterde kayd olunucak ana dahi dahi olunmaz, vakıf adına olmayıcak. [485]

454. Mes'ele: Hind-i nasrâniye sıhhatinde mülk evini ve bağını, İncil kıra'ati için bir kilise rahiblerine vakf edip, teslîm-i mütevelli ve tescîl-i şer'î edip, vakfiyesi

yazılıp, 'amel olunurken, on yıl sonra ahar yerde olan veresesi gelip vakfı kabul etmeyip bozmağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Râhibler cemî'an fakir ise anlara vakıf sahihtir, İncil okumak şartı lağvdır. Eğer fakir değiller ise sahih değildir, tescil dahi nâmeşrû'dur. Veresesi bozarlar, kısmet ederler. [486]

455. Su'al: Zeyd-i zinımî, bir kilisenin rahiblerine ba'zı emlâkini vakf eylese, tescil ettikten sonra mürd oldukta, veresesi kabul etmemeğe kadir olur mu?

Cevap: Tamam sıhhat üzerine tescîl-i şer'î oldu ise olmazlar. Kiliseye ise olurlar. [487]

G. Kilise

456. Mes’ele: Merhum Sultan Mehmed Han (aleyhir-rahmeti ve-1 gufran) hazretleri, mahrûsa-i İstanbulu ve etrafında olan karyeleri 'anveten fetlı mi etmişlerdir?

Elcevap: Ma'rûf olan anveten fetihtir. Amma kenâyis-i kadîme hâli üzerine ibkâ olunmak sulhle fethe delâlet eder. Sene hamse ve erba'in ve tis'amie tarihinde bu husus teftiş olunmuştur. Yüz on yedi yaşında bir kimse bulunup ve yüz otuz yaşında bir kimse dahi bulunup, ieyahudi ve nasâra el altından Sultan Mehmed ile ittifak edip, anlar tekfura nusret etmeyicek olup, Sultan Mehmed dahi anları seby etmeyip, halleri üzere mukarrer edicek oldu, bu veçhile feth olundu" deyu müfettiş mahzarında şehadet edip, bu şehadet ile kenâis-i kadîme hâli üzre kalmıştır. [488]

457. Mes’ele: Bir kilise hîn-i fetihte müslümanlar mâlik olduktan sonra, nasâra iştira edip geri kilise eylemeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, mümkün değildir. [489]

458. Mes’ele: Hind-i zimmiye, mahrûsa-i Kostantiniyyede Amr-i müslimden iştira eylediği mülk kilise-i mu'attalasını kilise ittihaz edip, vakfiyye yazdırıp, kilise-i merkuma ibâdet-i nasâra üzre vakf eyleyip, teslim ile-l -mütevellî edip, lüzumuna

hükm olunup, hük-kâm-ı ehl-i İslâmdan ba'zı kimseler imza eyleseler, zikr olunan vakıfname ma'mûlün bihâ olur mu?

Elcevap: Vakıfname bâtil-ı mahzdır. Emsâr-ı müslimînden kilise bina etmek nice nâmeşrû' ise memlûke olan kilise-i mu'attalayı kilise ittihaz etmek dahi nâmeşrû' idüğü kütüb-i fetâvâda mestur iken, anı bilmemeğe binâen yazılmıştır ve imza olunmuştur.. [490]

459. Mes'ele: Pâdişâh-i İslâm feth ettiği kalenin varoşunda kilise olmayıp, ba'dehu kefere gelip mütenıekkin olup "evvelden bizim bunda kilisemiz var idi" deyu kiliseler ihdas etseler, müslümanlar kal' ettirmeğe şer'an kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, kalede cum'a kılınırsa. [491]

460. Mes'ele: Müslümanlar ve zimmîler mahlut olan karyede, zimmîler ihdas ettiği kiliseyi, hâkim-üş-şer' yıktırmağa kadir olur mu?

Elcevap: Mescid var ise olur. [492]

461. Mes'ele: Cum'a namazı kılınıp, mekteb olan ve Kur'an-i azîm talim olunan kasabada, zimmîler bir hadis kilise ihdas eyleseler, kal'ı lâzım olur mu?

Elcevap: Olur, [493]

462. Mes'ele: Arz-ı mîrî üzerinde vâki' olan kilise muhterik olup, emîr izni ile müslümanlar kilise-i mezbûre yerine mescid bina edip, nice gün müslümanlar namaz kıldıktan sonra, hâkim-ül-vakt müslümanlara "mescid-i mezbûru kaldırın" dedikte, kâfirler ellerine balta alıp "müslümanların gürlüğüne" deyu yıksalar, hâkim-i mezbûra ve kâfirlere ne lâzım olur?

Elcevap: Kilise bir şehirde olup, ol şehir sulh olundukta mukarrer kılınan kiliselerden olmayıp, arz-i mîriyye üzerine bina olunmuş olup ihtiraktan sonra ehl-i İslâm sâhib-i arzdan tapuya alıp üzerine mescid bina edip namaz kıldıkları sabit olucak, kâdi azl olunup kefere ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd olunmak lâzımdır. [494]

463. Mes'ele: Bir şehir yandıkta keferenin kilisesi bile yanıp, ba'dehu ta'mir etmek dilediklerinde, müslümanlar, kilise-i mezbûre hadis idüğünü şühûd-i 'udûl ile isbat edip ta'mir ettirmemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olurlar, eğer tamam beyyine-i âdile ile isbat ederlerse, amma yanınadan ta'arrus olunmamak ne sebebdendir beyan olunmak lâzımdır. [495]

Bu Surette: Zikr olunan kilisenin hudûsünü, müslümanların bu'zısı da'va edip ba'zısı şehâdet eyleseler makbul olur mu?

Elcevap: Tamam âdiller ise, te'hîr-i şehâdete özürleri olucak olur. [496]

Bu Surette: Kilisenin müslümanlar hudûsüne, kefere kıdemine beyyine ikâmet eyleseler, seran kangısı evlâdır?

Elcevap: Kıdem beyyinesi evlâdır, şehir sulhen feth olucak. [497]

464. Mes'ele: Keferenin kiliseyi ta'mîrine mu'âvenet eden müslümanlara ne lâzım olur?

Elcevap: Kıdemine mutekidler ise nesne lâzım olmaz, hudûsüne mu'tekidler ise ta'zîr-i şedîd lâzımdır. [498]

Bu Surette: Kilisenin hadis idüğunü bilip, ref'i lâzım idüğün bilmedikleri ecilden te'hîr-i şehâdet edip, ba'd-el-ilm şehâdet eyleseler şehâdetleri mesmû'a ve makbule olur mu?

Elcevap: Olur. Amma buna hacet yoktur. Şeftir 'anveten feth olunduğu muhakkak ise asla kilisenin üzerine İsti'mâl mümkün değildir. Ev edinmek lâzımdır. [499]

465. Mes'ele: Bir şehrin içinde, kâfirlerin kadîmden kiliseleri olup, hâliyâ üstü harâb olsa ta'mir olunur mu? Elcevap:Olunur. [500]

466. Mes'ele: Bir kasabada bir kilisenin avlusu küçücek iken, kefere bir miktar yer alıp tevsî'a kadir olurlar mı?

Elcevap: Şimdiye değin iktifa etmişler, min ba'din dahi iktifa ederler. [501]

467. Mes'ele: Bir şehirde kefere kiliselerinde, evvelden yok iken, keşişler sakin olacak ba'zı odalar ihdas eyleseler, müslümanlar ma'rifet-i hâkim ile yıktırmağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, kiliseye muttasıl ise. [502]

468. Mes'ele: Bir müslüman şehrinde olan kefere mahallesi, kilisesi ile yandıktan sonra Zeyd-i zimmî kiliseyi vaz'-i aslîsine muhalif, taş kerpiç ile bina ettikte, müfettiş kâdîsi, mezbûr kilisenin yıkılmasına toprak kâdîsine Amr ile gönderdiği mektubu, Arar hıfz edip kâdîye göstermese ve şehrin eimme ve hutebâsı dahi kilise-i mezbûrenin yıkılmasına sa'y etmeseler, şer'an Amra ve eimme ve hutebâya ne lâzım olur?

Elcevap: Amra ta'zîr-i şedîd ve hapis lâzımdır. Şâirlerin azil lâzımdır. Kilise hedm olunup, evvelki gibi bina ettirilir. [503]

469. Mes'ele: Zeyd-i zimmî mülk evini kiliseye, ba'dehu kilise harab oldukta fukaraya vafef edip, hâkim dahi mezkûr evin vakfiyetini kabul edip hüccet vermek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Kiliseye vakıf bâtıldır. Amma sakinlerine vakf edip anlardan sonra şâir fukaraya şart etmek şer'îdir. [504]

470. Mes'ele: Bir manastırın vakıf akçası ile Zeyd-i zimmî manastır için ba'zı yerler ve şâir mülkler alıp kendi adına hüccet ettirip fevt olsa, ve vech-i mezbûr üzere alındığı sabit olduğu takdirce, zikr olunan yerler ve mülkler manastır için zabt olunur mu?

Elcevap: Olunmaz, akçası tazmin olunur. Manastırın ne mülkü olmak mümkündür ne vakfı olmak, akçayı dahi vakf eden yâhud vârisi alır. [505]

471. Mes'ele: Zeyd, mîrîden tapuya aldığı hâlî yerleri "filân kilisenin vakfıdır, biz şehâdet ederiz, hak keşişlerindir" diyen müslimlerin şehâdetleri makbul olur mu?

Elcevap: Ne'ûzübülâh, küfür olmak havfı vardır ve ihtiyaten tecdîd-i îman etmek evlâdır. [506]

II. Harbî Kâfirler Ve Gaza

472. Mes'ele: Guzâtın muktedâları kimdir?

Elcevap: Hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dir. Mubâreze edip çarhıya çıkan muktedâları Ali İbni Tâlib (her-remallâhu vecheh)dir. [507]

473. Mes'ele: Pâdişâh-i dinpenah ve şehinşâh-i sa'âdet resengâh hazretleri, 'atabe-i 'ulyâlarına müntesip olan ümerâ-i devlet ve 'uzemâ-i millet ve şâir cünûd-i müslimîn, 'asâkir-i muvahhidm, i'lâ-i kelimetullah için nefislerini ve mallarını bezi edip, gaza niyetine kefere-i fecere üzerine 'azimet buyurduklarında, himâyetlerinde olan âmme-i memâlik-i İslâmiyyede kalan kâffe-i mü'minîne "asker-i İslâm mansur ve muzaffer, ve a'dâ-i dîn-i mübîn makhûr ve muhakkar olmak du'âsına iştigâl için" ahkâm-ı şerife irsal buyurulmuş iken, bir kasabanın halkı, eyyâm-i mu'tâdde eczâ-i şerîfe tilâveti için câmi'e hâzır olmayıp, eimme ve hutebâ ve şâir ehl-i cihet, ferâg-i bâlle zevk ü safâda, ve erbâb-i sûk, kîl ü kâlle bey' ü şirâda olup, i'lâ-i dîn-i mübîn için du'âda ihmâl eyleseler, eimme ve hutebâ ve şâir ehl-i cihâtın azilleri vâcib olup, Hak celle ve 'alâ hazretlerinin: ayet-i kerîmesiyle va'îdine dâhil olurlar mı?

Elcevap: Erbâb-ı vezâif cemî'an azilleri vâcibdir. Hak subhânehu ve taâlâ hasretine nusret-i dîn için duadan, hevâ-i nefislerini ve haram ve helâl kesblerini tercih ve takdim eden ehl-i sûk, va'îd-i meşhurda dâhillerdir ve keselerinde hayır ve bereket yoktur. Vallâhu a'lem ve ahkem. [508]

474. Mes'ele: Bir asker-i azîm sefere müteveccih olup, şehirden birkaç mil gittikten sonra bir menzilde birkaç gün tevakkuf olunup, bugün yarın göçmek niyeti ile iki aydan ziyâde zaman geçip, hayme ile oturulup göçülmeyip, amma onbeş gün ikâmete niyet olunmasa asker namazı seferî mi kılmak gerektir yoksa it mam etmek mi lâzımdır?

Elcevap: Seferî kılmak lâzımdır. [509]

475. Mes'ele: Sûret-i mezbûrede askerin ba'zı mesâlih için yine şehre yâhud menzil-i mezkûr kurbunda meskenine rücû' edip, anda geceleyip yahud yine ol gün askere varır olsa, meskeninde ve askerde namazı seferî kılmak mı lâzımdır yahud itmam etmek mi lâzımdır?

Elcevap: İtmam etmek lâzımdır, rücû'-i 'azimetinde olan seferî kılmak yoktur. [510]

476. Mes'ele: Zeyd, Amra bin akça koyup derya seferine gittikte kâfire esir olsa, babası "gayet fakir oldum" deyu mezbur akçayı alıp harcanmağa kadir olur mu?

Elcevap: Esirlikten çıkarmağa sarf olunmak lâzımdır. [511]

477. Mes'ele: Pâdişâh-i âlempenah hazretlerine, ümerâ-i küffâr-i bed-girdârdan Zeyd, her sene bir miktar mal kesim verdikte, Sultan dahi kıtale ve feth-i kılâ'a mübaşeret etmemek üzere aralarında ahid vâki' olduktan sonra, tarafeynden cünd ü sipâhî esir seby eyleseler, lâkin Sultan ile Zeydin sebye şu'ûrları ve 'adem-i şu'ûrları nâma'lûm olup, izinleri ve 'adem-i izinleri dahi ma'Iûm olmasa, nakz-i ahd olup seby olan esârî rık olurlar mı ? Elcevap: Olmazlar. [512]

478. Mes'ele: Sabıkan vilâyet-i dâr-i İslâmdan olup, ba'de zamanin küffâr-i hâksâr müstevli olup, medâris ü mesâcidin harab ve mu'attal, ve menâbir ü mehâfilin 'alâim-i küfr ü dalâlet ile mâlâmâl edip, nice türlü ef'âl-i habise ile dîn-i İslama ihanet kasdın eyleyip, ve etrâf-ı âleme evzâ'-ı kabîhaların işâ'at eyleseler. Padişâh-ı dinpenah hazretleri, hamiyet-i İslâm muktezâsınca, diyâr-i mezkûru küffâr-i rûsiyâh elinden alıp, dâr-i İslama ilhak eylemeğe 'azîmet ve himmet buyursalar, sabıkan mezkûr keferenin tasarruflarında olan ahar vilâyetler musâlâha olundukta ellerine verilen ahid-nâmede, mezkûr vilâyet dâhil olmak ile, şerî'at-i nıutahhara mucebince, mezkûr ahid-nâme nakzına azîmet buyurmalarına mâni' olur mu beyan buyurula?

Elcevap: Asla mâni' olmak ihtimâli yoktur. Pâdişâh-i ehl-i İslâm (e'azzallâhu ensârahu) tevâif-i kefere ile sulh eylemeği ol vakit meşru' olur ki, kâffe-i müslimîne menfa'at ola. Menfa'at saymayıcak asla sulh meşru' değildir. Müşahede olunup müebbed yahud muvakkat sulh olunduktan sonra, menfa'at bu zamanda bozulması enfa' görülse, elbette bozmak vâcîb ve lâzım olur. Hazreti Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hicret-i nebeviyyenin altıncı yılında, küffâr-ı Mekke ile on yıl sulh edip hazreti Ali (k-remallahu vecheh) müekked ahidnâme yazıp, mu'âhede mukarrere kılındıktan sonra, gelecek yıl bozmak enfa' görülüp, hicretin sekizinde üzerlerinde varıp, Mekke-i mu'azzamayı feth buyurmuşlardır. Hazret-i halîfe-i rabbul 'âlemin azîmet-i hümâyunlarında, cenâb-ı Risâlet-penâh (sallallahu aleyhi ve sellem) hazretlerinin sünnet-i şeriflerine iktidâen buyurmuşlardır. Müstetbi'i feth-i mübîndir. Bi'inâyet-illâh-ilmelik-ilmu'in. [513]

III. Mürtedler

A. Kızıl Başlar

479. Mes’ele: Kızılbaş taifesinin şer'an kıtali helâl olup, kati eden gâzî ve kızılbaş taifesinin ellerinde maktul olanlar şehîd olurlar mı?

Elcevap: Olur, gazâ-i ekber ve şehâdet-i 'azhnedir. [514]

Su'al-i Ahar: Kıtalleri helâl olduğu takdirce, mahzâ Sultan-ı ehl-i İslâm hazretlerine bağy ve 'adavet üzere olup, asker-i İslama kılıç çektiği için mi olur, yâhud gayri sebebi var mıdır?

Elcevap: Hem bâgîlerdir, hem vücûh-i kesîreden kâfirlerdir. [515]

480. Mes’ele: Re'isleri hazret-i Resûlullah (sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem) âlindendir derler, öyle olucak nev'â şüphe olur mu?

Elcevap: Hâşâ yoktur. Efâl-i şenî'aları, 61 neseb-i tâhire 'alâkaları olmamağa şehâdet ettiğinden gayri, sikâttan menkuldür ki, babası İsmail ibtidâ-i hurucunda, imam 'Ali er-Bızâ İbni Mûsâ el-Kâzım meşhedinde ve şâir emâkinâe olan sâdât-i 'izamı, kendinin nesebini Bahr-i Ensâba dere eylemeğe ikrah edip, iftiraya cür'et edemeyenleri katl-i âm edincek, ba'zı sâdât katilden halâs için imtisal suretin gösterip dediğin eylemişler. Amma bu miktar tedârik eylemişler ki, bunun nesebini, 'ulemâ-i ensâb-i şerife mabeynlerinde 'akîm olup, asla nesli kalmamağıyla ma'rûf bir seyyide müntehi kılmışlardır, ki nazar edenler hakîkat-i hâle vâkıf olalar. Faraza sihhat-i nesebi mukarrer olsa dahi, bîdin olucak, şâir kefereden farkı olmaz. Hazret-i Resûlullâhın (sallallâhu aleyhi ve selem) âli, şe'âir-i şer'-i mübîni ri'âyet ve ahkâm-i metini himâyet edenlerdir. Hazret-i Nûhun ('aleyhisselâm), Ken'an sulbü oğlu iken dîni üzerine olmadığı için "ehlimdendir" deyu, necatı için Rabb-i izzete du'â ettikte deyu buyurulup, şâir kefere ile bile ta'zîb ve iğrâk duyurulmuştur. Enbiyâ-i 'izam (aleyhim-üs-salâti ve-s-selâm) neslinden olmak, dünyevî ve uhrevî 'azabdan necata sebeb olsaydı, hazret-i Âdem nebi

(aleyhi-s-selâm) neslinden olmak ile, esnaf-i kefereden bir kâfir asla dünyâda ve âhirette mu'azzeb olmazdı. Vallâhu te'alâ dem ve ahkem.[516]

481. Mes’ele: Tâife-i mezbûre gi'adan olmak da'vâ ederler, "lâ ilahe illallah" derler iken, bu mertebeyi îcâb eden halleri nedir, mufassal ve meşrûh beyan buyurula?

Elcevap: Şi'adan değil, "yetmiş üç fırka ki, içinde ehl-i sünnet fırkasından gayrı nârdadır" deyu hasreti Resul (sallallâhu aleyhi ve sellem) tasrih buyurmuşlardır, bu taife ol yetmiş üç fırkanın hâlis birinden değildir. Her birinden bir miktar şer ve fesad alıp, kendiler hevâlarınca ihtiyar ettikleri küfr ü bid'atlere ilhak edip, bir mezhebi küfr ü dalâlet ihtira' eylemişlerdir. Dahi durup gün günden artırmak üzerinedirler. Şimdiye değin üzerine müstemir oldukları kabâyih-i ma'rûf elerinin, müceb-i şeriat-i şerife üzerine mufassaları hükmü budur ki:

Ol zâlimler Kur'an-ı 'azîmi ve şeriat-i şerifeyi ve dîn-i İslâmı istihfaf eylemekle, ve kütüb-i şer'iyyeyi tahkir edip oda yakmak ile, ve 'ulemâ-i dîni 'İlimleri için ihanet edip kırmak ile, ve re'isleri olan fâcir me’lûnu ma'bud yerine koyup ana secde eylemekle, ve dahi hürmeti nusûs-i kafiye ile sabit olan envâ'-i hurumât-i dîniyeyi istihlâl eylemekle, ve hazret-i Ebî Bekr ile hazret-i Ömere (radiyallâhu anhum) la'n eylemekle kâfir olduklarından sonra, hazret-i Âişe-i sıddîkanın (radiyallâhu anhâ) berâati hakkında bunca âyât-i 'azîme nazile olmuş iken, anlara itâle-i lisan eylemekle Kur'an-i kerîmi tekzîb edip kâfir olduklarından ma'adâ, hazret-i Risâlet-penâhın (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenâb-ı azizlerine şeyn getirdikleri ile sebb-i nebî eylemiş olup, cumhûr-i 'ulemâ-i a'sâr ve ernsâr icmâı ile, katilleri mubah olup, küfürlerinde şek edenler kâfir olurlar. İmâm-ı Azam ve imam Süfyân-i Sevrî ve imam Evzâgî (rahimehullah) katlarında tamam sıhhat üzere tevbe edip İslama gelicek, eğerçi bu küfürler dahi şâir kefere küfürleri gibi afv olunup katilden necat bulurlar, amma imam Mâlik ve imam Şâfi'î ve imam Ahmet bin Hanbel ve imam Leys bin Sa'd ve imam İshak bin Râhûye ve şâir 'uzemâ-i 'ule mâ-i dinden cem'-i kesîr katlarında asla tevbeleri makbul ve İslâmları mu'teber değildir. Elbette hadden kati olunurlar. Hazret-i imam-i din-penah (eyyedehullâhu te'âlâ ve kavvâhu) zikr olunan eimme-i dinden, hangi canibin kavli ile 'amel ederler ise meşrû'dur. Ol kabâyih ile ittisafları cem-i ehl-i İslâm içinde tevatür ile mu'ayyenen ma'lûm olmuştur. Hallerinde tereddüd ve iştibah yoktur.

Askerlerinden olup kıtale mübaşeret edenler ve binip inip etbâ'ından olanların sânında asla tevakkuf olunur değildir. Amma şehirlerde ve köylerde kendi hâlinde salâh üzerine olup, bunların sıfatlarından ve ef'allerinden tenezzühü olup, zahir halleri dahi sıdklarına delâlet eyleyen kimselerin kizbleri zahir olmayınca, üzerlerine bunların ahkâmı ve 'ukûbâtı icra olunmaz. Bu taifenin kıtali şâir kefere kıtalinden ehemdir. Anınçün Medîne-i münevvere-etrafında kefere çok iken ve bilâd-i Şâm feth olunmamış iken anlara gaza eylemekten, hazret-i Ebî Bekr-i sıddik (radiyallâhu anh) hilâfetinde zuhur eden Müseyleme-i kezzaba tâbi' olan tâife-i mürtedde üzerine gaza eylemeğe, eshâb-î kiram (rıdvânullâhi aleyhim ecma'în) icmaları ile tercih ve takdim buyurmuşlardır. Hazret-i 'Ali (kerremallâhu vecheh) hilâfetinde havârîc kıtali dahi böyle olmuştur. Bu taifenin fesadları dahi azimdir, yeryüzünden fesadların ref eylemek için mücâhede eylemek dahi ehemdir.[517]

482. Mes'ele: Nahcivan seferinde tutulan kızılbaş evlâdı kul olur mu?

Elcevap: Olmaz. [518]

483. Mes'ele: Padişah emriyle kızılbaş taifesi vurulup, sagîr ve kebîri esir olanlardan ba'zı ermeni olduklarında, ol takdirce halâs olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, ermeniler kızılbaş askeri ile asker-i İslâm üzerine gelip muharebe etmiş olmayıcak, şer'an esir olmak yoktur. [519]

484. Mes'ele: Mürtedde darül-harbe lahika olmadan alıp esir eylemek caiz idüğüne İmam-ı A'zamdan nakl olunan rivayete binâen, kızılbaş avretlerin esir eylemekle asker-i İslama kemâl-i kuvvet ve şevket, a'dâ-i dîn-i metine nihayet za'f ü zillet gelir olsa, ol rivayet ile 'amel olunmak şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir, [520]

485. Mes'ele: Bu rivayet ile, ol esir olunan avretin hizmetleri, vat' olunmaları şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Cümle hizmetleri helâldir. Amma mürteddelerdir, İslâma gelmeden vatları helâl değildir. [521]

486. Mes’ele: Çâryâre sebb eden, kızılbaş idüğü sicil olunan Zeydi, Amm oğlu Bekr kati eylese, şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Sebb ettiği vakit kati ettiği muhakkak ise ta'arruz olunmaz. [522]

487. Mes’ele: "Yezide lâ'net ve ana lâ'net etmeyene dahi lâ'net” diyen Zeyde ne lâzım gelir?

Elcevap: Lâ'net etmeyene lâ'net nâmeşrûdur. Lâ'net etmemek onun efâlin kabul değildir. [523]

488. Mes’ele: "Muâviye hayırlı kişi değildir" dese, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr olunur. [524]

489. Mes’ele: Sahâbe-i kiramdan Muaviyeye lâ'net eden Zeyde şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i beliğ ve hapis lâzımdır. [525]

B. Küfür, İlhad Ve Zındıka İle Mürted Olanlar

490. Mes’ele: Zeyd, din ve imân nedir ve kangı mezhebdendir bilmese, şer'an sahîh olur mu?

Elcevap: Olmaz din ve îman bilmemek ile kâfir olur. [526]

491. Mes’ele: Zeyd, Amra "peygamberin kimdir" dedikte, Amr, "bilmezim" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir olur, gerçek ise ve yalan ise. [527]

492. Mes’ele: Bir hususta ba'zı kimseler Zeyde nasihat edip "şerî'at-i Resûlullah (aleyh-is-selâm) dan hurûc etme, Peygamber hazretlerinden gafil olma, hicâb üzerine ol" dedikte, -eliyâzübillâh-gazab ile "ben Peygamber bilmezim" dese, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirdir, katli helâldir. [528]

493. Mes’ele: Zeyd, Amr-i müezzin ezan okurken "bin kerre çağırsan, bizden sana varır yoktur" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: İstihzadır, kâfir olur, avreti hâindir. [529]

494. Mes’ele: Zeyd, Amra "gel şerîate gidelim" dedikte, Amr "varmazım" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Tecdîd-i îman lâzımdır. [530]

495. Mes’ele: Zeyd, Amr-i müslimi şer'a da'vet eyledikte, Amr "lâ'net sana ve şer'a" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirdir, katli helâldir. [531]

496. Mes’ele: Zeyd, Amrı ger'a da'vet eyledikte "ben ger' bilmezim, senin şer'in budur" deyu bir değnek gösterip, Amr Zeydi muhkem darb eylese, ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir olur, dahi eşedd-i ta'zîr eşedd-i te'dıb lâzım olur. [532]

497. Mes’ele: Zeyd, Amrdan hakkını taleb eyledikte Amr "eğer şer'-i gerîf sabit olursa alayın" dedikte, Zeyd "senden hakkımı ger'le mi alırım, katille alırım, hapisle alırım" dese ger'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. Şer'-i şerifi istihânet tarîkile dedi ise küfür lâzımdır. [533]

498. Mes’ele: Zeyd Amra "bana Tanrıyı buluver" dedikte Amr Zeyde "Kur'an ile 'âmil olup, Peygambere iktidâ edicek, bulursun" deyicek, Zeyd "anlara ne 'amel, ben anlarsız bulurum" yahut "buldum" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Katli lâzımdır, zındıktır. [534]

499. Mes’ele: Zeyd "bana hazret-i İsa (aleyhisselâm) gibi gökten mâide iner, ve nice kimseleri tâ'undan ve gayri belâdan kurtarırım, dilediğimi zillete düşürürüm" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Deli değilse zındıktır, ve elhak delâlet eder, ebâtîldir. Ahz-i şedîd olunup, serâiri keşf olunduktan sonra, hakkından gelmek lâzımdır. [535]

500. Mes'ele: "Bismillah, Allâhû Ekber" deyu hınzır boğazlayan kimseye nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Tecdîd-i îman lâzım olur. [536]

501. Mes'ele: Kâfir düğününe "mübarek olsun" diyen Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: "Mübarek" dediyse kâfirdir. [537]

502. Mes'ele: Zeyd-i müezzin, Amr-i papasa "sen papas ben papas" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Tecdîd-i îman, ta'zir ve azil lâzımdır. [538]

503. Mes'ele: Zeyd lâtife ile "kesret-i cennetten, tenhâ tamu yeğdir" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir olur. [539]

504. Mes'ele: Zeyd-i fâsıka ba'zı kimseler "tevbe eyle" dediklerinde "Allah saklasın, niye eyleyeyim" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Küfür lâzımdır. [540]

505. Mes'ele: Zeyd, hakkı olmayan aldığı akçaya "haramdır" diyen kimselere Zeyd, "haram taştır" dese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Küfürdür, tecdîd-i imân lâzımdır. [541]

506. Mes'ele: Hâşâ "Tanrıdan korkmazım" diyen Zeyde şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfir-i mahzdır, İslama gelmezse kati olunur. [542]

507. Mes'ele: Zeyd, haşre inkâr edip "mümine haşir yoktur" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Katil lâzımdır. [543]

508. Mes'ele: Bir taife namaz kılmayıp ve şehr-i Ramazanın farziyetine inkâr edip, Ramazan ayı geldikte sâim olmayıp, ve su'aî olundukta "biz fakirleriz, bize beş altı gün tutmak yeter" deyip ve "hamr bağına biz tımar ederiz, kendi elimiz emeğidir, bize helâldir" deyip, istimrârî avretleri ile şurb-i hamr edip, ve keferenin cemiyeti günü geldikte mezkûr günlere kefere gibi ri'âyet ve-hürmet edip, ve nice

bunun gibi hilâf-i şer' fi'illeri olsa, şer'an bu makûle taifeye ve bunları müslim i'tikad edip, ef'âl ü akvâllerine razı olup, tehâlut olanlara şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirler, katilleri mubahtır. [544]

509. Mes'ele: Şârib-ül-hamr olan Zeyd, şurb-i hamr ederken-hâşâ-"bir garrâ nesnedir ve güzel nesnedir, bunu içmeyenlerin ağzını avretini filânlayayım" deyu cima, lâfzıyle şetm edip, Amr dahi Zeydi tahsîn edip "iyi dersin" dese ne lâzım olur?

Elcevap: İkisi bile kâfirlerdir, katilleri mubahtır. [545]

510. Mes'ele: Zeyd-i müslim Amr-i müslimin hâşâ cima' lafzı ile dînine imânına ve ağzına söğse, ger'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirdir, katli helâldir. [546]

511. Mes'ele: Zeyd, hamr içip mahallesine gelse, Amra "bre Tanrısını ve Peygamberini -hâşâ- filân ettiğim" lâfziyle edebsizlik eylese, o mel'ûna ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirdir, katli helâldir. Avreti bâindir, ehl-i İslâmdan dilediği kimseye varır. [547]

Mes'ele: Mahallenin imamı ve cemâ'atinden ba'zı kimseler da'vâ eylemese, onlara ne lâzım olur?

Elcevap: Tab'ında din gayreti olan, o mel'ûnun hâlini şerîat-i şerifeye bildirmemeğe kadir değildir. Hak te'âlâ hazretlerinden havf ü recâsı olmayıp, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şefaatinden müstağni olanlar işitip sükût eyler, amma yevm-i mahşerde hallerin göreler. [548]

512. Mes'ele: Zeyd, Amra selâm vericek yerde "aşk olsun" deyip, Amr dahi ol mukabelede "yâ hû" dese, Zeyde Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Ehl-i İslâm mu'âmelesi değildir, ne lâzım geldiğin âhirette göre. [549]

513. Mes'ele: Zeyd, Amra selâm vericek "aşk olsun" deyip Amr dahi mukabelesinde "yâ hû" dese, Zeyde ve Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Hak hazretinin ta'yîn buyurduğu tahiyyetül-İslâmı beğenmeyip öyle ederse, kâfir olur. [550]

514. Mes’ele: Zeyd Amra selâm verdikte -hâşâ- "büyük Tanrı selâmun aleyk" dese, Amr "aleyke selâm" dese, Bekr gelip mahkeme-i şer'de şehâdet eylese, bir gâhid ile Amr ve Zeyd mü'âheze olurlar mı?

Elcevap: Bir dahi bulunmağa sa’y olunmak lâzımdır. [551]

Bu Surette: Hâlid, Zeyd ve Amra "mülhid" dese şer'an nesne lâzım gelir mi?

Elcevap: Gelmez, ya ne olsa gerektir, mülhid olmayıp. [552]

Süret-i Uhrâ: Bir şâhid dahi bulunsa, anlara ne lâzım olur?

Elcevap: Katil lâzımdır. [553]

Bu Surette: Ba'zı imamlar dahi bu halle mevsûf ve meşhur olsalar, mezburlara dahi ne lâzım olur?

Elcevap: Katil lâzımdır. [554]

515. Mes’ele: Zeyd "filân fi'li işleyecek olursam kâfir olayım" dediği hînde Mes’eleye âlim olmayıp, sonra Mes’ele-i îmandan idüğün bilip, ba'dehu işlerse ne lâzım olur?

Elcevap: Küfür lüzumundan havf olunur. [555]

516. Mes’ele: Zeyd hâşâ elfâz-i küfür tekellüm edip, lâkin küfür olduğunu bilmeyip istiğfar ve rücû' etmeyip, yine kelime-i şehâdet getirse şer'an İslâm’ma hükm olunur mu?

Elcevap: Âdet tarîki ile getirse olunmaz, inşâ tarikiyle getirse olunur. [556]

517. Mes’ele: Zeyd kardeşi Arara hîn-i gazabda "eğer seninle bir sofraya sunarsam, Kâ'be-i gerîfeye taş atmış olayım" dedikten sonra Amr ile sofraya sunsa, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: "Atmışlardan olayım" dese küfür lâzım olur, "kâfirlerden olayım" demektir, böyle demek ile şart bulundukta anlardan olur. Eğer "atmış olayım" dese lâğvdir. Atmış olmak emr-i hissidir, kâfirlik gibi emr-i hükmî değildir ki meşrut

bulundukta mütehakkık ola, "filân işi edersem zina etmiş olayım" demek gi' bidir, tevbe ve istiğfar lâzımdır. [557]

518. Mes'ele: Zeyd "filân avretimi tasarruf edersem Mekke-i şerîfeye taş atmışlardan olayım" dese böyle demesi ile avreti boş olur mu?

Elcevap: "Etmiş olayım" dedi ise olmaz, bâtü-i lağvdir, "Etmişlerden olayım" dedi ise "kâfirlerden olayım" demek gibidir, tasarruf ederse kâfir olur, bâin talâk boş olur. Avreti etmez ise ilâdır, dört ay geçtikten sonra bâin talâk boş olur.

Elcevap: Nesne lâzım gelmez ol şart ile Ahmed. [558]

519. Mes'ele: Zeyd "eğer min ba'din şurb-i hamr edersem, peygamber kanı olsun" dedikten sonra hâşâ şurb-i hamr eylese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İçtiği takdirce küfrlerine mu'tekıd iken içicek küfr lâzımdır. [559]

520. Mes'ele: Zeyd-i mütevelli, Amra "vakıf hamamın tahvili tamam oldukta sana vermezsem, Resûlullahın (sallallahu aleyhi ve sellem) şefâ'atinden mahrum olayım ve Tanrıya iki demişlerden olayım" dese sonra vermese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Vermediği takdirce ol taifeden olmak lüzumuna mu'tekid iken vermeyicek kâfir olur. [560]

521. Mes'ele: Zeyd, kız kardeşi Zeynebe "eğer seninle bir evde ya bir mahallede durursam hâşâ Allah ve Resûlullah'a şirk getirenlerden olayım" dese, şer'an yine evde ve bir şehirde durmağa tarik nedir?

Elcevap: Kâfir olmak mukarrerdir, gayri tarik yoktur. [561]

522. Mes'ele: Zeyd "fi-zamâninâ ümmî taifesi elfâz-ı küfrün cümlesin ve ne idüğü bilmezler, elbette telâffuzundan hâlî değillerdir. Ol ecilden veledleri hâşâ veled-i zinadır. Fiilleri dahi delâlet eder" deyu hükm eylese, ana ne lâzım olur?

Elcevap: Gaybete hüküm değildir, kıyasla söylemiş. Sözü gayr-i vâki' idüğü dahi muhakkak değildir. [562]

523. Mes'ele: Zeyd-i müslim küfür söylemek ile, salât ve zekâtı ve haccmı tekrar i'âde lâzım olur mu?

Elcevap: Namazı Vâde olunmaz. Haccı tekrar lâzımdır. Namazın ibâdetliği sakıt olur, zekât dahi öyledir. [563]

524. Mes'ele: Zeyd bir kerpici tekfin edip, cenazeye koyup, tevâbi'ine götürtüp, yolda cehr ile zikr ü salâvât getirip, mekâbir-i müslimîn arasında defn eylese. Amr dahi "ol hususu benim katlim kasdına etmişsin" dedikte Zeyd "senin iğin etmedim, Bekrin katli kastına ettim" dese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Şâir ise tutulup tevbe ederse kabul oluna, eğer i'tikad olunursa, amma ba'zı eimme katında tutulduktan sonra tevbesi makbul değildir. "Kati olunur, zındık gibi" demişlerdir. Fetva dahi bu kavil üzerinedir. Hâkim tevbesinde ihlâs fehm ederse kabul caizdir. [564]

C. Kâfire Benzeyenler

525. Mes'ele: Bir hırfet ehlinden Zeyd, "cum'a gün ıyd-i mü'minîndir iş işlemeziz" dedikte, Amr "kâfirsiz, güne taparsız, cum'a gün ekmek yemezsiz, niçin işlemezsiz" dese, Amr'a ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer Zeyd, ıyd-i müminindir deyu iş işlemeyip, "cum'a namazına ve guslüne ve şâir levazımına mübaşeret ederiz" deyip, Amr tafsil-i mezbûru âdet-i küfürden dedi ise Amra küfür lâzımdır. Eğer Zeydin muradı "lyd gecesi yeriz içeriz sohbet ve temaşa ve işret ederiz" demek olup, Amr ol fi'li kefere ef'âline teşbih etti ise isabet etmiş olur. [565]

526. Mes'ele: Hızrilyas günü seyre çıkan müslümanlara nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Ol güne ta'zîm için değil ise, şâir günlerde ettiği seyir gibidir. [566]

527. Mes'ele: Pâdişâh-i âlempenah hazretleri bir diyarı feth ettikte, ba'zı müslümanlar ol diyarda mütenıekkin olup, ol diyarın dilince tekellüm eyleseler şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Gayet muztar olup, ehl-i İslama dîni tefhime kadir olmayıp, mühim olan maslahatı i'lâm edince söyleye ruhsat vardır. [567]

528. Mes'ele: Zeyd-i müslim kâfir dilince zarûretsiz tekellüm eylese, şer'an nikâhına zarar olur mu?

Elcevap: Zarar-ı mahzdır. Küfrüne hükm olunup avreti tefrik olunmaz, ta'zîr-i şedîd ile men' ü zecr olunur. [568]

529. Mes'ele: Zeyde sıla vâcib oldukta, yerlerine karîb yerde bir dâr-ül-harb olup kefere libâsın giymeyicek geçilmese, giydiği takdirce zevcesi boş olur mu?

Elcevap: Kefereye mahsus libâs ise bâin olur. [569]

530. Mes'ele: Zeyd, bi-gayri zaruretin, başına yahudi şapkasın giyse, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Küfür lâzımdır. [570]

7- KÖLELER

I. Esir

531. Mes'ele: "Kıbrısta Magosa nam kalenin etrafında tutulan esir olmaya" deyu emr-i şerif vârid olunduktan sonra, Zeyd mezbur yerden tutulan Bekri Amra emânet koyup, Bekrin vâlideyni, Bekri ıtlak için çavuş alıp, Amr çadırında değil iken çavuş mezbur Bekri Amrın çadırından alıp ıtlak eylese, Amr çadırında değil iken çavuş gelip mezkûr Bekri ıtlak eylediğine beyyinesi olucak, halen Bekri Amra tazmine kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [571]

532. Mes'ele: Pâdigâh-ı âlem-penah hazretleri bir kaleyi feth ettiklerinde "tutulan esirlerin büyükleri satılmasın kati olunsun" deyu buyurmuş iken, Zeyd elindeki büyük esîri kati etmeyip Amra satıp akçasın almadan esir Amr elinde vefat eylese, Zeyd Amrdan akçasın almaya kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [572]

533. Mes’ele: Zeyd-i müteveffanın kardeşi Amr, Zeydin "yüz altmış nefer esirlerinin seksenin Zeyd bana vasiyet etti" deyu vârislerinden taleb ettikte, ba'd-es-sübût verese-i Zeyd dahi Amr ile altmış kâfire sulh edip, bedel-i sulh verilecek altmış kâfiri cümleden ifraz ve teslim etmeden cümle kâfirler bir yerde dururken ba'zı kâfirler fevt olsa, Amr verese-i Zeydden tamam altmış kâfiri almağa kadir olur mu?

Elcevap: Tekrar sulh olunmak gerektir, ve illâ her onaltının onu veresenindir altı Amr'ındır. [573]

534. Mes’ele: Zeyd dâr-ül-harbden getirdiği Hind-i sagîreyi kâfir Zeynebe verip mezbûreyi Zeyneb kiliseye iletip İslâmdan men' eylediğini Zeyd bilse, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır, anasız atasız çıkan esir şer'an müslimdir. [574]

535. Mes’ele: Bir kâfir-i harbî, ihtiyarı ile gelip Pâdişâha tâbi' oldukta, kendi ile bile ba'zı kefere çıkarsa onlar hür olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, kulu olurlar kayd ile çıkardı ise. [575]

II. Sâhib

536. Mes’ele: Zeyd mülk kuluna ayağın uğdursa şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Cebren değil ise emr olucak olur. [576]

537. Mes’ele: Zeyd kulu Amrın rızâsınsız âlâtın kesip hadım etmekle âsim olur mu?

Elcevap: Olur. [577]

538. Mes’ele: Zeyd, kulu Amrın gözlerini çıkarsa, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Âhirette azâb-i azîm, dünyâda ta'zîr-i şedîd lâzımdır. [578]

539. Mes'ele: Zeydin kulu Amr mest-i lâya'kıl iken harem-i hâssa girdikte, Zeyd bî-huzûr olup kılıç ile öldürse, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Günahtan gayrı dünyevî mu'âheze olunmaz. [579]

540. Mes'ele: Zeyd kulu Amrın ettiği ibâdâtın ve verdiği zekâtın sevabı kimindir?

Elcevap: Ettiği ibâdât cümle kendinindir, amma zekât vermeğe asla kadir değildir, elinde olan mal cümle Zeydindir. [580]

541. Mes'ele: Bî-namaz olan kulun ve cariyenin efendisi namaz kıldırmakta ihmal eylese, ihmâli ile cehenneme girmeğe müstehak olur mu?

Elcevap: İhmal ve tehâvün edicek olur, elAyâsü billâh. [581]

542. Mes'ele: Zeydin kulları kahpeler getirip ve şurb-i hamr ve çalgı çaldırıp ve komşularının evlerine taş atıp camların dahi ufatsalar, bu fiillerini bilip Zeyd sükût eylese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kendi darb-i şedîd ve habs-i medîd ile kulların zabt ettirilir. [582]

543. Mes'ele: Zeydin hizmetkârları ve kulları evkât-ı hamseyi kılmayıp fisk ü fücur eylese, ne tarîk ile ukubet eylemek gerektir?

Elcevap: Had ve ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [583]

III. Câriye

544. Mes'ele: Zeyd cariyesi Hindi, oğlu Amra hîbe edip, teslim etmeden Amr cariyeye vat' eylese, Hinde zina etmiş olur mu?

Elcevap: Olur, "helâl zannettim" der ise had vurulmaz. [584]

545. Mes'ele: Hind zevci Zeyde bir câriye hibe edip, Zeydin cariyeden veledi olduktan sonra Hind hibeyi inkâr edip, beyyineden âciz olsa evlâdının Zeydden nesebleri sabit olur mu?

Elcevap: Hibeyi isbatsız olmaz. [585]

546. Mes’ele: Zeyd-i müteveffanın zevci Hind, "tereke-i Zeydden bir câriye benimdir" deyip, Zeydin verese-i sigarının vasileri yüzüne yemin edip, hâkim ile alıp sonra tezevvüc ettiği Amra hibe edip, Amrın cariyeden oğlan evlâdı olduktan sonra, verese-i Zeyd baliğ olduklarında, câriye-i mezbûreyi "Zeydindir" deyu isbât ettikleri takdirce, hükm-i şer'i şerîf ne veçhiledir?

Elcevap: Hindin cariyede sümün hissesi vardır, Amra hibe-etmekle, Amrın cariyeyi istilâdı meşrû'dur. Cariyenin evlâdının her birinin kıymetlerinin sekiz sehmde yedi sehmini Amrdan alırlar. [586]

547. Mes’ele: Hind zevci Zeyde cariyesi Zeynebi "tasarruf eyle" deyu icazet verse, Zeyd Zeynebi tasarruf edip veled hâsıl olsa, ba'dehu Hind fevt olsa, Hindin mevlâsı, Zeyde "Zeynebin tasarrufuna icazet verdiğini isbat eyle" dese, Zeyd isbata kadir olmadığı takdirce yemini ile musaddak olur mu?

Elcevap: İsbat eylese dahi nesebi sabit olmaz, doğan oğlan Hindin şâir terekesi gibi vereseye kısmet olunur. [587]

548. Mes’ele: Zeyd zevcesi Hind ile müşterek oldukları cariyeyi, mezbûrenin izni ile tasarruf edip veled hâsıl olduktan sonra, Hind râziye olmayıp Zeydi men' eyledikte, Zeyd dahi cariyeden hissesin aldıktan sonra Hind mezbûr cariyeyi veledleri ile bey'a kadire olur mu?

Elcevap: Câriye müstakil Hindin olduktan sonraki tasarruf ile doğurduğu ile bey'a kadiredir. Evvelki tasarruf ile doğana, Zeyd "bendendir" dedi ise nesebi sabittir kadire olmaz. [588]

549. Mes’ele: Zeyd zevcesi Hindin mülk cariyesi Zeynebi tasarruf edip, Zeyd-i mezbûrun Zeynebden evlâdı olup, Hind-i mezbûre fevt oldukta, veresesi, Zeydin Zeynebden olan evlâdın bey' eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Hind, Zeydin menkûhası iken fevt olucak, irsle Zeynebden ve evlâdından Zeyde hisse değer, eğerçi Zeydden neseb-îcri sabit değildir, amma âzâd olurlar, şâir verese, evlâdı Zeydin hissesine tutup kendiler hisselerin terekeden alırlar.[589]

550. Mes’ele: Zeyd zevci Hinde mülk cariyesi Zeynebi hibe edip, Hind dahi kabz eylese, sonra Zeyd Zeynebi tasarruf eylese veledi olsa şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Recm lâzımdır. [590]

551. Mes'ele: Hind maraz-ı mevtinde "cariyem Zeynebi zevcim nikâhla almazsa âzâd olsun" deyip fevt oldukta Zeyd Zeynebi nikâhla alsa, verese-i Hind Zeynebin bahasın Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Câriye gayrî vârisin hissesine tutulup andan tezevvüç eylediyse sahîhdir. Câriye ol vârisin olur, Zeydin menkûhası olur. Eğer kısmet olunmadan tezevvüç eylediyse cariyede kendinin dahi hissesi olmağın nikâh sahih olmaz, vech-i mezbur üzerine nikahlanmaz ise câriye âzâd olur. [591]

IV. Evlenmeleri

552. Mes'ele: Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri, abd-i memlûk olan Zeydi âzâd etmeksizin ulufe ile saraydan taşra çıkardıklarında, Zeyd câriye iştira edip tasarruf etmek caiz olur mu?

Elcevap: Mümkün değildir. [592]

553. Mes'ele: Sultan-ül-müslimîn penc-yek için aldığı kullar, Sultan-ül-müslimîn izinsiz tezevvüç sahîh olur mu?

Elcevap: Olmaz. [593]

554. Mes'ele: Salih ve mütedeyyin olan me'zûna nıevlâsı te'ehhüle izin vermeyip, ve câriye alıp tasarruf etmeğe izin vermeyip, lâkin abd nefsi takazasından âciz olsa nice etmek gerek?

Elcevap: Mevlâsı te'ehhüle isim vermezse cebr etmek lâzımdır, cariyeye izin vermek mümkün değildir. [594]

555. Mes'ele: Hindi azadsız kuluna nikâh caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [595]

556. Mes'ele: Zeyd, kızı Hindi abd-i memlûküne nikâhlandırnıası şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Kul Zeydin olucak olur, amma Zeyd fevt olduğu gibi bir miktarı Hinde intikal etmekle Hind boş olur.[596]

557. Mes'ele: Hâlen kul olup, âzâd olmayan Zeyd, hürret-ül-asl Hindi tezevvüce kadir olur mu?

Elcevap: Mevlâsı izniyle olur. [597]

558. Mes'ele: Zeydin iştira ettiği Hind ve Zeyneb cariyeler "kardeşleriz" dediklerinden sonra, âzâd olduklarında "biz kardeşler değiliz" deyu yemin eyleseler, tasdik olunup zevc-i vâhidde cem' olmaları caiz olur mu beyan buyurula?

Elcevap: Olur, zevç yeminlerine i'tikad edicek. [598]

559. Mes'ele: Kullar mehri rakabesine müteallik olur, fevt olmak ile sakıt olur. [599]

560. Mes'ele: Zeyd, Amrın cariyesi Hindi, Amrın izniyle nikâhlansa, Zeyd fevt olucak Hind vâris olur mu? Elcevap: Olmaz, hemen mehrin alır. [600]

561. Mes'ele: Zeyd, cariyesin Amra nikâhlandırsa, cariyenin Amrdan veledi olsa Zeydin olur mu?

Elcevap: Olur. [601]

562. Mes'ele: Zeyd, Amrın azadsız ümm-i veledi olan Hindi nikâhla alıp, Zeydin Hindden veledi olsa, zikr olan veled hür olur mu?

Elcevap: Anası gibi olur, Amr fevt oldukta âzâd olur. [602]

563. Mes'ele: Zeyd, Hindi, kulu Amra nikâhlandırdıkta, mehr-i mu'accel deyu verdiği ariyet esbabı yine alıp, Amr fevt oldukta Hind Zeydden mehr-i mu'accel deyu verip aldığı esbabı talep edip almağa kadire olur mu?

Elcevap: Esbâb Zeydin olup, verdikte ariyet deyu vermeyip, mehr-i mu'accel deyu verirse kadiredir. [603]

564. Mes'ele: Zeydin mu'tekası Hind, Bekrin dâr-ı harbde zevci olduğu ecilden, hâlen Zeyd, Hindi Bekre vermek diledikte tecdîd-i nikâh lâzım olur mu?

Elcevap: Biri birinden müteferrik oldular ise lâzımdır, zevciyet üzere ma'an geldiler ise değildir, [604]

565. Mes’ele: Zeyd cebr ile, kulu Amra cariyesi Hindi nikâh eylese, Amr feshe kadir olur mu?

Elcevap: Kadir olmaz.

Elcevap: Mükâteb gibi değildir, mevlâ abdi icbâre kadirdir, amma İmam-ı A'zamdan icbara kadir olmamağa bir kavil vardır.[605]

566. Mes’ele: Zeyd, cariyesi Hindi âzâd edip nikahlandıktan sonra, oğlu Amr "ben Hindi âzâd olmazdan evvel tasarruf eyledim" dese, Hind inkâr eylese, Ararın Hind ile adâvet-i zahiresi dahi olsa, Hind Zeyde haram olur mu?

Elcevap: Eğer vâkı'a etti ise haramdır, İhtiyat lâzımdır, adavete hinden dedi ise haram olmaz. [606]

567. Mes’ele: Bir vakfın kullarından Zeyd, Hind-i hurret-ül-aslı nikanlandıkta, hâkim "nikâhı sahih değildir" deyu Hindi tefrik ettikten sonra, Zeyd Hinde mehr-i mu'accel deyu verdiğini almağa kadir olur mu?

Elcevap: Kadir olur, akça vakfındır. Duhûl etti ise ba'd-el-ıtk andan alır. 'Amelden kalıcak, akça alıp anınla i'tâk meşrû'dur.[607]

V. Müdebber

568. Mes’ele: Zeyd zevci Hinde hizmet etmeğisin bir câriye alı-verip, müdebber edip sefere gitse, Zeyd seferde iken Hind cariyeye incinip bir tabanca vurduğu için câriye Hindin boğazına yapışıp muhkem sıkıp, Hind erkek oğlanın düşürse, Zeyd geldikte cariyeyi bey' eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [608]

569. Mes’ele: Zeyd bir cariyesin Amra bey' edip semen kabz ettikten sonra Zeyd "cariye-i mezbûre müdebbere-i mutallâkadır" deyu dava eylese istimâ' olur mu?

Elcevap: Beyyine-i âdile var ise isümâ' olunur, da'vâ lâzım değildir. [609]

570. Mes'ele: Zeyd, müdebberesi, Hindi müdebberi Amra nikâh edip vermek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Nikâh caizdir, âzâd olmazlar, anlardan hâsıl olan dahi müdebberlerdir, hayatta oldukça istihdam ederler. [610]

571. Mes'ele: Zeyd fevt oldukta müdebberi Amr "bana ba'zi nesne hibe ettiğin ve teslim ettiğin" isbat eylese, verese hibeyi adem-i kabule kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, müdebbere hibe sahîha değildir. [611]

572. Mes'ele: Zeyd müdebber ettiği cariyeyi âzâd eylese, âzâd olur mu?

Elcevap: Olur. [612]

573. Mes'ele: Zeydin müdebber kulu Amr, âzâd olmak için Zeydi katle kasd edicek, Zeyd bey'a kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, kitabete kesmeye kadirdir. [613]

VI. Mükâteb

574. Mes'ele: Zeyd hizmet üzerine kitabete kestiği kuluna cariyesini nikâhla vermiş olup, sonra kul hizmetin tamam edip âzâd ettikten sonra, cariyeye talâk verdirmek lâzım mıdır, yoksa âzâd olup kul hür olmakla câriye kuldan mutallâka olur mu?

Elcevap: Boş olmaz, menkuhasıdır ve cebr ile talâk verdirilmez. [614]

575. Mes'ele: Zeyd mükâteb ale-1-mâl kulu Amrdan bedel-i kitabete kefil talep edip Amr kefile kadir olmasa, Zeyd Amrı bey'a kadir olur mu?

Elcevap: Ne kefil talebine kadirdir ve ne vermediği için bey'a kadirdir. Amma her ay vermesini ta'yîn ettiği miktarın bir ayında halel gö'stericek, hâkime iletip aczine hükm ederse satmağa kadir olur. [615]

576. Mes'ele: Zeyd mükâteb ale-1-mâl olan kulu Amrdan bir miktar akçasın aldıktan sonra, Amrı rızasınsız bey' eylese caiz olur mu?

Elcevap: Bir ay vermekten âciz olup hukm-i hâkim ile bey' etti ise sahihtir. [616]

577. Mes'ele: Zeyd kitabet ale-s-sene kulunun bir kaç yılını bağışladıktan sonra "ivaz etmedi" deyu rücû' edip, bağışladığı senelerde yine hizmetlenmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [617]

578. Mes'ele: Müddet-i kitabette Hind-i mükâtebenin Zeyd-i mükâtebden olan evlâdı, mezkûrların efendisi olan Amrın memlûkleri olur mu?

Elcevap: Olmaz, ebeveyni kitabetinde dâhil olurlar. [618]

579. Mes'ele: Zeyd, abd-i memlûkü Amra "bana on yıl hizmet eyle de âzâd ol" deyip Amr dahi kabul eylese, on yıl tamam olmadan Zeyd' Amrın rızâsı yok iken Amrı âhara bey' eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Ta'lîk-i mahz ise olur, kitabet ise olmaz. [619]

580. Mes'ele: Zeyd kulu Amrı fisk ü hıyanet etmemek şartıyla, yirmi yıl hizmet-i kitabete kesip, Amr sirkat edip sabit olsa, Zeyd kitabeti fesh edip Amrı bey'a kadir olur mu?

Elcevap: "Fısk ü hıyanetsiz şu miktar hizmet edersen âzâd ol" dediyse olur, hitabet değil ta'lîktir. [620]

VII. 'Itk (Âzâd)

581. Mes'ele: Zeyde, kitabete kesilmiş kulunu ikrahla i'tâk ettirseler, şer'an âzâd olur mu?

Elcevap: Olur. [621]

582. Mes'ele: Zeyd marîz iken "sıhhat olursam cariyem Hind âzâd olsun" dese, sıhhat olucak Hindi bey'a kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [622]

583. Mes’ele: Zeyd memlûküne "ben ölmezden kırk gün önden âzâd ol" dese kırk gün geçtikten sonra Zeyd fevt olsa, abd meccânen âzâd olur mu?

Elcevap: Meccânen âzâd olur. [623]

584. Mes’ele: Hind, cariyesi Zeyneb için "ben ölmezden evvel kırk gün evvel âzâd olsun ve sülüs-i maldan mezbûreye üç bin akça vasiyetim olsun" deyip fevt olsa, veresesi üç bini vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmazlar. [624]

585. Mes’ele: Hind sıhhatinde "mevtimden kırk gün evvel kulum Amr âzâd olsun" deyip fevt oldukta vârisi olmayıcak beyt-ül-mâl üzerine takdim olunur mu?

Elcevap: Maraz kırk gün uzadı ise sûlüseden âzâd olmağa kavil vardır, amma külli maldan âzâd olmak esahdır, veresesi var ise dahi dahi edemezler, amma beyt-ül-mâlci asla Amrdan gayri malı olmayıp marazında i'tâk eylese dahi edemez sülüse i'tibârı verese hakkındadır. [625]

586. Mes’ele: Zeyd sıhhatinde hâkim mahzarında "maraz-i mevtimden kırk gün evvel cemî' kullarım ve cariyelerim âzâd olsunlar ve ellerinde olan esbab ve nukûdlari kendilerin olsun" deyip hâkim-i mezbur sicil ettikten sonra Zeyd fevt olucak, kulları ve cariyeleri âzâd olup ellerinde olan mallar kendilerin olur mu? Elcevap: Kullar ve cariyeler cümlesi küllî maldan âzâd olurlar, amma ellerinde olan esbab ve nukûd sülüs-i maldan anların mülkü olur, "ellerinde olan malları ve esbablarıyla âzâd olsun" demekle esbab ve nukûd anların olmaz "anların olsun" demek lâzımdır. [626]

587. Mes’ele: Zeyd, Amr ile müşterek olduğu abdi âzâd eylese, Amrın hissesi dahi âzâd olmuş olur mu?

Elcevap: Muhtardır, dilerse âzâd eder, dilerse hissesin Zeyde-tazmin eder. Musir ise dilerse kul istis'â eder. [627]

588. Mes’ele: Zeyd kullarını âzâd edip fevt olucak, Terekesinden deynine vefa eder nesnesi kalmayıcak, dâinler "bize medyun iken kabul etmeziz" deyu bey'a, yâ deynlerine tuta almağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, istis'â ederler. [628]

589. Mes’ele: Zeyd Amrdan iştira ettiği cariyesi Zeynebe "ben seni satmak için almadım, eğer satacak olursam benden âzâd ol" dese sonra Zeynebi Bekre hibe eylese âzâd olur mu?

Elcevap: Bey'-i sahih ederse dahi olmaz, bey' ettiği gibi mülkünden çıkar âzâd olmağa imkân kalmaz. [629]

590. Mes’ele: Zeyd, kuluna cariyesine "istersen azat" deyip, anlar dahi sükût edip, lâkin 'itki kabule delâlet eder bir vaz' dahi etmeseler 'ıtk vâki' olur mu?

Elcevap: Gönülden "isteriz" dedilerse olurlar, "istemeziz" dedilerse olmaz, şimdi sorulup elbette cevap alınır, istememek ba'-îddir. [630]

591. Mes’ele: Zeyd i'tâk ettiği cariyesi Hindi kendine akd etmek istedikte, Hind-i mezbûre varmayıp, re'y-i hâkimle âhara varmağa kadire olur mu?

Elcevap: Olur, amma Zeyde nikâhla varmak üzere i'tâk ettiyse, kıymetin Zeyd bîkusûr Hindden alır. [631]

592. Mes’ele: Zeyde, Amrın kulu "altmış filorim vardır" deyu gösterip "beni kendi akçamla al" deyip "âzâd eyle" dese, müslümanlar mahzarında Zeyd dahi akça almadan mezkûr kulu alıp âzâd ettikten sonra, Zeyd altının istedikte inad edip vermese, meclis-i şer'a varılıp "beni akçam ile al âzâd eyle" dediğine hâkim hükm eylese akça vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: "Beni akçam ile al âzâd eyle" dedikten sonra Zeyd' kendi akçasıyla alıp ama kulun bahasına verdiği kadar filori üzerine âzâd ettiyse kadir olmaz, elbette vermek lâzımdır. [632]

593. Mes’ele: Zeydin kulu Amr, Zeyde "benim îtâk-nâmemi ver, mademki hayatta olasın cemî' kesbim senin olsun, eğer ihanetim zahir olursa geri bey'im caiz olsun" deyip Zeyd eline itâknâmesin verip, sonra Amrın hıyaneti zahir olsa, Zeyd Amrı bey'a kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [633]

594. Mes’ele: Zeydin Amrdan iştira ettiği cariyeyi ba'zı kimse "filân yerde Bekrin kızıdır, hürret-ül-asldır" deyu şehâdet edip, hâkim dahi hürriyetine hükm

ettikten sonra, mezbûrlar dönüp "biz şehâdetimizde kâzib idik, Bekrin kızı değildir" demekle hâkim yine rıkka idüğüne hükm eylese şer'an nafiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. Zeydin Amra verdiği semene zâmin olurlar. [634]

595. Mes’ele: Zeyd kulu Amr, 'ıtk da'vâsın edip beyyine ikâmet eylese, 'ıtkına hükm olunduktan sonra Amr beyyine-i mezbûre kâzibe idüğüne ikrar edicek Amr âzâd olmuş olur mu?

Elcevap: Olur, ‘ıtk mukarrer olur, hürriyet nakza kabil değildir. [635]

596. Mes’ele: Zeyd ile kulu Amr dâr-ül-harbde esir olup, Zeyd halâs olup, ba'dehu Amr da kaçıp yine dâr-i İslama geldikten sonra, Zeyd Amrı mülkiyet üzre tasarrufa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, amma ba'zı eimme katında âzâd olur, hâkim anlar kavli ile 'ıtkına hükm etmeğe kadirdir. [636]

597. Mes’ele: Zeyd, Amrın âzâdsız kul idüğün emîn-i beyt-ül-mâle dedikten sonra, âzâdsız kul idüğün isbat edivermemek ile Zeyde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Kizbi için hâkim ta'zîre kadirdir. [637]

598. Mes’ele: Zeyd Amrı "kulumuzdur" deyu tutup, Amr inkâr edip, Zeyd isbâta kadir olmasa, Zeydin elinden halâsa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, yemini ile, dâr-i İslâmda asıl hürriyettir. [638]

VIII. Mu'tek (Atik, Âzadlı)

599. Mes’ele: Hind kulu Amrı âzâd edip 'ıtk-nâmesin verdikten sonra oğul edinip, hâl-i hayatında emlâkini veresesinden kaçırıp Amra hibe eylese sahîha olur mu?

Elcevap: Sıhhatinde hibe ve teslim edicek olur, amma günahkâr olur. [639]

600. Mes'ele: Zeyd-i mu'tek, mevlâsı Amr-i müteveffanın zevcesi Hinde bir iki yıl hizmet eylese, lâkin ücret kavi eylemese, şer'an Zeyd Hindden ücret-i misil almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, mâbeynde müsamaha carî ola gelmiştir. [640]

601. Mes'ele: Zeyd cariyesi Hindi "gör gözet" deyu atîkı Amra verip, Amr Hindi beş yıl beslese Zeydden nafaka almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, ayrı infâk edicek. [641]

602. Mes'ele: Zeyd 'utekâsından Amra şart eylediği tevliyeti mezkûr Zeyd fevt oldukta vâris, Zeyd Amra şartın tutmamağa kadir olur mu?

Elcevap: Hîn-i tescilde şart-ı sahîh etti ise, Amr emin kimse olucak olmaz. [642]

603. Mes'ele: Zeyd-i vâkıf vakfiyesinde "vakfın mahsulünden ba'd -el-mesârif bakî kalan zevâid, evlâdım ve evlâd-i evlâdım ve evlâd-i evlâd-i evlâdım ve hîn-i vefatımda hizmetimde bulunan 'ute-kâm ve evlâd-i 'utekânı ve evlâd-i evlâd-i evlâd-i 'utekâma ile-1 inkıraz ale-s-seviye taksim olunup, evlâddan ve 'utekâdan biri ahar üzerine tercih olunmaya" deyu kayd ettirse, evlâddan ve evlâd-i evlâddan ve evlâd-i evlâd-i evlâd-i evlâddan kimse kalmasa, zevâyidi cümle 'utekâ almağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, ve evlâd silsilesi bir taifedir "utekâ silsîlesi bir tâife-i uhrâdır. Nısf-ı zevâid tâife-i saniyeye tevzi' olunup, hisse-i evlâd fukaraya tefrik olunur. [643]

Ne Buyurulur Ki: Hind evini 'utekâsma ve evlâd-i 'utekâsına vakf edip, ve teslîm-i mütevelli ve tescîl-i şer'î ettikten sonra Zeyde bey' edip, Zeyd dahi ba'zı yerlerini yıkıp ta'mîr ettikten sonra, 'utekâdan ve evlâd-i 'utekâdan ba'zı kimseler vakfiyeti isbât edip evi aldıklarında, Zeyd harcını mezburlardan almağa kadir olur mu?

Elcevap: Müşâhed binası var ise tereke-i Hindden alır. [644]

Bu Surette: Zeyd mezbûr evi dahi harab iken Amra bey' edip, Amr-i mezbûr evi ta'mîr edip müşâhed bina ihdas ettikten sonra evlâd-i 'utekâ vakfiyetini isbât

edip alıcak, Amr müşâhed binasının kıymetini kimden alır halbuki tereke-i Hind asla olmasa?

Elcevap: Amr Zeydden alır, Zeyd dahi binasını kal' eder alır, ya 'utekâ ile terazi ile haklaşır. [645]

IX. Îbâk (Kaçış)

605. Mes'ele: Zeydin kulu Amr ibâk edip dâr-ül-harbe lâhik olduktan sonra, Bekr Anın dâr-ül-harbden çıkarıp esir eylese, mülkünden ibâk idüğün isbat edicek Anın Bekrden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur.

Elcevap: Dar-ül-harbe kaçıp vardıysa bilâ-şey' kefere dar-ül İslâmdan tutup darül-harbe ilettiler ise semenin verir alır. [646]

606. Su'al: Zeyd Amrın ibâk eden iki nefer esirini ta'amlandırıp libaslandırdığın ikrar etmekle, Amr Zeyde esirlerin kıymetlerin tazmine kadir olur mu?

Cevap: Olur. [647]

607. Su'al: Bir kaçkın kulu, Zeyd "benimdir" deyu da'vâ edip nişanların beyan eyledikte kâdî, evâbık hâzır değil iken vermeğe kadir olur mu?

Cevap: Olmaz, ma'rûf ve mütevâtir değil ise. [648]

608. Mes'ele: İbaktan tutulan nesnenin müddet-i 'urfiyesi ne miktar olmak gerektir ki bey' olunmağa kabil ola?

Elcevap: Her pazarlar ve şâir mecma'larda nidalar ettirilip evsâfını ve 'alâmâtın tamam beyan edip, nice aylar teşhir edip, asla sahibi bulunmak ihtimâli münkatı' olmayınca bey'i şer'î değildir. [649]

609. Mes'ele: Zeydin ibâk eden kulu Amn, yave zabiti tutup, müddet-i 'urfiyesi tamam olduktan sonra Beşre bey' eylese, Zeyd-ı mezbûr Beşrin elinden almağa şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Sipahi ise olur. [650]

610. Mes'ele: Zeydin ibâk eden kulunu, âbıklar emini tekmîl-i müddetten sonra Amra satıp akçasın alıp, ba'dehu Zeyd gelip taleb edicek, hâkim Amrdan Zeyde kulunu hükm eylese hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Olur, sipahi ise, ya tekmîl-i müddette ve ta'rifte şüphe var ise, yahud gabn-i fahiş ile bey' olundu ise. [651]

611. Su'al: Zeydin cariyesi Hind ibâk edip, yâveci müddet-i 'urfiyesi tamam olduktan sonra Amra bey' edip, Zeyd Amrda cariyesin buldukta şer'le sabit edip almağa kadir olur mu?

Cevap: Zeyd sipahi ise olur. Sipahi olmayıp, yâveci müddet tamam olunca her mecma'da nida ettirip, sahibin bulmak için tamam sa'y edip, bulmak mümkün olmamağın bey' olunduğu Şer'îe sabit olucak akmaz, akçasın alır [652]

612. Mes'ele: Zeydin kulu Amr-ı âbık, yâveci olan Bekrin yüzüne, hürr-ül-asl idüğüne beyyine ikâmet eylese istimâ' olunur mu?

Elcevap: Kasr-ı yed için olunur, 'ıtkına hükm olunmaz. [653]

X. Satış

613. Mes'ele: Zeyd-i zimmî Amr-i müslime, bir kâfire câriye bey' edip, Amr da câriye İslâma geldikten sonra "aybı vardır" deyu Zeyde redde kadir olur mu?

Elcevap: Olur, mâni'-i red tasarruf etmedi ise, amma Zeyde cebr ile ahar müslime bey' ettirmek lâzımdır. [654]

614. Mes'ele: Zeyd Amrın kaçağan cariyesini, kaçağan idüğün bilmeyip satın alıp, akçasın verdikten sonra Zeydden kaçsa Zeyd akçasın almağa şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, madem ki hıyanet üzere ve ibâk üzere ola, Amr ile husûmet edemez. Bulunursa ayb-i kadîmi sabit olursa red eder, mevti sabit olursa rücû'-i bi-n-noksan eder. [655]

615. Mes'ele: Ümm-i veledin bey'i caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [656]

616. Mes'ele: Zeyd, Amrın cariyesi Hinde zina edip veledi olduktan sonra, Hindi veledi ile iştira eylese, veledi âzâd olup Hindin bey'i sahîh olur mu?

Elcevap: Veled âzâd olur cüz'ü olduğu için, nesebi sahîh olmaz ki Hind ümm-i veledi olup bey'i sahîh olmaya.[657]

617. Mes'ele: Amr Zeyde "kulum, beni iştira eyle" deyip, ol dahi iştira eylese, ba'dehu hürriyet da'vâ edip isbat eylese hükm-i şerr nedir?

Elcevap: [658]

618. Mes'ele: Bir câriye Zeyde "rıkkım beni al" deyip Zeyd dahi alıp istîlâd eyledikten sonra, Hindin hürriyeti sabit olucak, akçasın Hindden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [659]

619. Mes'ele: Bir vakfın kulu Zeyd, bir abd iştira edip ba'de zamanın Zeyd, mezbûr kulu i'tâk edip, fevt oldukta mütevellî-i vakf abdin muhallefâtın vakf için zabt edip, Zeyd-i mezbûrun âzâd ettiği kulu dahi vakf için zabt etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [660]

620. Mes'ele: Zeyd, kulu Amrı Hünkâra hibe edip, nice san'at öğrenip 'ulufeye geçtikten sonra, Zeyd rücû'a kadir olur mu?

Cevap: Sagîr iken vermiş olup büyüdü ise, yahud 'acemi iken dil öğrendi ise, yahut hiç nesne bilmez iken san'at öğrendi ise şer'an kadir olmaz. [661]

621. Mes'ele: Pâdişâh-i âlem-penah kullarından Zeyd, Amra "ağam Bekre terbiyet edip vazifemize terakki ettiriver, mukabelesinde sana 'ivaz edeyim" dese, Amr dahi Bekre nice defa varıp gelip, Zeydi terbiyet edip vazifesine terakki ettirdikte, Amr varıp gelip hizmet mukabelesinde, 'ivaz bir kul verse, Amr nice yıl kulun ma'ûniyetin çekip me'kûlât ve melbûsâtın görüp üstada verip nice sanayi' tahsil ettirdikten sonra, Zeyd kulu Amrdan taleb edip almağa kadir olur mu?

Cevap: Rüşvet olmayıcak olmaz, ta'lîm-i san'at mâni-i rücû'dur. [662]

8- KAZA MÜESSESESİ

I. Kâdî

622. Mes'ele: Zeyd-i kâdî, Pâdişâh-i din-penah (halledet hılâfete-hu) hazretlerinden gayriye akça verip vesâteti ile, yâ bir kimse şefâ'ati ile kadılık alsa, şer'an hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Rüşvetle alıncak nafiz olmaz, kavl-i müftâbih budur. Kâdî olmaz, ma'zûl-i mahzdır. Şefâ'atle almak eğerçi haramdır, amma şer'a muvafık edicek hükmü döndürülmez. [663]

623. Mes'ele: Zeyd-i müteveffanın verese-i kibarı kısmet için, kâdî yâ kassam "elbette varıp kısmet ederim" demeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Asla sagîr yok ise olmazlar. [664]

624. Su'al: Zeyd gâib olup, hayâtı ve memâtı ma'lûm olmayıp, emîn-i mâl-i gâib, Zeydin mülk darını, marifet-i kâdî ile Amra misil kıymetine bey' etse, ba'dehû Zeyd hayyen zuhur ettikte, mezbûr darı Amrdan alabilir mi, yoksa emîn-i mâl-i gâibden dârm semeni mi alır?

Cevap: Mefkûdun malından, fesada kabil olmayınca bey'a kudât kadir değillerdir. Öyle olucak, vaki' olan akd, nafiz ve lâzım olmaz. Amma fi-zamânınâ mutlaka bey'a kudât ve ümenâ me'murlardır. Tamam değeri ile bey' olunduysa ta'arruz olunmasa olur. Zira kudât tağyire me'mûr değillerdir. Fi-l-cümle gaan-i fahiş olucak fesh eyleyeler. [665]

625. Mes'ele: Emirle ahar kazadaki hususa müfettiş olan kâdî, emirde mestur olandan gayri kaziyeyi istimâ' ve hükm eylese nafiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [666]

626. Mes'ele: Zeyd-i kâdî, hükm-i şerîf ile ahar kadılığa vardıkta, da'vâcıların sofrayla getirdikleri yemeği yese hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Yemeğin yediğine hükmü nafiz olmaz. [667]

627. Mes'ele: İki hasım hâkime murâfa'a olduklarında, ehad-i hasmeyn oturdukta, hâkim ehad-i hasmeynden Zeyde "kalk hasmın Amr ile beraber dur" deyu kaldırmağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, Amn Zeydle beraber oturtucak dahi şer'le tesviye-i hasmeyn olunur. [668]

628. Mes'ele: Pâdişâhın hükmüne muhalefet eden Zeyd-i kâdîye şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Pâdişâh re'ysiz, şerîat-i şerîfeye muhalif yazılmış ise, hakîkat-i hâli der-i devlete arz etmek lâzımdır. [669]

629. Mes'ele: Zeyd-i kâdî, bir hususa şehâdet eder kimselerin ge-hâdetlerini caiz görmeyip, müdde'î olan Amrı doğup gâhidleriyle mahkemeden kovsa, ba'dehu, ahar kâdînin naibi, mezkûr şâhidleri kabul edip hükm eylese hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Kâdî-i evvel şerle red etti ise olmaz, zulmen red ettiği zahir olucak olur. [670]

630. Mes'ele: Zeyd, Amra "şerî'ate var" dedikte, Amr "kanı şerî'at-i şerif götürüldü" dese, Amra ne lâzım olur?

Elcevap: "Kudâtın zulümleri var" demek ister ise küfrüne hükm olunmaz. [671]

631. Mes'ele: Zeyd-i kâdî, cemâ'at içinde "nefsimi kazadan azl ettim" dedikten sonra yine ba'zı kazaya hükm eylese şer'an nafiz olur mu?

Elcevap: Şer'a muvafik ise olur. [672]

632. Mes'ele: Zeyd-i kâdî hîn-i gazabda "filân kadılığı taleb edersem, dahi verdiklerinde kabul edersem, Allahu teâlâya şirk getirmişlerden olayım" dese sonra

zikr olunan kadılığı talep edip, yahud verildikte kabul edicek, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Tecdîd-i îman ve azl-i ebedî lâzımdır. Bu makûle söz söyleyen kazaya lâyık olmaz. [673]

633. Mes'ele: Zeyd-i kâdînin rüşvet eki eylediği şer'le sabit ve zahir olsa, şer'an hükmü nafiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, rüşvetle hüküm şer'a muvafik olsa dahi nafiz olmaz. [674]

634. Mes'ele: Zeyd-i kâdî çalgılı düğüne varıp -hâşâ- feseka ile meclis-i fıskta otursa, ba'dehu Amr gelip "Zeyd-i kâdîye ne lâzım olur" deyu fetva eyittikte, fetvâ-i şerîfte "ol makûle kimse kazaya lâyık değildir" deyu cevap buyurulup, Amr varıp fetvâ-i şerîfi gösterse, Zeyd fetvayı alıkoyup Amra vermeyip "ben fetva ile kâdî değilim, pâdişâh berâtıyla kâdîyim" deyip fetvâ-i şerîfi tahfîf eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Evvelki fi'li ile ma'zûldür, ettiği ahkâm nafiz değildir. Ana, berât-i kaza-i sultaniye, 'âdil olmak i'tikâdı üzerine verilmiştir. Sonra fişkı zahir olmak ile ma'zül olur. Evvelden fişkı ma'lûm olup, fişkı ile bile verilmiş olsa, ma'zûl olmayıp müstehak olur idi. Amma hukm-i şer'i istihfaf etmekle kâfir olur, İslâma gelmezse kati olunur. [675]

II. Şahitlik

635. Mes'ele: Abd-i memlûkün ikrarı şer'an i'tibar olunur mu?

Elcevap: Me'zûn olmayıcak mala ikrarı mu'teber değildir, kısas ve kat'-i yed îcâb eden katl-i 'amde ve sirkaya ikrarı muteberdir. [676]

636. Mes'ele: Bir hususta bir kimse hem müdde'î hem şâhid olmak caiz olur mu?

Elcevap: Hukûk-ullahtan değil ise olmaz. [677]

637. Mes'ele: Tevatür mertebesi kaç kimse sözüyle hâsıl olur?

Elcevap: Aded-i mu'ayyen yoktur. Hemen kizb üzerine ittifakı âdeten mümkün olmayacak miktarı âdem olmak gerektir.[678]

638. Mes'ele: Şâhid ağzından şehâdet ne asıl mahalde caizdir?

Elcevap: Asıl şahidin mevt sebebi ile, yâ maraz ile, yâ üç günlük dahi ziyâde mesafe olmakla müte'azzir olan mahalde caizdir. [679]

639. Mes'ele: Bir kimse ahar şehirde sakin olan kimsenin üzerinde şu miktar deyn vardır deyu kâdîler önünde gâibâne beyyine ikâmet edip ahar şehir hâkimine nakl-i şehâdet almak şer'an ma'hûddur. Lâkin bu iki şehrin arası ne miktar olmak gerektir, meşâyıh ihtilâf eylemişlerdir. Muhtar budur ki üç günlük ola eksik olmaya, eğerçi ba'zı meşâyıh dahi eksik tecvîz etmişlerdir. Bu hususta üç günlükten eksik kudât şehâdet kabul etmekten men' buyurulmak, sedd-i bâb-i tezvire münâsip fehm olunup, âstâne-i s a'âdete arz olundu.

Elcevap: "Üç günlük mesafeden eksik nakl-i şehâdet istimâ' olunmaya" deyu emr olundu. [680]

640. Mes'ele: Zeyd, Amrın bir kaziyesine şehâdet etse, ba'dehu rücû' edip "ettiğim şehâdette kâzibim" dese, bu surette Zeydin mukaddema ettiği şehâdet şer'an sahîha olur mu?

Elcevap: Henüz hükm olunmadı ise kabul olunmaz. Olunup hak ele verildi ise, nısfı Zeyde tazmin olunur. [681]

641. Mes'ele: Zeydin üzerine şehâdet eden kimseler, Zeyd "maslahatsız huzura varır" deyu şehâdetlerini redde kadir olur mu?

Elcevap: Olur filvaki' maslahatı olmayıcak mülâzemet eden âdil olmaz. [682]

642. Mes'ele: Bir karye halkı namaz için mescide cem' olduklarında, Zeyd-i kâdî nişane ile varıp Anın şer'a da'vet ettikte, Amr âlet-i harb ile Zeydi kati edip, inkâr eylese, karye-i mezbûre ehlinden orada hâzır olanların şehâdetleri makbule olur mu?

Elcevap: Mahall-i katil memlûk ise mâlikten kalanımın şehâdeti makbuledir, ve illâ karye ehlinin şehâdeti kabul olunmaz. Gayri karyeden orada hâzır kimse var idi ise anın şehâdeti kabul olunur. [683]

643. Mes’ele: Zeyd avreti talâkına şart edip, şart muhakkak olup, avreti boş olduğun bilip üç ay sükût ettikten sonra şehâdet eden şâhidlerin şehâdetleri ile talâka hüküm şer'î midir?

Elcevap: Nafizdir, tağyir olunmaz. [684]

644. Mes’ele: Zeyd-i nâib, niyabet etmemeğe talâk-i selâseye şart edip, ba'dehu yine niyabet eylese, müslümanlar Zeyde "niyabet etmemeğe talâk-i selâseye şart eyledi idi" deyu şehâdet eyleseler, kâdî "zaman mürur etti" deyu şehâdetlerin istimâ' etmemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Yemin ettiğini ve şart vuku' bulduğunu ve avreti mu'âşeret ve izdivaç ettiğini görüp bilip sükût ettiler ise, fâsık olmuş olurlar, şehâdetleri kabul olunmaz. [685]

645. Mes’ele: Şühûd, salâtta ve istikâmette ne mertebe gerektir ki âdil demek caiz ola?

Elcevap: Ekalli bu ki, kavlen ve fi'len haramdan ictinâb üzere ola. [686]

646. Mes’ele: Şâhid ne veçhile olmak gerektir ki şehâdeti kabût oluna?

Elcevap: Kebâirden ictinâb edip, ve sagâire musir olmayıp, hayrı şerrine galip olmak gerektir. [687]

647. Mes’ele: Zeyd, Amr’ın üzerine karzdan iki bin filori da'vâ edip ve şühûd ikâmet ettikte, Arar şâhidlere, salâtın ferâizin ve ve vâcibâtın ve sair erkânın sorup, bilmemişler iken, kâdî "şahidler ümmîlerdir bunlar bilmek lâzım değil" deyu meblâğ-ı merkumu Zeyde Amrdan hükm eylese nafiz olur mu?

Elcevap: Vâkı'â ümmîler ve sâlihler ve musallîler olup, salâtın ef’âlin tamam yerli yerince ri'âyet edip, lâkin zikr olunan ıstılahı ta'bir edemezler ise, olur ve illâ olmaz. [688]

648. Mes’ele: Raks edip, devran ile zikrullah edip "helâldir" diyen kimselerin şehâdeti makbule olur mu?

Elcevap: Mu'tâdı ise olmaz. ittifak bir hal âtız olup, kendini bilmez olup etti ise âdil olucak olur. [689]

649. Mes'ele: Çalgılı düğüne varıp ta'âm eki eden kimsenin şehâdeti makbul olur mu?

Elcevap: 'Âdil olmayanın olmaz, [690]

650. Mes'ele: Salâtın ferâizin ve vâcibâtın ve sünnetin bilmeyip, ve namazı alaca kılıp, gammazlık edip, Kunutu ve bedelini bilmeyip, pazarda ta'âm eki edip ve bi-1-cümle kat'â adaleti olmayan Zeydin şehâdeti makbule olur mu?

Elcevap: Olmaz. [691]

651. Mes'ele: Zeyd, cum'a günü cum'a namazına varmayıp bey' ü şirâda olsa şehâdeti makbul olur mu?

Elcevap: 'Âdile olmayıcak olmaz. [692]

652. Mes'ele: Tavla ve satranç oynayanların şehâdeti şer'an mes-mû'a ve makbule olur mu?

Elcevap: Tavla oynayanın makbul değildir. Satranç mâni olmaz, meğer öcile oynaya yahud ana iştigalle ferâiz fevt ola, yahud yalan yere yemin eyleye. [693]

III. Yemin

653. Mes'ele: Zeyd, Amrda olan hakkını da'vâ edip, yemin teklif olundukta nükûl edicek, hakkı sabit olmuş olur mu?

Elcevap: Hâkim, Amra tenbih edip "iki defa yemin teklif ederim, üçüncüde yemin etmez isen hükm ederim" deyip andan sonra üçüncüde nükûl ederse hükm eder. [694]

654. Mes'ele: Zeyd yeminden nükûl edip, üzerine hâkim hükm eyledikten sonra "yemin ederim" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [695]

655. Mes’ele: Zeyd Amrdan ba'zı nesne da'vâ edip, beyyineden âciz olup, yemin lâzım oldukta Zeyd Amra "yalan yere yemin eylemeden ibâ eylemez" deyu talâka yâ 'ıtâka yemin teklif eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, re'y-i hâkimle talâk üzerine yemin verilir. Amma nükûlle hükm olunmaz. [696]

656. Mes’ele: Zeyd "vallah billah oğlancığım başı için" dese ne lâzım olur?

Elcevap: İstiğfar gerekir. [697]

657. Mes’ele: "Tanrı için" deyu yeminde hânis olduğunun vechi nedir?

Elcevap: Türk dilinde ma'nâ-i kasem ifâde etmektir. [698]

658. Mes’ele: "Vallah" yemin olup "Tanrı hakkıyçün" demek yemin olmamanın vechi nedir?

Elcevap: "İçin" Türk dilinde ma'nâ-i kasem ifâde etmediği içindir. [699]

659. Mes’ele: İnhilâl-i yeminde şâfi'îye mürâca'at caiz olur mu?

Elcevap: Bu diyarda şâfi'î olmaz. [700]

Bu Surette: Yemin eden Zeyd, şafi'î kâdîsine mürâca'at edip, yemin hal eylese sahih olur mu?

Elcevap: "Teşeffu' hususu Diyâr-ı Rûmda carî olmaya" deyu men'-i sultânı vâki' olmuştur. [701]

660. Mes’ele: Zeyd-i imam yalan yere yemin billah ettikte, Amr Zeyde "niçin yalan yere yemin ettin" deyip, "yeminin kefareti vardır. Anı câhil bilmez ben bilirim" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Azil lâzımdır. Yalan andın kefareti olmaz, mücib-i cehennemdir. Kefareti olmak, anda, "filân isi edeyim" deyu and içip etmemektir, yâhud “etmiyeyim" deyu içip etmektir. [702]

IV. Ehl-i 'Urf

661. Mes'ele: Bîr su'âle cevapta "ahz-i şedîd ile ahz olunmak lâzım olur" deyu buyurulmuş, ahz-i şedîdden murad ehl-i 'urf şikencesi midir?

Elcevap: Hâşâ, ehl-i 'urfun ahzı irâdât olunmak dahi mümkün değildir, fekeyfe ki şikencesi ola. Ehl-i şer' ahz edip meclis-i şer'a getirip, i'timad olunur kimse ile kefile verilir. Müttehem ise yahud da'vâ olunan zulm il adavetine bir şâhid bulunur ise habs edip, şer'le teftiş tamam olunca bu veçhile etmek muraddır. Eğer kefil eğer hapis, ehl-i 'urf dahilsiz olmak lâzımdır. Hırsızlığı zahir olursa andan sonra ehl-i curfe verilir. [703]

662. Mes'ele: Mertebe-i ikrah nedir beyan buyurula?

Elcevap: "İkrar eyle ve illâ darb-i şedîd ederim" deyu tahvîf edip, ikrar etmeyicek dediğini yapacağına i'tikâd edip, ikrar edicek mu'teber olmaz. [704]

663. Mes'ele: Bekr-i ehl-i 'urf, Zeydi habs edip darb-i şedîd edip, "meclis-i şer'a varıcak Amra bin akça deyn ikrar eyle" dese, Zeyd dahi hapis ve darb havfından meclis-i şer'de Amra bin akça deyn ikrar eylese, şer'an bu ikrar sahîh olur mu?

Elcevap: "Meclis-i şer'da ikrar eylemezsen darb-i şedîd ve habs-i medîd ederim" tenhâda tahvîf ve va'îd edip, meclis-i şer'a andan sonra varıp, Bekr gâib değil iken ikrar eyledi ise sahîh değildir. Böyle ettiği sabit olucak, bu beyyine tav'an ikrar beyyinesinden evlâdır. [705]

664. Mes'ele: Ehl-i 'urf, Zeydin zulmen bir miktar akçasın alıp, ba'de zamanin da'vâ eyleyicek talâk-ı selâseye yemin verse, ba'dehu da'vâ eylemek istedikte ne veçhile da'vâ eylemek gerektir ki talâk-i selâse vâki' olmaya?

Elcevap: Zeyd, ehl-i 'urfu kendi müte'allikâtından Amr ile bile meclis-i şer'a getirip, ehl-i 'urf akçasın alıp taleb etmemeğe şart ettirdiğin hikâyet edicek, hâkim Amrı müdde'î nasb edip akçasın alıverir. Talâk dahi lâzım olmaz.[706]

665. Mes'ele: Zeyd-i yahûdi "Amr esbabım sirka etti" deyu, sancak beyi olan Bekre 'urf ettirip, altı yedi günden sonra Amr fevt olsa, esbabı sirka edenler bulunsalar Zeyde ve Bekre ne lâzım olur?

Elcevap: 'Urf edene diyet, Zeyde ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [707]

666. Mes’ele: Esbabı sirka olan Zeyd, mazanne olan Amrı ehl-i 'urf eline verip, ehl-i 'urfe sikence ettirip, Amr 'urf içinde fevt olsa. Amrı 'urf eden bizzat Zeyd olmayıp sebeb olmak ile, verese-i Amr, Zeydden diyet almağa şer'an kadir olurlar mı?

Elcevap: Ta'zir-i şedîd ve zindanda habs-i medîd ettirirler, diyeti 'urf edenden alırlar. [708]

667. Mes’ele: Zeyd, Amrın oğlu Bekr-i sagîri bîhak, Beşr-i ehl-i 'urfe habs ettirip bir gece 'urf ettirip, Bekr Beşrin darbından elli gün sonra fevt olsa, Beşr gaybet eylese, sebeb olan Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Katil bulununca zindandan çıkarılmamak lâzımdır. [709]

V. Beyt-ül-Mâl

668. Mes’ele: Zeyd deynini Amra vermeden, Amr fevt olsa, ahar vilâyette vârisi olmak ihtimâli olsa, şer'an Zeyd deyni kime vermek gerektir?

Elcevap: Beyt-ül-mâle vermek gerektir. [710]

669. Mes’ele: Zeyd-i müteveffanın veresesinden, gâib olan Anırın hissesini beyt-ül-mâl emîni zabt edip, Amrin ehl ü evlâdı nafakaya muhtag oldukları takdirce, emîn-i merkumdan nafaka miktarı talebe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar, re'y-i hâkimle olurlar. [711]

670. Su'al: Beyt-ül-mâle âit ba'zı yerde mal olup ihracına sâ'î olan Zeyd ind-allah müsâb olur mu?

Cevap: Bi-haseb-iş-şer', nefs-i emirde beyt-ül-mâle müte'-allik olup mutasarrıf olan hilâf-i şerif tasarruf ederse, şer'ile beyt-ül-mâlin hakkı idüğün sa'y edip izhâr ederse olur. Eğer bu makûle umura fî-zamânınâ sa'y edenler gibi sa'y edip anlar gibi izhâr adip anınla mansıba tevessül ederlerse, dünyâda la'n-i kebîr ile ve âhirette 'azâb-i elim ile mu'azzeb olurlar. [712]

671. Süret-i Kânunnâme-i Pâdişâhî-i Cedîd: Beyt-ül-mâl ve mâl-i gâib ve mâl-i mefkûd alan kimseler şöyle ilâm etmek gerektir ki, bir yerde beyt-ül-mâl vaki' olsa olduğu gibi kâdî defterine yazılıp, beyt-ül-mâlciye teslim oluna. Vârisi ma'lûm ola, vârisin dâhil-i memlekette mekânı olursa def'î beyt-ül-mâlciye verilmeye, belki kâdî elinde altı ay mikdarı dura. Eğer vârisi gelmezse beyt-ül-maiciye teslim oluna. Sonra vâris gelirse beyt-ül-mâlciden talep edip ala. Ve eğer vâris hâric-i memlekette olup mekânı ma'lûm olmazsa ol kişiye mefkûd derler. Bir yıl mikdar dahi kâdî elinde dura, sonra beyt-ül-mâlciye teslim oluna. Mâl-i gâib ve mâl-i mefkûd derler bir yıl mikdar dahi kâdî elinde dura sonra beyt-ül-mâlciye teslim oluna. Mal-i gâib ve mal-i mefkûd deyu beyt-ül-mâl ile mukâta'ya verilen tereke-i meyyit olandır. Her evinden çıkıp giden kişinin malı değildir. Yahut malını emânet koyup giden kişinin malı değildir. Sûret-i kânunnâme-i cedîd-i sultanî budur ki nakl olundu. [713]

9- SUÇLAR VE CEZALARI

I. Hapis

672. Mes'ele: Habs-i medîd için bir hadd-i mu'ayyen var mıdır?

Elcevap: Yoktur, re'y-i hâkime müfevvazdır. Ve mahbûsun sebeb-i habsine göre takdir olunur. [714]

II. Borçlunun Habsi

673. Mes'ele: Habs-i medyun için bir hadd-i mu'ayyen var mıdır?

Elcevap: Yoktur, re'y-i hâkime müfevvazdır. Mahbûsun sebeb-i habsine göre takdir olunur. [715]

674. Mes’ele: Zeyd-i medyûn-i mahbûs "malımı guramâ beyninde kısmet eyleyip beni ıtlak eylesinler" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Cebrile kabul ettirilmez amma ma'hûldür. [716]

III. Kötüler

675. Mes’ele: Zeyd bir kasaba halkının muhtaçlarına karz akça 'verdiği zamanda, ba'zı esbabı zikrinden iki üç bahasına ziyâdeye müeccelen bey' edip, karz deyu verdiği akçaya bu tarikle onbeş dahi ziyâde fâide etirse, ve karz verdiği zamanda filori altmış akça hesâbınca verip aldığı vakit elliyedi üzerine alıp, bu tarikle beş bin akça üç yıl içinde yirmi bin akça eyleyip, halk dahi deynlerini edadan âcizler olup, bir miktar zaman te'cil için her ne derse razı olmadıklarında yeriyle mülk evleri ve esbabları ve bağları ellerinden gidip, halkı fukara kılmağa bu veçhile sebeb olsa, ve dahi her sene zekât deyu bir miktar akça ihraç edip, kasabanın imamlarına ve hîn-i zarurette şehâdete yarar kimselerine tevzi' etmekle, tahsil için edinip, fukara hukukunu üzerinden talep etmeğe kadir olamasalar, dahi kimselerin davasını uhdesine alıp husûmete vekil olmak ile hukûk-i fukara zayi' olup, ekser halk maslahatlarında kâdîden ana ekser mürâca'at eyleseler, bu makûle şahsın alıvâli nicedir ve ettiği mu'âmelât şer'-i serîf mûcebince nicedir?

Elcevap: Karz-i inzimamı ile olan mubâya'ât cemî'an fâsiddir. Müşteriler aldıkları esbabın değer bahasından ziyade verdiklerini bîkusûr yine alırlar, ve te'cü etmek için eksiğe bey' ettikleri evlerini ve bağlarını alırlar, akidleri fâsiddir. Bunun gibi ekl-i suht olan kimselerin zekâtını alan eimmenin imameti ve şehâdeti kabul olmaz. Tafsîl-i mezbûr vâki' ise şahs-ı mezkûru hâkim, ta'zîr-i şedîd ettikten sonra, tevbe ve salâhı zahir olunca zindandan çıkarılmamak lâzımdır. Maddelerinin biri budur nefyi lâzımdır. [717]

676. Mes’ele: Bir kasaba halkına tezvir ve telbîs ve hile ta'lîm eden Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr ve habs olunur. [718]

677. Mes’ele: Dâima güft ü gûyla müslümanları rencide eden ehl-i da'te, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Hâkim ia'zır-i şedîd ile ıslâh edip, müslümanlardan şerrin def etmek gerektir. [719]

678. Mes’ele: Tezvir ve şekavet ile meşhur olan Zeydin, sâkin olduğu şehri halkı, Zeydin fesadından âciz olup, şehirden sürülmesin istediklerinde, hâkim-ül-vakt mezburlar talebi ile şehirden sürmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Mülkü oluncak olmaz. Ta'zîr ve habs ile şerrin def eder. Salâhı zahir ve muhakkak olmadan zindandan çıkarmamak gerektir. [720]

679. Mes’ele: Bir vilâyet sakinlerinden Zeydin kemal mertebe şirret ve şekavet üzere idüğüne nice kimseler şehâdet edip, isimleri sicilde kayd olunduktan sonra "vâki'-i hâl der-i devlete arz ediverin" dedikleri ecilden, kâdîleri vâki-i hâli der-i devlete arz ettikte mezburların sorulmasına emr olucak, mezbur Zeyd gelip "kâdînin arzı vâkı'a mutabık değildir" deyu iki kâdî alıp varıp, husûs-i mezbûru teftiş (edip) sicilde olan kimselerin ba'zısı şehâdet edip, ba'zıları havf edip şehâdet eylemeyip, ve zeylinde olan kimseler dahi sicilde olan cemîan husûh-i mezbûra şehâdet etmişlerdir. Vâki'-i hâl budur. Vecihleri ile kâdînin arzı vâkı'a mutabık olur mu?

Elcevap: Olur, mahall-i istifsar değildir. Bir şeririn şerrinden havf edip ketm-î şehâdet ile Hak te'âlâ hazretinin 'ikâbından havf etmeyenlerin şehâdetlerine i'tibar yoktur. [721]

680. Mes’ele: Bir vakıf dükkânı istîcâr edip sakin olan altı nefer kimsenin içlerinden Zeyd, her birine söğüp incittiği için şâkir olmadıkları ile, mezbûr Zeydi mezkûr dükkândan gidermeğe kadir olur mu?

Elcevap: Re'y-i mütevelli ile olur. [722]

681. Mes’ele: Zeyd ba'zı hatunların yollarına gelip, nâ-meşrû' kelimât edip değmek istedikte, ba'zı kimseler yolda geçerlerken, Zeydin ef âlini ve akvâlini görüp şehâdet eyleseler, şer'an makbule olur mu?

Elcevap: Olur 'âdiller ise. [723]

682. Mes’ele: Zeydin atının kuyruğun ve saçın kesen Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve tazmîn-i noksân-ı kıymet lâzımdır. [724]

683. Mes’ele: Zeyd, câmi'-i şerîf içinde -hâşâ- duvarına tükürse, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîre müstehak olur. [725]

684. Mes’ele: Zeyd Amra "senin gibi herifi ağaçtan yaparım" dese ne lâzım gelir?

Elcevap: Ta'zîr lâzım olur. [726]

685. Mes’ele: Pâdişâh kulu olan Zeyde "orospunun kâfiri" diyen Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Muhkem ta'zîr lâzımdır, müslime kâfir dediği için îzâfet mu'teber değildir. [727]

686. Mes’ele: Zeyd-i mu'allim, şakirdi Amr-i emredi babası izinsiz ahar vilâyete alıp gitse, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr lâzım olur. [728]

IV. Faiz

687. Mes’ele: Vezinde tefâdülü olan kuruş, kırk akçaya alınıp kırk akçaya bey' eylemek ile hillinde zarar olur mu?

Elcevap: Olur. [729]

Bu Surette: Vezinde tefâdülü olan kuruşun tefâdülü bâyi'e ve müşteriye nef'i yok iken haram olan nedir, mufassal beyan buyurula?

Elcevap: Tefâdülü olucak, fazlanın alana nefi mukarrerdir. Nihayet fazlası ile intifa' etmeyip, yine kırka bey' edip fazlayı itlaf eyler. Bâb-i ribâda olan hürmetler hukûk-i şer'-i şeriftir. Hattâ fazlayı veren kimse alan kimseye, tamam tıyb-i nefsle, kemâl-i rızâ ile verse dahi, asla helâl olmak yoktur. Harâm-i mahzdır. "Bir çekirdek

ağırında ne vardır" deyu istiklâl eden kâfirdir, avreti bâindir. Anın gibi mu'âmelâtta cânib-i nakısa fulustan ve gayriden bir nesne zammetmek gerektir. [730]

688. Mes'ele: Kuruş ismi ile müsemmâ olan derâhim-i kebîrenin birisini Zeyd beyn-en-nâs mütedâvil olan derâhim-i sagîrenin kırkına bey' eylese, halbuki derâhim-i kebîrenin biri derâhim-i sagîrenin kırkından ziyâde olsa, şer'an nesnesi haram olduğu gibi, mislen bemislin olmadığı ecilden dahi haram olur mu?

Elcevap: Olur. [731]

689. Mes'ele: Diyâr-ı Mısır'da altın kırk bir paraya ve altmış Osmânîye, Zeyd-i tacir altınını kırk paraya seksen iki Osmânî hesabı üzre bozup, meta' alıp, seksen iki akça hesabı şirâ söylese şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz. [732]

690. Mes'ele: Ribâhor olan Zeydin ta'âmın eki eylemek şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz, gâlib-i mal ribâdan olucak. [733]

691. Mes'ele: Zeyd, bir miktar buğdaya bir filori zam edip, Amr'a seksen akçaya satsa, şer'an sahîh olur mu? Elcevap:Veresiye sattı ise olmaz. [734]

692. Mes'ele: Zeyd, atı 'ulufesin, Amra bir miktar akça eksiğe bey' eylese, ba'dehu, Zeyd Amrdan noksanım almağa kadir olur mu?

Elcevap: Bey' nâmeşrû'dur, aldığın verir 'ulufesin alır. [735]

693. Mes'ele: Zeyd, Amr'ın altı filorisin alıp, oniki filorilik esbabını rehin koyup "filân zamana değin gelmezsem senin olsun" dese, gelmese, esbab Amr'ın olur mu?

Elcevap: Olmaz, ebeden. [736]

V. Afyon, Esrar, Berş Ve Ma'cun

694. Mes'ele: Esrarı keyfiyet için yiyicek, kalîlen ve kesîren haram mıdır?

Elcevap: Haramdır. [737]

695. Mes'ele: Esrar eki eden kimseye şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd lâzımdır. [738]

696. Mes'ele: Esrar hadd-i sekre varmayınca, ger'an haram olur mu?

Elcevap: Olmaz. Ahmed [739]

697. Mes'ele: Esrara helâl dedin eyâ müftî-i zaman! Billah diye bâde-i gülgûna ne dersin?

Elcevap: Badenin Miline hoş nükte buldum gûş edin! Mest olun teklif sakıt olsun andan nûş edin. Ahmed [740]

698. Mes'ele: Bir şehre, esrar ile mahlut olan akıl zail eyler, ma'cunlar bey' olunmak dükkânlar olup, aşikâre bey' ü şirâ olunup, merhum Kemalpaşazâde (rahmetullahi te'âlâ) hazretlerinin fet-vâ-i şeriflerinde "keyfiyet için yemek helâldir diyene, tevbe ve istiğfar lâzımdır" deyu cevap verip, "küfür lâzım değildir" deme siyle, avamın ekseri helâl i'tikad ettiklerinden gayri aşikâre bey' olunmak ile, ve yiyenler aşikâre yiyip ve yerken hürmetin hatıra getirmeyip, istihlâl tarikiyle, kimseden havf etmeksizin yiyenlere şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Mürteddir, dahi tevbe ve istiğfar lâzımdır. Keyfiyyet için yinende ve içileride haram olmaz nesne yoktur, Tâife-i mezbûr yevm-i cezaya mu'terifler ise, Hak te'âlâ hazretlerinden havf edip, ehl-i İslâm'dan haya etmek lâzımdır. [741]

699. Mes'ele: Berş ve afyon ve ma'cûn ki içinde esrar ola, mertebe-i eskere varmayıcak haram olur mu?

Elcevap: Feseka ve ehl-i hevâ yiyişi üzerine hiç biri helâl değildir, [742]

700. Mes'ele: Afyonu "helâldir" deyu eki edene nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Mezmûm mekruh tiryaki olmak lâzım gelir. [743]

701. Mes'ele: Afyon ve esrar bey' etmek âdeti olan Zeydin kesbi helâl olur mu?

Elcevap: Helâl olmaz, afyonu tiryakilere satıp ettibbâya satmayıcak. [744]

702. Mes'ele: Esrarın bey'i şer'an caiz olur mu?

Elcevap: At yâırına ve bunun emsali maslahata nefi olursa ana sarf etmek için bey'i caizdir. Gübre gibi bostan ekmek için dahi bey'i caizdir. [745]

703. Mes'ele: Zeyd-i müslim evine hamr getirmekle avreti boş olur mu?

Elcevap: İstihlâl etmekle bâin olur. [746]

704. Mes'ele: Evinde hamr kurup içen müslümana ne lâzım olur?

Elcevap: Had ve ta'zîr lâzım olur. [747]

705. Mes'ele: "Bir kasabaya hâşâ hamr getirsinler nesne yoktur" diyen müslümana ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [748]

VI. Hamr.

706. Mes'ele: Zeydin evinde olan üzüm şırası hamr olup azmağın, Zeydin zevcesi Hind-i müslime, Zeydin haberi yok iken, zikr olunan hamrı kefereye bey' eylese, Zeydden izinsiz bey' ettiği takdirce Hinde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr lâzımdır. Kefereyi tevkil edip sattırmak şer'îdir. [749]

707. Mes'ele: Zeyd-i marîz, deva olmak bir miktar 'arak isti'mâl eylemek, şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, ne'ûzübillâhi te'âlâ deva olmak ihtimâli mi vardır. Devâlığı muhakkak ise dahi asla mümkün değildir. [750]

708. Mes'ele: Hind-i marîzanın marazına defe'âtle ilâç olunduktan sonra, Hindin marazı def olmayıcak, "iki dirhem hamrı, hindiba ile halt edip isti'mâl eylemezse, maraz-ı mezbûr Hindi helak eyler" deyu etibbâ ittifak eyleseler, Hind devâ-i mezbûru isti'mâl eylemek caiz olur mu?

Elcevap: Asla caiz olurlardan değildir, ve ittifâken ettikleri dahi bâtıldır. Hâşâ ki hamrda deva ola. Anın yerine gayet sıhhat üzerine pişirilmiş müselles halt etmek lâzımdır. [751]

709. Mes'ele: "Deva için birkaç kadeh hamr etmek helâldir" diyene ne lâzım olur?

Elcevap: Tecdîd-i îman lâzımdır. [752]

710. Mes'ele: Zeyd "hamrın âdeme asla nef'i olmaz" dedikte Amr "hararın nef'i hakkında âyet vardır, sen nef'î yoktur dedin, kâfir oldun" dese, ikisinden birine küfür lâzım olur mu?

Elcevap: İsmi nef'inden ekber olucak, asla nef'i kalmaz. Böyle dediği için Zeyde "kâfir oldun" diyen kâfirdir, avreti hâindir.[753]

711. Mes'ele: Zeyd "hamr içersem avretim boş olsun" dese, müselles içse nice olur?

Elcevap: Sahih müselles ise avreti boş olmaz. [754]

712. Mes'ele: Zeyd "bir dahi şarap içmiyeyim" deyu yemin edip, ba'dehu yine içse şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İstiğfar ve kefâret-i yemin gerektir, ve hadd-i şurb dahi lâzımdır. [755]

713. Mes'ele: Zeyd "bir dahi İstanbul'da şarap içecek olursam, anamla Mekketullahta zina etmiş olayım" dese, içtiği takdirce şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Hadd-i şurb lâzım olur. [756]

714. Mes'ele: Zeyd "şurb-i hamr edersem, sebb-i nebî etmişlerden olayım" deyip, ba'dehu eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kâfirdir, katli helâldir. [757]

Bu Surette: Şurb-i hamr ettikten sonra, ziyâde ma'siyet idüğün bilip tevbe ve istiğfar eylese makbule olur mu?

Elcevap: Kemâl-i salâh üzerine olursa olur. [758]

715. Mes'ele: Bir şehirde aşikâre hamr bey' olunup, ve müslim adına olup içenlerin ekseri, kimseden haya etmeksizin, hürmetini istihfaf tarikiyle âşikâde içtikleri takdirce, şer'an mezbûrlara ne lâzım olur?

Elcevap: Hürmetini istihfaf tarikiyle eden kâfirdir, avreti hâindir. [759]

VII. Boza

716. Bu Surette: Şehr-i mezkûrda, acı bozahanelerde dahi, meyhânelerdeki gibi meclis kurup içseler, şer'an mezbûrlara ne lâzım olur?

Elcevap: Îstihlâl edip, hadîs-i şerifini istihfaf etmekle küfür lâzımdır. [760]

Bu Surette: Tatlı bozahanelerde olanlar dahi, anların gibi mevzi'-i fisk iken, anda "kebab yemeğe varırız, tatlı boza hod helâldir, haram değildir ne lâzım gelir" deyu, varıp meclis kurup, ta'am yiyip, boza içenlere ne lâzım olur?

Elcevap: Ol vaz' ile, mubâh-ül-asl olan su içmek dahi helâl olmaz. Fekeyfe ki ol mühmel ola. [761]

717. Bu Surette: Kezâlik kahvehane olan dahi, muttasıl ehl-i hevâ cem' olup, ayrı ayrı meclis kurup, satranç, tavla ve bunun emsali mâlâya'nî kelimât edip, bu ettikleri vaz'ın hürmetini hatıra getirmeyip, istihfaf edip, bu makûle i'tikad edenlere dahi şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Cümlesine, Hak te'âlâ hazretinin ve melâike-i kiramın ve cumhûr-i ehl-i İslâm'ın lâ'neti lâhik ve lâzım olur. [762]

718. Bu Surette: Tatlı bozahane yapana ve anda varana ve "kebab yemeğe varırız ve boza içeriz, helâldir" diyenlere ne lâzım olur?

Elcevap: 'Aleyhim mâ 'aleyhim. [763]

719. Bu Surette: Pâdişâh-i din-penah (halledet hılâfetehu) hazretleri bu zikr olunan nesneleri ehl-i İslâm içinden kaldırıp min ba'din ettirmedikleri takdirce indâllah müsâb olur mu?

Elcevap: Hadd-i beyandan bîrûn, ve merâtib-i a'dâttan efzûn ücûr-i cezîle ile me'cûr, ve yevm-i kıyamete değin zikr-i cemîl île mezkûr olur. [764]

720. Mes'ele: Safî darıdan tatlı bozanın içinde sekir verir nesne katılmayıp, mücerret teskin-i hararet ve mizaca takviyet için isti'niâl olunsa helâl olur mu?

Elcevap: Asla iskâr şaibesi olmayıcak, şurbünde hürmet yoktur. Amma feseka üslûbu üzerine isti'mâl haramdır.[765]

721. Mes'ele: Zeyd tatlı boza alıp, evine iletip kendi içip ve ehl ü iyâline dahi içirse, dahi helâl olur mu?

Elcevap: Helâl hemen bu mu kaldı, bari evinde pişirip, varıp müfsikadan almasa olmaz mı? [766]

VIII. Kahve

722. Mes'ele: Zeyd, mütâlâ'aya kuvvet için yâhud hazm-i ta'am için kahve içse helâl olur mu?

Elcevap: Feseka, âlet-i lehv ü fücur ile içtikleri mekruhu, adam isti'mâl mi eder? [767]

723. Mes'ele: Kahvehanelere ehl-i hevâ cem olup, ayrı meclis kurup, satranç ve tavla ve bunun emsali mâlâya'nî kelimât edip, bu ettiklerinin hürmetini hatıra getirmeyip, istihfaf edip, bu makûle hâl ile kahve helâl i'tikâd edenlere şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Cümlesine subhânehû ve te'âlâ hazretlerinin, melâike-i kiramın ve cumhûr-i ehl-i İslâm'ın lâ'neti lâhik olur. [768]

724. Mes'ele: Pâdişâh-i din-penah (zilli zalîli ilâh) hazretleri, kahvehaneleri kerrat ve merrâtla men' etmişler iken, memnu'lar olmayıp, tâife-i evbâştan ba'zı kimseler vech-i ma'âş için kahvehaneler tutup, hengâmeleri germ olmak için yanlarına yalın yüzlü şakirtler alıp, tavla ve satranç gibi ba'zı âlât-i lehv ü tarab mü heyya ve müretteb edip, şehrin ehl-i hevâ, siyehkâr ve sâderûy halî-ül-izârları cem' olup, berş afyon ve bengi ma'cûn eki eyleyip, üzerine, kahveler içip, kıvamlarında oyuna ve fünûn-i ekâzibeye iştigal eyleseler, edâ-i salât-i mektûbede ihmâl eyleseler, şer'an zikrolan fürûşlara ve kahve-nûşlara ve men ü define kadir olup men' etmeyen hâkime ne lâzım olur?

Elcevap: Kabâyih-i mezbûreye mübaşeret ve te'âti edenler ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd ile men' ü zecr olunup, zecirlerinde müsâhele eden hükkâm azl olunmak lâzımdır. [769]

IX. Sîrkat

725. Mes'ele: Sürrâk ne keyfiyet ile, dikkat ile teftiş olur?

Elcevap: Hazreti 'Ali (kerremallâhu vecheh), imam Şüreyh'i (radiyallâhu anh) kâdî nasb buyurup, ol zamanda ittifak birkaç kimseler, bir müslimin oğluyla ahar vilâyete gidip, oğlu gâib olup, ol vilâyete ol kimseler geri geldiklerinde, gaibin babası mezbûrları kâdî Şüreyh önüne iletip, oğlunu da'vâ (ettiğinde), "bizden zarar gelmedi" deyu inkâr edip, kâdî Şüreyh istiksâ edip bir hâl zuhura gelmiş. Ol kimse hazret-i 'Ali'ye gelip hâli hikâyet edicek, kâdî Şüreyh'i da'vet buyurup, sorduklarında "şer'le nesne zahir olmadı" deyicek, oğlunu alı gidenleri cümle getirip, her birin tefrîk edip, başka başka söyletip, her ne menzilde kondular ise ve oğlan ol menzilde ne giyerdi ve ne yediniz ve ne yerde gâib oldu" deyu sorup, ve bil-cümle her birine tafsîl-i beliğ ettirip, birbirine muhalif kelimât ettiklerinde, her birinin takriri başka tahrir olunduktan sonra, mezbûrları bir yere getirip, tenakuzları zahir olucak, inkâra mecalleri kalmayıcak, hasb-i hâli ikrar eylemişler. Bu makûle feraset kazaya lâzımdır. [770]

726. Mes'ele: Zeyd, Amra bir miktar akça ve altın verip "var biraderim Bekre ver" deyip, Attır dahi akçayı alıp giderken gündüzün Beşre gönderip gecesi kendi zabt eylese, bu hâl üzre giderken bir gece akça ve altın Amrın zabtında iken bir miktar esbâbıyla uğrulansa asla ta'addî ve taksir olmadığına yemin edicek zimândan halâs olur mu?

Elcevap: Taksirsiz uğrulanmak ba'îddir. [771]

727. Mes'ele: Zeyd bir kale duvarından bir taş koparıp evine döşeme etse, şer'an bahası tazmin olur mu?

Elcevap: Kal' olunup, birine bir yine yaptırılıp, ta'zîr olunur. [772]

728. Mes’ele: Bir karye ehli davarlarını nöbet ile gözedirler iken Zeydin nöbetinde Amrin merkebi zayi' olsa, Zeyd te'adiz etmediği takdirce zımân lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz. [773]

729. Mes’ele: Zeyd, Amrın haberi yok iken eşeğin alıp gidip satsa sarık olur mu?

Elcevap: Eli kesilmez. [774]

730. Mes’ele: Üç kimse kâdî huzurunda "sirka kasdına Amr'ın evine girdik" deyu ikrar eyleseler şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr olunur. [775]

731. Mes’ele: Zeyd Amrın torbasını kesip, içinden beş binden yüz akça eksik akçasın alsa, inkâr ettikten sonra, üçyüz akçasın ikrar edip bakisin inkâr eylese, ne lâzım olur?

Elcevap: Amr, bakîsin dahi isbât eylemek lâzımdır. [776]

732. Mes’ele: Müslüman adına olan bir kaç kimseler ile iki kâfir, Zeydin evin basıp bir miktar esbabı ile iki bin akçasın gâret eyleseler. Ba'dehu mesbûr müslümanlar bulunmayıp zimmîler bulunucak, Zeyd gâret olan esbabı, iki bin akçasın bi-t-tamam mezbûr iki kâfirden tazmin ettirmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Anlar bile olucak olur. [777]

733. Mes’ele: Zeyd Amra bey' eylediği kulu Bekri, sîrka sabit olup Beşir paşa Bekri alıp, kıymetin Zeydden Amra hükm edip ahverdikten sonra, Zeyd dahi kulu Bekri, paşadan almağa kadir olur mu?

Elcevap: Kimden sirka ettiyse Bekir anındır ol alır. [778]

734. Mes’ele: Zeyd-i sârikm şer'an bir eli ve bir ayağı kesmek lâzım oldukta, Amr-i nâib ehl-i 'urfe kesmek emr edip, ehl-i 'urf temessük talep edip, Amr vermeyicek, nâib "emrim tutulmadı" deyu kasabada cum'a namazın kıldırmayıp, kendi bi-nefsîhi kat'ın ehli değil iken, sârik-i merkumun bir elin ve bir ayağın kesdikte sârik helak olsa, şer'an Amr-i naibe ne lâzım olur?

Elcevap: Bir sirkat ile kat’ meşru' değildir. Ayağı kesmek eli kesmek ile uslanmayıp tekrar sirkat ettiği vakit meşrû'dur. Ma' bile kesmekle te'addî etmiş olur. Diyet lâzımdır. [779]

X. Haramiler

735. Mes’ele: Bir livada "sûhte" nâmına ba'zı haramiler olup, ba'zı müslümanların oğulların çekip alıp gidip, evliyası varıp talep ettiklerinde vermeyip, ve ba'zının akçaların alıp oğulların verip, ve ba'zı müslümanların gasben koyunların alıp, ba'zı müslümanları dahi tutup kollarından asıp darb-i şedîd ve sikence edip, nice akçaların alıp, mâbeynlerinde taksim eyleyip, zulm ü te'addîleri hadden mütecaviz olsa mezbûrlara ne lâzım olur?

Elcevap: Mezbûrlar iki karye ve iki mısır mâbeynlerinde olmayıp, mısra mesîre-i seferce ba'îd mağarada müctemi' olan, kuvvet ve şevket sahipleri kıvam, olup yola çıkıp müslümanlardan malların alıp, mâbeynlerinde her birine onar dirhem-i şer'i düştüyse, elleri ve ayakları sağ olanların, sağ elleri ve sol ayakları kat' olunur. Eğer yola çıkıp adam kati ettiler ise imam anları hadden kati eder. Verese-i maktulün afvına i'tibar olunmaz. Eğer hem nisab miktarı mal alıp hem katl-i nefs eylediler ise, muhtardır, dilerse sağ ellerin ve sol ayakların kat' edip ba'dehu salb eder, yâ ibtidâ kati eder. Dilerse, salb eder böğrünü süngü ile şakkeder. Ba'del-had, aldıkları mal baki ise ashabına verilir, zayi' olduysa tazmin olunmaz. Eğer yola çıkmayıp gasbla mal aldılar ise, tazmin olunup ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd olunurlar. [780]

736. Bu Surette: İki şehir ve iki karye mâbeynlerinde yola çıkıp, mal alıp, mâbeynlerinde taksim edip, her birine nisâb-i şer'î miktarı mal düşse, yâhud katl-i nefs eyleseler hükm-i şer-i şerîf nicedir?

Elcevap: Mal tazmin olunup te'dîp ve habs olunurlar. Katl-i nefs ve cerh evliyâ-i katıl ve evliyâ-i mecruha müfevvazdır, dilerse af ederler. Amma imam Ebû Yûsuf'tan rivayet vardır ki:

Eğer mısırda dahi silâh ile kafa kast ederlerse kuttâ'-i tarîk olurlar. Eğer taş ile ve ağaç ile hâric-i mısırda, yardım yetişmez yerde, yâ geceyle nefs-i basrada dahi katil kasd ederlerse, kezâlik anlar dahi kuttâ'-i tarîk olurlar. Eğer taş ile ve ağaç ile gündüzün katle kasd ederlerse, anlara kuttâ'-i tarîk hükmü icra olunmaz. [781]

737. Bu Surette: Zikr olan haramiler nisab miktarı mal alıp, sahipleri vâlî-i memlekete gelip feryâd ettiklerinde, vâlî hakların alıvermeğe ve şerî'âte da'vet eylemeğe adamlar gönderip, anlar dahi zikr olunan haramilere mülâkî olup, şerîate davet edip ve "erbâb-ı hukuka hakların verin" dedikte, itaat eylemeyip muharebeye mübaşeret eylediklerinde şer'an anlar ile kıtal helâl olur mu?

Elcevap: Erbâb-ı hukuk anlar ile bile olup, yâhud mekânları ma'lûm olucak, mal sahiplerine verilmek için kıtal olucak, haramilerden kati olunanların katli helâl olup, demleri heder olur. Eğer bile olmayıp ve mekânları, ma'lûm değil ise kati edene diyet lâzım olur. [782]

738. Mes'ele: İki kimse, bâzirgânlar olan, nice kimseler yollarına inip mezbûrlari bağlayıp akçaların aldıklarından sonra, tav'an ikrar edip sicil olsa, mezbûrâna ne lâzım olur?

Elcevap: Herbirinin aldıkları maldan nisaba yetişir ise elleri ayakları kesilir. [783]

739. Mes'ele: Zeyd Amr'ın yoluna gelip, yüz yirmi iki binden ziyâde akçasın aldığı sabit olursa, ne lâzım olur?

Elcevap: Haramı ise bir eli bir ayağı kesilir. [784]

740. Mes'ele: Bir mağarada bir nice zimmî kat'-i tarîka mübaşeret edip, gece ile bir nice müslümanlar basıp, cümlesin mecruh edip, nisabdan ziyâde malların alıp, mezbûrlara şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Elleri ayakları kesmek lâzımdır. [785]

Bu Surette: Mezbûrların elleri ve ayakları ma'an mı kesilir, yoksa elleri onulduktan sonra ayakları mı kesilir?

Elcevap: Sağ elleri ile sol ayakları ma'an kesilir. [786]

XI. Katil

A. Kısas

741. Mes'ele: Zeydi kati eden Amn, verese-i Zeyd af mı evlâdır, yoksa davâ mı evlâdır?

Elcevap: Amr sâlih mütedeyyin kimse olup, cerh-i mezbûr hatâen vâki' oldu ise af evlâdır. Müfsid ise da'vâ evlâdır. [787]

742. Mes'ele: Ehl-i 'urf Zeydi tutup "Amr senin darbından fevt oldu" dedikte, Zeyd dahi "Amr üzerime geldi, hatâen ben de bıçak ile vurdum" demekle, Zeyde diyet ve kısastan nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Halâsa gayri tarikle kadir olmadığı sabit olucak, ne kısas lâzımdır ne diyet. [788]

743. Mes'ele: Er ile avret beyninde, mâdûn nefisde kısas var mıdır?

Elcevap: Yoktur. [789]

744. Mes'ele: "Dişin yerine dişim çıkar" demeğe kadir olur mu?"

Elcevap: 'Amden ise olur, hatâen ise olmaz. [790]

745. Mes'ele: Zeyd Amra "seni öldürürüm" deyu hizmetkârlar gönderip, Amrı âlet-i câriha ile kati ettirse, şer'an Zeyde ve hizmetkârlarına ne lâzım olur?

Elcevap: Hizmetkârlar kısas olunur. Zeyd nice yıllar zindanda yatar kalır. [791]

746. Mes'ele: Zeyd ve Amr ve Bekr âlet-i câriha ile, bigayri hakkin Beşri kati eyleseler, verese talebiyle cümle kati olunur mu?'

Elcevap: Olunur, yüz ise de. [792]

747. Mes'ele: Otuz nefer kimse âlet-i câriha ile darb ettiklerinden sonra fevt oldukta, içlerinden Amr'ın darbından fevt olduğu zahir ve sabit olucak, Amrdan gayrilerine dahi şer'an diyet lâzım olur mu?

Elcevap: Tamam şüphesiz sabit ise, Amr kısas olunur. Amma şâirlerinin dahi cerahati olucak, cümlesi kısas olunmak lâzımdır. Yalnız Amr yarasından fevt olduğu bilinmez. Meğer Amr boynunu vurmuş, yâ boğazlamış ola. [793]

748. Mes'ele: Dört nefer âbık kullardan üçü "Zeyd'e rast gelip, bizi tutmak istedikte kati ettik" dediklerinde, ahar "ben su içmeğe gittim idi, gelicek yoldaşlar Zeyd'i kati eylemişler, ben dahi çomakla bir kere başına vurdum" dese bu ikrar ile ol dahi katil olur mu?

Elcevap: Ol ikrar ile kısas olunmaz. [794]

Mes'ele: Maktulün eytâm-i sigarı için mezburlar ahz olunur mu?

Elcevap: Âlet-i câriha ile kati ettiler ise kısas lâzımdır. Ashabı eytâma temlik ederler ise olunur. [795]

Mes'ele: Zabt olunucak, baliğler olunca mezburlar eytâma hizmet ederler mi?

Elcevap: Kısas olunmayıp eytâma verirlerse bey' lâzımdır. Hayr etmezler. [796]

B. Diyet

749. Mes'ele: Ağaç ok ile kazaen çıkan gözün diyeti nedir?

Elcevap: Gurre lâzım olur. [797]

750. Mes'ele: Gurre nedir beyan buyurula?

Elcevap: Beş yüz dirhem bahalı kul, yâ câriyedir. [798]

751. Mes'ele: Zeyd-i sabî Amr-i sabinin bir gözün çıkarıp, Amr dahi Zeydin bir dişin çıkarsa, mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Amra beş bin dirhem gümüş verip, Amrdan beş yüz dirhem gümüş alır. [799]

752. Mes'ele: Hindin nâ-bâlig oğlu Zeydi, Amr "san'at ta'lîm edeyim" deyu ayardıp, donanmaya alıp gidip, Zeyd gâib olsa, Amr Zeydi bulmayıcak Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Diyeti lâzım olur, nâ-bâlig olucak. [800]

753. Mes'ele: Zeyd-i tabib Amra ilâç ederken Amr fevt olsa, Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Diyet lâzım gelmez. [801]

754. Mes'ele: Zeyd, Amr-ı sagîri izinsiz eyyâm-i vebada İstanbul'a getirip, Amr tâ'ûndan fevt olsa, veresesi Zeydden diyet almağa kadir olurlar mı?

Elcevap: Olurlar. [802]

755. Mes'ele: Zeydin zevcesi Hind ile Amr ittifak edip, Zeyd-i mezbûra zehir içirip helak ettiklerine, tav'an ikrar eyleseler, mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Elleri ile içirdiler ise diyet lâzımdır. Zeyd kendi içti ise ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [803]

756. Mes'ele: Güreş cemiyetinde Zeyd kendi irâdeti ile çıkıp, güreşip, bir iki kimseyi basıp, sonra Amrı ba'zı kimseler ibram edip ve soyup, Zeyd ile güreşip, Zeyd kendi oyunu ile Amr'ın altına gelip, boynu üzülüp, onbeş günden sonra fevt olsa, Amra nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Diyet lâzımdır, ihtiyarıyla güreşmek ve oyunundan helak olmak asla müfîd olmaz. [804]

757. Mes'ele: Zeyd-i baliğ Amr-i baliğ ile mülâ'abe ederken, Zeyd Amrı bıçakla vurup, mecruh edip, Amr ol cerhden fevt olsa, Zeyd asla mala mâlik olmasa, evliyasına diyet olur mu?

Elcevap: Mala kadir oldukta Zeyde diyeti lâzım olur. [805]

758. Mes'ele: Birkaç kâfirler, bir kâfiri döğe döğe öldürseler, mez-bûrlara ne lâzım olur?

Elcevap: Diyet lâzım olur. [806]

C. Fa'îli Meçhul Katilde Diyet

759. Mes’ele: Ahar yerde, Zeyd 'arak içip, evine gelirken Amr’ın evi kurbunda fevt olup, eser-i cerahati olmayıp kay etmiş olsa. Amra diyet lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz. [807]

Bu Surette: "Zeyd filân yerde 'arak içip yola çıktı" deyu ge-hâdet olunsa, makbule olur mu?

Elcevap: Şehâdete dahi hacet yoktur, ol asıl keîbin diyeti olmaz, kendi kendini kati etmiştir. [808]

760. Mes’ele: Dört köyün ehli döğüşüp, içlerinden Amra çomak dokunup ölse, darb eden ma'lûm olmayıcak, Amr’ın demi şer'an kime lâzım olur?

Elcevap: Akrab olan köyün ehline lâzım olur. Amma cem'iyette bile olan ba'îd köylerin ehlinin şehadetleri kabul olunur, âdiller olucak. [809]

761. Mes’ele: Müste'cirler evlerinde iken, gece ile, câmi'e vakıf dükkânlarda maktul bulunsa, hükm-i şer'-i şerîf nedir?

Elcevap: Dükkânlar cemî'an vakf-ı cami olup, asla kimsenin mülkü olmayıp, avaz ere mahalde mahalle olmayıcak beyt-ul-mâle lâzımdır. [810]

762. Mes’ele: Zeyd bir yolun ortasında mecrûhen maktul bulunsa veresesi, civarında olan karye ahâlîsine "katili bulun yahud diyetin verin" deyicek, ehl-i karye de "tarîk-i 'âm üzerine bulunmuştur, diyeti beyt-ül-mâle düşer" dediklerinde, verese-i Zeyd "Pâdişâh gece geldiği tarîk-i 'âm değildir" deyip, diyetin ehl-i kar yeden talep edip almağa kadir olur mu?

Elcevap: Pâdişâh geçmese dahi akrab olan karye ehlinden alırlar. Diyet beyt-ül-mâle düşmek kuradan ba'îd yollarda olur.[811]

763. Mes’ele: Bir katil hususunda istiftâ olundukta, cevâb-i şerifte "ba'îd mevzî'de kati olunucak diyet lâzım gelmez" deyu buyurulmuş, ba'id mevzi' nedir?

Elcevap: Kuraya avaz işitilmediğinden gayri, mahaîl-i kati tarîk-i 'âm olmayıp ve arz-ı mîrî olmayıp ve ehl-i kuranın mer'âların olmamak gerektir ki asla kimseye diyet lâzım gelmeye. Şöyle ki, tarîk-i âm ola yahud arz-i mîrî ola yahud ehl-i karyenin meraları ola avaz işitîlmeyicek diyet beyt-ül-mâle düşer. [812]

764. Mes’ele: Zeyd bir mağaranın içinde mecrûhen maktul bulunup, mağaranın üzerinden şiddetle nida olundukta karyeye avaz işidilir yerde olsa, mezbûre karye ahâlîsine diyet lâzım olur mu?

Elcevap: Olur. [813]

765. Mes’ele: Bir kasaba kurbunda Zeyd maktul bulunup katili ma'lûm olmayıp, âvâz cümle kasabaya işidilir olsa. Diyeti cümle kasaba ahâlîsine mi lâzım olur, yoksa ol tarafta olan mahalle ehline mi?

Elcevap: Kurbunun ehline lâzım olur. [814]

766. Mes’ele: Zeyd bir karye ortasında tüfek atarken, tüfek dönüp helak edicek, ehl-i karyeye şer'an diyet lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz. [815]

767. Mes’ele: "Tâife-i kefere icâre ile tasarruf ettikleri meyhanelerde katil vâki' olup, katil bilinmeyicek", ve "sancak beyi su-başıları zencir ile mahbûs ile bir karyeye gelip, cebr ile bir evde konup, sahibini çıkarıp, gece ile mahbûsların ba'zı ol evde maslûb yâhud maktul bulunup, eden ma'lûm olmayıcak diyet kime düşer" deyu çok istifsar olunur. Bunun gibilerde İmam-ı A'zam katında "ol mevzi" mühlik ise diyet mâlikine düşer, vakıf ise vakıf canibine düşer". İmam Ebû Yûsuf katında "tasarruf edene düşer, hattâ konuk konduğu evde maktul bulunup, kâtü bilinmeyicek, ev müstakillen konuk elinde olup sahibi bile sakin olmayıcak, sa hibine diyet ve kasâme lâzım olmaz". Bu makûlelerde mülk sahibinin ve vakıf canibinin 'alâkası olmayıp ahar yerde, lâkin diyet onlara tahmil olunup, İmâm-ı A'zam kavli ile 'amel olunup, mutasarrıf olanların hıfzında taksîrât ve müsâhelelerine mü'eddî olup, imam Ebû Yûsuf kavli ile 'amel olunup diyet mutasarrıf olanlara tahmil olunmak hıfzda ve hirâsette ziyâde ihtimamlarına bâis, def'-i fesada enseb görülüp, 'atebe-i 'ulyâya arz kılındı.

Elcevap: Bu hususta "hazret-i imam Ebû Yûsuf havli ile amel oluna" deyu ferman olundu. Ebussu'ûd, sene 957.[816]

D. Sulh

768. Mes’ele: Sulh ile ibrâ'nın farkı nedir, tafsîlen beyan buyurula?

Elcevap: Sulh tarafeyn rızâsı ile olur, yine tarafeyn rızâsı ile feshe kabildir. İbrâ' bir cânibden olur, cânib-i aharın fi'ilne mevkuf değildir. İbrâ' olunan nesne sakıt olur gider, İkisi ittifak etseler. [817]

769. Mes’ele: Zeyd-i sagîr katl-i nefs edip, vasî bir miktar akça verip sulh eylese şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [818]

770. Mes’ele: Zeyd-i maktulün veresesi, katili Bekr ile, "terk-i diyar edip, asla kendi diyarına gelmemek" üzere bir miktar akça ile sulh eyleseler, sonra yine ol vilâyete kadir olur mu?

Elcevap: Eğer katil 'amden ise olur, andan sulh şart-i mezbûr ile fâsid olmaz. Eğer hatâen ise yâhud âlet-i câriha ile değil ise sulh fâsiddir, gelirse de gelmezse de verese da'vâya kadirlerdir. [819]

771. Mes’ele: Zeyd Amrı kati eylese, Amrın anası Hind, Zeydi "ol diyarda durmayıp gitmesi" şartıyla bir miktar altına sulh eylese, Zeyd gitmese, Hind bozmağa kadire olur'mu?

Elcevap: Eğer katil 'amden ise olmaz, katl-i camdde sulh şart-i fâsid ile fâsid olmaz, şart bâtıl olur. Eğer katil camden değil ise kadiredir, ol takdirce sulh fâsid olur. [820]

772. Mes’ele: Zeyd Amrı kati ettikte, Amrın veresesi ile Zeyd "ol karyeye gelmemek" şartıyla sulh edip, sonra yine gelse, verese-i Amr sulhu bozmağa kadir olur mu?

Elcevap: Mûceb-i katil diyet ise olurlar, kısas etti ise olmazlar. [821]

773. Mes’ele: Zeyd Amrı kati edip gaybet ettikten sonra, babası Bekr, verese-i Amra bedel-i sulh bir miktar akça verip sulh eylese, sonra "verdiğim bedel-i sulhumu verin andan sonra Zeydden da'vâ edin" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Sulhu sahîh ettiler ise, ne Bekr verdiğini alır, ne verese da'vâya kadirlerdir. [822]

XII. Zînâ

774. Mes'ele: Zeyd Hindi nikâh olunmadan cebr ile tasarruf eylese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Muhsane ise kati olunur. [823]

775. Mes'ele: Hindin kâinatası Zeyd, Hinde "sen Amr ile -hâşâ-zinâ etin" dese, iftira eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İftira etti ise Hind muhsane olucak hadd-i kazf lâzımdır. [824]

776. Mes'ele: Muhsan ve muhsane bi-haseb-iş-şer'-iş-şerîf ne idüğü beyan buyurulup müsâb oluna.

Elcevap: "Cemide mu'teber olan ihsanda, hürriyet ve akıl ve buluğ ve İslâm şarttır, bunlardan gayri nikâh-ı sahih ile duhûl dahi şarttır hadd-i kazf (için). Amma "Mûmed" de mu'teber olan ihsanda, hürriyet ve akıl ve buluğ ve İslâm ve fi'l-i zinadan iffet lâzımdır, makzûf olan kimsede bu evsâf olucak kâzifine had ikâ' met olunur. [825]

777. Mes'ele: Zeyd, zevcesi Hind ile Amrı hîn-i zinada kati eyledikten sonra, Hind ile Amrın veresesi Zeydi kısas, yahut Zeydden diyet almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, katlan teftiş olunmaz memnû'dur. [826]

778. Mes'ele: Zeyd mülkünde, bir gece Amr ile Zeydin kız kardeşi Hind zina eyleseler, Zeyd Amın kati edip, Zeydin anası Hindi kati eylese, ehl-i 'urf bunlara dahle kadir olur mu?

Elcevap: Asla olmaz. [827]

779. Mes'ele: Zeyd, kız kardeşi Hindi nâ-mahrem olan Amr ile bir evde görüp, Hindi kati edip, Amr'ı mecruh edip bir günden sonra Amr fevt olup, Zeyd "Hind ile Amr'ı ben kati ettim" deyu ikrar edip ahar yere gittikte, Zeydin ammileri Zeyde

kefil değiller iken, Amr'ın kardeşi Bekr kavil getirip, mezbûrlardan hilâf-i şer' zulmen cebr ile iki yüz altın alsa, sonra Zeyd geldikte giden akçalarım verdikleri kimseden bit-tamam şerle almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olurlar. [828]

780. Mes'ele: Zeyd "şu işi işlersem avretim üç talâk boş olsun" dedikten sonra ol işi işledikte, zevci bilip isbâta kadire olamasa, Zeyd yakınlık etmekle zevci âsim olur mu?

Elcevap: Zinadır, asla ihtiyar etmemek lâzımdır. Nesi var ise verip hal' etmek gerektir. Tasarruf kasd ederse, gayri tarîk ile halâs olmayıcak, ta'âmına zehir katmak şer'an caizdir, ne günâhı vardır ne diyet lâzımdır. [829]

781. Mes'ele: Zeyd Hindin evine girip, cebr ile tasarruf etmek isteyip, Hind Zeydi ahar tarikle defe kadir olmamakla, balta ile vurup mecruh eyleyip, Zeyd o cerahatten fevt olsa, Hinde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Gaza etmiş olur. [830]

782. Mes'ele: "Zeydi filân avretin evinde bulduk" deyu iki kimse şehâdet eylemek ile, şer'an ehl-i hükm Zeyde dahi eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Ta'zîr-i beliğ ve habse kadirdir. [831]

783. Mes'ele: Zeyd "Amrın fevt olan kız kardeşini zina edip dururum" deyu ikrar eylese, ger'an ne lâzım olur?

Elcevap: Dört mecliste dört kere ikrar üzerine ısrar edip, mâhiyet-i zinayı ve keyfiyetini ve âyinini ne ise beyân ederse, ikâmet-i had olunur. [832]

784. Mes'ele: Zeyd üç yıl nâ-bedîd olduktan sonra evine geldikte, zevcesi Hindi hâmil bulup, Hind "hamlim sendendir, dedikte hükm-i şer'-i şerif nicedir?

Elcevap: Tasdik ederse hoş, ve illâ li'ân edişirler. [833]

785. Mes'ele: Bir taife, karyey karye gezip avretlerine ve kızlarına ve cariyelerine zina ettirmeye âdet edinseler, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Cumhuru ile fevk-al-had darb-i şedîdden sonra salâhları zahir oluncaya dek zindandan çıkarılmayıp, zinası sabit olan avretler cemî'an recm olunmak lâzımdır. [834]

Bu Surette: Bu makûle ef'âl-i şenî'a üzerine musir olanların avretlerinin nikâhı sahih olur mu ?

Elcevap: Sarîhan istihlâl ederlerse yâhud "ne var bunda adetimizdir" derlerse, cümlesi kırılmak lâzımdır. [835]

786. Mes’ele: A'câmdan olan Zeydin kızı Hind, mahzar-ı hâkimde "bana babam Zeyd -hâşâ- zina eyledi" deyip, Zeyd münkir olup hâkim habs ettikte, a'câmdan birkaç kimseler mu'âvenet eyleseler ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer Zeydin hâlin bilip mu'âvenet ederlerse el-iyâzûbillâhi te'âlâ müslime lâyık değildir, eğer beri fehm ederlerse, töhmet-i mezbûre ile şöhreti olucak yine mu'âvenet etmek mazanne-i hayr değildir. [836]

787. Mes’ele: Zeyd, oğlu Amr-i emrede, Bekr ne'ûzübillâh- 'amel-i kavm-i Lût ettiğin isbât eylese, Bekre ne lâzım olur?

Elcevap: Mu'tâdı ise izn-i imamla kati olunmak meşrû'dur zina gibi ihsan dahi lâzım olmaz. [837]

788. Mes'ele: Alaybeyi olan Zeyd, Amr ile Bekri, Beşr-i emrede "getiriverin" deyu gönderip, mezbûrlar dahi Beşri kaçıp saklandığı komşusu Hâlid evinden güçle çıkarıp, Zeyde ilediverip, Zeyd, Beşr-i emredi bir dağa alıp gidip -hâşâ- güçle livâta eylese, şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Zeyd kati olunmak meşrû'dur, müteehhil değil ise dahi. Kati olunmaz ise darb-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır, ve azl edilmesi lâzımdır. Bu emirde musâhele eden erbâb-i hükmün ind-allâhi teâlâ özürleri yoktur, cevapları yoktur. Amr ile Bekre ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. [838]

10- TİCARET

I. Alış-Veriş

789. Mes'ele: Zeyd, Amrdan mülk bağını satın alıp kabz etmeden âhara bey' eylese sahîh olur mu?

Elcevap: Olur, menkûl gibi değildir. [839]

790. Mes'ele: Zeyd, Hindden iştira ettiği mülk evde on ay miktar sakin olduktan sonra evin 'aybı zahir olsa, Zeyd bey'i feshe kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [840]

791. Mes'ele: Zeyd ekser müsâferette olup, vilâyetinin ahvâline ıttılâ'ı olmayıp, yerlerinde olan bağ ve bağçesin ve şâir emlâkin, on bin akça değerken Amr-i müşteri bin beşyüz akçaya satın alsa, Zeyd için hıyâr-ı gabn ve gurur olup bey'-i mezbûru feshe kadir olur mu?

Elcevap: Olur [841]

792. Mes'ele: Zeyd, Amrı'n bin akça değer esbabını bilmemek ile iki bin beş yüz akçaya alsa, ba'dehu esbabının kıymetin bildikte yine Amra redde kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [842]

793. Su'al: Zeyd, şıra zamâm geldikte mukabelesinde şıra vermek kavli ile, seleme akça üleştirse, sonra ol miktar şırayı Zeyd akça verdiği kimselerden talep edip almağa kadir olur mu?

Elcevap: Selemin sekiz şartı bile ri'âyet etti ise olur. [843]

II. Narh

794. Mes'ele: Bir bıçağın harcı yirmi, nihayet otuz akça olup, üstadlar bir günde düzmeğe kadir olup, ve cümle üstadlar bir filoriye verirlerken, iğlerinden Zeyd iki filoriye verse, ziyâdesi Zeyde helâl olur mu?

Elcevap: Alan ihtiyarı ile alıcak haram olmaz. [844]

795. Mes'ele: Ba'zı kimseler tahta ve direk ve bu makûle nesneleri kadîmden değer bahaları ile alıp sata gelseler, halen ehl-i urf her birisine emirsiz narh ta'yîn eylemeye kadir olur mu?

Elcevap: Narh ahvâline ehl-i furf karışmaz, ehl-i şer' kadirdir, insaftan tecâvüz ederler ise [845]

796. Su'al: Zeyd, otun, on ikiye ve on üçe ve dahi ziyâde akçaya mu'âmele eylese, "fi-zamâninâ emr-i sultânı, ve şeyh-ul-islâm müfti-z-zamân hazretlerinin fetâvâ-i şerifleri olup otun on bir buçuktan ziyâdeye verilmemek üzeredir" deyu beyyine olunduktan sonra, ısgâ' etmeyip ısrar eylese şer'an ne lâzım olur?

Cevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. Tevbesi zahir olucak ıtlak olunur. [846]

797. Mes'ele: Mîrî davarları için arpa lâzım oldukta, narh-ı rûzî dörder akça iken İstanbul halkı mabeyninde, kile altışar akçaya alınıp satılmak mu'tâd olunmağın, canibinden me'mûr olan Zeyd altışara almış olsa, narh-i rûzîden ziyâdesi Zeyde tazmin olunmak lâzım olur mu?

Elcevap: Narhdan ziyâde altışara satılıp alındığı maruf ve mütevâtir olup, ekâbir ve esâgir altışara alırlar idi ise, yâhud "arpa ashabı narh üzerine vermezler" deyu hail ü akd erbabına Zeyd danışıp aldı ise olmaz. [847]

III. Müdârebe

798. Mes'ele: Zeyd Amra müdârebeye bir miktar akça verse, fâide ve ziyan beraber olur mu?

Elcevap: Fâide beraberdir. Amma ziyan, fâide etmeden vâki' olup, Amrı'n te'addî ve taksiri ile oldu ise cümle Amr üzerinedir. Amma sonra bakîden rıbh hâsıl olmakla, asıl tekmil olunup, bir miktar fâide hâsıl olup, Zeyd ile Amr kısmet ettiklerinden sonra ziyan vâki' olup Amrı'n asla te'addî ve taksîrinsiz oldu ise,

Zeydle Amr beraber çekip, kısmet ettikleri rıbhı yine asla zam edip, re's-i malı tekmil lâzımdır. [848]

799. Mes'ele: Zeyd, Arar-i müdâribe bir miktar akça verip ne meta' alacağın ta'yin eylemese, esir alıp zarar ettikte, Zeyd "ben esir al demedim" deyu zararın kabul etmemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Amrı'n san'atı şâir esbâb-ı ticâret olup, esir alıp satmak asla vâki' olmamış ise, re'y-i hâkimle olur [849]

800. Mes'ele: Zeydin gemisinde müdârebeye verilmiş akça var iken, Venedik kâfirleri deryadan mezbur gemiyi mâl-i merkum ile gasb edip aldıklarından sonra, Zeyde bir miktar akça gö'nderseler, rabb-ül-mâl olan merkum akçayı Zeydden mallarına tuta almağa kadir olur mu, yoksa Zeyd ile taksîm-i guramâ tarîki ile mi kısmet olunur?

Elcevap: Kısmet olunur. [850]

801. Mes'ele: Zeyd iki bin beş yüz filorilik metâ'ın, Amr kendinin dört yüz elli filorilik metâ'ı ile bile ıssı ve ziyan beraber olmak üzere kavi edip, Moskov diyarına iletip, gayri metâ'a tebdil eylese, fâidesin Amr Zeyd ile beraber üleşmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [851]

IV. Îcâre

802. Mes'ele: Zeyd evini bir yıla kiraya verip sicil etse, sicilde "alâ senetin vâhidetin" yazılsa, Zeyd-i mezkûr ahar şehirde olmak sebebiyle, seneden bir miktar tecâvüz ettikten Zeyd gelip zikr olan evini Bekre bey' edip tahliye lâzım oldukta, evin içinde bi-1-fiil icâre ile sakin olan Amr "seneden tecâvüz etmekle tekrar icâre akd olunmuştur, sene-i saniye tamam olmayınca çıkmazım" demeğe şer'an kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, bâtıl söyler, sene-i saniyeden birkaç gün oturmakla sahîha münkalib olmak, ibtidâ akid sene-i vahide üzerine mün'akid olmayıp belki "her

senede şu miktar" deyu akd olunucaktır. Sene-i vahide üzerine akd olucak, tamam oldukta asla akid kalmaz. Cebr île ihraç olunmak lâzım olur. [852]

803. Mes'ele: Üç kulacı üçyüz akçaya abhâne kazıvermeğe Zeydle kavi eden Amr-i lâğımcı, buçuk kulaç kazdıktan sonra "gittikçe aşağısı berktir" deyu feragat edip, kazdığı miktarı ücreti tamam etmeyince Zeydden almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur, icâre-i sahîha değildir. [853]

804. Mes'ele: Zeyd, Amr'ın oğlu Bekri üç yıl va'de ile yedi yüz akça icâreye tutup, va'de tamam olmadan Bekr ibâk edip geldikte, Amr Zeydden almadığı takdirce Zeyd-i mezbûr va'de tamam olunca hizmetlenmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Müddet-i icâre tamam olduysa cebr ile olmaz, terazi ile hizmetlenir. [854]

V. Şüf'a

805. Mes'ele: Zeyd-i yetimin evi ile Amr'ın evi bir avlu içinde olup, Amr evini âhara bey' ettikten sonra, yetim baliğ olucak, şüf'a da'vâsı edip Amr'ın bey'ini feshe kadir olur mu?

Elcevap: Hîn-i buluğda bir an te'hîr etmeyip şüf'a tutucak olur. [855]

806. Mes'ele: Zeyd fevt olup, oğlu Amrı terk eylese, ve kızı Hindi dahi terk ettikte, Amr, Zeydden kalıp yeri mülk olup kısmet olunmamış evi bey' eylese, sonra Hind "iki hisse talep ederim, kendi hissemi asaleten Amr'ın hissesini şüf'a tarikiyle" deyip mezbûr evin cümlesinde bey'i fesh etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, ol veçhile talep ettiği sabit olucak. [856]

807. Mes'ele: Zeyd-i şefi', bilâ-mâni' bir aydan ziyâde taleb-i husûmeti te'hîr eylese, bazı kitaplarda fetva imam Muhammed kavli üzerinedir "şüf'a-i da'vâ sakıt olur" dese ve ba'zı kitaplarda fetva imam kavli üzerine ve "sakıt olmaz" deyu musarrah olsa kâdî kangı kaville 'amel etmek gerektir?

Elcevap: Sakıttır. [857]

808. Mes’ele: Mîrî yerde şüf'a carî olur mu?

Elcevap: Olmaz. [858]

VI. Esnaf

809. Süile: İstanbul sellâh-hânesi kasaplarının ba'zı, koyunları murdar olup, etini ete halt edip, dükkânlarında sattırıp, ve başı ve paçalarım dahi ağnâm-ı mezbûha başlarına ve ayaklarına halt edip İstanbulda baş-hânelere tevzi' edip, baş-hâne kazganlarda mahlûten tabh olunup, amma kangı kazgana vâki' olduğu nâ-ma'-lûm olucak, kazganlarda tabh olunan başın ve paçanın ekli helâl olur mu, ve bu makûle fi'li ihtiyar eden kasapların halleri nicedir beyan buyurula?

Ücîbe: Cümlesi haramdır. Amma bu fi'li eden müslim olmak muhaldir. Kangı kasap ise kemâl-i dikkat ve ihtimamla buldurulup, müslümanlara meyyite yedirmeyi helâl i'tikâd ederse mürteddir, asla te'hir olunmayıp boynu vurulmak lâzımdır. Eğer haram idüğüne itiraf ederken bu fesâd-ı âm-ı azîme irtikâb ederse, katilden berî, fünûn-i ukûbattan bir ukûbatla hakkından gelinmek lâzımdır, ki ol taifenin müslim ve kâfirine mûcib-i ibret ola.[859]

810. Mes’ele: Bir kasabada olan cellâhlar, debbağlar ile niza' edip "kâfir müslüman oldukta, şehir donanmasında biz tekaddüm ederiz, zira hazret-i Şît (aleyhisselâm) bizim pîrimizdir" deseler, debbağlar "hazret-i Âdem (aleyhisselâm)a hazret-i Cibril (aleyhisselâm) evvelâ debagat ta'lîm eylemiştir, biz sizden mukad dem yürürüz, san'atımız da mukaddemdir" deseler. Bu husus için muharebe olup, nice nefis kati olmuş olsa. Hâlen dahi nizâ'ları fasl olmuş olmasa, kangısı mukaddem evlâdır?

Elcevap: Hâkim, iki taifenin a'yânın cem' edip, cem'iyyet-i cahiline nasihat ile nehy edip, mâbeynleri müslimler ise ıslâh edip, inad ederler ise ta'zîr-i şedîdden sonra zindana ilkâ edip, tevbeleri zahir olunca ıtlak etmek lâzımdır. [860]

811. Su'al: Zeyd Amr Bekr şerikleri oldukları dalyanın, Zeyd üzerine olmağın bir miktar akça hare edip dalyanı isti'mâl edip balıklar tutup satsa, Amr, Bekr dahi Zeyde şerîk olur mu?

Cevap: Şerle olmazlar. [861]

812. Mes'ele: Hisar eri olan Zeyd, Amra "bana yetmiş filori ver, sana gediğim vereyim" deyip, Amr Zeyd-i mezbûre yetmiş filoriyi verip gediğin aldıktan sonra, filoriyi yine talep edip almağa kadir olur mu?

Elcevap: Olur. [862]

VII. Para Çeşitleri

(İndekste bkz: Para çeşitleri.

11- MARAZ-İ MEVTTE HİBE

813. Mes'ele: Maraz-ı mevtte olan hibe şer'an sahîh olur mu?

Cevap: Vârise olmaz, gayre olur, sülüsden muteberdir. [863]

814. Mes'ele: Zeyd, maraz-ı mevtinde, bağını "vakf olsun" deyu vasiyet eylese, mezbûr bağ Zeydin sülüse malından ziyâde olsa, bağın sülüs miktarı vakf olur mu?

Elcevap: Olur. [864]

815. Mes'ele: Zeyd, maraz-ı mevtinde aklı gâh gelip gâh giderken "sülüs-i malım vakf olsun, mektebhâne bina olunsun" dese fevt olduktan sonra verese kabul etmemeğe kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar, aklı olmayan bu miktar söz söylemez. [865]

816. Mes'ele: Hind sülüs-i malını "vücûh-i hayrata sarf oluna" deyu vasiyet edip fevt olucak, veresesi vasiyetini tenfîz etmeyip, cümle malını üleşseler, sülüs-i merkum mezburlara şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Haramdır, elbette tenfîz lâzımdır. [866]

817. Mes'ele: Zeyd evlâdı var iken maraz-i mevtinde "zevcem Hinde iki bin akça karzdan ve bin akça mehrinden deynim var ve Servinaz nam cariyemde benim medhalim yoktur ol dahi Hindindir" deyu ikrar edip fevt olsa, evlâdı adem-i kabule kadir olurlar mı?

Elcevap: Mehr-i misil müsâid ise mehre ikrarı mesmû'dur, kalanı değildir. Amma cariyeye "benimdir" deyu yemin ederse Hind tasdik olunur. [867]

818. Mes'ele: Hind maraz-ı mevtinde zevci Zeydi vasî-i muhtar edip, mehrini Zeyde bağışlayıp "filândaki maldan şu miktar Zeydin olsun" ve birkaç cariyeleri için "azâd olsunlar ve her birine şu miktar akça verilsin" deyu vasiyet eylese. Ba'dehu fevt oldukta cümlesine sülüs vefa eylediği takdirde, veresesi adem-i kabule kadir olurlar mı?

Elcevap: Zeyde hibe ve vasiyet ettiği bâtıldır, kalanı dönmez. [868]

819. Mes'ele: Zeyd, emrâz-i müzmineden birine mübtelâ olup, sagîre kızı Hinde emlâkinden ba'zı nesne hibe eylese, bir yıldan sonra fevt olucak, sair veresesi kabul etmeyip "maraz-i mevtinde hibe eyledi" dediklerine i'tibar olunur mu?

Cevap: Olmaz. Maraz-i mevt, istidada başlayıp, yevmen fe-yevmâ olunca izdiyâd olduğu vakittir. [869]

820. Mes'ele: Zeyd-i kâdî maraz-ı mevtinde "sıhhatimde Hind-i sagîreye elli bin akça hibe ettim idi" deyu ikrar ettikte, merkum akçayı şâhidler görmeyip, Zeyd fevt olduktan sonra, bir büyük kesenin içinde nice keseler çıkıp, mezbûr keselerin birinde elli bin akça ile bir tezkirede "yüzelli bin akçayı sıhhatimde malımdan ifraz edip Hind-i sagîreye hibe etmiş idim" deyu yazılmış olsa sair verese zikr olunan elli binden hisse almağa kadir olurlar mı?

Cevap: Zeyd, ikrâr-ı mezbûru sıhhatinde dahi ettiğine beyyine olucak, olmazlar. Şâhidler akçayı görmek asla lâzım değildir,[870]

821. Mes'ele: Zeyd maraz-ı mevtinde, veresesinden Amra bir evi kıymetinden altı bin akça eksiğe bey' eylese sahîh olur mu?

Elcevap: Tamam bahasına bey' dahi nâmeşrû'dur. [871]

822. Mes'ele: Zeyd maraz-ı mevtinde, onbin akça değer evini ecnebiden Hinde beş bin akçaya bey' edip fevt olsa, veresesi bey'i adem-i kabule kadir olurlar mı?

Elcevap: Muhâbâtına sülüs kifayet ederse olmazlar. Etmezse, sülüsten ziyâdesin müşteriden alırlar, vermezse bey'i fesh ederler. [872]

823. Mes'ele: Zeyd maraz-ı mevtinde, sülüs-i malın vücûh-i hayra sarf olunmak için vasiyet edip, neye sarf olunacağın vasî-i muhtar olan Amra tefvîz eylese. Amr, Zeydin sülüsü ile bir medrese bina edip, tedrisini Bekre şart eylese, mu'teber olur mu?

Elcevap: Olmaz.

Cevaba Ahar: "Tedrisi kime dilersen şart eyle" deyu, Zeyd Amra tefviz etti ise olur. [873]

12- ARAZÎ MESELELERİ

I. Arazî

824. Mes'ele: Arâzî-i memleketi sultan temlike kadir midir?

Elcevap: Kadirdir. [874]

825. Mes'ele: Arz-i mülk ve arz-ı mîrî nedir?

Elcevap: Şehirler içinde olan yerler mülktür. Sahibi bey'e ve hibeye ve vakfa kadirdir. Fevt olucak cemi' vereseye intikâl eder. Mîrî arz, karyeler etrafında olan zirâ'at olunur yerlerdir ki, sahipleri kulluğunu çekip behresini verirler. Bey'e ve

hibeye ve vakfa kadir değillerdir. Fevt oldukta oğulları kalsa tasarruf ederler ve illâ sipahisi tapuya verirler. [875]

826. Su'al: Arz-ı mîrî, arz-ı öşrî midir, yoksa harâcî midir. Ve tasarruf eden re'âyânın bey' eylemeleri ve rehin komaları ve miras değmesi ve şüf'a câri olması şer'an caiz midir?

Cevap: Asla caiz olmaz. Ne öşrîdir ve ne harâcîdir. İkisi dahi ashabının memlûküdür. Buna mutasarrıf olanlar mâlik değillerdir. Memlekettir. Alınan eğerçi arzın haracıdır amma arzın rakabesi beyt-ül-mâl için alıkonmuştur, re'âyâya temlik olunmamıştır. [876]

827. Su'al: Vilâyet-i Rumelinde, re'âyâ ellerinde olan arazînin bey' ü şırasının vedî'a ve i'âresinin ve şüf'a ve istibdâlinin sıhhatinde, anda olan kudât-i müslimîn ki hüccet verip ve sicillerine kayd ederler, şer'-i şerife muvafık mıdır?

Cevap: Muhaliftir, hemen i'tibar sipahilerinin tapuya vermesidir. Kudât bey'ü şirâ yazmak hatâdır. "Zeyd, tasarrufunda olan tarlaların tasarrufunu Amra tefvîz edip, mukabelesinde şu kadar miktar akça alıp feragat ettikte, sipâhî olan Bekr dahi şu miktar resm alıp Amra verdi" deyu yazmak gerektir. [877]

828. Su'al: Zeyd mâ-tekaddemûn mukâta'aya vere geldiği çayırını Amra bey' ettikte, Bekr-i sipâhî, Zeydden akçasının öşrünü almağa kadir olur mu?

Cevap: Bey' bâtıldır, öşrün almak değil çayırı Amrdan alıp âhara tapuya vermeğe kadirdir. [878]

829. Mes'ele: Zeyd, mîrîde bir miktar yerin etrafında hendek ve hark edip, ba'zı meyve ağaçları dikip zirâat etse şer'an Zeydin mülkü olup veresesine değer mi?

Elcevap: Yer mülk olmaz, amma verese tasarruf ederler. [879]

830. Mes'ele: Zeyd tasarrufunda olan arz-ı mîriyye üzerinde, kim aşıladığı ma'lûm olmayan meyve ağaçları yere tâbi' olur mu?

Elcevap: Aşılı ağaç yere tâbi' olmaz, sahibi yok ise beyt-ül-mâle raci'dir. [880]

831. Mes'ele: Zeyd, Amr ile müşterek oldukları yerin üzerinde olan hüdayî fidanları aşılayıp, Amr dahi "fidanlarda hakkım vardır" deyu talep ettikte,

vermeyip "var ahar yerde olan fidanları aşıla"dese, gayri fidanlardan hisse taleb eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz, fidanları aşıladığı zamanda değer bahasının nısfın alır. [881]

832. Sual: Arz-ı mîrî üzerinde hudâyî biten ağaçları Zeyd aşılasa, Zeydin mi olur, yoksa sâhib-i arzın mı?

Elcevap: Zeydindir, sâhib-i arza fidan bahasıyla behresin verir. [882]

833. Mes'ele: 'Akar hususundan onbeş yıl mürur eylemiş kaziye mesmû'a olur mu?

Elcevap: Mülk-i vakıf olucak olur, mîrî yer olucah olmaz" memnundur. [883]

834. Mes'ele: Zeydin tasarrufunda olan mîrî yerde alçı ma'deni bulunsa, mîrî canibinden emin, Zeydi dahi ettirmemeğe kâdîr olur mu?

Cevap: Öyle emr olucak olur, [884]

II. Arazî Rüsumu

835. Su'al: Sipahilerin arz-ı mîrîde olan mahsûlden aldıkları sümün, ve resm-i çift deyu aldıkları akça ve resmi bennâk ve resm-i mücerred ve resm-i ganem ve resm-i nahl ve resm-i tapu sipahilere helâl olur mu?

Cevap: Resm-i ganem, ganemin zekâtıdır, ikiyüz dirheme mâlik olmayana haram değildir. Resm-i nahl dediği balın öşrü ise, fâkîr olana ol dâhi haram olmaz. Elinde yeri olmayan müslimden alınandan gayrisi ganî olana dâhi haram olmaz. [885]

836. Su'al: Arz-ı mîrînin, bey'i ve hibesi ve rehni ve ağırlık verilmesi ve bedel-i sulh deyu verilmesi şer'an caiz olur mu?

Cevap: Olmaz. [886]

837. Su'al: Bir karyenin malikânesinden murad, yerinin tasarrufu mudur, yoksa öşr-i hâsıl mıdır?

Cevap: Hiç biri değildir, yerin rakabesidir. Sahibinin yer mülküdür. Dîvânîsinden alıntın, ol yerden alınan onda bir yahut sekizde bir harac-i mukâsemedir. Ve çift akçası deyu alınan harac-i muvazzafıdır. Yeri tasarruf' eden re'âyâ müste'cilerdir. Malikâne canibe onda bir midir, sekizde bir midir verdikleri yerin ücretidir. [887]

838. Mes’ele: Zeyd-i sipâhî, re'âyâsınm terekesinden kırk kilede beş kile, ve yirmi iki akça çift hakkı, ve mücerredden altı akça, ve te'ehhül edenlerden dokuz akça, ve öşr-i kovan ve resm-i 'arûs deyu aldığı helâl olur mu?

Elcevap: Kadimden sekizde bir âlını gelicek helâldir. Çift akçası yirmi iki akça dahi helâldir, Ba'zı yerlerde elli yedişer vazy olunmuştur. Mücerred ve mütehhüin elinde azdan çoktan yer yok ise anlardan alınana bir mesned-i şer'î yoktur, Resm-i arûs dahi öyledir. Öşrî yerde hâsıl olan balın öşrü verilmek lâzımdır. [888]

839. Su'al: Zeyd, tasarrufunda olan mîrî yerin üzerine buğday ekip biçip, ağniyâdan olan sipâhî Amra öşrün verdikten sonra, buğdaydan fukaraya bir miktar nesne lâzım olur mu?

Cevap: Öşür, öşür değildir. Öşür demek, âmme-i nâsın galat-ı fahişleridir. Mîrî yer cemî'an harâciyedir. Asla öşriye olmak muhaldir. Verilen behre harâc-i mukâsemedir. Sipahinin hakk-i şer'îsidir. Arz-i öşriye, nevâhi-i Ra'be-i muazzamadır. Andan alınan öşür fukaraya verilir. [889]

840. Mes’ele: Sipâhî, reayanın gailelerinin öşrünü, cebren akça almaya kadir olur mu?

Elcevap: Olmaz. [890]

841. Mes’ele: Zeyd-i câbî, cibâyetinde re'âyâdan aldığı mahsûlü bey' ettikte narh-i rûzîden eksiğe bey' eylese, emr-i şerîf ile teftiş olundukta, a'yân-i vilâyetten ol zaman narh-i rûzî ne idüğü ma'lûm olduktan sonra, mezbûr câbîden narh-i rûzî üzere akçayı, mütevellî-i vakf almağa kadir olur mu?

Elcevap: Kadirdir. [891]

842. Mes'ele: Resm-i çift ve resm-i bennâk deyu alman akça heIâl midir?

Cevap: Resm-i çift ve ekinli bennâk resmi helâldir, meşrudur, arzın harac-i muvazzafıdır. [892]

843. Su'al: Emr-i şerîf ile tekâlif-i 'urfiyeden mu'âf olan ehl-i karyeden, emîn bennâk almağa kadir olur mu?

Cevap: Bennâk akçası tekâlif-i 'urfiyeden ise alınmaz. [893]

844. Su'al: Zeyd-i sipâhî re'âyâsından ispençe deyu aldığı akça, ve bağlarının üzümün 'asr ettikte yedi ölçüde birini, ve hınzır yedikleri zamanda dahi ikisine bir akça alsa helâl olur mu?

Cevap: Hınzırdan alınan nâmeşrû'dur. Amma kalanı kadimden alını geldiyse tağyir olunma olmaz. [894]

845. Mes'ele: Zeyd-i sipahi, onbeş kilede iki kile öşür alsa şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Sipahinin aldığına öşür demek ceheledendir. Öşür olsa fukaraya verilir idi. Harac-i mukâsemedir. Ol onda bir alınmak lâzım değildir. Yerin tahammülüne göre vaz' olunur, nısfina değin caizdir. [895]

846. Su'al: Zeyd semen takdir olunan yerlerde, vermeyip öşür verse helâl olur mu?

Cevap: Vazifesi semen ise olmaz. [896]

847. Su'al: Baba ve müsellem taifesine, yerlerinde götürdükleri hâsıldan öşür verilmek lâzım olur mu?

Cevap: Kadîmden nice olu gelir ise tağyir olunmaz [897]

848. El-Su'al: Timar ile hisar eri olan Zeyd, vakt-i hasadda bir ay hizmet eylese Amr "a'şârı ben alırım, kabz ettim" deyu Zeyde vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, Umarda böyledir. [898]

849. Mes'ele: Kadîmden sultan Murad han (aleyh-ir-rahmeti ve-1-gufran) vakfından olan mahsûlün bâyi'i olanlarından alınmak mümkün olmamağın, bacı, tüccar taifesinden alım gelmiş iken, hâlen tüccar vermemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Şeri-i şerife bacın alâkası yoktur. [899]

850. Mes'ele: Bac-i bâzâr vakf olmak caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, pazar yeri vakf olunup, üzerinde bey' olunan nesnelerden ücret alınmak caiz olur, şer'îdir. [900]

III. Arazı-i Mukaddese

851. Mes'ele: Cemî' diyâr-ı 'Arab arz-ı mukaddeseden midir, yoksa hudûd-i muayyenesi var mıdır, arz-ı mukaddesenin sair arazîden farkı var mıdır?

Elcevap: Mutlaka diyâr-ı Şâmiye arz-ı mukaddes derler. Beyt-i Mukaddes ve Haleb ve şâir nevâhî, Dımışk andandır. Ba'zıları hemen Erbaha derler. Ba'zıları Dımışk ve Filistindir derler. [901]

852. Bu Surette: Arz-ı mukaddesenin şâir arazîden rüchânı olupp, şerefi ne veçhedir. Ve anda sakin olan halka sevabın meziyeti ne cihettendir. Ve bir kimse arz-ı makbûlede sakin olmak için vatan-ı aslîsini terk etmekle âsim olur mu?

Elcevap: Hak subhânehu ve te'âlâ, bikâ'-ı arzın her birini bir keyfiyet-i hâssa üzerine ibda' buyurmuştur. Nebat, hubûd ve simâr, sair âsâr-ı zahirede birbirine muhalif ve mubâyin olduğu gibi, âsâr-i bâtınede dahi birbirinden tefâvüt-i kesîresi vardır. Arâzî-i mukaddese, safâ-i cevahir ile sair bikâ'dan mümtaz olmağın, menâzil-i enbiyâ (aleyhim-üs-salâti ve-s-selâma) mehbit dahi olmuştur. Anda vâki' olan ibâdatın sevabı anın için ekserdir. Vatan-i aslîsinde sılası vâcib olur erhâmı olmayıp, anda muhaceret etmekle ibâdete teveccühü ve kalbinin rikkati artık olucak, varmak efdaldir. Ve illâ vatanında olup uhdesinde olan hukûk-i erhâmı murâ'ât edip, ibadete teveccüh ve ikbal tahsiline sa'y etmek evlâdır. Vallâhu a'lem. [902]

13- ŞEHİD, CENAZE, MEZAR VE EVLİYA

I. Şehid

853. Mes'ele: Şehîd-i hakîkî ismine ehak ve evlâ olan kâfir ile muharebe sadedinde kati olunandır, yaraları ile bilâ-gasl defn olurlar. Ve zulmen âlet-i harb ile kati olunan dahi bu hükümdedir. Harîk ve garîk ve nazirleri şehâdetlerine, şehâdet-i nübüvvet üzerine cereyan etmişlerdir. Anlara şehâdetin ahkâm-ı dünyeviyesi ki rif'at derecedir, ol carîdir, bi-fazlillâhi te'âlâ.[903]

854. Mes'ele: Kâfirde mahbûs iken fevt olan müslümanlar şehîd olurlar mı?

Elcevap: Müsâb olurlar, bi-inâyetülâhi te'âlâ. [904]

855. Mes'ele: Berden müsâferete kadir olmamağın, tâlib-i ilm olan oğlunu İstanbulda sılaya gelirken deryaya gark olan Zeyd şehid olur mu?

Elcevap: Olur, rahmetullâhi aleyh. [905]

856. Mes'ele: Zeydi mülk evi içinde haramiler kati edip gaybet etseler, Zeyd gasl olunmadan defn olunmak şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [906]

857. Mes'ele: Zeyd kulu Amra "niçin su getirmedin" deyu üzerine vardıkta, Amr Zeydi âlet-i eâriha ile kati edip ol hînde bilâ-te'hîr fevt olsa, şer'an Zeyde ahkâm-ı şehîd icra' olunur mu?

Elcevap: Olunur, rahmetullâhi te'âlâ. [907]

858. Mes'ele: Kendüyi kendi boğazlıyan kimse, şehid deyu gasl olunmadan caiz olur mu?

Elcevap: Şehid olmaz, meğer kendüyi boğazladığı için zecren gasl olunmaya. [908]

II. Cenaze

859. Mes'ele: Meyyit gelip uğradıkta ayak üzere durmak sünnet midir?

Elcevap: Değildir, müstehabdır. [909]

860. Mes'ele: Zeyd hasbeten lillâh tenbîh-i gâfilîn için, sûkta meyyit önünce zikr eylese, şer'an Zeyd-i mezbûra ne lâzım olur?

Elcevap: Ref'-i savt bi-z-zikr mekruh idüğü mu'teberatta mesturdur demek ile teşbih ekâbir-i seleften menkûldür. [910]

III. Mezar

861. Mes'ele: Meyyit gasl olunup alnına ve sadrına "Bismillâhirrahmânirrahîm" ve ba'zı âyât yazmak caiz midir?

Elcevap: Bir kâğıda yazılıp kabrinde karşısına konmak evlâdır, çürüyüp bulaşmaktan ihtiraz olunmak gerektir.[911]

862. Mes'ele: Mekâbirde meyyit yanında Nur du'âsın komak caiz midir?

Elcevap: Ba'zı meşâyıh tecviz etmişlerdir, amma meyyite değmemek gerektir.

Elcevap: Cesed-i meyyite değmemek evlâdır.

Elcevap: Koymakta siyan yoktur, fâide mütevakkı'dır. [912]

863. Mes'ele: Bir du'â "kefen du'âsı" deyu kefenine dikip, bile koşalar şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir, Kelâmullahtan nesne komak gerektir. [913]

864. Mes'ele: Zeyd, fevt olan oğlunun mezarını mermer ile bina etmek istedikte, Amr "bina etme" der iken, Zeyd eslemeyip bina edicek âsim olur mu?

Elcevap: Fahr için etti ise olur, ve illâ olmaz. [914]

865. Mes'ele: Zeyd-i misafir bir mevzi'de fevt olup defn olunduktan sonra, veresesi varıp üzerine türbe yapmak istediklerinde, ta'yîn için açıp meyyiti görmek caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [915]

866. Mes’ele: Bir makberelikte kendisi için bir makbere kazıp, duvar edip, sonra ahar yere gidip geldikte, Amr oğlu Bekri, Zeyd yaptırdığı makbereye defn ettirmiş olsa, Zeyd ol makbereden Bekri ihraç etmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Mülkü ise olur. [916]

867. Mes’ele: "Meyyitin başı ve ayağı ucuna konan taş rûz-i mahşerde keffe-i mîzâna konulur büyük konmanın ziyâde fazileti vardır" deyu merhum Kemalpaşazâde hazretinden menkuldür, aslı var mıdır?

Elcevap: Yoktur. [917]

868. Mes’ele: "El'iyâzübülâh, müslümandan imansız gideni kâfir mekâbirine ve kefereden îmâna gelip îmanla gideni müslüman mekâbirine nakl eder kudret develeri vardır" derler vaki' midir?

Elcevap: Rivayet olunur, meşâhir-i kütüb-i ehâdîste yoktur. [918]

869. Mes’ele: Mekâbir-i müslimîn üzere işlenen san'atten alınan kesb helâl olur mu?

Elcevap: Ol fi'l harâm-ı mahzdır. [919]

870. Mes’ele: Zeyd bir mevzi'de defn olunan mevta remîm olduktan sonra, mevzi'-i mezbûru sâhib-i arz ma'rifetiyle bahçe eylese, bahçenin etrafında harâc-ı arz alan Amr, Zeydin bahçesinden dahi almağa kadir olur mu?

Elcevap: Mevta ehl-i İslâm ise bahçe tahrîb olunur, makbere üzere ibkâ olunur. [920]

871. Mes’ele: Bir şehrin makbereliğı üstünde, ba'zı kimselerin sığırları ve atları çiğneyip gezse, hâkim nice defa men' edip men'le memnu' olmasalar şer'an mezburlara ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr ile men' olunmak lâzımdır, ta’zîr-i şedîd ve habs ile zecr lâzımdır. [921]

IV. Evliya

872. Mes'ele: Zeyd, yerinden kalktıkta, yâ bir belâya giriftar oldukta, evliya ismin çağırsa şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Nesne lâzım gelmez. [922]

873. Mes'ele: Zeyd, evliyâullahtan veya şühedâdan bir kimsenin mezarına, anlardan istimdâd için bir marîz iletip, anların ruhları için koyun kurban eyleyip, fukaraya tasadduk eylese şer'an Zeyde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Kurbanı Hak te'âlâ ta'zîmi üzerine eyleyip, sevabını anların ruhlarına ihdâ edip, istimdâd ederse nesne lâzım gelmez. [923]

874. Mes'ele: Karaca Ahmed tekkesine hasta ve kurban ileten kimseler, "hasta anda varmakta şifâ gelir" deyu i'tikad eyleseler, şer'an o kimselere ne lâzım olur?

Elcevap: Şifâyı Hak te'âlâ hazreti cenabından bilip, Karaca Ahmedi bir abd-i sâlih i'tikâd ederse nesne yoktur.[924]

14- ÇEŞİTLÎ MES'ELELER

I. İmânı Mes'eleler

875. Mes'ele: Dîn-i İslâm ve millet nedir beyan buyurula.

Elcevap: Hak te'âlânın vahdaniy yetine ve Resûllullah (sallâllâhu aleyhi ve sellem) in nübüvvetine, ve şerîat-i şerîfenin hakikatine i'tikad etmek 'avama kifayet eder. Mefhumlarına ve tefâsîl-i ahkâmına vukûf-i tafsîlî lâzım değildir. [925]

876. Mes'ele: Hak celle ve 'ala hasretleri, mekândan münezzeh olucak, göklerde deyu i'tikâd etmek mi gerektir, ve nice i'tikâd etmek gerektir?

Elcevap: "Cemîl emkineden münezzeh olup, gökler yerler hükmünden ve ilminde ve kudretinde" deyu i'tikâd etmek lâzımdır. Du' âda eli yukarı kaldırmak, cihet-i fevk du'âya kıble kılındığı içindir. [926]

877. Mes'ele: "Mü"mine olan hayır ile şer Allahtandır" deyu i'tikâd etmek mi gerektir, yoksa "hayır Allahtan şer abdin nefsindendir" deyu i'tikâd etmek mi gerektir?

Elcevap: Hayır dahi şer dahi, Hak Te'âlâ hazretinin halkı ve icadı ile olur. Amma, hayır Hak Te'âlâ hazretinin lütfü ile olur, şer 'abdin sû-i hâlinden olur. [927]

878. Mes'ele: Zeydin malı ve 'ameli, kesb ü sa'y eylediğin, ziyâde sa'y etmek ile indallah mukadder olandan ziyâde olur mu?

Elcevap: Kesb ü sa'y etmek ile mukadder olandan ziyâde olmak muhaldir. Amma kesb ü sa'y etmediği takdirce hâsıl olacağı miktardan ziyâde olur. [928]

879. Mes'ele: Zeyd-i kâdî meclisinde, "Allahu Te'âlâ sağ olsun" dese, ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer bir karîbinin, veyahud bir istinad ve i'timat ettiği kimsenin fevti esnasında, Hak subhânehû ve te'âlâ hazreti ile iktifa edip, şâir mevcudattan istiğna göstermek tarikiyle söylediyse olmaz. Ba'zı mütevekkilinden beyti kütüb-i muteberde min gayri tekebbür makûldür. Eğer istihza ve istihfaf tarîki ile, yahud Hak subhânehû ve te'âlâ hazreti dahi fevt ve fenaya kabil olmağı iham etmek vechi ile lâtife söyledi ise, küfürdür. Tecdîd-i îman, tecdîd-i berat lâzım olur. [929]

880. Mes'ele: İftira gibi gıybet gibi hukûk-i ibâd kabilinden olan nesneler, istiğfar ile tevbe ile mağfur olmak mercû olur mu?

Elcevap: Hukûk-i ibâd istihlâlsiz olmaz. [930]

II. Hayattan Mes'eleler

881. Mes'ele: Hadîsi sahîh olup anın ile 'amel caiz olur mu?

Elcevap: Caizdir. "Emirinize ittiba' edin, fâcirdir diye hulf edip, isâre-i fitne etmen" demektir. [931]

882. Mes’ele: Hasbî Kur'an ta'lîm eden, etfâl-i müslimîni istihdam şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Ağır hizmet olmayıcak haram olmaz. [932]

883. Mes’ele: Zeyd-i cüzhân, tilâvet-i Kur'an-ı 'azîmi mücerred ücret için etse, aldığı akça şer'an helâl olur mu?

Cevap: Olmaz, sahibine istirdâd lâzımdır. [933]

884. Ne Buyurulur: Meclis-i va'za mâni' mefsededen ârî olduğu takdirce, Zeyd akd-i meclis edip, leylen ve nehâren cemâ'at-i mü'minîne hasbeten lillâhi te'âlâ va'z etmesi makbul ve hasen midir?

Elcevap: Değildir, her vakit etmek olmaz. İstimâ' edenlere melal ve seâmet gelicek vaz'dan ictinâb lâzımdır. [934]

885. Mes’ele: Zeyd Amr ile olan da'vâsına, özr-i şer'îsi yok iken "ben zîşânım" deyu vekîl nasb eylemeğe kadir olur mu?

Elcevap: Olur, ma'zûre dahi değil ise. [935]

886. Mes’ele: Zeyd mutallâkası Hindle bir evde sakin olmak ger'an caiz olur mu?

Elcevap: Birbirin görmeyip, fitne tevakku' olunmayıcak olur. Bir evde müteaddid beytler olur. [936]

887. Mes’ele: Zeydin kazı ve tavuğu çok olup, câri Amrın bağına ve bahçesine girip zarar eylese, Amr Zeyde zararım def ettirmeğe kadir olur mu?

Elcevap: Kadirdir, eğer zabt eylemezse, Amr bağına ve bahçesine kazı ve tavuğu helak eder nesne saçmak caizdir. [937]

888. Mes’ele: Yirmi dört mahalleli bir şehirde tâ'ûn olup, şehirlisi ve imam müezzini olanlar kaçıp, her mahallede birer ikişer fakir kalıp, öldükleri zamanda hakların yerine getirmeğe kimse bulunmayıp, zikr olunan mahallelerin imamlarına ve müezzinlerine şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr ve azil lâzımdır, [938]

889. Mes’ele: "Filân fi'li işlersem hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) in şefâ'atinden mahrum olayım" dese, Zeyd fi'l-i mezbûru işlediği takdirce Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Mahrumluk lâzım, olur. [939]

890. Mes’ele: "Dört mezheb üzerine cümle verilen fetvaları bid'attir, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yok idi" diyene şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'sîr-i şedîd olunduktan sonra, aklı var ise şüphesi' hallolmak lâzımdır. [940]

891. Su'al: Zeyd "Ravza-i Resulden vasiyetname zuhur eyledi" deyu bir mektup ibraz edip, halkı altı gün oruç tutturup, yedinci gün bayram namazı gibi namaz kıldırsa, Zeyde ne lâzım gelir?

Cevap: Kezzab ve mübtedi’dir. Hükkâm-ı şer'-i şerîf zecr-i beliğ etmek lâzımdır. [941]

III. Bulunan Mal

892. Su'al: Deniz kenarında arayıcılık eden müslümanlar kesbleri helâl olur mu?

Cevap: Buldukları nesne sahibi için gerektir. Mecâmi'-i nâsda ta'rîf edip, sahibi zahir olursa verip, olmazsa, sahibi talebden feragat ettiğine i'tikâd geldikten sonra, bulan kimse ganî ise fukaraya tasadduk eylemek gerektir. Kendine asla helâl olmak yoktur. Eğer fakir ise emr-i kâdî ile nefsine dahi sarf eylemek caizdir.[942]

893. Mes’ele: Zeyd yabanda bulduğu nesneyi sahibine îsâl için almak mı efdaldir, almamak mı?

Elcevap: Âmme-i ulemâ' katlarında almak efdaldir. [943]

Bu Surette: Zeyd bulduğu nesneyi sahibine îsâl için aldığına şahidler tutmayıcak, zikr olunan nesneyi gasb etmiş olur mu?

Elcevap: îmam-ı A'zam katında olur. [944]

894. Mes’ele: Zeyd yabanda bulduğu nesne, serî-ül-fesâd olup bir günde fâsid olur olsa ekli helâl olur mu?

Elcevap: Eğer üzüm tanesi gibi şey'-i kalîl olup, Zeyd fakır ise yâ ganî ise ol sâ'at eki etmek caizdir. Eğer kesîr ise emr-i hâkimle bey' edip, akçasın hıfz etmek gerektir. [945]

IV. Cerrar Ve Dilenci

895. Su'al: Câmi'lerde ve mescidlerde cerrara akça veren kimselere şer'an ne lâzım olur?

Cevap: Cerrarlar ta'zîr ile men' olunmak lâzımdır, akça verenler âsim olur. [946]

896. Mes’ele: Zeyd-i vaiz "mescidde bir akça sadaka veren kimse, kırk akça dahi sadaka etmek gerektir, tâ günâhtan halâs ola" dese âsim olur mu?

Elcevap: Dediği gibi mesâil vardır. Amma niyeti anları ta-sadduktan men' ise âsim olur. Sâülere akça vermekle, mescid-i şerîfin hürmetin hetk etmekle günâha girmekten men eylese müsâb olur. Eden kapıda eylesin. [947]

897. Mes’ele: Zeyd-i sâil, Amra gelip "Allah aşkına Resûlullah aşkına, Allahı seversen ve Resulü seversen, bana bir akça ver" dese, Amr sakin olsa yâhud "Allah vere" dese, nesne vermese âsim olur mu?

Elcevap: Sevmek vermeyi mûcib değildir. Şartiyyenin mukaddemi ile talîsi mabeyninde, mülâzeme-i hakîkiye ve âdiye olmadığına binâen vermemiş, hâşâ sevmemekdiği için vermemiş olucak hatâ yoktur. [948]

15- İLİM

I. İlim Ve Âlim

898. Mes'ele: Bir müslime, kesb-i helâl ile mal eylemek sünnet midir, yoksa raüstehab mıdır?

Elcevap: Taleb-i 'ilm farz olduğu gibi farzdır. [949]

899. Mes'ele: Bir mescide imam olmakla, dülgerlik işlemek, kangısı efdaldir?

Elcevap: Asla salât terk etmeden san'at işlemek makbul ameldir. [950]

900. Mes'ele: Zeyd-i ganînin oğlu Amr-i baliğ, tahsîl-i ilmde olmağla kâr-i kesble kadir olmayıp, fakir olduğu takdirce, nafakası babasına lâzım olur mu?

Elcevap: Olur. [951]

901. Mes'ele: Ehl-i ilm olan Zeyd, Amrın kızı Hind-i müslime nara-zed olup, bir miktar mehr-i mu'accel dahi gönderse, kabl-en-nikâh Amr Hindi rızasıyla Zeyde vermeyip akçalı olan Bekre vermeğe kadir olur mu?

Elcevap: Müslime lâyık değildir ki, ehl-i ilmden gayri kimseyi tercih ede. [952]

Bu Surette: Amr, Zeydi "fakirdir" deyu Bekri tercih edicek, şer'an Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Leydin ilmi gayrinin dünyâsından hayırlıdır, ilmi tercih etmek lâzımdır. [953]

902. Mes'ele: "Fıkıh okumak nesne değildir, nesne bildirmez. Ma'kûlât lâzımdır" deyu, fikhı tahfif edene şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: İlmi tahfif ise küfürdür. "Ma'kûlât okumayınca meleke-i ilmiyye hâsıl olmaz" demek ise öyledir, nesne lâzım olmaz. [954]

903. Mes'ele: Zeyd-i imam, dânişmend olan Amra "hep okuduğunuz mühmelâttır" dedikten sonra "felsefiyyât okursuz" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Küfür lâzım olmaz. [955]

904. Mes'ele: Zeyd-i câhil, ehl-i ilmden Amra "behey mel'un, be hey kezzâb" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Ke'y-i hâkim ile ta'zir olunur. [956]

905. Mes’ele: Amrın her zamanda âdeti, 'ulemâ-i dîni ve erbâb-i şerî'ati kadh edip, "kâdîlerin yedikleri ve içtikleri haramdır, ve müderrislerin dahi şüpheden hâlî değildir. Bunların ettikleri câhil etmez. Her ne fesâd olursa dânişmend taifesinden zuhur eder ve cehele haramdan artık ictinâb ederler" deyip ve 'ulemânın 'uyû-bunu tecessüs edip, 'ale-d-devâm bunlara bu'z ü 'adavet üzere, mecâliste mezemmetlerin etmeden hâlî olmayıp halka nefret verse ana ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer 'ulemâ-i dîne ilimleri için bu'z ü 'adaveti olup söylediği andan nâşi ise küfür lâzımdır. İsnât ettiği umura te'âti için bu'z ederse nesne lâzım olmaz, içlerinde bî-günâh olanlara iftira etmeyicek. [957]

906. Mes’ele: Zeyd-i şâir, ulemâ ve sulehâdan ba'zı kimseleri el-fâz-i kabîha ile hicv etmek âdet edinse, şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zir-i şedîdden sonra zindana ilkâ olunup, tevbe ve salâhı zahir olmayınca ihrâc olmamak lâzımdır. Hazret-i Ömer İbn-ül-Hattâb (radiyalldhu te'âlâ anh), Hatî'e, meşâhir-i şu'arâ-i İslâmiyyeden iken şi'rinde ba'zı kimselere ta'arruz etmeğin, ta'zîr ve habsedip, hapisten tevbesi zahir olmayınca ıtlak etmemiştir. [958]

907. Mes’ele: "Manav taifesi manîden müştaktır mubâhîlerdir" deyu eşkiyâ hicv ettiklerinde, ehl-i ilmden ba'zı kimseler istihsan eyleseler, mezbûrlara ne lâzım olur?

Elcevap: Ne ehl-i ilm olanlar ol asil bâtılı istihsan ederler, ne istihsan edenler ehl-i ilmden olurlar. Şâir tâvâif-i İslâmiye gibi anlar da eyili yaramazlı bir taifedir. [959]

II. Tıb

908. Mes’ele: Zeyd-i mu'allim vasiyyet edip, öldükten sonra gövdesin deryada bıraktırıp müslümanlar müntefi' olsunlar deyu mumya etmek caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [960]

909. Mes’ele: Adam etinden olan mumyanın bey'i caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz. [961]

910. Mes’ele: Zeyd'in çıbanı olup dâima cerahati akmasa, yuyup pâk edip içine fitil sokup. [962]

911. Mes’ele: Zeyd-i imamın ekser zamanda gözünün yaşı aksa, şer'an imamete halel verir mi?

Elcevap: Garb derler bir maraz vardır, eğer ol ise asla imameti sahîh değildir. [963]

912. Mes’ele: Tâ'ûn emrâz-i cismâniyeden bir maraz mıdır, yoksa mekr-i cin ile olur nesne midir?

Elcevap: Mizaç, i'tidalden keyfiyet-i hassa üzerine münharif oldukta, bi-emrillâhi te'âlâ, cin dahi etmek müsteb'ad değildir.[964]

913. Mes’ele: Tâ'undan kaçmağa şer'an mesâğ var mıdır?

Elcevap: Hak te'âlâ hasretinin kahrından lütfuna iltica etmek niyeti ve i'tikâdı ile caizdir. [965]

914. Mes’ele: Zeyd, Amrın kafasına 'asâ ile vurup mecruh ettiği hînde, bir ayağı ma'lûl olup, Zeyd ancak başına darb etmiş olup, ayağına darb etmediği mukarrer olucak, Amr "benim ayağım senin darbından oldu" demeğe kadir olur mu?

Elcevap: Darb akabince öyle olduysa olur, a'sâb baştan biter. [966]

915. Mes’ele: Hind-i müteveffanın karnında canlı oğlan olsa, sol böğründen yarıp çıkarmak lâzım olur mu?

Elcevap: Olur. [967]

III. Îmlâ

916. Süile: Zeyd-i ehl-i ilm, Amr ile niza' edip "vat'ın imlâsı yâ ile kitabet olunur, eğer böyle değil ise fukaraya bin akça nezrim olsun" dedikte, Amr "hemze

tarafında vâki' olup, makabli sakin olucak hiç bir şey suretinde kitabet olunmaz, ancak hemze kitabet olunur" dese ol dahi nezr eylese kangısının kavli sahihtir?

Ücîbe: Asl-i kânûn-i hat Amr dediğidir. Ama hemzeye merkez yazılıp, mehmûz ile muzâaf farkı emrinde ihtimam olunmuştur. Âmme-i kütüb bunun üzerine tahrir olunmuştur. [968]

917. Mes'ele: Zeyd deyu tarih deyicek, Amr "bu yazılmak gerektir" deyu niza' edip, dese ki "avretin üç talâk boş olsun mu?" dese "elbette yâ ile yazılır". Zeydin avreti boş olur mu?

Elcevap: Asl-i kânûn-i hat muktezâ yâ ile yazılmaktır. Amma zamane kâtipleri hemze ile iktifa ede gelmişlerdir. Anlar âdetlerince caiz değil dedi ise boş olmaz. [969]

918. Mes'ele: Zeyd "yazmalı olup, vech-i mezbûr üzerine dalla yazdıkta, Amr "tâ ile yazmak gerek idi, tâ ile esahtır" deyip, Zeyd "belki dalla esahtır" deyip, Amr "eğer öyle esah değil ise kulum âzâd olsun" dese, mezkûr kula 'ıtk vâki' olur mu?

Elcevap: Dalla yazmak esahtır. Türkî ibârâtta isti'mâledir. Eğerçi dal bir miktar şedîd isti'mâl olunur, amma tadan dala akrebdir. [970]

IV. Eser Ve Müellifler

919. Mes'ele: Zeyd-i müverrih, Kur'an-i azîmi iktibas edip bir hususta tarih dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Nazm-i kerîme tağyir olmayıcak tecviz etmişlerdir. [971]

920. Mes'ele: Türkî tefsir eden Zeyd-i müfessir, Fatiha sûresinde ma'nâsın "dahi senden 'inayet dileriz" deyu tefsîr eylese galat etmiş olur mu?

Elcevap: Olur, "i'ânet" demek gerektir. [972]

921. Mes'ele: Zeyd esnâ-i kelâmda "tavşan ve sırtlan bir yıl erkek ve bîr yıl dişi olurlarmış, Kemâleddin Demiri "Hayât-i Hayvan" da böyle zikr eder, ve tavşan emrinde Sahibül-Kâmüden ba'zı kelâm nakl edip kelâmını teyid eder, ve sırtlan

emrinde "Rebî'-ul-eb-râr" da Kazvînî "Acâib-ül Mahrukat" ta ve İbn-üs Salâh Aristodan böyle nakl eder, deyu kelâmını teyid eder" dedikte, Amr "ne ihtimaldir bu dünyada ola, bu söz gerçek ola. Bir canavar bir yıl erkek olup, bir yıl dişi olmak mümkün değildir. Baştan Kemâleddin dedikleri ne kişidir, anın sözüne i'tibar. "Hayât-i Hayvan" da yazdığı hep yalandır, inanmazım dedikten sonra "eğer Kemâled-dîn'in bu sözü mu'teber ise ve bu sözler yalan ise, avretim üç talâk boş olsun" dese şer'an Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Avreti boş olmaz. Amma "hep yalandır" dememek lâzım olur. Ol kitapta ahbâr-ı sâdika vardır. [973]

922. Mes’ele: Ebû Zeyd Debûsî hazretlerinin kitablarında zikr ettiği mesâil ile 'amel sahîh midir?

Elcevap: Sahîhdir. [974]

923. Mes’ele: "Fetâvâ-i Bezzâziye" ve "Câmi'-ül Füsûlîn" ve "Dürer" "Gurer" sahiplerinin sözlerine itimad olunur mu, ve anların kavillerine nisbet edip 'amel eylemek caiz olur mu?

Elcevap: Şâir kütübde hilâfına Mes’ele olmaytcak olur. [975]

924. Mes’ele: "Muhît" ve "Bezzâziye" ve "Câmi-ül Füsûlîn" sahipleri tabakası ednâdır, deyu yemin eden kimseye hins lâzım olur mu?

Elcevap: Sâhib-i Muhitten muradı Radiyüddîn Semhsî ise olur. [976]

925. Mes’ele: “Mecma'-ul Bahreyn'e Firiste oğlu şerhi" mu'teberâttan mıdır?

Elcevap: Eyüdür. [977]

16- KIYAFET

I. Saç Ve Sakal

926. Mes’ele: Kâkül komak şer'î midir?

Elcevap: Kendi bilir, sulehâ vaz'ı değildir. [978]

927. Mes'ele: Erenler sakalını kına ile boyamak sünnet midir?

Elcevap: Caizdir. [979]

928. Mes'ele: Kına ve mazı ile sakalın boyayan Zeyde şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Kendi bilir. [980]

929. Mes'ele: Ak sakalın kara boyayla boyayan Zeyde ne lâzım olur, âsîm olur mu?

Elcevap: Olur, kerahet vardır. [981]

930. Mes'ele: Lihyenin kabzadan ziyâdesin kesmek sünnet midir?

Cevap: İbni Ömer (radiyallahu anh) öyle ederlerdi, Resûlullah (sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem) hazretlerinden dahi öyle nakl ederler. Amma dahi ziyade olmakta nesne yoktur, katı çok üzre olmayıcak. [982]

931. Mes'ele: Zeyd sakalın boyundan tarafını traş eylemek ile âsim olur mu?

Elcevap: Olmaz. [983]

932. Mes'ele: Sakalın traş edenlerin boyayanların ve kırkanların şehâdetleri makbul olur mu?

Elcevap: Salih ve âdil olucak olur. [984]

933. Mes'ele: Zeyd "sakalım traş edip ve kırkan kimsenin üstadı İblis ve Ebû Cehildir" dese Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Ebû Cehil idüğü ma'lûm değildir. Evvelki haktır her fi'l-i nâmeşrû'u ol öğretir. [985]

934. Mes'ele: Zeyd-i berberin, sakal traş ettiği ve kırdığı için aldığı akça helâl olur mu?

Elcevap: Kavi ü şart edip olmayıcak, hürmetine hükm olunmaz. [986]

II. Giyim-Kuşam

935. Mes'ele: Rical taifesi safî harîr libâs giymek helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz. [987]

936. Mes'ele: Safî ibrişim kuşak, yâ altın yâ gümüş tel atılmış kuşak ricale helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz.[988]

937. Mes'ele: Erkek, baliğ olmadık oğlancıklara, safî ipek giydiren kimseler günahkâr olur mu?

Elcevap: Olurlar. [989]

938. Mes'ele: Harirden yorgan örtünmek ve döşek döşenmek ricale şer'an helâl midir?

Elcevap: Döşenmek yasdınmak, İmâm-ı A'zam katında caizdir ve cem kütübde mesturdur. Döşenmek caiz idüğü ba'zı kütübde mezkûrdur. [990]

939. Mes'ele: Zeyd, makramasın yanına takıp salmdırsa, Zeyde nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Edeb üzerine hareket edip, ol asil evzâ'-i mekruhdan ictinâb etmek lâzımdır. [991]

940. Mes'ele: Zeyd "yanına şah-destur takman kendi kâfir avreti boştur" dese şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: "Şah-destur" nedir, beyan olunmak gerektir ki cevap yazıla. [992]

Cevap: Şah-destur dedikleri, yol yol yol nakış işlenmiş ve-yahud dokunmuş revâkibî bir destmâîdir. Kuşağa sokulup hacet oldukta kullanırlar. Tahmasb'ın mu'tâdı bunu kullanmak olmağın adı şah-destur komuşlardır. Vâkı'â takınmakta hatâ var mıdır?

Cevap: Eğer anı takınanlar ol âcize taklîd edip, kendiler dahi anın mezhebi üzerine iseler, vâkı'â kâfirlerdir, avretleri boştur. Amma mücerred anı takındıkları için değil, belki anın mezhebi üzerine oldukları için ise kâfirlerdir. Eğer taklid etmeyip, hemen şö'yle kullanırlarsa, asla şâir destmâlden farkı yoktur. Eğer Zeydin

sözü evvelki takrir üzerine ise sahîhdir. Amma küfür, takınmakta değil idüğün beyan etmek lâzımdır. [993]

941. Mes'ele: Sipahilerin kılıglarının kınına gümüş kaplamak ve gümüş uyan ve sînebend ve gümüş kaplama eyer ve eyer üstüne harirden yasdık indirmek, bu makûle kılıç kuşanırken ve mezkûr eyerin üstüne binerken "bismillah" demek şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Kılıç gümüşlü olmakta be'is yoktur. Kalanı mekruhtur. Harir üzerine yatmakta ve oturmakta nesne yoktur, caizdir. Besmele meşrü'dur mekruh olanlarda istifsar evlâdır. [994]

942. Mes'ele: Üsküflerde olan altın ne ayarda ve ne miktarda olur ve silâh ve evânîye kaplı altın ve gümüş ve ayarda ve ne itibar üzre karar bulur ve murassa'âtın ta'ayyünât ve tafsilât olur mu, gaza ve cihâd iğin der-mahzen olan cebehâne ve şâir silâh ve yerâk için zekâta ittifak var mıdır, müzehheb murassa' kılıçlar ve zırhlar ve tuğlar ve kalkanlar ve kolçaklar ve eyerler ve uyanlar ne veçhile tahkik ve tefrik olunur, serâser ve bun çatma libaslar ve yastıklar ve minderler ve sırmalı destimâlden ve makrama ve destar-puglar ve pırehenler ve kuşaklar ve bilcümle evânî ve esbabı mahlut olan altın ve gümüş ve şâir esvâb ne veçhile hesâb olunur ve sinîn-i maziyesinin esbâb ve âlâti- sâ'âti ve evkâtı ile tedârik olunmayıcak sonradan ne veçhile müyesserdir ve tahvil geçmiş sene-i maziyenin haslarından satılmayıp bakî kalan mahsulâtı ve hububatı satmazdan evvel anbarlarda ve zimemde durduğu evkâtın zekâtı var mıdır ve ne veçhiledir havli geçmiş malın zekât ihraç olunmadan evvelâ maldan zekât mahsûb olur mu ve bilcümle zekât vâcib olan emlâk ve esbabı tatvîl ve itnâb üzere tahrîr ve tezkîr olunmak babında sa'y-i müstetabları diriğ buyurulmaya.

Elcevap: Üsküflerde aded-i miskâline işaret olunmak mu'tâddır, İşaret olunmayanlarda ve silâhın cemi' envâ'ında ve evâ-ni-i gayr-i hâlisede ve murassa'âtta ve sırma ile işlenen işlerde olan altın ve gümüş, erbâb-ı vukuf tahminleri ile takdir olunur, ve serâser kısmının bahasına itibar yoktur, ol dahi eshâb-ı hibre tahmini ile ta'yin olunur, Huliyy-i nisada imam Şâfi'î re'yinde zekât vâcib değildir. Ricale isti'mâli mubah olan silâhta dahi vâcib değildir. İsti'mâli mubah olmayanda bir kavlinde vâcib değildir, bir kavlinde vâcibdir. Sinîn-i

maziyede zekâtı vâcib olan malın miktarında ve evkâtmda te'emmül olunup gâlib zan ile amel olunur. Ve haslarda olan hubûbun asla zekâtı yoktur, anbarda ne miktar durursa dursun satılıp akça olmayınca zekât verilmez. Zimemde olan mal kabz olundukta zekât verilmek şer'an caiz ve vâcibdir. [995]

943. Mes'ele: Zeyd yanında olan bıçağının sapında, fil dişinden bir dirhem miktarından, yâ balık dişinden bir dirhem nesne olsa, kerâhet-i salât olur mu?

Elcevap: Olma, götürmek caizdir müfsid-i salât değildir.

944. Mes'ele: Yaldızlı tasın isti'mali caiz olur mu?

Elcevap: Olur. [996]

945. Mes'ele: Huf üzerine meshin müddeti... [997]

946. Mes'ele: Topuktan aşağısı dikili yukarısı iplikli ilinip giydikleri topuk meshine mesh... [998]

947. Mes'ele: Basmak miktarı mesh kaplanmış çuha çakşır üzerine mesh... [999]

948. Mes'ele: Zeyd çuha çaksır üzerinden topuktan bir aşagı munfasıl postal mesh üzerine... [1000]

949. Mes'ele: Zeyd dize gelince abadan yahut bezden iç edik içine topuklu çakşır giyip... [1001]

950. Mes'ele: Zeydin iç edik içine başlı çuha giyse yahud aba kalçın giyse yahud ayağına bez sarılsa... [1002]

17- YİYECEKLER VE AV

I. Yiyecekler

951. Mes'ele: Ba'd-ez-zebh at etin eki eylemek câiz olur mu?

Elcevap: İmâm-ı A'sam katında mekruhtur, katf-i madde-i cihanda meddî olduğu için. İmâmeyn katlarında kerahet yoktur.[1003]

952. Mes'ele: İstakoz ve kerevit ve midye ve istiridyenin ekli helâl olur mu?

Elcevap: Kerâhet-i tahrîmî ile mekruhtur. [1004]

953. Mes'ele: Turşu balığının ekli helâl olur mu?

Elcevap: Helâl olur, haramla turş olmayıcak. [1005]

954. Mes'ele: Tuz ile ve sirke ile perverde olan hadravât çiğ iken eki olunsa helâl olur mu?

Elcevap: Olur mu'tâddır. [1006]

955. Mes'ele: Pırasa demekle ma'rûf nesneyi yemek helâl olur mu?

Elcevap: Olur, mescide varmayıcak. [1007]

956. Mes'ele: 'Isırgan dikeni" demekle ma'rûf otu, taze iken pişirip yemek câiz olur mu?

Elcevap: Olur mu'taddır. [1008]

957. Mes'ele: Pekmezin şırasına toprak katıp kaynatsalar ser'an helâl olur mu?

Elcevap: Şer'îdir, hem öyle olmayınca pekmez olmaz. Sorulacak nesne değildir. Merhum Kemâlpasa-zâdeye isnâd olunan söz bir galata mebnîdir galattır. Sûret-i fetvayı yazan cehele "şıraya" diyecek yerde "şaraba toprak katılıp" deyu yazmış. Merhum anı "şaraba" demek sanıp "haramdır" deyu cevap yazmıştır. [1009]

958. Mes'ele: Zeyd "eğer şurb-i hamr edersem zevcim Hind üç talâk boş olsun" dedikten sonra, "arab şerbeti" dedikleri nesneyi içse talâk-ı selâse vâki' olur mu?

Elcevap: Müskir ise olur. [1010]

959. Mes'ele: Ba'zi kimseler akça çıkarıp, ta'am pişirip eki eyleseler helâl olur mu?

Elcevap: Sonra helâllaşmak evlâdır. Yâhud cümle bir emîne teberru' edip, öl dahi cümle teberru etmek münâsibdir. [1011]

II. Av

960. Mes'ele: Tüfek ile ve dûzah ile vurulan av helâl olur mu?

Elcevap: Olur. [1012]

961. Mes'ele: Zeyd kelbini besmele ile sayda irsal ettikte, kelb-i mezbûr ahz ü cerh edip öldürdükten sonra ba'zı ki eylese, bakî kalanı eki helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz, saydı eki eden kelp mu'allem olmaz. [1013]

962. Mes'ele: Zeyd, kelb-i mu'allemini, besmele ile me'kûl-ül-lâhm sayda salıp, yolda bir miktar oyalanıp yâhud sinse ba'dehu varıp öldürse helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz, sinmek mu'tâdı değil ise, oyalanmak ile tesmiyenin hükmü sakıt olur. [1014]

963. Mes'ele: Zeyd, parsı besmele ile salıp, pars şikâra yolda sinip ba'dehu alıp cerhle öldürse şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Olur, sinip andan almak parsın şânıdır. [1015]

18- TARİHÎ VAK'A VE ŞAHSİYETLER

I. Şehzade Bâyezid

964. Mes'ele: Bir sultan-ı âdilin ebnâsından biri, tâ'atten hurûc edip, ba'zı kılâ'a müstevlî olup, ehline mal salıp cebr ile alıp, asker cem' edip gayri tarîk ile ref i mümkin olmayıp kıtale mübaşeret eyleseler. Anların kıtalleri ve sinip cem'iyetleri dağılıncaya değin kıtalleri şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Helâldir, nass-ı Kur'ân-i eazîm ile sabit olmuştur. Hükm-i şer'îdir ve icmâ'-i sahabe-i kiram dahi anın üzerinedir. Kıtale kadir olanlar kıtalle, olmayanlar kelâm-ı hak ile ve du'â-i hayırla, ref-i fitne ve fesada sa'y etmek vâcibdir. Vallâhu te'âlâ a'lem ve ahkem [1016]

965. Mes'ele: Bir taife sultân-ı 'âdil tâ'atinden hurûc edip, ba'zı kılâ'a müstevlî olup, asker cem' edip, ba'zı bilâd ehline mal salıp cebr ile alıp, kıtale mübaşeret eyleseler. Anlara ihtiyar ile mal verip mu'âvenet edenler ve kaville ve fi'ille mu'âvenet edenler, veya "bunlara kılıç çekmek helâl değildir" diyenler anlar hükmünde olup, kıtalleri ve malları şer'an helâl olur mu?

Elcevap: Malla ve kaville ve fi'l ile mu'âvenet edenler, cem'iyetlerinde olmayıcak darb-i şedîdden sonra, ve tevbe-i sahîhalart ve salâh-ı halleri zahir oluncaya değin hapis lâzımdır. Amma "bunlara kılıç çekmek helâl değildir" diyenler Kur'ân-i azîmin nass-i kafisine inkâr edip, ve icma'-i sahabe-i izama muhalefet etmekle-kâfir olup, katilleri helâl olur. [1017]

966. Mes'ele: Zeyd, Sultan Bâyezide yazılıp, varıp birkaç gün yanında durup, geri ihtiyarı ile koyu gidip, yerlerine geldikte, şehirlisi kâdî ile cem' olup "senin simden geru tevben makbul değildir" deyu kati ettiklerinden, kâdî olan Amr namazın kıldırmasa ve müslüman makberesine dahi kodurmasa şer'an ne lâzım olur?

Elcevap: Bâgînin tevbe-i sahihi makbuledir. Tevbe-i sahih etti ise katli haramdır. Katiline diyet lâzımdır. [1018]

II. Mansür (Hallacı)

967. Mes'ele: Zeyd-i imam "Mansûr bi-haseb-iş-şer' kâfir oldu ise, bi-haseb-il-hakîka mü'min-i kâmildir, 'ind-el-hakîka da'vâsı sâdıktır" dese i'tikâdı bunun üzerine olduğu takdirce şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Mansûra lâzım olan lâzımdır. [1019]

Bu Surette: Zeyd-i imânım kılıverdiği salât i'âde olunmak lâzım olur mu?

Elcevap: Olur. [1020]

III. İbrâhîm Gülşeni

968. Mes’ele: A'zam-i 'ulemâ-i dîn ve a'lem-i fuzelâ-i râh-i yakîn, bu Mes’ele tahkikinde ne buyururlar ki:

Zeyd dese ki "Mısır'da, câmi'-i Müeyyediye kurbunda medfun olan şeyh İbrahim Gülşenî, ve ana mürîd olanlar, ve i'tikâd edip muhabbet eyleyenler külli yen mülhidlerdir, ve zındıklardır. Merhum Çivizâde fetvası bu hususta bize kâfidir. Anların imametleri caiz değildir, ve anlara i'tikâd eylemek hatâdır, ve ana mensub olanlar dâll ve mudili ve zebîhaları haramdır dese, Amr bu mukabelede dese ki "bu sözü mutlak söyleme, beyt: hadîs-i şerîfiyle amel evlâdır. Bu kavmin küllisi sen dediğin gibi değildir. Zira şeyh İbrâhim’i gördüm, mirâren nasihatini dinledim. Ol aziz ehl-i sünnet i'tikâdı üzre idi. Ve 'âbid ve zâhid ve ehl-i takva ve hak yolunda âşık ve sâdık idi. Ve müslümanları hevâ-i nefse tâbi' olmadan nehy edip, şer'-i serîf muktezâsı ile 'amel eyleyip, selef-i sâlihîn tarîki üzre halkı doğru yola irgâd eyle mekte cidd ü himmetin sarf eder kimse idi. Hattâ Pâdişâh hazretleri (zâdellâhu ömrehu) canibinden ol azîzi Mısır'dan İstanbul'a getirdiler, ahvâli kemâyenbagî tefahhus olunup cemî' etvârı şer'-i şerîfe muvafık bulunmuştur. Çivizade yalnız anıtı hakkında bed-gümân olmamıştır, şeyh-i ekber Muhyiddin-i Arabî ve şeyh Ömer İbn-ül Farız ve Molla Hudâvendigâr (kaddesallahu esrârahum) ve sair meşâyihten çok kimselere sû-i zan etmiştir, anın re'yi bize delil olmasa olur, zira mutlak söyleyip, selb-i küllî eylemiştir. Bu taifenin içinde hod zahiri ve bâtını şer'-i şerîfe muvafık, sünnî ve dindar ve ehl-i sülük ve perhizkâr nice 'âbid ve zâhid ve âlim ve nâsih mü'min ve müttakî kimseler vardır. Ve anlara i'tikâd edip muhabbet eden müslümanlar hadden birun ve 'adedden efzundur. Eğerçi ol 'azîze mensub geçinenlerin arasında mülâhide Var ise, anlara ne i'tibar, şeyh İbrahim kendi 'arif ve kâmil ve vera' ve takvaya ve ilm-i ma'rifete mail olmakla, mürîd olanlarda akidesi pâk kimseler çok, ve zahirî şer'a muhalif kavilleri ve fi'illeri olmayan halîfelerine ve muhiblerine ve mürîdlerine sû-i zan etmek lâyık değildir" dese bu hususta Amrın sözü mâ'kûl ve makbul müdür, ve yâhud Zeydin sözü hak olup şeyh İbrahim ve ana mensub olanlar bi-1-külliyye tarîk-i sedâddan ve istikâmetten ma'zûl müdür, bu hususta re'y-i sâ'ibiniz ne veçhiledir? Şâfî cevap buyurup, in şallah me'cûr ve müsâb olasız.

Elcevap: Ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdı üzre olup, şer'-i şerîf muktezâsınca "amel edip, selef-i sâlihîn tarîkine sâlik olan kâinen mâ kân makbuldür. Şeyh İbrâhimlidir demekle anlara dahi ve ta'arruz caiz değildir. [1021]

IV. Bedreddin Simâî

969. Mes'ele: Şeyh Bedreddin Simâvî ki "Varidat" sahibidir, "tekfir etmeyip la'net etmeyen kâfirdir" diyen Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: "Anın müridlerinden olan kâfirlerdir" demek lâzımdır. Şâir kefere gibi adın anmayıp la'net etmeyip kendi hâlinde olan müslüman kâfir olmaz. [1022]

970. Mes'ele: Semâvetlü taifesinden bir taife, şurb-i hamr ettiklerinde biri birinin avretlerini icazetleri ile tasarruf eyleseler, meşhurlara ne lâzım olur?

Elcevap: Katil lâzımdır. [1023]

971. Mes'ele: Zeyd-i naibin "ehl-i sünnet ve cemâ'atten olan, şeyh Bedreddin dervişlerini, kim ki evine kondurup konuk edinirse ta'zır edip cerime hükm edin" dese şer'an dürüst olur mu?

Elcevap: Bed-namlık ile meşhur olan Semâvenli taifesinden ise, anlara meşrudur. Amma konağı ta'zîr olunup cerime alınmak meşru' değildir. [1024]

V. Karamanlı Şeyh

972. Mes'ele: Mahrûsa-i İslâmbolda emr-i şer'-i şerîf üzere kati olunan Karamanlı Şeyh demekle ma'ruf olan şahsın, katli îcâb eden sebeb-i şer'î ne idüğü, hin-i teftişte hâzır olmayan ehl-i İslama beyan buyurup müsâb olalar.

Elcevap: Zarûriyât-ı dinden olup, nusûs-i kâtı'a ile sabit olan ahkâm-i şerî'at-i şerîfeye inkâr ile zındık idüğü, ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenâb-i rifatlerini tahkir vec-hi ile zikr ettiği tarîk-i şer'î ile sabit olduğu için kati olunmuştur. [1025]

973. Mes’ele: Zındık olanın ve seb edenin İslâmı ve tevbesi îmam-ı A'zara katında makbul olup, katilden halâs olur. Şahs-ı mezkûr mirâren tecdîd-i îman ve tevbe etmiş iken halâs olmadığının bâisi nedir?

Elcevap: Zındıkın tevbesi kabul olunmak B kabl-el-ahz vâki oluncaktır. Tutulduktan sonra vâki' olan tevbeye i'tibar yoktur. Şahs-i mezbûrdan ne ki vâki' olmuştur, ba'd-el ahz vâki' olmuştu. Seb edenin İmâm-ı A'zam katında eğerçi İslâmı ve tevbesi ile vücûb-i katil sakıt olur, amma şâir eimme-i din katında hâli üzerine bakîdir. Kudât-i memâlik-i mahmiye, umûr-i dinde mubâlât etmeyenlerin tevbelerine i'tibar etmeyip şâir eimme mezheblerince katillerine hükm etmeğe me'mur ve me'zunlardır. Ba'd-el-hükm ol cihetten dahi vücûb-i katil ittifakı olur. [1026]

974. Mes’ele: Bu hususta hükm eden hâkim hanefî mezheb olup kendi mezhebin 'amden terk edip, şâir eimme mezhebleri ile hükm edicek hüküm nafiz olup bil-ittifak katli vâcib olur mu?

Elcevap: İmâm-i A'zam katında tevbe ve İslâmla sakıt olan, vücûb-i katildir, cevâz-i katil değildir. Şâir eimme re'yleri ile 'amelen kati olunmak caiz idüğü, ve hükm olunduktan sonra hatmen vâcib idüğü îmam-ı A'zam katında mukarrer ve müsellemdir. Hükm eden hâkime hanefî olmak sarar eylemez. Hattâ hakim-i hanefî müctehid olup, îmam-ı A'zam re'yinin sıhhatine i'tikâd ve kuvvet-i deliline kemâl-i i'timad üzerine iken dahi, şâir müctehidîn kavli ile amel edip, kendi mezhebinin hilâfına hükm eylese, imam Ebû Yûsuf katında eğerçi hükmü nafiz değildir, amma îmam-ı A'zam’dan ezhar rivayet üzerine nafizdir. Kibâr-i meşâyıh-i hanefiyeden imam Halil Ebû Bekr Muhammed İbn-ül-Fazl Buhârî ve İmam-i Mecid sadr-i şehîd bunu ihtiyar etmişlerdir. Meşâhr-i kütüb-i fetâvâda fetva bunun üzerinedir. [1027]

975. Mes’ele: Şahs-ı mezbûra isnâd olunan ekâvîl-i bâtılanın, her biri bir zamanda sâdır olmak üzerine şehâdet ollundu, şühûdun zamanda ve mekânda birbirlerine muhalefetleri şehâdetlerine halel verir mi?

Elcevap: Zamanda şehâdete halel vermek, şehâdet olunan, nesne darb ve katil ve gasb gibi ef'âl kabilinden olucaktır. Akval makûlesinden olucak zamanda ve mekânde ihtilâf şühüd şehâdetlerinde kâdih değildir. [1028]

976. Mes’ele: Ol ekâvîl-i bâtıla şahs-i mezkûrdan sudûru ile, edâ-i şehâdet mabeyninde çok zaman geçmiştir. Şahidin hududa tekâ-dümle şehâdeti kabul olunmaz. Bu maddede kabul olunmağın vechi nedir?

Elcevap: Şahs-i mezbûrun katli, eğerçi sebbiledir, eğer zındıka iledir, eğerçi imam Şâfi'i mezhebince hadden katildir. Amma anın katında tekâdümle şehâdete halel gelmez. Zmdıka ile katil îmam-ı A'zam katında hadden katil değildir ki tekâdüm şüphesiyle sakıt ola, belkî irtidad tarihiyledir. Tevbesi ba'd-el-ahz olmağın menzile-i 'ademde kılınmıştır. Te'hîr-i şehâdetle şühûdun adaletlerine halel gelmek, eğerçi kütüb-i fetâvâda mesturdur. Amma kibâr-ı meşâyıh-i hanefîden imam Ebu-l-Kâsım Saffâr "te'hir ile şehâdetlerine halel gelmez makbuldür" deyu ihtiyar etmiştir. Hususan şâhidler bu babda te'hîr-i şehâdete a'zâr-i makbule beyan etmişlerdir. [1029]

Bu Hususta: Ba'zı kimseler "ulemâ ta'assub ettiler, zulmen kati ettiler" deseler anlara ne lâzım olur?

Elcevap: Eğer ol kimseler, ol şahsın mesleğini hak i'tikâd-edip, 'ulemâ sülük ettikleri tarîk-i hakkı zulm i'tikâd ederlerse zındıklardır, tevbeleri kabul olunmaz. Re'islerini ahz kendilerini ahz hükmündedir, cemî'an kati olunmak lâzımdır. Eğer öyle i'tikâd etmeyip "şer'le zuhur eden umurun mûcebi katil değil idi, kati etmek zulümdür" derlerse kâfir olurlar, zevceleri bâinlerdir, îmana gelmezler ise katilleri mubahtır. Eğer böyle dahi demeyip "şühûd gayr-i vâki' zulmen ve ta'assuben şehâdet ettiler" derler ise, tezkiye ve ta'dîl olunup şeri'at-i şerife kabul ettikten sonra anlara ta'n etmekle, ta'zîr-i beliğ ve habs-i medîd lâzım olur. [1030]

VI. Hakîm İshak

977. Mes’ele: el-âyeh. Hakîm Ishak ehibbâsından olan Zeyd ve Amr ve Bekr âyet-i kerîmede zikr olunan ibareti ile istidlal edip "hâliyâ, yehûd ve nasâra ellerinde Tevrat ve İncil inzal olunduğu üzerinedir, asla tağyir olunmaz" diye i'tikâd eyleseler. Tevrat adına hâliya yehûd ellerinde olan kitabda hasret-i Lût (aleyhis-selâm) hakkında -hâşâ- "sekran olup kendini bilmez iken kızlarına zina

eyledi" deyu mestur olup, Kur'an-i 'azîme muhalif ve münâkız nice nesneler olsa, vech-i meşrûh üzere i'tikâd edip musir olan kimselere ne lâzım olur?

Elcevap: Bebb-i sarîh ve cehl-i kabîhdir. Israr ederler ise bi-l -ittifak katilleri lâzımdır. Tevbe-i sahîha edip imanlarını tecdîd edicek bizim eimme katında katilden halâs olurlar, şâir eimme mezheblerince hadden kati olunurlar. [1031]

VII. Oğlan Şeyh

978. Mes'ele: "Sabıktan kat olunan Oğlan Şeyh dedikleri şahıs, zulmen'katl olundu" diyen Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Anın mezhebinde ise kati olunur. [1032]

("Sûfîler" bölümünde 349 numaralı fetvada bahsi geçen vaiz, Oğlan Şeyh'dir. Oraya bakınız.)

19- GARİP VAK'ALAR

I. Nazar

979. Mes'ele: Bir kasabada sakin olan Zeydin nazarı, gayet bir vâfir olup, her neye ki nazar eylese "ne hoş nesne olur" dese elbette helak olmak mukarrer olup, hatta bir pınar pâk olunurken nazar edip "ne vâfir suyu var" dediği gibi pınarda su kalmayıp asla, ve nalband dükkânında iki öküz dururken "ne ra'nâ nesneler olur" deyu nazar edip dedikde, biri fi-l-hâl helak olup, biri eve vardığı gibi helak olup, ve sabuncunun sabun küpüne nazar ettiği gibi iki pare olup, kırk filorilik ziyan olsa. Bunun gibi nice maddeleri olduğundan ehl-i kasaba mütezarrir olsalar ne lâzım olur?

Elcevap: Hak teâlâ hazretine tevekkül ve tazarru' edip, şerrinden isti'âze edip, dâima münâcât üzre olmak lâzımdır. Mercû-âur ki Hak subhânehû ve teâlâ ehl-i İslâm'ın du'âsın kabul edip şerrinden halâs eyleye. [1033]

II. Hortlak

980. Mes'ele: Bazı kimseler fevt olup defn olunduktan sonra, kabrinde kefenin yudup, a'zâsına kan gelip, bedenini humret ihata etmiş bulunsa, bu vech üzere olmasına bir sebep var mıdır?

Elcevap: Vâki' ise, müessir Hak te'âlâ hazretinin irâdet-i şerîfesidir. "Hayatında a'mâl ve ahlâkta kendine müşârîk nüfûs-i şerîrenin ba'zı cesedine ta'allûk edip efa'îl-i dâireye âlet edinir' demek vardır. Kudret-i rabbaniyyeden ba'îd değildir. [1034]

Bu Surette: Vech-i meşrûh üzerine bulunduğu takdirce, zikr olunan meyyit nice olmak gerektir?

Elcevap: Örte komak gerektir, müslim adına ise zararı olmaz. [1035]

Bu Surette: Ba'zı kimseler makberes inden çıkarıp ihrâk etmeğe ger'an kadir olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar. [1036]

981. Mes'ele: Rumelirtde, Selanik tevâbi'inden bir karyede, nasâra taifesinden bir kâfir mürd olup, gömdüklerinden bir kaç gün mürur ettikten sonra nısf-i leylde akrabasının ve gayrın kapılarına gelip "bre filân gel seninle falana gidelim" deyip, yarınki gün ol kâfir dahi mürd olup, ve bir kaç günden sonra birine dahi nida edip, ol dahi mürd olup, ve-l-hâsıl bu üslûb üzerine hayli kâfir mürd olduklarında, keferenin böyle kırıldıklarını görüp, ehl-i İslâm'dan ol karyede sakin ba'zi kimseler, vehimlerinden firar etmek dilese, şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Olmaz, ale-l-husus ki bu, kasaba-i küffar hususun' da müsâhere ettiklerinden sonra, mü'mine lâftın olan emrin mâlik -ül-umûra tefviz etmektir. [1037]

982. Mes’ele: Husûs-i mezkûrun hikmetin ve illetin ve define olan çarenin işaretin beyân ve iyân buyurmak bâıs-i ecr ile ihsan buyurula.

Elcevap: Bu makûle "umurun hikmet ve illetini beyânda lisan âciz ve ezhân hasıradır, ve erbâb-i tahkikin ettikleri beyân tatvîline mahal müsâid değildir. Define çâre oldur ki:

Vâki' olduğu gün varıp evvel mücerred bir asâ bile, bi-haseb-it-teyemmün göynüne vâsıl olacak yere kakalar, me'mûldür ki mündefi' ola. Eğer olmazsa, levninde humret olacak olursa başın kesip ayağın canibine atalar. Ba'zı mevzi'de beyân olunmuştur. Nice kabre koyup ol hâl üzre bulursa, boğazlayıp hâli üzerine koyalar. Eğer tegayyür-i vaz' etti ise başın kesip ayağı ucuna koyalar. 'Ala külli hâl bu mertebeler ile mündefi' olmazsa, çıkarıp ihrâki bi-ni-nâr edeler. Selef-i sâlihîn zamanlarında ihrâk kirâren ve dâren olmuştur. [1038]

III. Hilkat Garibesi

983. Mes’ele: Zeyd zevci Hindden doğan Zeynebin, sağ canibi siyah olup lihye misâl uzun kılları oldukta, ba'zı kimseler "eseri-i cindir" deyu dahi eylese, vâkı'â eser-i cin midir, yoksa 'alâmet-i hayr mıdır?

Elcevap: Bâtıl söylemişler, ealâmet-i hayrdır. Nice bunun emsali vâki' olmuştur. Öyle deyenlere teybe ve istiğfar lazımdır.[1039]

984. Mes’ele: Bir şahsın, ferci hem zekeri olup, ikisinden birden tebevvül eylese, lâkin birinden çok gelse, i'tibar çok gelene mi olur?

Elcevap: İ'tibar olunmaz, müşkildir. [1040]

20- FAL VE EĞLENCELER

I. Fal

985. Mes'ele: Zeyd-i müslim "peygamber falıdır" deyu, müslümanlara fal açıp mukabelesinde aldığı akça helâl olur mu?

Elcevap: Olmaz. [1041]

986. Mes'ele: Zeyd-i imam "Tâli-i Mevlûd" kitabın açsa imameti caiz olur mu?

Elcevap: Bir müteşerri' kimse bulunursa imamet ana verilmek evlâdır. [1042]

987. Mes'ele: Kur'an-ı azîm falı açmak 'âdeti olan müezzinin, 'âdil olduğu takdirce imameti caiz olur mu?

Elcevap: Min ba'din teeddüben terk ederse olur. Olur olmaz niyet için Kur'an-ı azîm tefe'ül edilmez. [1043]

988. Mes'ele: İlm-i remilde mahareti ve iştiharı olan Zeyd-i rem-mâle, ba'zı kimseler varıp remi ettirdikte, Zeyd dahi "bu ilmin kavâidi üzere, remil şunu ve şunu beyân eder" deyu asla nesne hükm eylemese, şer'an remmâle varanlara nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Olmaz. [1044]

II. Satranç Ve Tavla

989. Mes'ele: Zeydin abdesti var iken satranç ve tavla oynayıp, tekrar abdest almadan ve elini yumadan kalkıp namaz kılsa şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Elini yumak evlâdır, abdest almak dahi evlâdır, oynamamak din ve dünya sa'adetidîr. Hak hazreti müyesser buyura. [1045]

990. Mes'ele: Zeyd bir kaç kimse ile Ramazan, gününde satranç oynarken, Amr gelip oyunların bozup, içlerinden biri "neyledin" deyu Amra söyledikte, Amr dahi hiddet ile üç kere "kâfir oldun" dese. Zeyd dahi "estağfirullah neden kâfir oldum" dese, Amra ne lâzım olur?

Elcevap: Nehy-i münkeri dahi nıkfla etmek gerektir bu miktar telgît (taglîzf) etmek ısrara ve inada bâis olur. [1046]

Bu Surette: Amr, Zeyde "hınzır eti yiyen oruç tutar mı" dese, Zeyd de "hınzır eti yiyen kimdir" dedikte, Amr "sen yâ hınzır eti yemişsin yâ satranç oynamışsın" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Eğerçi hazret-i Ali (kerremallahu vecheh) bir kere bunlar gibi oynayan taife gördükte, 'abede-i esnam hakkında vârid olan âyet-i kerimesini okumuşlardır. Amma mehmâ emken nıkfla nasihat etmek evlâdır, [1047]

Bu Surette: Zeyd ile Amr çekişip fârig olduktan sonra, Bekr kavgaya bâis olan Zeyde "kavganın aslı ne idi" deyu su'âl eyledikte, Zeyd-i mezkûr hiddet ile üç defa Bekre "dîniniz gitti" dese ne lâzım olur?

Elcevap: Ramazan gününde anın mühmel işe mübaşeretine nasihat ve münker eden Amra muhalefet etmekle kanâ'at etmeyip, Bekre ve Amra "dininiz gitti" demek "nehy-i münker etmekle din gider" demektir, küfr-i sarihtir. Tecdîd-i îman ve tecdîd-i nikâh lâzımdır. [1048]

III. Karagöz

991. Mes’ele: Zeyd-i hatib ekâbir meclisinde vâki' olup, gece ile hayâl-i zil dedikleri oynayıp, define kadir olmayıp ve kalkıp gidemeyip, iğmâz-ı ayn edip, sabah istiğfar eylese, şer'an nesne lâzım olur mu?

Elcevap: Hitabeti, Bak te'âlâ hazreti 'azamet ve heybetin ol ekâbir dediği hakir kulunun 'azamet ve heybetinden gâlib bilip ana göre 'amel eder bir müslime verilmek lâzımdır. [1049]

992. Mes’ele: Bir gece bir meclise hayâl-i zil oyunu getirilip, imam ve hatib olan Zeyd ol mecliste bile olup, oyun âhirine değin bile seyr eylese, şer'an imametten ve hitabetten azle müstehak olur mu?

Elcevap: Eğer ibret için nazar edip ehl-i hâl fikriyle tefekkür ettiyse olmaz.

993. Mes’ele: Hayâl-i zil için ba'zı ehl-i basiret demiştir. Hem "mahall-i ibrettir" deyu buyurduğu vâki' midir?

Elcevap: Vaki'dir. Erbâb-i besâir-i selîmeye ibret-i acibedir, [1050]

IV. Kıssahan

994. Mes'ele: Kıssahan olan Zeyd, Resûlullah (sallâllâhu aleyhi ve sellem) in ammi olan hazret-i Hamzaya ba'zı kizbler isnâd edip "anın asrında bir kâfir pâdişâhı -neûzübillâhi te'âlâ- ulûhiyyet da'vâsın eyleyip, cenneti var idî" deyip, ol mel'unun ağzından -ne'uzübillâh- "ben Hamzayı âsî yarattım hikmetim böyledir, fi lân pehlivanı mutî' yarattım o benim cennetime dâhil oldu" deyip "hazret-i Hamzanın Kasım ve Bedî' olup iki oğulları var idi" deyu birbirine hasım eyleyip, cenk ettirip, müstemi' olan ba'zı Bedî'e ve ba'zı Kasıma meyl edip biribirlerine bu'z ü 'adavet eyleyip, mezkûr Zeydi istimâ' ederlerken ba'zı ikindi namazın ve ba'zı akşam namazın terk edip, ve ba'zı vakt-i mekruhta namaz kılsalar. Vech-i meşrûh üzre cem'iyyet eden Zeyde ve dâima varıp istimâ' edenlere ne lâzım olur?

Elcevap: Hâkim Zeydi ta'zîr-i şedîd ve habs-i medîd ile iftiradan men' edip, idlâl ettiği ehl-i hevâ ve dalâl dahi tevbe ve istiğfar edip, kendi hallerinde olmak lâzımdır. [1051]

V. Çalgı

995. Mes'ele: Tabi ü nakkarenin mücerred cihad için makâmât üzre ta'lîm ve ta'allümü şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Asla gayrı garaz muhâlit etmeyicek makâmât üzre ta'düüm lâzım olmaz. [1052]

996. Mes'ele: Bir kasabanın şeyhi olan Zeyd, "çalgılı düğüne varıp, ta'âm önünce giden ve peşkir çeken kimseler, kendiler kâfir ve avretleri bâindir" dese şer'an Zeyde ne lâzım olur?

Elcevap: Çalgılı olduğuyçün der ise, ve çalgı çaldıranlar ve lu'b ü lehv ettirenler, istiklâl tarîki ile ederler ve ettirirler ise, şeyhe nesne lâzım olmaz. Amma rıfkla nasihat evlâdır. [1053]

997. Mes’ele: Mahall-i fiskta çalgı çalan Zeydin çalgı âletini, Amr-i sâlih vurup paralasa ne lâzım olur?

Elcevap: Sevâb-i azîm ile müsâb olur bi-fazlillâhi (azze ve celle âlet-i habîsenin ağaçlığı hâlinde kıymetin vermek dahi lâzım olmaz. Fetva bu kavil üzerine. [1054]

998. Mes’ele: Zeyd-i muslini çalıcı olup, kefereye kopuz çalıverse, ana ne lâzım olur?

Elcevap: Ta'zîr-i şedîd ve habs ile zecr lâzımdır. [1055]

999. Mes’ele: Bir hatun sazende olup, kimi kendinin ve kimi âharm cariyelerine saz ta'lîm eylese, kimse ile kavgası olmasa, mücerred ta'lîm etmekle mahallesi halkı mezbureyi mahalleden ihraca kadir olur mu?

Elcevap: Şer'le kadirlerdir. [1056]

VI. Güreş

1000. Mes’ele: Güreşçiler güreşirlerken tasliye ettiklerinde kerahet var mıdır?

Elcevap: Kerahet muhtemeldir. Temâşâcı kesîr için ve lehve halkı rağbet için tasliye küfürdür. [1057]

VII. Canbaz

1001. Mes’ele: Bir şehirde canbaz oynamaktan hâkim men' eylemese, hâkime ne lâzım olur?

Elcevap: Nehy-i münker üzerine vâcib iken etmeyicek, ism-i azîm ile âsim olur. [1058]

LÜGAT

A

Âba: Babalar.

Abede-i Esnam: Puta tapanlar.

Abes: Boş, beyhude, faydasız.

Abhâne: Hela.

Abık: Zorlayıcı ve haklı bir sebebi olmadan efendisinin yanından kaçan köle.

A'câm: Acemler, İranlılar.

Âdem: 1. Adam, İnsan.

2. Hz. Âdem.

Agnâm: Hayvanlar üzerinden alman vergi. Çeşitli zamanlarda alman yedi çeşit agnâm vardı.

Ahar: (hı) Başka, diğer.

Ahbes: En kötü, en pis, en habis.

Âhîk: (hı) Son, akıbet.

Ahir: (ayın, elif, he) Zina eden.

Ahyânen: Bazen, arada sırada.

Ahz: 1. Almak. 2. Yakalamak.

Akar: (kaf) Para getiren mülk. Ev, han, dükkân, bağ ve tarla gibi.

Akça: Eskiden para birimi olarak kullanılan küçük gümüş sikke. Değeri ihtiva ettiği gümüş miktarına göre değişmiştir. Kuruş'un birim olarak kabu lü İkinci Süleyman zamanındadır. (1687- 91).

Akdem: Daha önce.

Aktlzâif: Kendinden geçmiş.

Âkîl: (kaf) Akıllı.

Akim: (kaf) Kısır, neticesiz.

Akrab: Çok yakın,

Akvâ: (kaf) Daha kuvvetli

Ala Külli Hâl: Her halde, nasıl olursa.

Ala Melein Nas: Halk arasında, alenen.

Ala Senetin Vahidetin: Bir senelik.

Alaim: Alâmetler, işaretler.

Alâim-i Küfr: Küfr (bkz.) alâmetleri. Kâfir olduğunu anlatan deliller, işaretler.

Alânîyeten: Açıkça.

Alay Beyî: Zeamet sahibi. Bkz. Timar.

A'lem: Daha âlim, daha çok bilen.

Âlem-i Şehadet: Görülen âlem, maddî varlıklar. Dünya.

Âlemi Tekliften Münsellh Olmak: Maddî varlıklar âleminden, sıyrılıp çıkmak. Cezbeye gelip coşarak, akıl ve şuurla ilgisi kalmamak. Bu suretle dinî teklifler (farzlar, haramlar) altında bulunmamak.

Âlempenâh: Dünyanın kendisine-iltica edip sığındığı. Osmanlı padişahı.

Ale-i Tafsil Ve-l Tatvil: Tafsilâtlı ve uzunca olarak.

Aleyhîr Rahmeti Ver-Rıdvân: "Allah'ın rahmeti ve rızası ona olsun" yerinde dua.

Al-i Resul: Peygamber soyu.

Amden: Haksız yere ve kasden.

Amel-i Kavm-i Lüt: Cinsî sapıklık, livâta. Lût Peygamberin, ıslah için gönderildiği millet bu günâhı işliyordu.

Âmil: 1. Amel eden, iş yapan.

2. Vali.

3. Osmanlılarda, ehl-i örf denilen idare memurlarının aşağı rütbede olanlarına da bu isim verilmişse de yayılmamıştır.

Âmme-i Memalik-i İslâmîye: Bütün İslâm memleketleri.

Amr: Fetva metinlerinde erkeği, temsil etmek üzere kulanılan umûmî isim lerden biri ötekiler: Zeyd, Bekr, Beşr, Hâlid.

Ana: Ona.

Anveten Fetih: Savaşarak bir yerin fethedilmesi. Zor ile zapt etmek.

Arab Şerbeti: Hastayı terletmek için kullanılan baharatlı şerbet. Müskir değildir.

Arak: 1. Ter. 2. Rakı.

Arayıcılık: Deniz kenarına dökülen süprüntülerde ve yangın yerlerinde kıymetli şeyler arayan "Arayıcı esnafi" nın mesleği.

Arazî: Yer, memleket. (Osmanlı idare teşkilatındaki taksimatı için, bkz. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, e. 1, s. 63-79).

Arz-ı Emiriyye: Devletin malı olup, fertere kiralanan arazi. "Arâzi-i memleket, Arâzi-i havz, Arâzi-i bey-tiilmal, Arâzi-i sultanîye" isimleriyle de anılır. Has, Timar, Zeamet arazisi. .

Arz-ı Hakacî: Müslümanlar tarafinden kılıç ile (anveten) feth olunduğu halde gayri müslimlerin elinde bırakılan veya sulh ile alınıp da bir vergi konularak gayri müslimlere terk olunan arazi. Bkz. Haraç.

Arz-ı Havz: Bkz. Arz-ı emiriyye,

Arz-ı Öşri: Müslümanlar tarafından feth edilerek mücâhitlere veya diğer müslümanlara verilmiş olan arazi. Bkz. Öşür.

Artık: Fazla.

Asâkîr-i Muvahhîdîn: Muvahhid askerler, Allah'ı birleyen askerler. İslâm ordusu.

Asâr-i Zahire: Göze görünen eserler.

Asim: Günah ve kabahat etmiş olan. Suçlu, günahkâr.

Asîtane-ı Devlet: Devlet kapısı. Saltanat merkezi, İstanbul.

Ashâb: 1. Sahipler, mâlik olanlar.

2. Hz. Peygamberi görmek şerefine ermiş müslümanlar.

Asr: 1. Asır, yüzyıl.

2. İkindi vakti.

Aşar: Öşürler.

Atik: (Kaf) 1. Eski

2. Azat olmuş veya edilmiş köle veya câriye. Cariyeye "atika" da denir.

Avarız: İcap ettikçe konan vergiler.

Avret: 1. Kadın, dişi, karı, zevce.

2. Gösterilmemesi gereken yer.

Atabe-i Ulya: Yüce eşik. Padişahın huzuru.

Avende Ve Kevende: Gelen giden, ziyaretçi.

Ayîn: Görenek, âdet, usul, ibadet tarzı.

Azad: Köle veya cariyenin sahibi tarafından serbest bırakılması, hür kılmak.

A'zar: Özürler, bahaneler.

B

Bac: 1. Halktan alman öşür ve haraç, tüccarlardan alman temettü resmi ve gümrük rüsumu v.s. den ibarettir.

2. Kudretli hükümdarın zayıf olandan aldığı vergi.

Bac-i Bazar: Pazar yerinde malını satan tüccardan alınan vergi.

Ba'de Zamanın: Bir zaman sonra.

Ba'd-Ed Duhûl: Duhulden (bkz.) sonra.

Ba'd-El Îdde: îddetten (bkz.) sonra..

Ba'dehu: Ondan sonra.

Badî Azlemdîr: Sebep olan daha zâlimdir.

Bâgî: Veliyyülemr'e (bkz.) kendisince doğru olan bir sebebe dayanarak, aslında haksız yere isyan eden kuvvet sahibi müslim.

Ba'îd: Uzak. Alâkasız.

Baîn: Bkz. Talâk-i bâin.

Baliğ: Buluğa (bkz.) ermiş erkek çocuk. Kız ise: Eâliğa.

Bâri: Yaratıcı, Allah.

Bâtıl-l Mahz: Tamamen boş ve beyhude.

Batman: Mayiler ve hububat için bir ölçü. Yerine göre iki okkadan sekiz okkaya kadar çeşitleri vardır. Bir okka 1 kg. ve 283 gr'dır.

Batnen Ba'de Batnîn: Soydan soya, nesilden nesile.

Bedgîrdar: Kötü işli.

Bengüman: Fena şüphede bulunan.

Bednam: Adı kötüye çıkmış, rezil.

Bedel-i Hal': Bkz. Hal' okuşmak.

Bedel-l Kitabet: Kölenin kitabet (bkz.) mukabilinde sahibine ödemeyi teahhüt ettiği mal. Bedel-i mükâtebe.

Ber: 1. Toprak, kara.

2. Hayır işleyen.

Berat Namazı: Şaban ayının on beşine tesadüf eden Berat gecesinde fazla olarak kılman yüz rekât namaz.

Berhurdar: Hisse ve nasibi olan, devlet ve ikbâle eren.

Berk: (kef) Yaprak, (kaf) Şimşek.

Berkîtîb: Sıkıca bağlayıp, Sağlamlaştırıp, takviye edip.

Berş: Afyon şurubu ve keten yaprağı ile yapılan sarhoşluk verici bir çeşit macun.

Ber Vech-i Maktu': Muayyen bir bedel karşılığı olarak

Beşr: Fetva metinlerinde erkeği temsil etmek üzere kullanılan umûmî isim lerden biri. Ötekiler: Zeyd, Amr, Bekr, Halid.

Bey': (ayın) Satmak, satış.

Beyt-i Mukaddes: Mukaddes ev.

1. Kudüs.

2. Kudüs camii: Mescid-i Aksa.

Beyt-Ülmal: İslâm hükümetinin mâliye hazinesi. Beyt-ülmâl-i müslimîn.

Beyt-Ülmâlcî: Yeniçeri ocağı efradından ölenlerin mirasının vârisler arasında taksimi, vârisi küçükse kalan paranın işletilmesi, yoksa, paranın Beyt-ülmâle gönderilmesi gibi işleri yapan vazifeli.

Beyyîne: Delil.

Beyzâ:1. Çok beyaz.

2. Yumurta.

Bı-Günah: Günahsız, kabahatsiz.

Bî-Haseb-İş Şer'-İş Şerif: Mukaddes şeriat gereğince.

Bi-Namaz: Namaz kılmayan.

Bî-Nefsihâ: Kendisi.

Bid'at: Dinin, îman ve ibâdet hususlarında, aslında bulunmadığı halde sonradan ihdas olunan şeyler.

Bid-Defeât: Defalarca.

Bîhte: Zayıf, esir.

Bîla-Gasl: (ölüyü) Yıkamadan.

Bîka': (kaf) Yerler, topraklar, ülkeler.

Burun: Dışarı, dışarıda.

Bulüg: Erkek ve kız çocuklarının, tenasül kabiliyeti kazanmaları. Bâlig ve bâliga olmak. Çocuk buluğdan sonra dînî emirleri yapmakla mükellef olur.

Butlan: Boş ve bâtıl. Yanlış olarak.

Bür': Kurtulmak.

C

Cari: Bkz. Câbî-i vakıf.

Cabi Vakıf: Vakıf gelirlerini toplamaya memur kimse, vakıf tahsildarı.

Caiz: Şeriat ölçüleriyle yapılması serbest ve doğru olan.

C'anbaz: Canını tehlikeye koyan. Canbazlık eden.

Canıb: Taraf.

Car: Kadınların tesettür maksadiyle büründükleri örtü, çarşaf. Önceleri büyük bir tek parça hâlinde idi.

Câriye: Bir müslümanın malı olan genç veya yaşlı köle kadın.

Cebehane: Silâh ve harp malzemesinin saklanıp korunduğu yer. Cebe: Zırh.

Cebren: Zorla cebr ederek.

Cehele-1 Küttab: Cahil kâtipler.

Cehr: Aşikâr olmak. Sözü açıktan söylemek. Yüksek sesle okumak.

Cela: Memleketinden ayrılmak, gurbete düşmek.

Cemaat-i Saniye: İkinci cemâat.

Cemaat-i Ülâ: İlk cemâat. Ezandan sonra birlikte kılman namazın cemaati.

Cem' Olmak: 1. Bir araya gelmek, toplanmak.

2. Zifaf olmak, kadınla erkeğin birleşmesi, cima'.

Cemîan: Topluca, hep beraber.

Cemm-i Gafîr: İnsan kalabalığı.

Cer: Medrese talebesinin üç aylarda etrafa dağılıp, Kur'an okuyup vaaz ederek geçimlerini temin edecek malı toplamaları.

Cerh: Baş ve yüz kısmından başka uzuvlardan herhangi birini yaralamak.

Cerrar: Cerre çıkan kimse. Bkz. Cer.

Cevanib: Canipler, yanlar, çevre, etraf.

Cezbe-i İlahîye: İlâhî bir his ile coşarak kendinden geçme hâli.

Cîbâyet: 1. Büyük vakıfların ayrı vazifeliler (câbî) tarafından idare edilen kısımları. 2. Vakfa ait paraları toplama vazifesi (cihet).

Cibril: Cebrail. Peygamberlere Allah'ın emirlerini tebliğ eden melek.

Cidd: Ciddîlik. Bir işi gerçekten yapmak.

Cihad: Müslümanın malını ve canını feda ederek ve her çeşit vasıta ile Allah yolunda çalışması ve savaşması.

Cihât: Cihetler. Vakıf müessesesine ait vazifeler. İmamlık, hatiplik, müezzinlik, kayyimlik, müderrislik, hâfız-ı kütüplük gibi.

Cihaz: Kocaya varan kız için hazırlanması âdet olan eşya. Çeyiz.

Cihet: Vakfa ait vazife ve hizmet. Ekz. Cihât.

Cîhet-i Fevk: Yukarı taraf.

Cîhet-i İhtisâb: İhtisab (bkz.) Vazifesi.

Cima: Cinsi münâsebet.

Cîmâ' Lâfzı ile Şetm: Cinsî münâsebet sözünü kullanarak birine sövmek. “Sinkef” ile sövmek.

Cîyef-i Dünya: Dünya cifeleri, pisliği. Dünya, dünya malı.

Cizye: Gayri müslimlerin mükellef olan erkeklerinden senede bir defa alınan şahıs vergisi, haracür rüûs.

Cünûd: Askerler, ordular,

Cünün: Delilik.

Cüzhan: Namazlardan evvel, Kur'an'dan bir cüz okumakla vazifeli cami hademesi. Kur'an otuz cüz'den ibarettir.

Ç

Çarhıya Çıkmak: Meydana çıkıp savaşmak.

Çeyiz: Bkz. Cihaz.

Çiftlik Rüsumu: Çiftlik vergisi.

Çuka Çakşır: Çuha kumaşından elbise.

D

Dahl: Karışma, tesir etme.

Dahl Etmek: 1. Karışmak, müdâhale etmek. 2. Taarruz etmek.

Dâin: Alacaklı.

Da: (dad) Dalâlete düşmüş, sapıtmış, hidâyetsiz.

Dalyan: Tutulan balıkların içinde muhafaza edildiği çevrilmiş deniz parçası.

Dana: Âtim, arif, bilgili.

Dânişmend: Medrese tahsili görmüş kimse. Âlim kıyafetinde bulunan kimse.

Dar: 1. Ev.

2. Yer.

3. Memleket.

Dâr-ı Hare: Müslümanların elinde bulunmayan yer ve müslümanlarla sulh yapmamış olan gayri müslimlerin ülkesi.

Dar-i İslâm: Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan yerler.

Darb Eylemek: Vurmak, dövmek.

Debbağ: Kösele yapmak için hayvan derilerini işleyen esnaf.

Decâce: Tavuk.

Defter-i Hâkânı: Şahsî tasarruf, timar, zeamet, has, mülk ve vakıfların ve bunlardaki değişikliklerin kaydını tutup senedini veren dâirenin adı. Tapu.

Delâlet: (dal) Delil olma, işaret etme, yol göstermek.

Der-ı Devlet: Devlet kapısı.

Der-Mahzen: Mahzende. Mahzene koymak.

Derâhım: 1. Dirhemler

2. Akçalar, paralar.

Derekât-ı Nâr: Ateşin dereceleri, Cehennemin tabakaları.

Devirhan: Camilerde namazlardan evvel Kur'an okumakla vazifeli kimse.

Devran: 1. Dönerek oynamak.

2. Bazı tarikatlerde dervişlerin bir halka teşkil edip dönerek yaptıkları zikir ve âyin.

Deyn: Bir kimsenin ödemek zorunda olduğu bedel, borç.

Dımışk: “Şam” şehri.

Dirhem: Okkanın dört yüzde biri. Bir dirhem 3,2 gramdır.

Dîrhem-i Şer'î: On dört kırat gümüş. Orta büyüklükte yetmiş arpa tanesi ağırlığı... Zekât, mehir, diyet ve sirkat nisablarında muteber olan bu dirhemdir.

Diriğ: Sakınmak, uzak tutmak, esirgemek.

Dîyâr-ı Arab: Arap memleketleri.

Dîyâr-ı Şâmiye: Şam ülkesi, Şam.

Dîyet: Yaralama veya öldürme hâlinde, yaralanana veya ölenin vârislerine, suçlu tarafından bir çeşit tazminat mahiyetinde olarak verilmesi gereken mal.

Donanma: Mühim günlerde yapılan şenlik ve eğlenceler.

Duhûl: 1. Girmek.

2. Erkeğin kadınla cinsî bakımdan tam olarak birleşmesi, zifaf olmak. Kendisiyle zifaf olunan kadına "medhûlün bihâ" denir.

Düzah: Cehennem.

Dürer: 1. Büyük inci taneleri.

2. Bir fıkıh kitabı. Şeyhülislâm Molla Hüsrev (öl. 1480) tarafından yazılmıştır. Bunun şerhi olan "Gurer" de ayni zâtındır.

Düş: Rüya.

E

Eazzalâhü Ensârahu: Allah onun yardımcılarını aziz etsin.

Ebâtîl: Boş, yalan, esassız şeyler.

Eben 'An Ced: Babadan, büyük babadan, dededen.

Ebnâ-Yı Sebil: Yolcular.

Ebnâ-Yı Zaman: 1. Zamane çocukları. Bugünün insanları.

2. Dönek kimseler.

Ebü Cehil: Hz. Peygambere düşmanlığı ile tanman müşrik. Bedir gazasında öldürüldü.

Ecel: Kararlaştırılan vakit, müddet.

Ecîl: Sebep.

Ecir: 1. Ücret. 2. Sevap.

Ecr-i Misil: 1. Bir malın kullanılmasından doğan menfaatin para ölçüleriyle takdiri.

2. Ehl-i vukufun bir husus için takdir ettiği ücret.

Ecza: 1. Cüzler, parçalar.

2. Kur'an cüzleri.

Eda-Yi Salât-i Mektûbe: Farz olan beş vakit namazı kılmak.

Edal: (dad) Çok fazla dalâlette olan, çok sapmış olan.

Ed'iye: Dualar, evrad. Devamlı okunan dua ve zikir.

Ef'âl-i Şenîa: Kötü işler, hareketler.

Efdal: Daha faziletli, daha iyi.

Efzun: Fazla, çok, yukarı.

Eğerçi: İse de.

Ehab: Çok sevilen.

Ehak: (kaf) Daha lâyık, müstehak.

Ehl-i Bazâr: Satıcı.

Ehl-i Heva: Hevâ ve heveslerine uyanlar.

Ehl-i Hıref: Esnaf.

Ehl-i Şer': Bkz. Meclis-i şer'.

Ehl-i Urf: İdâre memurları hakkında kulamlan bir tabir. Daha ziyâde "muhtesib" gibi kânûnî yollardan çok idarî tedbirlerle iş gören ve halkla yakından ilgili vazifeliler. Zabıta. İnfaz memurları.

Ehl-i Zîmmet: Müslümanlardan eman (bkz) almış bulunan gayrimüslimler. Erkeğe "zimmî", kadına "zimmiye" denir.

Eimme: 1. İmamlar (bkz.)

2. Büyük din imamları, âlimler, müctehidler.

Ekâvil-i Batıla: (kaf) Bâtıl Gözler.

Ekl Etmek: Bir şey yemek.

El-Îyâzü Bîllâh: Allaha sığınırız.

Eman: 1. Korkusuzluk, âsûdelik, endişeden uzak olmak.

2. Harpte, korkmaması ve hayatından emin olması için düşmana verilen söz.

Emîn-i Evâbık: Sahibinden kaçmış köleler (âbıklar) ile ilgili memur.

Emin-i Mâlî Gâib: Kaybolmuş kimselerin mallarına bakan memur.

Emîr: 1. Bir yerin reisi.

2. Seyyid (bkz.)

3. Sancak Beyi.

Emirler: 1. Ümerâ. Sancak Beyi (bkz.).

2. Seyidler.

Emr-i Ma'rüf: Ma'rûfu doğru olanı emr etmek. Allahm emirlerini hatırlatıp, anlatmak. Bkz. Nehy-i münker

Emred: Bıyıkları yeni terlemiş, sakalı çakmamış genç çocuk.

Emsâr: (sad) Şehirler.

Emsâr-ı Müslîmîn: İslâm şehirleri,

En'am: 1. Kur'anda bir sûre.

2. Bir dua kitabı.

3. At, deve, sığır, koyun gibi hayvanlar.

Enfa': Çok faydalı.

Enkiha: Nikâhlar (bkz.).

Enseb: Çok münâsip, en uygun.

Eramîl-i Eytam: Yetimlerin anaları.

Erba’ Ve Erba'ın Ve Tısamie: Dokuz yüz kırk dört. Milâdî: 1535.

Erbâb-ı Besair-l Selîme: Selim görüş sahipleri. Olgun ve tedbirli kimseler.

Erbab-ı Hall ü Akd: Selâhiyet sahipleri, işbaşındakiler.

Erbab-ı Sûk: Çarşıda pazarda ticaret edenler.

Erham: Hısımlar, akrabalar.

Esbab: 1. Sebepler.

2. Esvap, elbiseler, çamaşırlar, eşyalar.

Esfel: Aşağı, alt taraf.

Eshâb-ı Cahîm: Cehennemlikler.

Eshab-ı Hîbre: Bir mesele hakkında derin bilgisi olanlar. Ehî-i hîbre, ehl-î vukuf, bilirkişi.

Eshab-ı Vukuf: Bkz. Eshâb-i hibre.

Eslah: En sâlih, en iyi.

Eşed: En şiddetli.

Evâbık Eminî: Bkz. Emîn-i evâbık.

Evâni: Eve ait eşyalardan sofra, çay, kahve takımları ile leğen, ibrik, testi, kâse gibi maden veya çiniden yapılmış kaplar. Avani.

Evfak: En muvafik, en uygun.

Evkât-ı Hamse: (kaf) Beş vakit namaz.

Evla: En münâsip, en lâyık.

Evliya: 1. Velîler, keramet sahipleri.

2. Emir sahipleri.

3. Himaye edenler. Evliyâ-yı umur: iş başında bulunan kimseler.

Evza-i Masnüa: Düzme tavırlar, yapmacık hareketler.

Eyyam-i Nahir: Kurban bayramının, kurban kesüebilen ilk üç günü.

Eyyedehullahu Teâlâ Ve Kavvahu: Allah onu teyid etain ve kuvvetlendirsin.

F

Farz: Allah'ın kat'î emir ve yasakları.

Fasık: Allah'a İtaatten çok uzaklaşan. Büyük günahlar işleyen.

Fasıd Namaz: Yanlış bir hal veya hareket sebebiyle doğru olmaktan çıkan namaz. Fâsid-i namaz: Namazı fâsid eden şey.

Fatıma: Fetva metinlerinde kadını temsil etmek üzere kullanılan umumi isimlerden biri. Ötekiler: Hind, Hatice, Zeyneb.

Fecere: Fâcirler. Günahkâr, sefil, rezil, yalancılar.

Ferâg-i Bal: Gönül rahatı.

Ferâîz: 1. Farizalar, Allah'ın kat'î emirleri.

2. Mirasçıya şer'an düşen hisse, îlm-i ferâiz: Vârislerin hisselerini bildiren ilim.

Ferc: 1. Aralık, yarık, çatlak.

2. Kadın tenasül uzvu.

Feseka: Fâsıklar (bkz.).

Fesh-i Nikâh: Nikâhın, boşanma olmadan bozulması. Nikâhı fesh eden hallerden bazıları:

a) Eşlerden birinin irtidâdı (bkz.)

b) Eşlerin birbirine mahrem (bkz.) olduğunun meydana çıkması,

c) Erkeğin, kayınvalide veya üvey kızı ile, kadının kayınpeder veya üvey oğlu ile münâsebet kurması veya şehvetle sarılması veya tenasül yerine şehvetle bakması,

d) Pir câriye veya köle ile evli olan kimsenin miras yolu ile eşinin sahibi durumuna geçmesi.

Fetâvâ: Fetvalar.

Fetva: Müftü tarafından verilen şer'î hüküm. (Eserin giriş kısmındaki izahata bakınız.)

Fevt Olmak: 1. Elden kaçmak, kaybolmak.

2. Ölmek.

Fısk Fücur: Allah'ın emrini terk etmek, günah işlemek.

Fî-Zamânîna: Zamanımızda.

Fi'l-i Abes: Boş iş, faydasız hareket.

Fi'l-i Kabih: Kötü ve günah iş. Livata (?).

Fîlori: Milâdî 11. asırdan evvel Filoransa'da çıkarılan üzeri çiçek nakışlı altının adı. Daha sonra Avrupa'da basılan başka altın paralara da bu isim verildi. Bizde ilk olarak Fâtih tarafından bastırılan altın paranın adı sadece "altın" idi. Fakat "filori" de denmiştir.

Firkat: Ayrılık.

Fuzûlî Nîkah: Asîl velî, vekil veya elçi olmayan bir şahsın başkası namına akt ettiği nikâh.

Fülûs: Mısır'da 1633 yılında basılan bakır para Osmanlıların zamanında, İs tanbul'dan gönderilen bakırla kesilen bu para, ilk olarak fülûs adını almıştır. Araplar bakır paralara 1400 yılından beri fülûs diyorlardı.

Fünûn-i Skâzîbe: Yalancı ilimler, kandırıcı fenler.

G

Galîb Bel Mütehakkîk: Daha üstün, hatta muhakkak.

Gabn: Hile, aldatmak. Bir şeyin miktarını eksiltmek.

Gabn-i Fâhîş: Fahiş derecede, çok aldanmak.

Gallât: Gaileler.

Galle: Gelir ve mahsul. Galle-i vakf: Vakfın gelirleri.

Garb: Daimî akıntı yapan bir göz hastalığı.

Garet: Çapul, yağma, akın.

Garra: Güzel, gösterişli, şatafatlı.

Gasl Etmek: Ölüyü yıkamak, gasil.

Gaybet: Kaybolmak, bilinmemek.

Gedik: Esnaflık ve san'atkârlık etmek üzere daimî kalmak için kiralanmış veya mülk alınmış bir yer veya dükkân içinde, kiracı tarafından sahip veya mütevellinin izni ile yapılan bina, dolap, raf ile içeri konan âletler.

Grîv: (gaym) Bağırma, feryat.

Gurema: Alacaklılar, borçlular.

Gurer: Bir fıkıh kitabı. "Dürer" in şerhidir.

Gurre: 1. Kamerî ayların ilk günleri.

2. Malın ve kölelerin en iyi ve güzel olanı.

3. Düşürülen bir cenin için verilecek tazminat.

Gurre-i Ramazan: Ramazan ayının ilk günü.

Gurre-i Şevval: Şevval ayının ilk günü.

Gusl: Cünupluk, hayız ve nifas hallerinden sonra dinin emri gereğince yı kanma. Boy abdesti.

Güzeşte: Geçmiş.

H

Habs-i Medyun: Borcunu vermeyen borçlunun haps edilmesi. Ödememeyi âdet edinen veya malı olduğu halde saklayan borçlu hapsedilir. Pişman olursa, hakikaten fakir olduğu anlaşılırsa veya para kazanıp ödeyeceğine hâkimin kanaati gelirse serbest bırakılır.

Habs-i Medîd: Tam bir gün veya daha fazla süren hapisler.

Hac: İslâm'ın beş şartından biri. Her müslümanm belirli bir maddî imkâna eriştiği anda üzerine farz olan ibadet.

Had: 1. Men etmek.

2. Bir kısım cezaların umumî adı.

Hadd-i Kazf: Kadın veya erkek, zinadan kendisini koruduğu, temiz ve iffetli olduğu bilinen bir kimseye zina ile iftira edene verilen ceza. İftiraya uğrayan hür ise 80, köle ise 40 değnek darbesidir.

Hadd-i Şürb: Sarhoş edici içkilerden birini kendi isteği ile içen kimseye verilen ceza. Hür ise 80, köle ise 40 değnek darbesidir. Hadd-i sekr, hadd-i hamr.

Hadem ü Haşem: Hizmetkârlar.

Hadis: Çıkan, meydana gelen. Yeni, yeni çıkan.

Hadîs: Hz. Peygamberin sözleri. Bkz. Sünnet.

Hadravat: Sebzeler.

Hakk-ı Hizane: Bakıma muhtaç kız çocuğunu, süt etmesi ve terbiye edilmesi gereken yıllarda yanında bulundurma hakkı.

Hakk-ı Tebbiyet: Bakım ve terbiye yıllarında erkek çocuğu yanında bu lundurma hakkı.

Hal': 1. Soyma.

2. Boşanma.

3. Tahttan indirme.

Hal' Okuşmak: Karşılıklı şartlarıkabul ederek boşanmak.

Halas: Kurtulmak, serbestlik.

Hali'-Ül Îzâr: Kötü, yırtık, edepsiz.

Halid: Fetva metinlerinde erkeği temsil etmek üzere kullanılan umûmî isimlerden biri, ötekiler: Zeyd, Amr, Bekr, Beşr.

Hâlîya: Şimdi, hâlâ.

Hall ü Akd Erbabı: Bkz. Erbâb-ı hail ü akd.

Hal-Ledet Hılafetehu: Hilâfeti dâim olsun.

Halt: 1. Karıştırma.

2. Münasebetsiz söz söyleme.

Halvet: Zevç ile zevcenin yalnız bulunmaları.

Halvet-i Sahîha: Zevç ile zevcenin birleşmelerine (cima') mâni olacak bir hal olmadığı halde halvet olmaları.

Halveti: 1. Halvetiyye tarikatına mensup olan.

2. Haîvetiyye tarikatı: 14. asırda Harzem ve Hirat'ta yaşamış olan Siraceddin Ömer Haivetî'nin kurduğu tarikat.

Hâmil: 1- Bir şeyi üzerinde bulunduran. Taşıyan.

2. Hâmile.

Hamr: Şarap.

Hamse Ve Erbain Ve Tis'amie: Dokuz yüz kırk beş. Milâdî: 1536.

Harac: Biri adam basma, diğeri topraktan veya hâsılatından olmak üzere gayrimüslimlerden alınan iki çeşit verginin adı. Adam başına alınan ve şahsî vergi mahiyetinde olana "cizye" veya "harac-ı rüûs" denir. Topraktan veya hâsılatından alınana ise "harac-ı arazî" denir. Harac-ı: rüûs reşit ve sağlam olan gayri müslim erkeklerden alınır. Müslüman olurlarsa alınmaz. Harac-ı arazî ise, arazi sahibi müslüman olsa da alınmaya devam edilir. Mukâseme ve muvazzaf olarak iki çeşittir.

Harac-i Mükâseme: (kaf) Arazînin verimine göre hâsılatın onda birinden yarışına kadar alınabilir. Her mahsul kaldırışta alınır.

Harac-ı Muvazzaf: Arazinin verimi göz önünde tutulmakla beraber, arazî üzerine ve dönüm başına sabit olarak konan vergidir. Mahsul durumu ne olursa olsun aynen ve yılda bir kere alınır.

Haraç-Güzar: Haraç veren.

Haram: Yapılması, Allah tarafından kat'i olarak yasak edilmiş.

Harami: Yol kesen, haydut.

Haramzade: Gayri meşru, piç.

Hakekât-ı Mevzû'a: Bkz. Evzâ'-i masnûa.

Harem: 1. Saray, konak ve evlerde kadınlara mahsus kısım. Harem dairesi.

2. Mukaddes şey, girilmesi yasak olan yer.

3. Zevce.

Harici: Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında zuhur eden anlaşmazlık sırasında, Hz. Ali saflarından çıkarak her iki tarafa da düşman olan bir fırka. Ehl-i sünnetten tamamen ayrılan bu hizip mensupları Hz. Ali tarafından mağlûp edildiler, fakat ortadan kalkmadılar. Sonunda Hz. Ali'yi hançerle şehit ettiler, îman, amel ve hilâfet hususlarında farklı görüşleri vardır. Kendi gibilerden gayrısına kâfir, öteki İslâm diyarlarına “dâr-i harb” (bkz.) derler. Çeşitli kollara ayrılmışlardır. Ehli sün nete en yakın kolu “ibâdiyye” dir.

Harir: İpek.

Has: Bkz. Timar.

Haşîr: 1. Toplama.

2. Ölülerin dirilipmahşere gelmeleri.

Hatib: 1. Güzel söyleyen.

2. Camide hutbe okuyan.

Hatice: Fetva metinlerinde kadım temsil etmek üzere kullanılan umûmî isimlerden biri. Ötekiler: Hind, Fâtıma, Zeynep.

Havaîc-i Aslîye: Aslî ihtiyaçlar zarurî ihtiyaçlar.

Havale: 1. Bir evin içine bakarak rahatsızlık veren yapı.

2. Perde, mâni, manzarayı kapayan.

Havalı: Etraf, çevre.

Havaric: Haricîler (Bkz.).

Havf: Korku.

Havf ü Reca: Korku ve ümid. Allah'a karşı, kulların dâima bulunmaları gereken hal. Günâhtan ve azaptan korku ile af ve cenneti ümid etme hislerinin aynı anda taşınması hâli.

Hayâl-i Zıll: Gölge oyunu, karagöz.

Hayme: Çadır.

Hayyen: Diri, canlı olarak.

Hazîne-i Âmîre: Devlet hazînesi, devlet kasası.

Hedm: Yıkmak, harap etmek.

Helak: (kef) Ölmek, mahvolmak.

Hemmaz Ve Gammaz: İnsanın ayıp ve kusurlarını araştırıp, yayan ve şikâyet eden.

Hergiz: Asla, katiyen, hiçbir vakit.

Hetk: Yırtma, yarma. Hetk-i ırz: Irza saldırma.

Hıdane: Bkz. Hizâne.

Hıfz: 1. Korumak, bakıp beslemek.

2. Ezberlemek. Hafız: Kur'an'ı ezberleyen.

Hılâl-İ İddet: İddet süresi.

Hınzır: Domuz.

Hıref: Hırfetler. Ehl-i hıref: Esnaf.

Hırfet: Geçim sebebi olan iş ve san'at.

Hıyâr: Muhayyerlik. Taraflardan birinin bir zaman için anlaşmayı bozmakta serbest olması.

Hıyâr-i Fesih: Bir anlaşmayı fesh etme hakkına sahip olma.

Hıyâr-i Gabn: Aldatılmış olmak sebebiyle anlaşmayı bozma hakkı.

Hıyar-ı Gurur: Bir alışveriş veya anlaşmada bir kimsenin kendi kendine aldanması sebebiyle geri dönebilme hakkı.

Hibe: Bağışlama, bağış.

Hill: Helâl olmak.

Hin: Vakit, zaman, an.

Hînd: Fetva metinlerinde kadını temsil etmek üzere kullanılan umûmî isim lerden biri. Ötekiler: Fâtıma, Hatice, Zeynep.

Hîndîbâ: Bir bitki. :

Hins: Yeminini bozmak.

Hîrman: Nasipsizlik, mahrumluk.

Hizane: 1. Besleyip büyütmek.

2. Çocuğu, buna hak sahibi bir yakınının muayyen müddeti içinde muhafaza ve terbiye etmesi.

Hucurat: Hücreler.

Huf: Namaz abdesti alınırken üzerine mesh edilen bir çeşit mest, ayakkabı.

Huffaz: Hafızlar.

Hufyeten: Gizlice.

Hukuk-u İbâd: Kulların hakkı.

Hulle: Bir kadının, talâk-ı selâse (bkz.) ile kocasından ayrıldıktan sonra, yine eski kocasına dönebilmesinin şer'an mümkün ve helâl olabilmesi için gereken şart. Bunun için kadının başka bir erkekle evlenip ayrılması gerekmektedir. Bu ikinci evlilik bir hile şeklinde olmayıp zifaf olunması şarttır.

Huliyy-i Nisa: Kadınların süs takıları, ziynetleri.

Hümret: Kırmızılık, kızıllık.

Hüms: Beşte bir.

Hürmet: Haram olmak.

Hurûc: 1. Çıkma.

2. Ayaklanma.

Husûmet: Anlaşmazlık, da'va mevzuu.

Huzür-i Şühüd: Şahitlerin huzuru, önü.

Hüccet: Delil, isbat edici.

Hürm-ı Şer'i: Şerîate göre verilen hüküm.

Hünkâr: Osmanlı pâdişâhı.

Hünsâ-Yı Müşkil: Kendisinde hem erkek, hem de kadın tenasül âleti bulunan veya hiçbiri bulunmayan insan. Bunlar işeme tarzları, cinsî meyilleri, sakal veya göğüslerinin çıkması gibi hallere göre iki cinsten birine dâhil edilirler.

Hürret-ül Asl: Doğuştan hür.

Hüsn-i Muaşeret: İyi geçinmek.

Hüsn-i Savt: Ses güzelliği.

I

Iskatı Salat: (kaf) ölen bir müslümanın, hayatında kılamadığı namazların affina sebep olur ümidi ile, kendi vasiyeti üzerine veya vârisleri tarafından, fakirlere dağıtılmak için ayrılan para ile yapılan muamele.

Itk: (kaf) Azad etmek, köleyi serbest bırakmak.

İ

Îâre: Ariyet vermek. Geri almak üzere vermek.

Îba: Şiddetle çekinmek, tiksinmek.

Îbahat: Mubah olmak, serbestçe yapılabilir olmak.

İbka: (kaf) Devam ettirmek, ayni halde bırakmak.

İbieâ: Bir kimsenin üzerinde başkalarının hakkı, alacağı vereceği kalmadığını gösteren muamele.

İbraz: Göstermek, meydana koymak.

İbtidâ-i Hadd-i Buluğ: Buluğun (bkz.) başlangıç yaşı.

İcabe: Kiralamak.

İcazet: 1. İlim veya yazıda (hat) tahsilini bitirenlere verilen izinname, şehâdetnâme, diploma.

2. İzin, müsade.

İcbar: Cebr etmek, zorlamak.

İcla: Nefy etmek, sürmek.

Îddet: Kadının boşanma veya ölüm sebebiyle ayrılması üzerine, tekrar ev lenebilmesi için geçmesi gereken zaman.

İddet-i Talak: Boşanan bir kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken müddet. Üç ay on gün, yüz gün.

İddet-ı Vefat: Kocası ölen bir kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken müddet. Dört ay on gün, yüz otuz gün.

İdhal: 1. Dâhil etmek, içeri koymak.

2. Erkeklik âletinin sokulması.

İfakat: (kaf) Hastalıktan iyileşme.

İhâneten: Korkutarak.

Îhsan: 1. İyilik etmek, bağış, lütuf.

2. Bir yeri sağlamlaştırma.

İhtira: 1. İcad etmek.

2. Uydurmak.

İhtiraz: Çekinmek.

İhtısab: Bkz. Muhtesip.

Îhtîsâben: İhtisab vazifesi olarak. Bkz. Muhtesib.

Îhtîzar: Ölüm hâli, hastanın ölüme yaklaştığı hâl.

İkab: (kaf) Ceza, azap.

İkamet: (kaf) Yerine getirmek, vücûde getirmek.

İkâmeti Had: (kaf) hadlerin (ceza) yerine getirilmesi, ifâsı.

İkrah: Bir kimseyi haksız yere korkutarak rızası olmayan bir sözü söylemeye veya bir işi işlemeye mecbur etmek.

İkrar: (kaf) Kabul etmek, itiraf etmek.

İkta': (kaf) Beyt-ülmâle âit araziyi veya arazinin gelirini, beyt-ülmalden, almaya hakkı bulunan bir kimseye veliyyülemrin (bkz.) vermesi.

İktida: (kaf) 1. Uymak, tâbi olmak.

2. Cemaatle namaz kılarken imama uymak.

Î'la: 1.Yemin etmek.

2. Erkeğin bir müddet için veya devamlı olarak karısına yaklaşmamak üzere yemin etmesi.

İ'lâ-yı Kelimetullah: Allah'ın sözünü yüceltmek. İslâmiyeti yaymak.

İlâ Yevmina Haza: Günümüze kadar.

İlhad: Hak yoldan yüz çevirip, küfür yollarından birine sapmak. Böyle olana “mülhid” denir.

İlhak: (kaf) Katmak, bitiştirmek.

İlka: (kaf) Bırakmak, koymak, atmak.

Îlla: Aksi takdirde.

İlm-l Hendese: Geometri.

Îlm-i Remil: Bir takım nokta ve-çizgller yardımıyle, gaibi keşfetme iddiasında olan bir ilim. Bununla uğraşana “remmâl” denir.

İmam: 1. Önde bulunan ve kendisine uyulan kimse.

2. Din ilminde yüksek bir mevki sahibi.

3. Peygamberin halifesi, müslümanların reisi, devlet başkanı.

4. Halifenin izni ile halka namaz, kıldıran, dini öğreten, yol gösteren, müşkillerini halleden, nikâh vb. işlere bakan kimse.

İmam-ı A'zam: Ebû Hanîfe Numan b. Sabit el-Kûfî. Mezhep kuran dört büyük müctehidden biri. Hanefî mezhebi kurucusu (699-767). Öteki müctehidler: Mâlik, Şafiî, Hanbel.

Îmam Muhammed: Ebu Abdillah Muhammed b. Hasen. İmam-ı A'zam'ın en ileri gelen talebesi. Hocasının derslerini yazarak tesbit etmiştir.

İmam Şafii: Ebu Abdillah Muhammed b. İdris mezhep kurucu dört müc tehidden biri Şafiî mezhebi kurucusu (767-819).

Îmameyn: "İki imam" demektir, "imam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed" için, bazen de "İmam-ı A'zam ve İmam Şafiî" için kullanılır.

İnas: Kadınlar, dişiler.

Înfak: Nafaka vermek, beslemek.

İnhiraf-i Fahiş: Çok sapmış olmak, fazla yanlış.

İnşa: Yapma, vücûda getirme.

İnzal: 1. indirmek, nüzul ettirmek.

2. Cinsi temasta meninin çıkması.

İrâdet: Dilemek, istemek murad etmek.

İrsal Etmek: Göndermek, yollamak.

İsa: (sad) Vasiyet eden.

Îsâ: İsâ peygamber.

İsare-i Fitne: Fitne salmak. Fitne ile ortalığı karıştırmak.

Îsga: Dinlemek, kulak vermek.

İskâr: Sekir vermek, sarhoş etmek.

Îsm: Günah, kabahat suç.

İspençe: Bir nevî şahıs vergisi. Müslim veya gayri müslim, buluğa ermiş herkesten alınırdı.

İstibdâl: 1. Değiştirmek.

2. Bir vakfı, bir mülk ile mübadele etmek, değiştirmek. Bu muamele vakf edenin şartı, veya şer'î lüzum üzerine yapılabilir. Yeni mülk de aynen vakf sayılır.

İstîdâne: Borç, ödünç almak veya alınmak.

İstihâl: Hâl değiştirmek.

Îstihânet: Hor ve hakir görmek, horlamak.

İstifsar: Sormak, soruşturmak. Sorulma.

İstifta: Fetva istemek. Müftü veya dînî ilimleri bilen birinden mesele sormak.

İstiğfar: Allah'tan mağfiret dilemek, af istemek. “Estağfirullah” demek.

İstihlâl: 1. Helâl saymak.

2. Helâllaşmak.

İstihsânen: Beğenerek, beğenilerek.

İstikrah: Kötü sayma, tiksinmek.

İstiksa: Bir şeyin esasını anlamak için inceden inceye araştırmak.

İstilad: 1. Cariyeyi ümm-i veled (bkz.) kılmak.

2. Efendinin, cariyesinin hamile olduğu veya doğurduğu çocuğu “bu bendendir” diye nesebine alması.

İstima': Dinlemek.

İstimrarı: Devamlılık, -kalıcılık.

İstirbah: Faize yatırma, faizle para verme.

İstizan: İzin istemek.

İştira: Satın almak.

İ'tâk: (Kaf) Köleyi azad etmek, hür kılmak.

İtâkname: (kaf) Âzâd olduğuna dâir kölenin eline verilen vesika.

Îtâle-i Lisan: Dil uzatma, kötü söyleme.

İt'am: Yedirmek, yemek vermek.

Î'tikaf: (Kef) Bir yere kapanıp ibâdetle vakit geçirme.

İtlak: (Kaf) 1. Erkeğin zevcesini boşaması.

2. Bırakmak, salıvermek.

İttîba': Tâbi olmak, uymak.

İttisaf: Muttasıf olma, vasıflanma, bir hal takınma.

'İvaz: Değişmek, bir şeye bedel olarak başka bir şey vermek.

Îyallîğe Vermek: Evlâtlığa vermek.

Îza: incitmek, eziyet etmek.

İztirari: Mecburen, elde olmayarak.

K

Kabayih: Kabîhalar, çirkin ve günah şeyler.

Kabîh: Çirkin ve yakışıksız.

Kablehu: Ondan önce.

Kabl-El-Ahz: 1. Almadan önce.

2. Yakalamadan önce.

Kabz Etmek: Almak, elinde tutmak, el koymak.

Kaçağan: Kaçmayı âdet edinmiş.

Kaçkın Kul: Kaçmış, firar etmiş köle. Bkz. Âbik.

Kâdî: Kadı, hâkim.

Kadir: (Kaf)

1. Yapabilme, yapmaya hakkı olma.

2. Yapabilme gücüne sahip erkek.

Kadire: (kaf) Kadir olan kadın.

Kadir Namazı: Ramazan ayının yirmi yedinci gecesine tesadüf eden Kadir gecesinde fazla olarak kılınan namaz. İki rekâtten bin rekâta kadar olabilir.

Kâfir: Müslüman olmayan. Bkz. Küfr.

Kâfir-i Harbî: Kendisiyle sulh yapılmamış, harp hâlinde bulunulan kâfir.

Kaftan: Eskiden giyilen bir üst elbisesi. Her sınıf ve rütbenin kaftan şekli farklıdır. Uzun ve kısaları vardır.

Kahpe: Orospu, kötü kadın.

Kahren Fetîh: Cebren, zorla, savaşıp yenerek fetih. Bkz. Anveten fetih.

Kahve-Fürûş: Kahve satan.

Kahve-Nüş: Kahve içen.

Kakül: Perçem. Alnın üzerine sarkan kısa kesilmiş saç.

Kal': Koparma, sökme, temelinden çıkarıp atmak. Yıkmak.

Kangi: Hangi.

Karine: Bir meselenin çözülmesine yarayan hal ipucu.

Karye: Köy, kasaba.

Karz: 1. Ödünç vermek veya almak.

2. Ödünç verilen şey.

Kakz-ı Hasen: Faiz veya diğer bir karşılık almadan borç vermek.

Kasâme: Katili meçhul olarak bulunan bir ölünün bulunduğu yer halkından elli kişiye “Ben öldürmedim, öldüreni de bilmiyorum” diye yemin ettirilmesi. Ölünün velisinin itham ettiklerine yemin ettirilir. Katil bulunmazsa, ölenin diyeti (bkz.) ora ahalisi tarafından ödenir.

Kasr-I Yed: 1. El çekmek.

2. Mütevellilik, imamlık gibi babasından kendisine geçen bir haktan vaz geçmek.

Kassam: Ölenden kalan malların vârislere taksimi ile vazifeli memur. İs tanbul'da “Kassam mahkemesi” vardı.

Kat'-ı Yed: El kesmek.

Kat'-ı Tarîk: Yol kesicilik. İslâm diyarında müslümanların veya zimmîlerin (bkz.) mallarını ellerinden almak, öldürmek veya halkı korkutmak için, birtakım kimselerin yolları tutması. Bunlara verilen ceza için bkz. Haramiler. Kâtı'-ı tarîk: (kaf) Yol kesici, Kuttâ'-ı tarîk.

Katı: Çok.

Katıl: Öldürülmüş, maktul.

Kavîl: 1. Söz.

2. Dîni bir Mes’ele hakkında söylenmiş muteber bir fikir. İctihad.

Kayyım: Vakfın camiinde temizlik işlerine bakan hademe. Mütevelli (bkz.) manâsına da kullanılmıştır.

Kazf: Bir kimseyi kötülemek için “zina” ile suçlayıp iftira etmek.

Kedhüda: Kâhya. Bir esnaf zümresine nezaret etmek üzere idare ma kamlarınca seçilen kimse.

Kefaret-i Yemin: Yerine getirilemeyip bozulan yemine karşı ödenen ceza. Oruç tutmak, sadaka vermek, köle azad etmek vb. gibi.

Kefere: Kâfirler.

Keffe-ı Mîzan": Terazinin kefesi.

Keume-1 Küfür: İnsanın kâfir olmasına sebep olan söz. Müslüman bir kimse tarafından söylenirse, onu dinden çıkaran söz. Bkz. Mürted.

Kemâ Yenbagı: Lâyık olduğu gibi, gerektiği şekilde.

Renayls: Kenîseler, kiliseler.

Kerahat-I Salat: 1. Namazı hatalı kılan şey.

2. Namaz kılınmasının doğru olmaması.

Kerevit: Büyük karides.

Kerrat Ve Merrat: Kerelerce, defalarca.

Kerremallahu Vechehu: "Allah yüzünü ak etsin" manâsında Hz. Ali için kullanılır.

Kesîm: Tuna ötesi ile Irak ve Basra halkının bütün vergilere karşılık verdikleri vergi. Bazı bağ, hurmalık vb. den her sene alman öşür (bkz.) mukabili vergi.

Kesr Etmek: Kırmak.

Keşiş: Manastırlarda ibadetle meşgul olan papazlar.

Keyfiyet Île Mübtela: Keyif verici macun vb. düşkün olan.

Kıble: 1. Namaz kılınırken dönülen, Kâbenin bulunduğu taraf.

2. Güney Güneyden esen rüzgâr.

Kıble-Nümâ: Pusula.

Kına: Bir çeşit nebat. El, saç ve sakal boyamak için kurutularak tozu kullanılır.

Kısas: Bir kimseyi öldürenin, öldürülmesi, yaralayanın ayni şekilde yara lanması. Kısas, cinayeti sabit kılan yedi şartın varlığı neticesinde icra olunabilir. Aksi takdirde veya ölenin varislerinin arzusu ve affi ile diyet (bkz.) alınır.

Kıssahan: Hikâye, masal söylemeyi meslek edinen kimse. Sonradan "meddah" denmiştir.

Kıstulyevm: Bir güne isabet eden kısım. Kıstulyevm icra etmek: Gündelik kesmek.

Kıyam: 1. Ayağa kalkmak, ayakta durmak.

2. Bir işe kalkışmak.

3. Namazda ayakta duruş.

4. Ayaklanma, isyan.

Kıyamen: Ayakta, ayağa kalkarak.

Kîl: (kaf) Söz.

Kîlâb: Kelpler, köpekler.

Kile: Bir tahıl ölçeği. Çeşitleri vardır. İstanbul kilesi 25 kg. kadardı.

Kitabet: Kölenin, tayin edilen bir bedeli ödediği veya bir şartı yerine getirdiği takdirde serbest olması için, sahibinin onunla anlaşması. Bedeli ödeyinceye kadar köle iş ve kazançta serbest kalırdı.

Kitabet Alel-Mal: Tayin edilen mal veya parayı ödeyip serbest olma şartına bağlı kitabet.

Kitabet Ales-Sene: Tayin edilen zaman kadar ve istendiği şekilde hizmet edip serbest olma şartına bağlı kitabet.

Kizb-i Sabîha: Apaçık yalan.

Kolçak: Zırhın kola geçirilen parçası.

Kopuz: Üç telli bir saz.

Kudât: Kâdîler (bkz.)

Kunut: 1. Vitir namazı

2. Vitir namazının son rekâtında rükûdan evvel okunan dua.

Kunutun Bedeli: Kunut duasını bilmeyenlerin, onun yerine okudukları kolay bir dua.

Kura: Karyeler, kasabalar, köyler.

Kurb: Yakın, bitişik.

Kutta-i Tarîk: Yol kesiciler, eşkiyâlar. Bkz. Kat'-ı tarîk.

Ku'üden: Oturarak.

Küfr: Allah'ın varlığını veya birliğini, veya ilâhî dinlerden veya peygam berlerden herhangi birini inkâr etmek, bunu anlatan bir söz söylemek veya bir şey yapmak.

Küfür Söylemek: Bir müslümanın kendisini dinden çıkaracak, kâfir edecek bir sözü söylemesi. Bkz. Mürted.

Küllema-i Şer'iyye: "Küllemâ diye başliyan ve "Bütün nikahlandığım kadınlar boş olsun" manâsına gelen arapça ibare.

Kütüb-i Fetava: Fetva kitapları. Fetvaları (bkz.) toplu olarak ihtiva eden kitaplar.

Kütüb-ı Mu'tebere: Muteber din kitapları.

L

Lahîk Olmak: (kaf) Katılmak, eklenmek, bitişmek. Ar lâhik olmak: Utanmak.

Lağv: Boş, bâtıl, beyhude.

Lehv: Oyun, eğlence, çalgı. İnsanı gaflete düşüren, ciddiyetten uzaklaştıran şeyler. Lu'b.

Levn: Renk.

Ll'an: Erkeğin, karısını zina ile itham veya çocuğunun kendinden olmadığını iddia etmesi üzerine hâkim ve şahitler huzurunda görülen da'va.

Lihye: Sakal.

Lîvâta: Cinsi sapıklık. Oğlanların kadın gibi kullanılması. Bkz. Amel-i kavm-i Lût.

Lu'b: Oyun, lu'biyyat.

M

Ma'an: Beraber, birlikte olarak.

Mâbeyn: Ara, arası.

Ma'fuv: Affolunmuş, istisna edilmiş.

Mahlut: Karışık, karıştırılmış.

Mahrem: 1. Haram, şerîatin yasak ettiği şey.

2. Nikah düşmeyen, şer'an evlenilmesi yasak edilen.

3. Kadının yanına örtünmeden çıkabildiği erkek.

4. Gizli, sır. Nâ-mahrem: Yabancı, nikâh düşen.

Mahûf: Korku verici.

Mahza: Yalnız, ancak.

Mahzar: Huzur, hazır bulunulan yer,

Mâîde: Üzerinde yemek hazır edilmiş olan sofra veya tepsi.

Makbule: Makbul olan, kabul edilen.

Makelama: Peşkir, büyük mendil, peştemal.

Makûl: (kaf) Söylenmiş, söylenen söz.

Makûle: (kaf) Gibi, benzer.

Ma'kûlat: (ayın, kaf) Akla uygun, mantıklı şeyler.

Maktu': 1. Bedel, vergi.

2. Kararlaştırılan miktar.

Makzûf: Kendisine kazf (bkz.) edilmiş.

Mâl-i Gâîb: Yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen kaybolmuş kimseden kalan mal.

Mah-Î Mefkûd: Mefkûddan kalan mal. Bkz. Mefkûd.

Malikane: (kef) Kanunî şartlara göre birine verilen beylik arazi, Bkz. Arâzi-i emiriye.

Ma'mûlün Biha: Kendisi ile amel edilen, ona dayanarak iş görülen, geçerli.

Manî: Maniheizm.

Maraz-ı Mevt: Hastayı zayıf düşüren ve ölüme varacağı korkusu veren hastalık. Hasta iyileşmeden ölürse, Ölümle neticelenen hastalığı maraz-ı mevt sayılır Bir ara iyileşirse, sayılmaz.

Mâsivâ: 1. Allah'tan başka her şey.

2. Manevî olmayan şeyler.

Maslüb: Salb edilmiş, asılmış.

Ma-Tekaddemûn: 1. Geçmiş zamanlar.

2. Geçmiş şeyler.

Ma'ûniyet: 1. İhtiyaç, yardım.

2. Masraflık.

Mazanne-i İsm: 1. Günah ihtimali.

2. Kendisinden kötülük umulan.

Mazı: 1. Bir çeşit ak meşe.

2. Mazı ağacı: Bir çeşit küçük çam.

Mechül-Ün Neseb: Babası bilinmeyen.

Meclîs-i Şer': Kadı'nın muhakeme veya dinlemek için topladığı celse.

Mecruh: Yaralı. Kadın olursa: Mecrûhe.

Me'cûr: 1. Ecir ve sevap kazanan, verilen.

2. Kiraya verilen.

Medhûlün Biha: Kendisine duhûl (bkz.) edilen kadın.

Medyun: Borçlu, vereceği olan.

Mefkûd: Bulunduğu yer, ölü veya diri olduğu bilinmeyen kaybolmuş kimse.

Mehâuîb: Mihraplar (bkz).

Mehasin: Güzellikler.

Mehbît: İnecek yer.

Mehmâ Emken: Mümkün mertebe gayret etmek.

Mehr: Kadının nikâhtan sonra hak kaşandığı maldır. Kocasından alır. Nikâh kıyılırken mehrin tayin edilmesi, nikâhın şartlarından sayılmıştır.

Mehr-i Misil: Bir kadının, babası tarafindaki veya o beldedeki kadınlardan yaş, güzellik v.s. bakımından kendisine denk olanların mehri. Bu örnek, mehir tayin olunurken dikkate alınır.

Mehr-i Muaccel: Nikâh sırasında peşin olarak verilen mehir. Biraz değişik şekli: Ağırlık.

Mehr-i Müeccel: Nikâhtan sonra verilmesi kararlaştırılan mehir. Muayyen bir vakit konmamışsa erkeğin vefatında veya boşanma hâlinde verilir.

Mehr-i Müsemmâ: İki tarafın rızası ile nikâh sırasında tayin olunan mehir.

Me'kûl-ül Lahm: Eti yenen.

Mekruh: Yapılması haram kadar şiddetle yasak edilmemiş, fakat çirkin sayılmış olan. Terk edilmesi güzel ve sevap olan.

Mekrûhe: Kendisinden tiksinilen kadın.

Mekşûf-ül, Avret: Avret yeri açık olan.

Memâlîk-i Mahrüse: Muhafaza altında olan memleketler. Osmanlı ülkesi.

Memat: Ölüm.

Memlüke: Dişi köle, câriye.

Me'mûrun Bıh: Emr olunan şey.

Menâbir: Minberler (bkz).

Menâsıb-ı Cihat: Cihetlerin (bkz) mansıpları. Vakıfta mevcut vazifeler ve bunların makam ve ücretleri.

Menazil-i Enbiya: Peygamberlerin yaşadığı yerler.

Menkûha: Nikahlanmış olan kadın, nikâhlı karı.

Menkûl: Nakledilmiş, taşınabilir.

Mescû: Rica edilen, istenen, temennî olunan.

Mehrât: Bir çok defalar.

Meremmetçî: Onarıcı, tamirci.

Mesarif: Masraflar.

İm Esire i Sefer: Sefer edilen, yer, yol. Bkz sefer.

Meskû': Sar'a hastalığına tutulmuş olan.

Mestur: (ti) Yazılmış, çizilmiş.

Meşhut: Şart koşulmuş.

Mevâzî': Mevziler, yerler.

Mevkuf: Bağlı.

Mevla: 1. Köle veya cariyenin sahibi.

2. Köle.

3. Kölesini âzad eden efendi.

4. Şanlı şerefli kimse.

5. Allah.

Mevlid: Doğum, doğuş.

Meyyit: Ölmüş. üzerinde yaralanma alâmeti bulunmayan ölü.

Mezbur: Yazılmış olan, kendinden bahsedilmiş, zikri geçen, mezkûr.

Me’zun: İzinli.

Mısır: Mısır ülkesi.

Mısr: Şehir, ülke.

Mihrab: Camilerin içinde, önde, kıbleye doğru çoğu biraz yüksekçe ve duvara biraz girintili kısım. Cemaate namaz kıldıran imam burada durur.

Mîn Ba'din: Bundan sonra.

Minber: Camilerin içinde mihrabın sağında yüksekçe bir yer. Cuma günü hatip, hutbesini buraya çıkarak okur.

Mirâren: Defalarca, birçok kere.

Mîrî: Beğlik. Devlete ait, devlet malı.

Misil: Gibi, benzer.

Misk: (kef) Bir çeşit ceylândan çıkarılan güzel kokulu madde. Müşk.

Moskov Diyarı: Rusya.

Muallem Kelb: Avcılık için terbiye olunmuş köpek.

Muaşeret: Yaşamak, hayat sürmek.

Muattala: Battal, kullanılmaz, bırakılmış.

Muâvîye: Ashabdan (bkz.) ve Emevî devletinin kurucusu.

Muazzeb: Azap çeken.

Mubah: Yapılıp yapılmaması dînen serbest bırakılan.

Mubtil: İptal eden. Alıkoyan.

Mûcebî: Gereği.

Muhaddebe: Örtülü haya sahibi, namuslu kadın,

Muhâlata: Karışma.

Muhallefat: Ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler.

Muhammed Gazâlî: Ebû Hâmid el-Gazâlî, 1058-1111. Büyük İslâm âlimi ve mütefekkiri.

Mühavvel: Tahvil edilmiş, değiştirilmiş.

Muhayyer: İhtiyarı elinde, serbest.

Muhîk: (kaf) Hakkı söyleyen. Haklı.

Muhît: Ihâta eden, kuşatan. Çevre.

Muhsan: Akıllı, baliğ, müslüman, hür ve sahih bir nikâhla evli bulunmak gibi şartları hâiz olan erkek.

Muhsane: Muhsan olan kadın.

Muhtelit: Karışık.

Muhtesîb: Belediye ve ahlâk işleri ile vazifeli memur. İhtisab Ağası, vazifeli olduğu hususlarda kadı'nın icra memurudur. Kanundan ziyade, örfî ve idarî olarak karar verir, icra eder. İhtisap vazifesi yıllık bir bedel (bedel-i mukataa) karşılığı ihale olunur. Üzerine alan, kendi adamları ile bu işi yapar ve ihtisap vergisini toplardı.

Mukarrer: Kararlaşmış, kesinleşmiş.

Mukata': (kaf) Mukâta'a edilmiş.

Mukâta'a: (kaf) Devlete ait bir yerin muayyen bir bedel karşılığı kiralanması. Geçici olarak temlik.

Mukteda: Başkalarının kendisine uyduğu kimse. Kendisine uyulan.

Murahhas: Ruhsatlı, izinli.

Murdar: 1. Kirli, pis.

2. İslâmî usûle uyulmadan kesilmiş hayvan.

Musalla: 1. Cenaze namazı kılman yer.

2. Namaz kılmağa mahsus açık yer.

Musallî: Namaz kılan.

Musir: Israr eden, devam eden.

Musir: Zengin.

Mu'tad: Her zamanki, alışılmış olan şekil.

Mûtallaka: (kaf) Kocası tarafından boşanmış Kadın. Talâk verilmiş.

Mutasavver: 1. Düşünülen

2. Umulan.

Mü'teber: 1. İtibarlı, sayılır.

2. Doğru iş.

Mütî': İtaatli.

Mu'tek: (kaf) Azad edilmiş köle

Mu'teka: (kaf) Azad edilmiş câriye.

Mit'tik: (kaf) Sahip olduğu köle veya cariyeyi azad etmiş olan kimse.

Muttasıl: Bitişik, devamlı.

Muztar: Çaresiz, başı darda.

Mübalağa: Aşırılık.

Mübaşeret: Bir işe başlayıp çalışmak.

Mübtedi': 1. Yeni bir şey ortaya koyan.

2. Eid'at çıkaran.

Mücâmea: Cinsî birleşme, cima'.

Mücazefe: Bir şeyin bütününü kast etmek. Toptan konuşmak.

Mücebree: Tecrübe edilmiş.

Mücerred: Evli olmayan.

Müdarebe: Sermâye ve emeğin ayrı kimseler tarafından konması ile meydana gelen bir şirket şekli. Sermâye sahibine "rabbülmâl", çalışacak olana "müdârib" denir.

Müdarîb: Mudârebe şirketine emeği ile katılan.

Müddet-i Keza: Bir çocuğun, başka bir kadından süt emmesi hâlinde, ikisi arasında süt hısımlığının tahakkuk etmesi için, çocuğun içinde bulunması gereken yaş. İmam-ı A'zam'a göre süt hısımlık otuz ay içinde olur. Daha büyük çocuğun süt emmesi hısımlığa sebep olmaz. Bkz. Rezâ.

Müdebber: Sahibinin ölümü ile azad olacak olan köle. Cariye olursa, Müdebbere.

Müeddî: Sebep olan.

Müekked: Te'kid olunmuş, tekrar emr edilmiş.

Müfarakat: Ayrılmak, ayrılık.

Müfsid-i Salat: Namazı, bozan şey.

Mühmel: İhmal edilen, bırakılan.

Mühmelat: Mühmeller, terk ve ihmal edilmiş şeyler.

Mühmîl: İhmal eden, savsaklayan, ihmalci.

Mükateb: Sahibi ile kitabet (bkz) akdi yapmış olan köle.

Mükatebe: Sahibi ile kitabet (bkz) akdi yapmış olan câriye.

Mükateb Alel Mal: Bkz. Kitabet alel-mâl.

Mükateb Ales Sene: Bkz, Kitabet aies-sene.

Mükatîb: Köle veya cariyesini kitabete (bkz.) bağlayan sahip.

Mülâ'abe: Oynaşma, oynayıp eğlenme.

Mülahid: İlhada (bkz.) düşmüş olan, mülhid.

Mülahide: Mülâhidler,

Mülazemet: 1. Bir şeyden ayrılmamak üzere beraberinde bulunmak.

2. Gayretle çalışmak ve devam etmek.

Mülazim: 1. Asla ayrılmaz olan, mülâzemet eden.

2. Bir sanat veya topluluğa girmek için maaşsız hizmete devam eden.

Mülhid: İlhada (bkz.) düşmüş olan.

Mültebis: Karışık, şüpheli.

Münhakîf: İnhiraf eden, sapmış.

Münkek: İnkâr olunan, makbul olmayan. Günah ve kabahat sayılan.

Mürâ'at: Riâyet ve hürmet etmek, gözetmek.

Mürâfa'a: Şerîat huzurunda dava görülmesi.

Mürted: Önceden müslüman olduğu halde, dinini terk eden kimse. Bunu açığa vurur ve yakalanırsa hapsedilir. Tekrar iman ve İslâma dönmezse öldürülür. Bkz. Küfr.

Mürtedde: Mürted olan kadın. Müslüman erkek başka dinden kadın alabildiği halde, putperest veya mürtedde olan kadını alamaz.

Mürte'îş: Titreyen.

Mürur: Geçmek, geçiş.

Müsab: Sevap kazanan, sevaba giren.

Müsahaeet: Sohbet etmek, dostluk.

Müsahale: Gevşek davranmak. Uysallık.

Müsellem: Harp vukuunda askere gitmek şartı ile vergiden muaf tutulan kimse.

Müsellem Taifesi: Müsellemler.

Müselles: Kaynatılarak üçte ikisi buharlaşan ve bu suretle şiddetlenip sarhoş edici bir hâle gelen yaş üzüm suyu.

Müskir: Sekir verici, sarhoş edici.

Müstağniye: Herhangi bir hususta başkasına muhtaç olmayan kadın, erkek ise: Müstağni.

Müstehab: Makbul olan. Yapılması dînen sevap olan, fakat yapılmaması günah olmayan.

Müstehabât: Müstehablar.

Müstelzim: Sebep olan, gerektiren.

Müste'men: Başka bir milletin ülkesine eman müsade ile giren kimse Müste'min.

Müstemir: Devam eden.

Müşabehet: Benzemek, benzerlik.

Müşabih: Benzeyen.

Müşâhed: Görülen.

Müsrif: Yakın, meyilli, istidatlı.

Müşgil: İştigal eden, meşgul olan.

Müştehat: Erkeklerde cinsî arzu uyandıracak kadar gelişmiş kız.

Müştehî: Şehvetli, istekli.

Müteahkîrîn: 1. Sonradan gelenler.

2. Son devir âlimleri.

Müte'allik: (kaf) Dâir, ilgili.

Mütebadir: Zihne gelen. Birdenbire meydana çıkan.

Mütedavîl: Kullanılan, geçerli.

Müte'ehhîl: Evli.

Müte'ezzî: Eziyet çeken, üzgün.

Mütefavît: Birbirinden farklı.

Müteferrik: Dağınık, ayrı ayrı.

Mütehalîk: (kef) Acele eden, tehalükle isteyen.

Mütekaddîmîn: 1. Önceden gelmiş olanlar.

2. Eski âlimler.

Müteşerri': 1. Şerî'ate uygun hareket eden kimse.

2. Şerî'at âlimi.

Mütetâbian: Birbiri ardınca.

Mütevelli: Vakıf sahibinin şart koşması veya kadı'nın tayini ile vakfın, işlerini, din hükümleri ve vâkıfın şartlarına göre idare eden kimse.

Muvacehe: Yüzyüze olmak.

Müvâzıbet: Ayrılmamak üzere birice devam etmek.

N

Nâbedîd: Görünmez, kayıp.

Nadas: Tarlayı akime hazırlama.

Nafaka: 1. Geçim parası.

2. Bir kimsenin kanunen bakmaya mecbur olduğu kimselere vermesi gereken para.

Nafaka-ı Îrdet: İddet (bkz.) bekleyen kadının ayrıldığı kocasından almayı hak ettiği geçim masrafı.

Nafile: Farz ve vacip olan namaz, ve diğer ibâdetlerden fazla olarak yapılan ibâdetler.

Naib: 1. Vekil.

2. Kadı vekili.

3. Kadı.

Nakîb-i Eşraf: Hz Peygamberin, soyundan gelen seyyid ve şeriflerin, işleriyle meşgul olan yüksek makamda bulunan kimse. Bu makama. Peygamber soyundan biri tayin olunurdu. Vazifesi: Soya mensup olanların kütüğünü tutmak, kötü işlere-girmekten ve fena hallerden alıkoymak, haklarını gözetip ganimetten paylarını alıp dağıtmak, kadınların dengi olmayanlarla evlenmelerini önlemek.

Naküs: Kilise 'çam.

Na-Ma'kûl: (kaf) Akıl dışı, akla aykırı.

Namzed: Nişanlı, yavuklu, sözlü.

Nâs: Halk, ahâli.

Nas: 1. Ayet.

2. Manâsı çok açılt olan söz. Delil.

Nasaea: Nasrâniler, Hıristiyanlar.

Nehy-i Münrer: Haramdan ve kötülükten men' etmek. Günah işleyenleri ikaz edip önlemek, Bkz. Emr-i ma'rûf.

Neseb-i Tahir:Temiz soy.

Neüzü Billahi Mîn Zâlîk: Bundan Allaha sığınırız.

Nevafil: Nafile (bkz.) ibâdetler.

Nezir: Adak.

Nısf: Yarı yarım.

Nikâh: Evlilik sözleşmesi. Dinin emirlerine göre, erkekle kadın arasında bir takım hakların teessüsü ve birbirlerinden meşru olarak istifâdelerinin caiz olması.

Nikâk-i Cedid: Nikâhın herhangi bir sebeple bozulması ile veya bozulmadan, yeniden yapılan nikâh.

Nisa: Kadınlar, nisvan.

Nlsâb: Zekât gibi bazı vecibelerin veya hadlerin (bkz.) tahakkuk etmesi için gerekli görülen miktar, ölçü.

Nisab-ı Şeb'î: Ekz. Nisab.

Niza: Çekişme, münâkaşa, kavga.

Npsüs: Naslar (bkz)."

Nükûl: Kaçınmak, geri dönmek.

O

Oluben: Olarak.

Ö

Örf: Bkz. Urf. Ehl-i Urf.

Öşür: Öşr. “Onda bir” demek olup, hububattan alınan vergi önceleri onda bir alındığı için bu adı almıştır.

P

Penc Yek: Beşte bir. Penc ü yekçi: Pencik kanununa göre esirlerin ' beşte birini veya pencik vergisini (esir başına bir miktar para) alan memur. Devlete tâbi olup haraç veren kimse.

R

Rakabe: 1. Köle, câriye.

2. Boyun, boyun kökü.

3. Bir malın sahipliği.

Rakabe Etmek: Bir vakfın gelirini yine vakfa katıp, vakıftan maaş v.s. (vazife) alanlara vermemek. Vakfı tamir gibi hallerde buna başvurulur.

Rakabe-i Vakıf: Vakfın aslı.

Raks: Oynamak, hora tepmek. Bir usûle uyup beden hareketleriyle oynamak.

Ravza-i Resul: Hz. Peygamberin Medine'de, Mescid-i Nebevî'de bulunan kabri. Ravza-i Nebî, Ravza-i mutahhara.

Re'ayâ: Raiyyeler (bkz.).

Recm: Taşlıyarak öldürmek. Zina edenler muhsan. (bkz.) ve muhsane (bkz.) ise bu ceza verilir.

Redden: Reddederek, kabul etmeyerek.

Bemmâl: İlm-i remil (bkz.) ile uğraşan kimse.

Resmî Bennak: Timar sahiplerinin reayadan aldıkları vergilerden biri. Çiftçi ve tüccardan alınan bir çeşit gelir vergisi.

Resm-i Çift: Araziden alınan vergilerden biri. Bir çift öküzle işlenebilecek olan yer "çift" sayılırdı.

Reza': I. Meme emmek.

2. En az dokuz veya daha" yaşlı bir kadının sütünün müddet-i rezâ (bkz.) içinde çocuğun midesine girmesidir. Bu tahakkuk ederse kadın çocuğun süt anası olur. Onun yakınları da çocuğa akraba olurlar. Süt yakınlığı da aslı gibi evlenmeye mânidir. Bkz. Mahrem.

Ribh: Fayda, kâr.

Ric: Dönmek, ric'at etmek.

Rîc'ı: Bkz. Talâk-ı ric'î.

Rık: Kölelik. Rıkka, köle.

Rîbâ: Faiz. Bir malı veya parayı, daha fazla olarak geri almak şartıyle vermek, bu muameledeki fazlalık.

Rîbahor: Ribâ yiyen. Faizci, tefeci.

Rîsâlet-Penâh: Hz. Peygamber.

Rûz-i Mahşer: Mahşer günü. Kıyametten sonra bütün insanların, hesap vermek üzere toplanacakları gün.

Rücû: Geri dönmek. Vaz geçmek.

Rükû: Namazda elleri dize koyarak eğilmek.

Rüsûh: 1. Metin, kuvvetli, yerinde sabit olma.

2. Bir İlmin inceliklerini bilme.

3. Alışkanlık, maharet.

Rüsüm: Resmler, vergiler.

S

Saadet Resengâk: Saadete kavuşmuş yerler.

Sabit Kadem Olmak: Yerinde durmak.

Sadât: Seyyidler (bkz.)

Sâderüy: Tüysüz gençler. Şâb, em-red.

Sâdır Olmak: 1. Çıkmak.

2. Bir sözün söylenmesi, bir emrin verilmesi.

Sağır: 1. Küçük.

2. Küçük erkek çocuk. Kız ise: Sagîre.

Sahth: Doğru, Kusursuz.

Sâ'ı: Çalışkan.

Sâil: Dilenen kimse, dilenci.

Sâim: Oruçlu.

Sâîr: Seyr eden, dolaşan. Serbest.

Sakît Olmak: 1. Düşmek, ortadan kalkmak.

2. Bir hükmün kalkması.

Sakin Olmak: Bir yerde yerleşmek, oturmak.

Salât : 1. Namaz.

2. Duâ.

Salât-ı Iyd: Bayram namazı.

Salât-i İşâ: Yatsı namazı.

Salât-i Kegâib: Receb ayırım ilk cuma gecesi olan Regâib gecesinde, farz namazlarından fazla olarak kılınan on iki rekât namaz.

Salâvat: 1. Hz. Peygambere edilen dualar.

2. (Aleyhissalâtü vesselam. Salâvâtullâhi aleyh. Sallallahü aleyhi ve sellem) dualarından birini okumak.

Sallâllâhu Aleyhi Ve Sellem: Hz. Peygamberin adı geçince söylenmesi gerekli söz. “Allanın salât ve selâmı onun üzerine olsun.”

Sancak Beyi: Eyâlet ve timar usulünde beş on kazalık yerin mutasarrıfı ve sipahilerinin kumandanı. Bunlara “ümerâ” denir, sancaklarında davalara bakar, asayişi temin ederlerdi.

Sancak Subaşı: Sancak içinde belediye ve zabıta âmiri.

Sar'a: Nöbetler hâlinde gelen ve hastayı bayıltan bir illet. Mesrû': Sar'alı.

Sârik: (kaf) Hırsız.

Savm: Oruç tutmak, oruç.

Savt-ı Acîb: Acâip ses.

Sayd: Av, avlanmak.

Sebavet: Çocukluk, gençlik.

Sebb-i Nebi: Hz. Peygambere dil uzatıp hakkında kötü lâf söylemek,

Sebîy: Esir etmek.

Secde-i Tahîyyet: Selâm secdesi. Secde ederek selâm vermek.

Sefeh: Malı faydasız yere sarf t" israf etmek.

Sefer: Yürüyerek 18 saat süren mesafeye yapılan yolculuk (80 km. ve 640 m. kabul edilir.). 2. Savaşa gitmek,

Seferi Namaz: Sefer mesafesi kadar giden kimsenin dört rekâtlık farsları iki kılması.

Sefih: Sefahate düşen. İyi ile fen(5 yi ayırt edemez olan. Kötü yolda. Bkz Sefeh.

Sigar: Sagîrler, küçükler.

Sekînet: Temkin, ağırbaşlı ve eâkir olmak.

Selb-i Neseb: Nesebinden olduğunu reddetmek.

Selef-i Sâlihin: Eskiden yaşamış sâlih kimseler.

Selem: Peşin para verip veresiye mal almak. Malı, parayı verdikten sonra almak.

Selh: 1. Kesilen hayvanın derisini yüzmek.

2. Arabî ayların son günü.

Sellah-Hâne: Selhhâne, mezbaha, "salhane".

Semen: Satılan şeyin bedeli, pahası. Semen-i müsemmâ: İki tarafın rızasıyla tayin olunan bedel. Semen-i misil: Ehli vukuf tarafından benzerlerine kıyasla

takdir olunan kıymet. Başçı dükkânı. Kadın ismi. Metinde bir cariyenin adı olarak geçmektedir.

Seyyid: Hz. Peygamberin torunu Hz Hüseyin soyundan gelen kimse. Hz. Hasan soyundan gelenlere "şerif" denir.

Sıbhat-i Nikâh: Nikâhın doğru olması. Nikâha mâni veya onu fesh edecek bir hata bulunmaması.

Sıla: 1. Hısım ve akrabasını ziyaret için gurbetten memleketine dönmek.

2. Vakıftaki bir kısım vazifelilere verilen ve hususiyetleri olan bir ücret şekli.

3. Ücret, bahşiş.

Sınmak: 1. Gizlenmek, sinmek.

2. Kırılmak.

Sırken: Gizlice.

Sicil: Vakıfları, vesika ilâm ve mukaveleleri yazmaya mahsus resmî defter. Tescil: Sicile yazıp imza etmek.

Sicil Etmek: Sicile yazmak, tescil.

Sîcil Olunmak: Resmî deftere, sicile yazılmak.

Sikât: (kaf) İnanılır kimseler.

Sikence: İşkence, eziyet.

Simâr: Mahsuller, meyveler.

Sinmek: Gizlenmek, saklanmak.

Sînnin-i Mâzîyye: Geçmiş yıllar.

Sipahi: Timar sahibi süvari askeri. Bkz. Timar.

Sirkat: (kaf) Çalmak, hırsızlık. Sârik: Hırsız.

Sîyâdet: Seyyidlik (bkz.), ululuk.

Siyeh - Kâr: Kötü işler yapan, günahkâr.

Sofraya Sunmak: Sofraya davet etmek.

Sûhte: 1. Softa. Medrese talebesi hakkında, halkın “softa” şeklinde kullandığı tabir. Medrese talebesinin asıl sıfatı “tâlib” idi.

2. Metinde bir takım haydutların adı olarak geçmektedir.

Sulbü Oğlu: Öz oğlu.

Sulehâ Vaz'ı: iyi, sâlih insanlarayakışan hareket.

Süfehâ: Sefihler (bkz.).

Süknâ: İskân olunan yer. Ev, konak.

Sülüs: Üçte bir.

Sülüs-i Mâl: Malın üçte biri.

Sümün: Sekizde bir.

Sünen: Sünnetler.

Sünnet: 1. Âdet, tarikat yol.

2. Hz. Peygamber tarafından, farz veya vacip olmaksızın, bazen terk edilerek yapılmış olan bir fiil veya hareket. 3. Hz. Peygamberin söz, fiil veya takrirlerinden biri. Sünnet-i kavliye: Sözleri. Sünnet-i fi'Iiye: Fiilleri. Sünnet-i takririye: Yapıldığını görüp de ses çıkarmadığı şeyler.

Sünnet-i Müekkede: Hz. Peygamberin hemen hemen hiç terk etmeden yaptığı şeyler. Bazen terk ettikleri: Sünnet-i gayri müekkede.

Sünnet Olmak: Erkek tenasül uzvunun ucunu kapayan deri parçasının kesilerek alınması. Bu cerrahî müdâhaleye sünnet denilmesinin sebebi Hz. Peygamberi takliden yapılmasıdır.

Ş

Şâb: Genç.

Şâfi': Şefaat eden. Birinin bağışlamasını isteyen.

Şâfî: 1. Şifâ veren.

2. Yeter derecede görülen.

Şâfii: İmam Şafiî mezhebinde olan.

Şayi': Şüyu bulmuş, yayılmış, duyulmuş.

Şebih: Benzer.

Şârlb-ül Hamk: Şarap içen.

Şefaat-i Resul: Hz. Peygamberin, hesap gününde günahkâr müminlerin affını dilemesi.

Şefi': Şüf'a (bkz.) hakkı olan kimse.

Şehir Donanması: Şehrâyin. Donanma, şenlik.

Şehr: Ay, otuz gün.

Şehr-i Ramazan: Ramazan ayı.

Şerif: Hz. Peygamberin torunu Hz. Hasan soyundan gelen kimse. Hz. Hüseyin soyundan gelene "seyyid" denir.

Şetm: Sövmek.

Şeyn: Ma'nevî ayıp, kusur leke.

Şît: Hz. Âdem'den sonra peygamber olan oğlu.

Şurb-ı Hamr: Şarap içmek. Sarhoş edici birşey içmek.

Şüf'a: Satılmakta olan bir yerde hissesi bulunan, veya oraya bitişik komşu olanın satılan şeyi almakta birinci derecede hakkı olması. Şüf'a sahibi kendinden habersiz satılan şeyi, dava ederse, bedelini ödeyerek müşteriden geri alabilir.

Şühüd: Şahitler.

Şühûd-i 'Udül: Âdil şahitler, doğru şahitler.

T

Ta'am Ekl Etmek: Yemeği yemek.

Tabanca: Tokat.

Tabe Serâhu: “Kabri pâk mezarı cennet olsun” yerinde dua.

Tabh: Pişirmek, pişirilmek. Tabbah: Aşçı.

Tabl ü Nakkare: (kaf) Davul ve çalgı. Mehter.

Tagyîr-l Libas: Elbise değiştirmek.

Tahfif: Hafifletme, yükünü azaltma.

Tahrik: (kef) Hareket ettirmek.

Taht-ı Nikah: Nikâh altı, nikâhlı.

Tahvif: Korkutmak.

Tâife-i Evbaş: Ayaktakımı, terbiyesiz, aşağılık kimseler.

Taklîl: Miktarını azaltmak.

Talâk: (kaf) Boşanmak. Boşanmayı ifâde eden söz veya ma'nâ ile nikâhı bozmak. Kadının bazı şartlar hâriç boşanma hakkı yoktur. Ric'î ve bâin olarak iki çeşit talâk vardır.

Talak-ı Bâin: Kadının yeniden evleniyorlarmış gibi rızası ile tekrar nikâh edilmedikçe geri almamıyacağı talâktır. Kadın istemiyorsa erkek zorla alamaz. Iddet (bkz.) sırasında, kadın erkeğin evinde kalmaz. Erkek, üçüncü defa verdiği bâin talâktan sonra üzerinden hülle (bkz.) geçmeden karısını bir daha kadın istese de alamaz.

Talâk-ı Ric'î: Erkeğin, karısını iddet (bkz.) müddeti içinde istediği anda tekrar geri alabildiği talâktır. Kadın iddeti içinde yine erkeğin evinde kalır, ancak ayrı bulunur.

Talâk-ı Selâse: Kocanın, karısını üç kere boşaması. Zaman aralıkları ile veya üçünü bir defada olarak. Erkek bu talâkı verdikten sonra hülle (bkz.) olmadan karısını ikisi istese de tekrar alamaz.

Talâk-ı Selaseye Şart': Erkeğin, herhangi bir şart ileri sürerek, bu şart yerine geldiği takdirde karısının üç kere boşanmış olacağını söylemesi.

Taleb-i Husûmet: Şefî' (bkz.) olan kimsenin hâkim huzurunda dava ederek hakkını araması.

Tâlîh: (ha) Bir işe yaramaz, faydasız.

Ta'lik: (kaf) Bir şarta bağlama.

Ta'lîm: Öğretmek.

Tamu: Cehennem.

Tapunmak: Bir yere vurmak, tepinmek.

Tarh: Atmak, çıkarmak.

Tarîk: (kaf) 1. Usul.

2. Yol. Tarîk-ı âm: Umûmî yol.

Târik-üs Salât: (kef) Namazı terk eden kimse.

Tasarruf: 1. Çalıştırmak, işlemek.

2. İstediği gibi kullanmak.

3. Cinsî bakımdan kullanmak.

Taslîye: Salâvat (bkz.) sözlerini söylemek.

Tatlîk: (kaf) Talâk vermek, boşamak.

Tatyib: Hoş etmek, tatmin etmek.

Tâ'ûn: Salgın hastalık, veba.

Tavan: Kendi isteği ile.

Ta'yin: Kararlaştırılan miktar, tayın.

Ta'zîm: Ululamak.

Ta'zır: Hakkında muayyen bir ceza bulunmayan çeşitli suçlara karşı tertip ve tatbik edilecek olan ceza, te'dib. Hatâyı yapanın hâl ve seviyesine göre, ihtar etmekten idama kadar on yedi kısma ayrılır.

Ta'zir Bil Mâl: Mal ve para cezası vermek.

Ta'zîr-ı Şedîd: Şiddetle cezalandırmak. Ta'zîrin şiddetlisi.

Te'allül: Sonraya bırakmak, savsaklamak.

Teberrâ: Beri olmak, sevmeyip yüz çevirmek.

Tecdîd-i İman: Dinden çıkmaya sebep olacak bir söz söyleyen veya birşey yapanın (bkz. Küfr. Mürted) yaptığına tövbe edip, kelime-i şehâüet ve âmentü ile îmânım yenilemesi.

Tecdîd-i Nikâh: Nikâhı yenilemek. Fesh olan nikâhı tekrar akd ederek ye nilemek. Bkz. Fesh-i nikâh.

Tecrîd Hali: Bekârlık.

Tecviz: İzin vermek, cevaz vermek.

Tefahhus: inceden inceye araştırma.

Tefasîl-i Ahkâm: Ahkâmın tafsilâtı, hükümlerin ayrıntıları.

Tefavüt-ı Kesîre: Pek çok farklar, ayrılıklar.

Tefrik Etmek: Ayırmak.

Tegannî: Nağme yapmak, şarkı okumak. Teganniyât: Şarkılar, nağmeler.

Tegayyür-1 Vaz': Duruşunu değiştirmek.

Teharrî: Araştırmak.

Tahâtir: Birbirini yalanlayan şehâdetler, zıt deliller.

Tehâvün: Aldırmamak, ağır davranmak.

Tekâlif-i Urfiye: Fıkıh kitaplarında tafsilâtı yazılı tekâlif-i şer'iye (şer'î vergiler) dışında olarak, devletin fevkalâde ihtiyaçları için sultanın emriyle konan vergiler. Cihad ve harp masraflarını devlet hazinesi (beyt-ül-mâi) karşılayamadığı zaman bu vergilere ruhsat verilmiştir.

Telbıs: Hakikati gizleyip, yanlışı doğru gibi göstererek aldatmak.

Temessük: Sıkı sıkı tutunmak, yapışmak. Manevî bir yola girmek. (734' te:) Mehil istemek.

Temlik: Tamamen vermek, mülkiyetini verip sahip kılmak.

Terazi: Anlaşma, karşılıklı rızâ.

Tereke: Her çeşit hububat ve toprak mahsulleri.

Tekike: Ölen bir kimseden geriye kalan mal. Ölenin teçhizi, tekfini, borcu, vasiyeti, veresenin hakkı, terikeye girer.

Termîm: Tamir etmek.

Tesâmü': İşitme. Görmeden kulaktan duyma.

Tesmiye: 1. İsim vermek.

2. Kararlaştırmak.

3. Mehir takdir etmek.

Teşebbüh: Benzemek.

Teşeffu': Şafiî mezhebine geçmek.

Teşeytun: Şeytanlaşmak, şeytanca hareket etmek.

Tevakki': (kaf) Sakınma, çekinme, korunma.

Tevbe-i Nasüh: Hâlis ve temiz bir pişmanlık. Kötü bir işi, maddî faydasına bakmadan manen çirkin görerek pişman olmak ve samimi olarak doğru ve güzele dönmek.

Tevhid: Allahı birlemek. Kelime-i tevhidi söylemek.

Tevliyet: Bir vakfın işlerine bakma vazifesi. Bkz. Mütevelli.

Tezekkür: Hatıra getirmek.

Tezevvüc: Evlenme, izdivaç, tenekküh, te'ehhül.

Te'zin: 1. Bağırıp ilân etmek.

2. Ezan okumak.

Tezvîc: Evlendirmek.

Tıyb: Sürünülecek güzel koku.

Tıyb-ı Hatır: Gönül hoşluğu. Rıza.

Tımar: Fetih sırasında “Arazi-i emiriye” (bkz.) sayılan yerlerden sipahilerle zâimlere kılıç hakkı olarak verilen Beyt-ülmâî hissesi. Üç bin akçadan yirmi bin akçaya kadar gelir getiren, arazi “timar” sayılır ve silâhlı süvari nefere verilirdi. Timar sahibi sipahi gelirinin üç bin akçasına karşılık olarak kendisi savaşa gelirdi. Fazla olan gelirin her üç bin akçası için de bir süvari nefer getirirdi. Tımarın büyüğüne-”Zeamet”, onun büyüğüne “Has” denirdi. Bu şekil ile orduya seferlerde iki yüz bin süvari temin edilmiştir. Anadolu eyâletinde 7116 timar ve 195 zeamet vardı.

Tiryaki: Keyif verici maddeleri kullanmaya düşkün olan kimse.

Tonguz: (kef) Domuz.

Toprak Kadısı: Toprağa ve gayri-menkullere ait davaları yerinde dinleyen ve arazi hududlarını tesbit eden kadı naibi. Nâib veya “Toprak naibi” de denirdi.

Topuk Mesi: Goncu, aşığı iki parmak geçen kısa mest. Siyah olup çedikten sonra ve daha ziyade kadınlar tarafından giyilir.

U

Uç Kâfirleri: Hudut boylarında oturan gayri müslimler.

Udûl: 1. Yoldan çıkma, sapma.

2, Vazgeçme.

3. Âdiller, haktan ayrılmayanlar. Bkz. Şühûd-i udûl.

Ukr: (kaf) Zina yaptığı halde herhangi bir sebeple kendisine had (bkz.) verilmeyen kadının erkekten veya mirasından alacağı mehr-i misil (bkz.).

Ukübât: Ukubetler, cezalar, azaplar.

Ulufe: Maaş önceleri sipahilerin atları için verilen yulaf (alef, ulufe) parası demek iken, sonraları bütün askere vazifeli memurlara verilen maaş yerine kullanılmıştır.

Umür: İşler.

Urf: Örf.

1. Eskiden kalma makbul şey, güzel âdet.

2. Nizam ve âsâyiş için konan kanun ve padişah yasağı.

Uteka: (kaf) Atîklar (bkz.).

Uyan: Atın başına takılan süsler.

Uzema-i Mîllet: Milletin büyükleri.

Uzmâ: Büyük.

Ü

Ücür-i Cezîle: Bol sevaplar.

Ümena: 1. Emin kimseler, güvenilir kimseler.

2. Hesap işleri kendilerine bırakılan kimseler.

Ümerâ-i Devlet: 1. Valiler.

2. Sancak beyleri.

Ümmi: Okuma yazma bilmeyen.

Ümm-i Veled: Efendisinden çocuk sahibi olan câriye.

Üsküf: Eski başlıklardan biri. Yarısı arkaya sarkan yeniçeri "börk" ünün kenarı sırmalı olanı.

V

Vâcib: 1. Allah'ın farz (bkz.). derecesine yakm derecede kat'î emri. Terki ve mkân cezayı icap ettirirse de inkârı küfür sayılmaz.

2. Vacib ve vecîbe kelimeleri "farz" yerine de kullanılır.

Vâcibât: Vâcibler.

Va'îd: Bir kimseyi fenadan korumak ve iyiye sevk etmek için onu tehdid edip korkutma.

Vâkıf: 1. Vakıf yapan kimse.

2. Ayakta duran.

3. Bir şeyi bilen.

Vakıf: Bir mülkü umûmun istifâde ve menfaati için ebedî olarak tahsis etmek. Vakfın muteber olması için gerekli on dört şart vardır. Ayrıca vâkıfın "Allah'ın rızâsını kazanmak" gayesini gütmesi gerekir. Vâkıfın koyduğu şartlara göre on çeşitten fazla vakıf nevi vardır. Bu şartlara sultanlar dâhil hiç kimse müdâhale ede mez. "Vâkıfın şartları Allah'ın âyetleri gibidir." kaidesine riâyet edilir. İslâm'da ilk vakfı Hz. Peygamber kurmuştur. Vakfı idare edenlere mütevelli (bkz) denir.

Vakt-ı Mekruh: İbâdat edilmesi, dînen uygun görülmeyen zaman.

Varid Olmak: Gelmek, yetişmek. Vürüd etmek.

Varidat: 1.Yıllık veya aylık gelir. Varlık.

2. Hatıra gelen, içe doğan şeyler.

3. Şeyh Bedreddin'in eserinin adı.

Vâris: Mirasçı.

Varoş: Şehrin kale dışında kalan kısmı, kenar mahalleler. Çoğu zaman hıristiyan mahalleleri olurdu.

Vasat-ül Hâl: Orta halli.

Vat': Cinsi temas, cima'.

Vâz: (elif, ze) Bırakma, terk.

Va'z: (ayın, zı)

1. Güzel söz söylemek.

2. Dînî öğüt.

Vaz': (dad, ayın) Koyma, konulma.

Vazife: 1. Bir kimsenin yapması gerekli olan iş.

2. Birine verilmesi kararlaşan iş ücreti.

Vech: 1. Şekil, tarz.

2. İnsan yüzü.

Vech-i Meşrûh: Şerh edilen şekil, açıklanan tarz.

Vedia: Emânet.

Vekil: Kendisine vekâlet verilen kimse.

Velayet: Bir başkasını idare etme ve onun adına iş yapabilme selâhiyeti. Velilik.

Veled-i Kebir: Büyük çocuk.

Veled-i Sağir: Küçük çocuk.

Veliyy-ül Emr: Emir sahibi, âmir.

Verese: Vârisler, mirasçılar.

Vesâvis: Vesveseler, vehimler, evhani;

Vilâyet-i Rumelî: İmparatorluğumuzun, Avrupa kıtasındaki büyük eyâletlerinden biri. Şuraları içine alıyordu: Selanik, Üsküp, Ohri, Köstendil, Tırhala, Delvina, Avlonya, Elbasan, Pizren, Dukagin, Alacahisar, Vilçetrin, Yanya, Semendre, Yanova.

Vukûf-ı Tafsili: Tafsilatı ile bilmek. Teferruatına vâkıf olmak.

Vücüh-i Hayrat: Hayır şekilleri, hayır yerleri.

Vücüb-l Kesîre: Pek çok sebepler, pek çok şekiller.

Vülât-I Emr: İşin başındakiler, idareciler. Valiler idareye memur zabitler.

Y

Yave: 1. Sahipsiz bulunan hayvan, kaçkın

2. Saçma sapan söz.

Yerak: Yerağ.

1. Hazırlanmak.

2. Malzeme, teçhizat, silâh.

Ye's: Ümidini kesme hâli.

Yevmi: Günlük.

Z

Zâdellâhü Ömrehu: “Allah ömrünü artırsın” yerinde dua.

Za'feran: Safran. Zerde pişirilirken kullanılan san bir çiçek.

Zâhıb Olmak: Meydana çıkmak, anlaşılmak.

Zâid: Fazla, çok olan şey.

Zâîm: Zeamet sahibi. Bkz. Timar.

Zakikîn: Zâkirler, zikr edenler.

Zaleme: Zâlimler.

Zaman: Kefil olma, kefillik.

Zâmîn: Tazmin eden, ödeyen, kefil,

Zarf: içine birşey konulan kap.

Zaviye: Tekkenin küçüğü.

Zebh: 1. Boğazlamak.

2. Kurban etmek.

Zebîha: 1. Boğazlanmış.

2. Kurbanlık hayvan.

Zekat: Malın, üzerinden belli bir zaman geçmesi hâlinde, almaya hakkı olan müslümanlara Allah rızası için verilen muayyen bir miktarı.

Zeker: 1. Erkek.

2. Erkek tenasül uzvu.

Zenâdika: Zındıklar (bkz.).

Zevaid: Fazla şeyler, fazlalıklar.

Zeval: 1. Zail olma, kaybolma, sona erme.

2. Öğle vakti.

Zevç: 1. Çift, eş.

2. Aileyi teşkil eden karı ve kocasının her birinin adı. Türkçede daha çok "koca" manâsına kullanılmaktaysa da metinde her iki manâya da kullanılmıştır.

3. Koca, Bir kadının nikâhına sahip olan erkek.

Zevce: Karı. Bir erkeğin nikahı altında bulunan kadın.

Zeyd: Fetva metinlerinde erkeği temsil etmek üzere kullanılan umûmî isim lerden biri. Ötekiler: Amr, Bekr, Beşr, Hâlid.

Zeyneb: Fetva metinlerinde kadını temsil etmek üzere kullanılan umûmî isimlerden biri ötekiler: Hind, Hatice, Fatma.

Zilli Zalıli İlâh: Allahın gölgesi.

Zıman: Zarar ve ziyana karşılık verilen bedel.

Zındık: 1. Allahı inkâr eden, ortak koşan veya ilâhi hikmeti kabul etmeyen.

2. Dinsiz olduktan başka, dünyanın ebedîliğine, mal ve karı ortaklığına inanan.

Zîfaf: Gerdek. Leyle-i zifaf: Gerdek gecesi:

Zîhar: Zevcesini veya onun bir uzvunu, kendisine ebediyen haram olan bir kadına (anası, kardeşi gibi) veya onun bakılması caiz olmayan bir uzvuna benzetmek.

Zîmmî: Müslümanlardan eman (bkz.) almış olan gayri müslim erkek.

Zimmîyye: Müslümanlardan eman (bkz.) almış olan gayrimüslim kadın.

Zînâ: Erkek ile kadm arasında nikâhsız olarak yapılan cinsî temas.

Zîndegane: Yaşamalî, geçinmek.

Zirâ': Bir uzunluk ölçüsü, çeşitli isimler alan on kadar zira vardır: Mimarîde "zirâ-ı âmme" 75,8 cm. çarşı arşını "zirâ-i kirbâsî" 68 cm., kol uzunluğunda olan arşın "zirâ-ı sevda" v.s.

Zu'm Etmek: 1. Yanlış ve bâtıl olarak düşünmek.

2.Şüphe.

METİNDEKİ ARAP HARFLİ İBARELERİN TERCÜMELERİ

(1) "Her ne zaman evlenirsem aldığım boş olsun."

(2) "Şems-ül eimme (Serahsî), namazı terk eden kimsenin cezalandırılması şöyle olur dedi:

Tabut üzerinde taşınarak şehirde dolaştırılır ve tövbe edinceye kadar dövülür."

(3) Ayet. Mâide: 3. Meali: "Allah'tan başkasının adına kesilen."

(4) "Yâ Rab, din ahkâmını beyan eden ve âsîlerin günahlarına şefaat kılana salât ü selâm eyle."

(5) Yukarıdaki duada âsilerin günahları ibaresi yerine olarak: "Âsîlerin günleri."

(6) Farsça beyit Ma'nâsı: "Gönül mülkümü senin duana vakf ettim. Vakf edenin şartına muhalefet etmemek gerekir."

(7) Âyet. Nisa: 103. Meali: "Allah'ı, ayakta iken, otururken, yanlarınız üstü yatarken de anın."

(8) Hadis. Ma'nâsı: "Kim kendini bir millete benzetirse, onlardandır."

(9) "Tatmayan bilmez."

(10) Ayet. Zâriyât: 56.Meâli: "Cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etmeleri için yaratmışındır."

(11) "Zimmîler müslümanlardan, başlarındakiler, binekleri, eyerleri ve elbiseleriyle ayrılırlar. Hidâye'den. Ve diğer bütün kitaplarda böyle yazar."

(12) Ayet. Tevbe: 24, Meâli: "De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, zevceleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, kesat gitmesinden korktuğunuz ticâret, hoşunuza giden evler, sîzce Allah'tan, peygamberinden ve Allah yolunda cihâd etmekten daha sevgili ise, Allah'ın emri gelene kadar bekleyin. Allah, fâsık milleti doğru yola eriştirmez."

(13) “Allâfru teâlâ, saltanatının gölgesini, müslümanların başları üzerinde dâim kılsın, onu kuvvetli yardımıyla ve feth-i mübinle te'yid etsin.”

(14) Ayet. Hûd: 46. Meali: “O senin ailenden sayılmaz.”

(15) Bu duanın ikinci cümleden sonraki kısmı âyettir (Al-i İmran: 147). “Kendisinden yardım istenen ve kendisine tevekkül edilen, Allah'tır. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı affet. Ve ayaklarımızı, sabit kıl ve kâfirler güruhuna karşı bize yardım et.”

(16) Bu ibare, esas aldığımız iki nüshada yoktur. Köprülü Kütüphanesi, K. II. 362 numaralı yazmada, bu fetvanın sonuna kaydedilmiştir:

“Bunu, efendimiz ve en üstünümüz, zamanın büyüğü, İslâm ve zafer diyarının müftüsü Ebussu'ud yazdı. Sene 955.”

(17) “Bir adam: Ben köleyim, beni satın al, dese. Satın alınsa. Sonra hürriyetini isbat etse. Kendisini satanı bilmiyorsa öder. Kendisini satanı bulunca ondan ister. Durer, Gurer.”

(18) “Yeryüzünde bulunan herzeyi bozdular.”

(19) “Sarhoş eden herşey haramdır.”

(20) “Allah subhânehu ve teâlâ, onun saltanatının gölgesini varlıkların üzerinde, günler ve geceler boyu dâim kılsın.”

(21) “Kullarını ölümle kahreden, tek başına bakî olan, ölümsüz Hayy olan Allah'ı teşbih ederim.”

(22) “Bütün ölülere karşı Allah'ın varlığı bana yeter. Bütün ölümlülere karşı, Hakk'in bekası bana yeter.”

(23) Hadis. Ma'nâsı: “Her muttaki ve fâcirin arkasında namaz kılınız.”

(24) Türkçe olarak: “Eyledi azm-i bekai Ümmihan.”

(25) Türkçe olarak: “Beka Ümmihan.”

(26) Türkçe olarak: “Bekayı Ümmihan.”

(27) Türkçe olarak: “Ayağım adım admaz.”

(28) Türkçe olarak: “Adım atmaz.”

(29) Ayet. Fatiha; 5. Meali: “Ve yalnız senden yardım dileriz.”

(30) Farsça beyit. Ma'nâsı: “Herkesin gönlündeki sırrı Allah bilir. Sen kendini araya ne sokuyorsun?”

(31) Hadis. Ma'nâsı: “Kalbini yardın mı?”

(32) Ayet. Mâide: 48. Meali: “Kur'an'ı önce gelen kitabı tasdiken ve ona şâhid olarak, hak ile sana indirdik. Allah'ın indirdiği ile aralarında hükm et.”

(33) Ayet. Mâide: 48. Meâli: “......ona şâhid olarak...”

(34) “Gaybı ancak Allah bilir.”

(35) Ayet. Enbiyâ: 52. Meali: “Bu tapıp durduğunuz heykeller nedir?”

(36) Arapça kıta. Ma'nâsı: “Bu hayal oyununu, ilm-i hakikatte yükselmiş kimseler için çok ibretli gördüm. (Çünkü) Şahıslar ve cisimler gelip geçiyor, çabucak yok oluyor. Halbuki onları hareket ettiren baki kalıyor.”

(37) Yukarıdaki Arapça kit'anın bozulmuş şeklidir.

(38) “Allah'ın lâ'neti, hepsinin ve sözle dahi olsa onlara meyil gösterenin üzerine olsun.”

[1059] (meal)” den alınmıştır.

BU SAHADA ÇALIŞACAKLAR İÇİN KÜÇÜK BÎR BAŞLANGIÇ BİBLİYOGRAFYASI

1. Listede, müracaat kitapları, umûmî mahiyette olan veya mevzu ile doğrudan ilgili eserler birarada bulunmaktadır (1) :

2. “Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fskhîyye Kamusu” Ömer Nasuhi Bilmen, 2. baskısı 8 cilt, İstanbul 1967.

3. “Büyük İslâm İlmihâli” Ömer Nasuhi Bilmen, Yeni Baskısı, İstanbul 1969.

4. “Kamûs-ül A'lâm” Şemseddin Sami, İstanbul 1306, 6 cilt.

5. “Kamûs-i Türkî” Şemseddin Sami, İstanbul 1317, 2 cilt.

6. “Türk Lügati” Hüseyin Kâzım Kadri, İstanbul 1928 (ilk iki cilt eski yazı) ve 1943 (son iki cilt yeni yazı).

7. “Kamûs-i Osmânî” Mehmed Salâhı, İstanbul 1313, 4 cilt.

8. “Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat” Ferit Develioğlu, İstanbul 1962.

9. “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü” Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul 1946, 3 cilt.

10. “İslâm Ansiklopedisi” Maarif Vekâleti tarafından Leyden tab'ı esas tutularak, İstanbul 1940 (hâlen çıkmaktadır).

11. “İlmiye Salnamesi” Meşîhat-i ulyâ mektupçuluğu tarafından, İstanbul 1334.

12. “Vakfa Dâir Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzerî Vesikalarda Geçen Istılah ve Tabirler” Ali Himmet Berkî, Ankara 1966.

13. “İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebussu'ud Bibliyografyası” Atsız, İstanbul 1967.

14. Türkiyat ve İslâmiyat Tedkikleri Külliyâtı” İsmail Hami Dânişmend, İstanbul 1956, 3 fasikül.

15. “15. ve 16. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Mâlî Esasları” 1. cilt: Kanunlar. Ömer Lütfi Barkan. İstanbul 1943.

16. “Osmanlı İmparatorluğunda Para” Ekrem Kolerkılıç, Ankara 1958.

17. “Türkiye'de Şehirciliğin İnkişâfi” Osman Ergin, İstanbul 1936.

18. “Osmanlı Türklerinde İlim” A. Adnan Adıvar, 2. baskısı, İstanbul 1970

19. “Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi” Hüseyin Hâtemî, İstanbul 1969.

20. “İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı” Salih Tuğ, İstanbul 1963.

21. “İslâm Hukuku” Sabri Ş. Ansay, Ankara 1946.

22. “İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüt” Sava Paşa, Çev. Baha Arıkan, Ankara 1955, 2 cilt.

23. “İslâm Husûsî Hukukunun Ana Prensipleri, Kur'anda Hukuk” Şakir Berki, Hayrullah Hâmidî, 2. baskı Ankara 1962.

24. “Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk” Mustafa Reşit Belgesay, İstanbul 1963.

25. “İslâm Şerîatinde Kaza (Hâkim ve Hâkimlik) Tarihi ve İftâ Müessesesi” Ali Himmet Berkî, Ankara 1962.

26. “Mürted'e Ait Hükümler” Numan Samerraî, Çev: O. 2. Soyyiğit, A. Tekin; İstanbul, 1970.

27. “İslâm Aile Hukuku” Ömer Faruk, Çev.: Y. Ziya Kavakçı, İstanbul 1969.

28. “Anadolu Medreseleri” Metin Sözen, cilt 1, İstanbul 1970.

29. “Fatih Mehmet II. Vakfiyeleri” Vakıflar Umum Md., Ankara 1938.

30. “Fatih Devri Sonlarında istanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfûsu” E. Hakkı Ay verdi, Ankara 1958.

31. (Vakıflar Umum Md.) “Süleymaniye Vakfiyesi” K. Edip Kürkgüoğlu, Ankara 1962.

32. (Vakıflar Umum Md.) “Venedik Menbalarına Nazaran Şark Meselesi” M. Silberschmidt, Çev: Köprülüzâde A. Cemal, İstanbul 1930.

33. “Türk Mektupları” Busbeco, Çev.: H. Cahit Yalçın, İstanbul “17. Asırda Samhan'da Eskiyalık ve Halk Hareketleri” M. Çağatay Uluçay, İstanbul 1944.

34. “18. ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri” M. Çağatay Uluçay, İstanbul 1955.

35. “On Altıncı Asırda Bursa” Hikmet T. Dağlıoğlu, Bursa 1940.

36. “On Altıncı Asırda İstanbul Hayatı” Ahmet Refik, 2. baskı İstanbul 1935.

37. “Hicri On Üçüncü Asırda İstanbul Hayatı” Ahmet Refik, İstanbul 1956.

38. Ahmet Refik Altınay'ın “Hilmi Kitabevi” tarafından neşredilen on kadar eseri: “Lâle Devri, Hoca Nüfuzu, Ocak Ağaları, Lady Montaque'in Şark Mektupları, v.s...

39. İçlerindeki çeşitli makalelerden istifâde edilmesi gereken mecmualar: Mecmuası”. Tarih Kurumu “Belleten” i. Dil Kurumu “Belleten” i.

40. “Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası.”

41. “Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası.”

42. “Türkiyat Mecmuası.”

43. “Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi”.

44. “Vakıflar Dergisi”.

45. “İktisat Fakültesi Mecmuası”.

46. “İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi”.

47. “Fâtih ve İstanbul” Dergisi.

48. “Tarih Dergisi”.

49. “Tarih Semineri Dergisi”.

50. “Şarkiyat Dergisi”.

51. “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi”.

52. “Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi”.

53. Eski “Halkevi” lerin çeşitli şehirlerde çıkardıkları mahallî dergiler:

54. Ülkü, Yeni Türk, Taşpınar, Aksu., gibi. [1060]

[1] Peşin kanaate saplanmak” hususundaki endişemize sebep, İsmail Hami Danişmend'in 1956 da “Türkiyat ve İslâmiyat Tetkikleri Külliyatı” seri adı altında çıkardığı üç kitapçık olmuştur. Yazar bunlarda, şeriate aykırı hareketlere dair sorulan Mes’eleleri ele alarak “Türk millî âdetlerinin, İslâm fıkhına karşı çıktığını

ve Türklerin, İslâmiyete aykırı da olsa adetlerini muhafaza ettiklerini" isbata çalışmaktaydı.

"Hafife almak" endişemize ise, kitabımızın matbaada olduğu bu sıralarda aldı ğımız, bir haber sebep oldu. Buna göre, bir yazar "fetva mecmuaları" ndan seçme ler yapmakta imiş. Bu seçmeleri yaparken, fetvaları alaya almak hedefini güdüyormuş. Olabilir... Basit düşünceli birtakım kimseleri kendi ecdadına güldürerek para kazanmak yeni keşfedilmiş bir şey değildir.

[2] Giriş bölümünün yazılmasında istifâde edilen eserler:"Hukûk-i İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu" Ömer Nasuhi Bilmen, İstanbul 1949."Büyük İslâm İlmihâli" Ayni yazar, İstanbul."Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü" Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul 1946."İlmiye Salnamesi" Meşîhat-i ulyâ mektupçuluğu tarafından, Dârülhüâfet Üllyye 1334. "İslâm Ansiklopedisi" İlgili maddeleri.... M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislam Ebussuüd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972: 23.

[3] Şeyhülislâm Ebussu'ûd Efendi'nin fetvalarını toplayan mecmuaların hepsi yazmadır. Bu fetvalar şimdiye kadar gerek eski gerek yeni yazı ile basılmamıştı. Bazı yazılara örnek olarak alman birkaç fetva, neşir sayılmıyacagına göre, Ebussu'ud Efendi fetvalarının ilk neşri bu kitapla olmaktadır... Ayrıca umûmî olarak fetvalar üzerinde ilk etraflı tetkikin de bu çalışma olduğunu zannediyorum.

[4] Sonradan neşr edilen bir bibliyografyada daha fazla nüsha gösterilmiştir. Bu esere göre İstanbul kütüphanelerinde, 98 yerde Ebussu'ûd Efendi fetvalarından parçalar bulunmaktadır. Biz bu bibliyografyadan da istifade ederek, sâdece hacimli nüshaların, bu İbahsin sonuna bir listesini ilâve ettik. Listeye almadıklarımız birkaç sayfalık metinlerdir. Daha fazla malûmat için bkz. "İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebussu'ûd Bibliyografyası Hazırlayan: Atsız. İstanbul 1967, Millî Eğitim Basımevi, 61 sayfa. Ancak bu bibliyografya da eksiktir. Meselâ, bizim esas aldığımız (B) nüshası ve gördüğümüz bazı birkaç sayfalık parçalar bu eserde yoktur. " ...İşbu efkar-i İbâdullahil Melikül Mennân... Çorlulu Sinan bin Ramazan (Süleymaniye-Hacı Mahmud Ef. 1219 mı. yazmada: Sinan bin Ramazan el-Cevherî) ...eyyâm-i tahsilde âvâre ve ser-gerdan ve bîkes ü bî-derman, hayret vadilerinde pûyan ve revan iken, Hak subhânehu ve te'âlâ hazretlerinin

lûtf-i bî-keran ü ni'am ve kerem-i bî-pâyâmna mazhar düşüp a'lem-ül 'ulemâ-ül mütebahhirîn.,. vâris-i 'ulûm-ül enbiyâi ve-1 mürselîn, keşşaf-ül müşkilât-üd dîniyye..şeyh-i meşâyih-ül İslâm, müfti-1 enam mevlânâ ve üstâdenâ Ebussu'ûd... hizmetlerine yetişip, dânişmendleri olmak sa'âdetiyle müstes'id ... olmağla müddet-i medîd hizmet-i şeriflerinde tahsîl-i ulûm-i nakliye ve teknîl-i fünûn kılmakta...te'lîf ve tasnif buyurdukları tefsîr-i şerifin asıl müsveddelerinden beyaza çıkarılması hizmetini buyurduklarında ... itâ'atten gayrı çare olmayıp şurû' olundukta... cenâb-ı cennet-mekân ve firdevs-âşiyân merhum ve mağfûrunleh Sultan Süleyman Han (nevver-allâhu te'âlâ merkade-hu) hazretlerinin asr-ı şeriflerinde hazâne-i âmirelerine İhdâ buyurduklarında bu hakire... südde-i seniye.

[5] M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislam Ebussuüd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972: 27.

[6] Fetva kitapları buradaki gibi Türkçe de olsa, fasıl başlıkları müşterek ilmî ıstılahlarla ve Arapça yazılmaktadır. Bir fetva mecmuasında bulunan, kısımların adlarını ve sırasını belirtmek bakımından bu tertibi (Ali Emirî Efendi, Şer'iye: 80 den alarak) aşağıya çıkardım;

Kitât-üt tehârât, kitâb-üs salât, kitâb-üz zekât, kitâb-üs savm, kitâb-ül hac, kitâb-ün nikâh, kitâb-ür ndâ', kitâb-üt talâk, kitâb-ül itâk, kitâb-ül. İman, kitâb-ül hudûd, kitâb-us sirkat, kitâb-ül cihâd, kitâb-ül lakît, kitâb-ül lukata, kitâb-üs sirkat, kitâb-ül cihâd, kitâb-ül lakît, kitâb-ül lukata, kitâb-ül âbık, kitâb-ül mefkûd, kitâb-üg şirket, kitâb-ül vakf, kitâb-ül bey, kitâb-üs sarf, kitâb-ül kefalet, kitâb-ül havale, kitâb-üş şehâdet, kitâb-ül vekâlet, kitâb-ud da'vâ, kitâb-ül ikrar, kitâb-üs sulh, kitâb-ül müdârebe, kitâb-ül ariyet, kitâb-ül vedîa, kitâb-ül hibe, kitâb-ül icârât, kitâb-ül mükâteb, kitâb-ül velâ', kitâb-ül ikrah, kitâb-ül hıcr, kitâb-ül me'-zûn, kitâb-ül gasb, kitâb-üş, şuf'a, kitâb-ül maksime, kitâb-ül müzâraa, kitâb-ül mesâkaat, kitâb-üz zebâyîh, kitâb-ül udhiye, kitâb-ül kerâhtyet, kitâbü ihyâ-ül mevât, kitâb-ül eşribe, kitâb-us sayd, kitâb-urrehin, iktâb-ül cinayet, kitâb-üd diyât, kitâb-ül vesâyâ, kitâb-ül hünsâ, kitâb-ül mühimmât-liddîn.

[7] Burada hüzün verici bir hâdiseyi hatırlamamak elden gelmiyor. 1967 İlkbaharında Fatih Yayınevi ile bu (kitabın basılması hususunu görüşüyorduk. Ya yınevinde eseri gören, Sönmez Neşriyat Şirketinin yetkili bir memuru, ancak ken

dilerinin lâyık olduğu genişlikte basabileceklerini söyleyerek eseri oradan istedi ve aldı... Vaadlerine göre kitâb, karşılıklı bir sayfası eski yazı metin, diğeri yeni yazı metin, olarak iyi kağıda basılıp ciltli olarak çıkarılacaktı. Ben de "Giriş" i genişletip, indeks ve lügat ilâve edecektim. İstedikleri şekilde bir teklif mektubu yazarak verdim. Dört beş sayfalık metin de örnek olarak basıldı. Fakat bu iki milyon sermayeli şirket "satış şansı az olduğa için" kitabı basmayı reddetti... Şimdi, yirmi bin lira sermayesi olmayan "Enderun Kitabevi" bastırıyor! Ne diyelim! "Çelebi! Böyle olur bizde de teşvik dediğin"

[8] B. 245 a

[9] B. 245 a

[10] B. 245 a

[11] B.l0 b

[12] B. 70 b

[13] A. 77 b

[14] B. 69 b

[15] B. 11 a

[16] B. 69 b

[17] B. 69 b

[18] A. 77 b

[19] B. 69 a

[20] B 10 b

[21] B.92a

[22] A. 56 b

[23] A. 56 b

[24] A. 56 b

[25] A 56 b

[26] B 269 b

[27] B. 269 b

[28] B.70 b

[29] B. 70 b

[30] B. 224 b

[31] A. 99 a

[32] B. 210 a

[33] B. 40 b

[34] A. 49 a

[35] A. 49 a

[36] B. 64 a

[37] A. 15 b

[38] A. 51 a

[39] B. 39 a

[40] B. 77 a

[41] B. 228 b

[42] A. 51 a

[43] A. 15k b

[44] A. 42 b

[45] A. 42 b

[46] A. 42 b

[47] A. 42 b

[48] B. 35 b

[49] A. 43 a

[50] A. 43 a

[51] A. 4 ka

[52] A. 44 a

[53] B. 40 b

[54] A. 45 b

[55] A. 54 b

[56] A. 47 a

[57] B 61 a

[58] B. 61 a

[59] B. 66 a

[60] A. 55 b

[61] B. 43 b

[62] A. 55 b

[63] A. 55 a

[64] A. 55 a

[65] A. 55 a

[66] A. 51 a

[67] A. 49 b

[68] A. 50 b

[69] A. 49 a

[70] A. 49 b

[71] A. 50 a

[72] A. 50 b

[73] B. 224 a

[74] B. 66 a

[75] B. 65 b

[76] B. 66 a

[77] B. 207 b

[78] B. 64 b

[79] B. 64 b

[80] A. 51 b

[81] A. 152 b

[82] A. 50 b

[83] A. 61 b

[84] A.66 b

[85] B. 74 b

[86] A. 58 a

[87] A. 58 a

[88] A. 11 b

[89] A. 11 a

[90] A. 65 a

[91] A, 65 a

[92] A. 53 a

[93] A. 53 a

[94] B. 244 b

[95] A. 61 a

[96] A. 62 b

[97] B. 38 a

[98] A. 58 a

[99] A. 51 a

[100] A. 51 a

[101] A. 60 a

[102] A. 60 a

[103] A. 60 a

[104] B. 313 b

[105] B. 75 b

[106] B. 75 a

[107] B. 75 b

[108] B. 76 a

[109] B. 75 a

[110] B.75b

[111] B. 75 b

[112] B.75b

[113] B. 75 b

[114] B. 75 b

[115] B. 87 a

[116] B. 67 b

[117] A 75 a

[118] A.74 b

[119] B. 68 a

[120] B. 68 a

[121] B. 12 a

[122] B.71 b

[123] A. 77 b

[124] B. 72 b

[125] B. 72 b

[126] A. 55 a

[127] B. 72 a

[128] B. 43 a

[129] B. 44 b

[130] B. 78 a

[131] B. 78 b

[132] B. 78 b

[133] A. 57 b

[134] B. 88 b

[135] B. 88 b

[136] A. 57 b

[137] A. 10 b

[138] A. 65 b

[139] A. 12 b

[140] A. 57 a

[141] A. 59 a

[142] A. 72 a

[143] B 50 a

[144] B. 88 b

[145] A. 59 b

[146] A. 59 a

[147] B. 9h b

[148] B. 48 b

[149] B. 48 b

[150] B. 48 b

[151] B. 76 a

[152] A. 59 b

[153] A. 58 b

[154] B. 49 a

[155] A. 59 a

[156] A. 53 b

[157] A. 51 b

[158] A. 46 b

[159] A. 47 a

[160] A. 6 b

[161] B. 38 b

[162] A. 46 b

[163] B. 38 b

[164] B. 87 b

[165] B. 87 b

[166] A. 68 a

[167] A. 68 b

[168] A. 68 b

[169] B. 90 a

[170] B. 57 a

[171] B. 56 b

[172] B. 57 b

[173] A. 47 b

[174] A. 48 a

[175] A. 158 a

[176] B. 197 b

[177] A. 158 a

[178] B. 197 a

[179] B. 197 a

[180] B. 38 b

[181] B. 39 b

[182] A. 195 b

[183] B. 181 b

[184] B. 183 b

[185] B. 34 a

[186] B.38 b

[187] B. 38 a

[188] A. 31 a

[189] B. 70 b

[190] A. 51 a

[191] B. 90 a

[192] B. 90 a

[193] A. 87 a

[194] B. 285 b

[195] A. 89 b

[196] A. 85 b

[197] B. 319 b

[198] A. 48 b

[199] A. 48 b

[200] B. 89 a

[201] B. 292 a

[202] B. 269 b

[203] A. 175 b

[204] B. 229 a

[205] A. 26 a

[206] A. 29 a

[207] B. 24 b

[208] A. 146 b

[209] B. 186 a

[210] A. 12 b

[211] B. 89 a

[212] B. 25 a

[213] A 26 b

[214] A. 27 a

[215] A.24 b

[216] A. 25 a

[217] A. 21 a

[218] A. 21 b

[219] A. 29 a

[220] A. 6 a

[221] A. 24 b

[222] A. 12 b

[223] A. 33 a

[224] A. 14 b

[225] A. 14 b

[226] A. 30 a

[227] A. 35. b

[228] A. 35 b

[229] A. 34 b

[230] B. 31 a

[231] B. 31 a

[232] A.40 a

[233] B. 29 a

[234] B. 28 b

[235] B. 29 b

[236] A.40 b

[237] A. 40 b

[238] A. 37 a

[239] A. 31 b

[240] A. 31 a

[241] A. 31 a

[242] B. 28 a

[243] A. 37 a

[244] B. 34. a

[245] A. 41 a

[246] A. 42 a

[247] A. 41 b

[248] B. 33 b

[249] B. 34 a

[250] A. 85 a

[251] B. 267 b

[252] B. 268 a

[253] B. 267 b

[254] B. 268 a

[255] B. 268 b

[256] B. 87 a

[257] B. 87 a

[258] B. 87 a

[259] B. 87 b

[260] B. 87 b

[261] B. 87 b

[262] B. 87 b

[263] B. 85 a

[264] B. 85 a

[265] A. 24 a

[266] A. 22 a

[267] A.21 b

[268] A. 21 b

[269] A. 31 a

[270] A. 34 a

[271] B. 24 b

[272] A. 27 b

[273] A. 27 b

[274] A. 30 b

[275] A. 31 b

[276] A. 26 a

[277] A. 24 b

[278] A. 30 b

[279] A. 23 b

[280] A. 14 a

[281] A. 14 a

[282] A. 30 a

[283] B. 8 b

[284] A. 31. b

[285] A. 14 a

[286] A 31 b

[287] A. 30 b

[288] A.21fa

[289] A.14 a

[290] A. 14 a

[291] A. 22 a

[292] A. 22 a

[293] A. 23 b

[294] A. 23 b

[295] A. 22 a

[296] A. 21 b

[297] A. 88 a

[298] A. 24 b

[299] B. 20 a

[300] B. 311 b

[301] A. 21 a

[302] A.10 b

[303] A. 10 b

[304] A. 10 a

[305] A 31 a

[306] A. 9 b

[307] A. 11 a

[308] A. 26 b

[309] A. 15 b

[310] A. 15 a

[311] A. 22 b

[312] A. 22 a

[313] A. 29 a

[314] A. 31 b

[315] A. 10 b

[316] A.10 b

[317] A. 20 a

[318] A. 19 b

[319] A. 19 b

[320] A. 20 a

[321] A. 18 a

[322] A. 18 b

[323] A. 18 b

[324] A. 18 b

[325] B.108 a

[326] B. 108 a

[327] A. 105 a

[328] B. 143 b

[329] B.127b

[330] A. 111b

[331] A. 120 b

[332] B. 150 a

[333] B. 141 a

[334] B. 120 b

[335] A. 112b

[336] B.121 b

[337] A. 111 a

[338] A. 113 b

[339] B. 133 a

[340] A. 115 b

[341] A, 112 b

[342] A. 112 b

[343] B. 238 a

[344] B. 238 a

[345] A. 116 b

[346] A. 115 a

[347] B. 131 a

[348] A. 120 a

[349] A. 114 a

[350] A. 118 a

[351] B, 132 b

[352] B. 142 b

[353] B.143 b

[354] A. 119 a

[355] A. 118 a

[356] A. 118 a

[357] A.114 b

[358] B. 26 a

[359] B. 26 a

[360] B, 27 a

[361] B. 259 a

[362] B. 91 a

[363] A. 85 a

[364] B. 91 b

[365] B. 318 b

[366] B. 314 b

[367] B. 322 b

[368] A. 253 a

[369] B. 322 b

[370] B. 322 b

[371] B. 322 b

[372] B.322 b

[373] A. 74 a

[374] A. 274 b

[375] B. 323 a

[376] B. 323 a

[377] B. 324 b

[378] B. 324 b

[379] B. 324 a

[380] A. 270 b

[381] A. 276 b

[382] A. 31 a

[383] B, 32k b

[384] A. 255 a

[385] B. 269 b

[386] A. 17 b

[387] A. 17 b

[388] B. 27 k b

[389] B.313 b

[390] B. 87 a

[391] B. 313 a

[392] B.313 a

[393] A. 247 a

[394] B. 313 a

[395] B. 313 b

[396] B. 190 b

[397] B. 77 b

[398] A. 47 a

[399] A. 94 a

[400] B. 313 b

[401] B. 312 b

[402] B. 313 a

[403] B. 23 a

[404] B. 268 a

[405] B. 268 a

[406] B. 268 b

[407] B. 268 a

[408] B. 261 b

[409] B. 268 a

[410] B. 268 a

[411] B. 319 b

[412] A. 161 a

[413] B. 23 b

[414] A. 87 b

[415] B. 319 a

[416] B. 819 a

[417] A. 89 b

[418] B. 271 b

[419] A. 156 b

[420] B. 129 b

[421] A. 176 b

[422] B, 271 a

[423] B. 217 b

[424] B. 87 a

[425] B. 78 a

[426] B. 271 a

[427] A, 87 a

[428] B. 77 b

[429] B.78 a

[430] B. 308 b

[431] B. 104 a

[432] B. 285 a

[433] B. 104 b

[434] B. 284 b

[435] B. 285 a

[436] B. 285 a

[437] B. 17 b

[438] B. 108 a

[439] B. 106 a

[440] B. 278 a

[441] A. 86 b

[442] B. 274 b

[443] A. 97 b

[444] B. 177 a

[445] B. 109 a

[446] A. 95 a

[447] A. 95 a

[448] B. 104 b

[449] A. 95 b

[450] B. 104 b

[451] A. 156 b

[452] A. 156 b

[453] A. 156 b

[454] B. 191 a

[455] B.194.b

[456] A. 156 b

[457] B. 190 b

[458] A. 156 b

[459] B. 178 a

[460] B. 77 b

[461] A. 63 a

[462] B. 44 a

[463] B. 12 b

[464] A. 191 b

[465] A. 191 b

[466] B.251a

[467] B. 103 a

[468] B. 103 a

[469] B. 101 a

[470] B. 100 b

[471] B. 101 a

[472] B. 100 b

[473] B. 319 b

[474] B. 92 a

[475] B. 319 b

[476] B. 314 a

[477] B. 91 a

[478] B. 101 b

[479] B. 90 a

[480] B. 89 b

[481] B. 94 a

[482] B. 104 a

[483] B. 104 a

[484] B. 109 a

[485] B. 109 a

[486] A. 110 a

[487] B. 126 b

[488] A. 95 b

[489] A. 96 a

[490] A. 98 a

[491] B. 100 a

[492] A. 97 a

[493] A. 97 a

[494] A. 96 b

[495] B. 105 b

[496] B. 105 b

[497] B. 105 b

[498] B. 105 b

[499] B. 105 b

[500] A. 97 a

[501] A. 97 a

[502] A. 97 b

[503] B. 108 a

[504] B. 106 a

[505] B. 129 a

[506] B. 320 a

[507] B. 100 b

[508] B. 312 b

[509] A. 25 a

[510] A. 25 b

[511] A. 52 b

[512] A. 92 b

[513] B. 100 a

[514] A, 255 b

[515] A. 255 b

[516] A. 256 a

[517] A.256a

[518] B. l04 a

[519] B.102 a

[520] A. 93 b

[521] A. 94 a

[522] B. 302 b

[523] B. 318 b

[524] B. 318 b

[525] B. 90 b

[526] B. 310 a

[527] B. 310 a

[528] A. 88 a

[529] A. 11 b

[530] B. 181 a

[531] B. 319 b

[532] B. 89 a

[533] B. 320 a

[534] A. 262 b

[535] B. 321 b

[536] B. 268 a

[537] B. 319 b

[538] B. 319 b

[539] B. 24 a

[540] B. 93b

[541] B. 311 b

[542] B. 319 a

[543] B. 23 b

[544] B. 311 a

[545] B. 93 b

[546] B. 92 a

[547] A. 86 b

[548] A. 86 b

[549] A. 259 b

[550] B. 319 b

[551] A. 89 a

[552] A. 89 a

[553] A. 89 a

[554] A. 89 a

[555] B. 88 a

[556] B. 310 b

[557] B. 86 b

[558] A. 65 a

[559] B. 86 a

[560] B. 87 a

[561] B. 86 a

[562] B. 310 b

[563] B. 310 b

[564] B. 317 b

[565] A. 23 b

[566] B. 270 b

[567] B. 269 a

[568] B. 269 b

[569] B. 212b

[570] A. 260 a

[571] B. 221 b

[572] B. 169 b

[573] B. 211 b

[574] B. 313 b

[575] A. 92 b

[576] B. 270 a

[577] B. 270 a

[578] B. 293 a

[579] B. 294 b

[580] A. 37 b

[581] B. 19 b

[582] B. 90 a

[583] B. 91b

[584] B. 91b

[585] B. 232 a

[586] B. 84 b

[587] A. 48 b

[588] A. 48 b

[589] A. 48 b

[590] B. 90 a

[591] B. 82 a

[592] B. 90 a

[593] A. 43 a

[594] B. 246 a

[595] A. 42 b

[596] A. 45 a

[597] A. 42 b

[598] A. 44 a

[599] A. 49 b

[600] A. 43 d

[601] A. 44 a

[602] B. 48 b

[603] A. 49 b

[604] B. 11 b

[605] A. 42 b

[606] A. 44 b

[607] A, 47 a

[608] A. 83 a

[609] B. 83 b

[610] B. 83 a

[611] B. 233 a

[612] A. 83 a

[613] A. 83 a

[614] B. 241 b

[615] B. 239 b

[616] B. 240 a

[617] B. 240 b

[618] A. 183 b

[619] B. 239 b

[620] B. 240 a

[621] A. 183 a

[622] B. 82 a

[623] A. 81 a

[624] B. 83 b

[625] A. 82 b

[626] B. 79 a

[627] B. 80 b

[628] B.81 a

[629] B. 82 a

[630] B. 82 a

[631] B.80 a

[632] B. 82 b

[633] B. 241 b

[634] B. 111 b

[635] A. 82 b

[636] A. 100 a

[637] A. 101 a

[638] A. 80 a

[639] B. 228 a

[640] A. 178 a

[641] A. 52 a

[642] A. 111 a

[643] A. 121 a

[644] B. 335 a

[645] B. 335 a

[646] A. 100 a

[647] B. 112 a

[648] B. 113 b

[649] B. 164 b

[650] B. 111 a

[651] A. 100 a

[652] B. 111 a

[653] A. 99 b

[654] A. 94 a

[655] A. 102 a

[656] B. 111 a

[657] B. 84 b

[658] A. 94 a

[659] A. 94 b

[660] A. 81 b

[661] B. 230 b

[662] B.233 b

[663] B. 177 a

[664] A. 192 b

[665] B. 113 b

[666] A.142 b

[667] B. 180 a

[668] B. 180 b

[669] B. 180 b

[670] B. 194 a

[671] A. 151 b

[672] B. 180 b

[673] B. 180 a

[674] B. 180 a

[675] B. 179 b

[676] B.246 a

[677] B. 190 a

[678] B. 320 b

[679] A. 155 a

[680] B. 184 a.

[681] A. 157 a

[682] B. 186 b

[683] B. 188 a

[684] B. 72 b

[685] B. 72 b

[686] B. 186 a

[687] B. 186 a

[688] B. 186 a

[689] B. 187 b

[690] A. 149 b

[691] A.149 b

[692] A. 149 b

[693] A. 149 a

[694] B. 200 a

[695] A 84 a

[696] A. 84 a

[697] A. 83 b

[698] A. 83 b

[699] A. 83 b

[700] A. 73 b

[701] A. 73 b

[702] B. 85 a

[703] B. 97 b

[704] B.24.a

[705] B. 244 a

[706] A. 73 a

[707] B. 98 a

[708] B. 98 b

[709] B. 98 a

[710] A.103 a

[711] A. 102 b

[712] B. 114 a

[713] A. 102 b

[714] B. 182 b

[715] A. 152 a

[716] A. 152 b

[717] B. 95 b

[718] A. 85 a

[719] B. 90 b

[720] A. 87 b

[721] A. 153 a

[722] B, 236 a

[723] A. 155 b

[724] A. 217 b

[725] A. 20 a

[726] A, 85 a

[727] A. 85 a

[728] A. 86 a

[729] B. 168 b

[730] B. 168 b

[731] B. 169 a

[732] A. 137 a

[733] B. 274 a

[734] B. 168 b

[735] B. 169 a

[736] B. 238 a

[737] A. 212 a

[738] B. 274 b

[739] B. 279 b

[740] B. 279 b

[741] B. 279 a

[742] B. 279 b

[743] B. 274 b

[744] B, 274 a

[745] B. 219 a

[746] B. 93 b

[747] A, 86 b

[748] A. 86 b

[749] B. 277 b

[750] B. 211 a

[751] B. 211 a

[752] B. 277 a

[753] B. 276 b

[754] B. 217 b

[755] B. 86 a

[756] A. 84 a

[757] B. 86 a

[758] B. 86 a

[759] B. 276 b

[760] B. 216 b

[761] B. 276 b

[762] B. 276 b

[763] B. 276 b

[764] B. 276 b

[765] A. 210 b

[766] B. 277 b

[767] A. 211 b

[768] B. 278 b

[769] B. 278 b

[770] B. 97 a

[771] B. 221 b

[772] B. 92 a

[773] B. 235 a

[774] B. 98 b

[775] B. 98 b

[776] B. 96 a

[777] B. 98 a

[778] B. 96 b

[779] B. 96 a

[780] B, 98 b

[781] B. 99 a

[782] B. 99 a

[783] B. 96 a

[784] A. 90 a

[785] A. 90 a

[786] A. 90 a

[787] A. 221 b

[788] B. 294 b

[789] A. 235 a

[790] B, 293 b

[791] A. 235 b

[792] A. 235 b

[793] A. 236 a

[794] A. 236 a

[795] A. 236 d

[796] A. 236 a

[797] A. 235 a

[798] A. 235 a

[799] A. 235 a

[800] B. 93 b

[801] A. 232 a

[802] B. 299 b

[803] B. 299 a

[804] B. 292 a

[805] A. 223 b

[806] A. 224 a

[807] B. 298 a

[808] B. 298 a

[809] B. 292 b

[810] B. 288 b

[811] B, 289 b

[812] B. 290 a

[813] B. 298 a

[814] B. 289 a

[815] A. 230 a

[816] A. 220 a

[817] B. 212 b

[818] B. 211b

[819] B 213 b

[820] B. 213 a

[821] B. 213 b

[822] B 211 b

[823] A. 85 b

[824] B. 90 a

[825] B. 89 a

[826] B. 294 a

[827] A. 221 a

[828] A. 220 b

[829] A. 59 a

[830] A. 227 a

[831] A. 157 b

[832] B. 89 b

[833] B. 68 b

[834] B. 89 b

[835] B. 89 b

[836] A. 85 b

[837] A. 85 b

[838] B. 93 a

[839] A. 124 a

[840] A. 131 b

[841] A. 134 b

[842] A.134 b

[843] B.171 a

[844] B. 237 a

[845] B. 167 b

[846] B. 159 a

[847] B. 167 b

[848] B. 213 b

[849] B, 215 b

[850] B. 214 a

[851] A. 170 b

[852] B. 235 b

[853] B. 235 a

[854] B. 235 a

[855] B.248 b

[856] B. 249 a

[857] B. 248 a

[858] B. 248 a

[859] B. 3 a

[860] B. 271 a

[861] B. 119 a

[862] B. 169 a

[863] B. 230 b

[864] A. 106 b

[865] A. 106 b

[866] B. 305 a

[867] B. 210 b

[868] B. 231 b

[869] B. 231 a

[870] B. 230 b

[871] B, 210 b

[872] B. 210 b

[873] A. 111 a

[874] B. 144 b

[875] B. 253 a

[876] B. 261 a

[877] B. 262 b

[878] B. 254 b

[879] B. 275 b

[880] B. 254 a

[881] B. 254 a

[882] B. 254 a

[883] B. 202 b

[884] B. 256 a

[885] B. 256 b

[886] B. 262 b

[887] B. 262 b

[888] B. 256. b

[889] B. 256 a

[890] B. 254 a

[891] A. 110 b

[892] B. 257 b

[893] B. 256 b

[894] B. 256 b

[895] B. 253 b

[896] B. 254 b

[897] B. 263 a

[898] B. 153 a

[899] B. 28 a

[900] B. 144 b

[901] B. 31 a

[902] B. 31 a

[903] A. 36 a

[904] A. 36 b

[905] A. 36 b

[906] A. 34 a

[907] A. 36 b

[908] B. 23 a

[909] A. 33 b

[910] A. 32 b

[911] A. 34 b

[912] A. 34 b

[913] A. 34 b

[914] A. 34 b

[915] A. 34 a

[916] A. 34 a

[917] A. 34 b

[918] A. 35 b

[919] A. 34 b

[920] A. 33 a

[921] A. 33 b

[922] A. 255 b

[923] B. 268 b

[924] B. 271 b

[925] B. 309 b

[926] B. 320 b

[927] B. 314 b

[928] B. 314 b

[929] B. 320 a

[930] B. 23 b

[931] A.14. a

[932] B. 270 a

[933] B. 234. a

[934] B. 332 b

[935] B. 197 b

[936] B. 39 b

[937] B. 284 a

[938] B. 271 b

[939] B. 87 a

[940] B. 181 a

[941] B. 29 a

[942] B.110 a

[943] A. 99 a

[944] A. 99 a

[945] A. 99 b

[946] B. 17 b

[947] B. 270 b

[948] B. 88 a

[949] B. 314 b

[950] A. 26 a

[951] B. 59 b

[952] A. 45 b

[953] A. 45 b

[954] B. 25 a

[955] A, 24 b

[956] B. 91 a

[957] A. 87 a

[958] B. 316 a

[959] A. 243 b

[960] A. 53 b

[961] A. 200 a

[962] A. 9 a

[963] B. 20 a

[964] A. 197 b

[965] B. 271 b

[966] B. 301 a

[967] B. 21 b

[968] B. 7 a

[969] B. 316 a

[970] B. 81 a

[971] B. 316 a

[972] B. 320 b

[973] B.88 b

[974] B. 25 a

[975] B 25 a

[976] B. 25 a

[977] B. 25 a

[978] B. 269 b

[979] B.269 a

[980] B. 269 a

[981] B, 269 a

[982] B. 269 a

[983] B 269 a

[984] B. 186 a

[985] B. 269 a

[986] B. 269 a

[987] B.272b

[988] B. 272 b.

[989] B. 272 b

[990] B. 272 b

[991] B. 273 a

[992] B. 273 a

[993] B. 273 a

[994] B. 273 b

[995] B. 25 a

[996] A.199 a

[997] A 8a

[998] A. 8b

[999] A. 8 a

[1000] A 8 a

[1001] A. 8 a

[1002] A. 9 a

[1003] B. 267 b

[1004] B. 281 a

[1005] B. 280 b

[1006] B. 274 a

[1007] B. 274 a

[1008] B. 274 a

[1009] B. 280 a

[1010] B. 277 b

[1011] A. 199 b

[1012] A. 213 b

[1013] B. 280 b

[1014] B. 280 b

[1015] B. 280 b

[1016] A. 259 a - B. 319 a

[1017] B. 319 a

[1018] B. 319 a

[1019] A. 265 a

[1020] A. 265 a

[1021] A. 267 a

[1022] B. 317 a

[1023] B. 317 a

[1024] B. 317 a

[1025] A. 265 b

[1026] A. 265 b

[1027] A. 265 b

[1028] A. 266 a

[1029] A. 266 a

[1030] A. 266 a

[1031] A. 266 b

[1032] B. 322 a

[1033] B. 95 a

[1034] A. 86 a

[1035] A. 36 a

[1036] A. 36 a

[1037] B. 271 b

[1038] B. 272 a

[1039] B. 309 b

[1040] B. 309 b

[1041] B. 274 b

[1042] A. 30 b

[1043] A. 30 b

[1044] A. 177 a

[1045] A. 5 b

[1046] A. 88 b

[1047] A. 88 b

[1048] A. 88 b

[1049] A. 24 a

[1050] B. 270 b

[1051] A. 87 b

[1052] B. 270 b

[1053] A. 88 a

[1054] A. 89 a

[1055] A. 88 b

[1056] B. 286 a

[1057] B. 270 b

[1058] B. 181 a

[1059] Arap ve Fars dillerine vukufum pekaz olduğundan, yukarıdaki tercümeler, aziz dostlarım Vefa Çamdibi ve İsmâil Erünsal beylerin himmetleri ile meydan bulmuştur. Kendilerine teşekkür ederim.

Âyet mealleri, Diyanet İşleri Başkanlığının 1961 yılında yayınladığı üç ciltlik Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı

[1060] Bu listenin tam olmak şöyle dursun, ilmi bir araştırma için pek heveskâr işi olduğunu biliyorum. Fakat, mükemmel bir bibliyografya derlemek de benim işim degildi. Onun için, hiç olmamaktansa, benim gibi mübtedilere yardım etmele -arzusuyla bunu tertip ettim. Esasen kendimde mevcut eserlerin bir listesi gibidir.